

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

H. Sed. Aquilano
202

*Historia Regis Tiarii
et usque populi a belio*

Disquis. 1875

**BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.**

ԸՆՏԻՐ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՐԻՔ

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ

*Tempus semper effugium quod est
 gelatusque spiritusque huius
 Ep. 102.*

Ferrandini inv. & des.

Dala inc.

ԵԳԵՐԱՅԳԵՂԵԱՆՅ

այս աւանդութիւն

Եր. 151.

Ի ԳԵՆԵՏՈՒԿ
1835

ՏԴ. Ը.

ԼԳՎԹԼՆԳԻԿԱՅԻՆ

ՊԱՏԾՈՒԹԻՒՆ

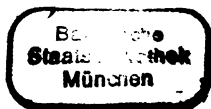
ՀԱՅՈՑ

Ի ՎԷՆԵՏԻԿ

Ի ՍՈՒՐԲԵ ՂԱԶԱՐ

ՌՄԶԴ

ԱՌ ԸՆԹԵՐՑՈՂՍ

Ի ՄԱՏՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՍ Հախ-
նեաց, որպէս առաջին է Աղա-
թանդեղոս ժամանակին հնու-
թեամբ և նիւթոյն պատուակա-
նութեամբ, համարձակիմ ասել՝
և չքնաղ հայկաբանութեամբն,
այսպէս և առաջին պարտէր
տպագրութեամբ 'ի լոյս ընծայիլ:
Այլ մեք պատահութեան ժա-
մանակին սպասեալ մնայաք, մին-
չև 'ի ձեռն բերել զՕրինակն զայն
զնորա զհնագոյնն և զընտրեւա-
գոյնն՝ որ յարբունի Գրատան
Փարիզու՝ զորմէ ստորև, առ անվը.
Թար զնոյն 'ի տխր արձանացուցա-

նել. քանզի և որչափ ինչ ցայժմ
առ մեզ Գրչագիրք և Տպագիրք
նորա, չէին բաւական 'ի լրումն
ըզձից մերոց:

Ագաթանգեղեայ Պատմու-
թեանն Հնութիւն և վաւերակա-
նութիւն՝ վկայեալ է ոչ միայն
առհասարակ յաղագէն, և բնաւ
իսկ որ 'ի յետին դարս'ի Պատմա-
գրաց մերոց, այլ և որ ժամանա-
կակից իսկ էր նորա՝ 'ի Զենոբայ
Գլակայ, 'ի Պատմ. Տարօնոյ, Եր.
19. և 22: Դարձեալ և յորոց մեր-
ձաւորք էին նմա ժամանակաւ,
որպէս 'ի Մովսիսէ Խորենացոյ,
որ բազում ուրեք գովութեամբ
'ի վկայութիւն կոչէ զԱգաթան-
գեղոս 'ի Պատմագրութեան իւ-
րում: Եւ 'ի Ղազարայ Փարպեցոյ,
որ զԱգաթանգեղոսին մատենն,
Եր. 7. կոչէ 'Սկիզբն առաջին
գրոց Պատմութեան Հայոց. որ-
ում ակիզբն տրարեալ պատմեաց

ստուգիւ այրն երանելի Ագաթանգեղոս “: Եւ Եր. 9. “ Յըստոյդ և յանսխալ կարգաւորութենէ, ասէ, առաջին Գրոցն, զոր յարմարապէս պատմեալ ծանոյց մեզ երանելին Ագաթանգեղոս “:

Իսկ այսպէս պարզաբար ՍԳԻՄ և ԱՆԻՍԱՆ առեւ և կրկնեւ Փարպեցւոյն զնմանէ, անշուշտ 'ի վկայութիւն անգրականարկէ հոյակապ Յառաջաբանին նորուն իսկ Ագաթանգեղեայ, Եր. 15. եթէ, “ Հրաման հասեալ ('ի Տրդատայ արքայէ) առ իս ոմն Ագաթանգեղոս՝ որ 'ի քաղաքէ 'ի մեծն Հռոմայ ... ոչ զիւր քաջութիւնն սուտ ինչ հրամայեաց մեզ վկայանել, և ոչ զքմաղարդ բանից ինչ առասպելս՝ աւելի քան զարժանն ընթանալ “: Դարձեալ և Եր. 16. և 18 “Հասեալ առ իս, ասէ, հրամանի 'ի մեծ արքայէն Տրդատայ, կարգել ինձ 'ի ձեռ

նարկութենէ նշանագիւտ ժամա-
նակագրացն ոչ եթէ 'ի հին
համբաւուց տեղեկացեալք մա-
տենագրել . այլ մեզէն իսկ ակա-
նատես կերպարանաց և առնթե-
րակայ հոգեւորական գործոցն, և
լուսաւոր շնորհապատում վար-
դապետութեանն " : Յէս վասն այ-
սոցիկ և 'ի Պատմ . Հյ . հատ . Ա .
Եր . 668 :

Իսկ թէ ո՞րք եկաց Ագաթան-
գեղոս, աներկբայ գիտեմք այժմ
ի նորուն իսկ ընդարձակ և վսե-
մախօս Յառաջաբանէն, զոր արգ-
առաջին 'ի տիպ արձանացուցա-
նեմք յազգիս, և զոր՝ Գանձ նորա-
գիւտ կոչել արժան է, ցայժմ
ծածկեալ 'ի վերոյգրեալ հնա-
գիր Օրինակի անգ Փարիզեան
Գրատանն : Զի որչափ ինչ գի-
տէպք մեք զնմանէ՝ միայն 'ի խո-
րենացւոյն, յասել նորա . Եր .
301 . "Աջող Քարտուղարն Տրդա-

տայ Ագաթանգեղոս¹¹, զլիուլին
 զարդիս գիտեմք զնորա՝ 'ի նորուն
 խկ վկայելոյ 'ի նորադիւտ Յառա-
 ջաբանի անգ իւրում, Եր. 15 :
 Եւ յոր ինքն անդամոր պարկեշ-
 տանայ, 'ի խօսել զՀոռոմարէն և
 զՅունարէն գալրութեանց իւրոց
 և զհայրենի արուեստին վարժիցն,
 Փարպեցին մեզ ճշգրտաբանէ ըզ-
 նմանէն, 'ի վկայել իւրում Եր. 9.
 "Երանելին Ագաթանգեղոս, առե,
 այր բանիբուն գիտութեամբ, և
 լի ամենայն հրահանգիւ, ստու-
 գաբան 'ի կարգադրութիւն ճա-
 ուից, և յարմարագիր 'ի պատմու-
 թիւնս ասացուածի իւրոյ ,, :

Առայս՝ և յաստուածիմաստ և
 'ի ջերմեռանդն խորհրդածու-
 թեանցն Ագաթանգեղեայ բա-
 զում ուրեք 'ի կարգի Պատմութե
 իւրոյ, յայտնի է ուշիմ՝ ընթեր-
 ցանելեացն, եթէ բաց յԱրտաք-
 նոցն վարժից՝ էր նա քաջավարժ

և յԱստուածային մատենան ,
այլ և Աստուածամերձ անձն , և
նոյնպիսի ծանուցեալ 'ի բոլոր
ազգին : Ոյր ողագաւ և Փարսե-
ցւոյն 'ի վեր և 'ի վայր յամենայն
նուազի մեծարել զայրն , կոչմամբն
Երանելի և Այբ Երանելի և Այբ
Աստուծոյ : Քանզի և 'ի վերջե
ծաղաքազ զամենայն զպատ-
մեալսն նորա միանգամայն առնե-
լով , զնովիմբ ածէ Եր . 10 . եթէ ,
“ Զայս ամենայն , ևս առաւել քան
զսոյն գիտութիւն , յիւրում հա-
տատուն և անսխալ կարգաւորու-
թիւնն պատմեաց մեզ երանելի
այրն Աստուծոյ Ազաթանդե-
զոս ” :

Ինչ մի հետաքնին և յաղագս
անուան Գրոցս Ազաթանդեզոսի
ունիմբ 'ի նմին Փարսեցւոյն ,
իբրով եթէ Գրիգորիի կոչել
Գրոցս այսոցիկ յազգին՝ յաւ-
ուրց անտի մատենագրին իւրոյ :

Քանզի տատմեաց՝ ասէ Փարպե-
ցին՝ երանելին Աբաթանդեղոս
“ Զդարձ աշխարհիս Հայոց . . .
յԱստուածգիտութեան Ճմար-
տութիւն, 'ի ձեռն սրբոյ Նա-
հատակին Գրիգորիսի. յորոյ ա-
նուն և զԳիրան անուանեալ կո-
չեն՝ Գրիգորիսի “. Եր . 7 :

Արդ զհոյակապ զայս և զոսկե-
ղինիկ Մատեան, աղարտեալ բա-
զում ուրեք և անխմանալի յար-
դարեալ յանհմտութենէ տպա-
գրողաց ցայժմ, կամ թէ մանա-
ւանդ 'ի պակասելոյ ընտիր Գրչա-
գիր օրինակաց, առ անվթար 'ի
լոյս ընծայել ըստ ընտրելագոյն
ընթերցուածոյ ամենայն հաւա-
տարմութեամբ՝ օժանդակեցին
մեզ Օրինակք եօթն :

Ա. Փարիզեանն, որոյ այս է Յի-
շատակարանն. “ Գրեալ 'ի Վար-
դանայ քահանայէ 'ի Թուականիս
Հայոց 29. 'ի քաղաքին Ռիմ :

ընդ հովանեաւ սուրբ Տաճարին՝
 որ յանուն սուրբ աւետարան-
 չացն Բոհաննու և Մատթէոսի,
 որ էր նա Հոգեւոուն Հայոց՝ :
 Ըստ հնութեանն՝ այնչափ է և
 ընտրութիւն Օրինակիս, (Թէ-
 պէտ և գրչասխալք չպակասն 'ի
 նմա) մինչև առանց սորա չէր մեղ-
 մարթ անվթար 'ի լոյս ածել զԱ-
 դամբանդեղոս : Ի ճանաչել զմե-
 ծապէս յարդ Օրինակիս, հարկ
 է 'ի բաղմաց՝ հաւատտիս քանի
 մի՝ յառաջ բերել 'ի մեծամեծացն :
 Զոր 'ի Տպագրեալն ցայժմ՝ ըն-
 թեռնուաք, "Մահու նմա երե-
 ւեցան, ,, ուղղագրէ Փարիզեանն.
 Եր. 352. "Մահու նուիրեցան" :
 Եւ զոր ընթեռնուաք ռոտրասա-
 կանաւ, "Ծանուցեալ" . բացա-
 սականաւ ուղղագրէ Փարիզ. "Ոչ
 ծանուցեալ,, , Եր. 351 : Եւ զոր
 Տպագիրք Ադամ. ցայժմ՝ ու-
 նէին, ,, Արտուած անփոփ է " , փա-

րիզեանն ունի "Աստուած անիռ-
 փոխ է " Եր. 262 : Եւ որ 'ի Տպ.
 Եսայեայ ընծայի դռչէն 'ի խա-
 չէն 'ի ձայն մեծ. Փարիզ. զայն
 Քրիստոսի ընծայէ. Եր. 348 : Եւ
 զոր Տպագրեալքն ունին, "Եւ
 կամ յետոյ հետ ջմիջի". Փարի-
 զեանն ունի, "Եւ յետոյ անհետ"
 չէ 'ի միջի, " Եր. 309 : Այլովք
 բազմօք հանդերձ : Ինչ մի կա նշա-
 նաւոր 'ի կարգի եկեղեցական
 աւանդից՝ ունիմք 'ի մերոյս Գրչա-
 դրէ. ցարդ 'ի Տպագիրս տասն
 Թուովէին յանուանէ՝ իբրեւ գա-
 հերէց Եսկիսկոսոսունք ձեռնա-
 դրեալք 'ի Վռասաւորչէն. զարդիս
 ունիմք երկոտասանս Թուով. քան
 զի յաւելու մերս. Եր. 627 "Մե-
 տասաներորդն՝ Տիրիկէս : Երկո-
 տասաներորդն՝ Վիւրակոս " : Թող
 զայլանդակութիւն անմիասնական
 կապակցութեան բանիցն 'ի Յու-
 ռաջաբանի և 'ի Վերջաբանի Ա-

գաթ . 'ի Ծարագիրան որ ցայժմ ,
 'ի պակասելոյ հարազատ Օրինակի
 նոցան՝ զոր ունիմք այժմ : Թոյ և
 դրուն ուճ հայեցի բարբառոյն , և
 զընտրութիւն վսեմ բառիցն , զոր
 ունի այս Օրինակի Փարիզեան .
 որպէս յայանի լիցի բաղդատու
 զացն : Յանկալի էր և ընթերցու
 ած մի հարազատ և անխորհախ՝
 զընաւ իսկխանգարելոյն զայնորիկ
 զթղթոյ Դաշանցն , աւել 'ի հին
 և 'ի վաւերական Ա . Օրինակիս
 Փարիզեան , յորում չեք գլխովին
 որպէս և ոչ 'ի Բ . Օր . հնագիր ,
 գրեալ 'ի ՉՂԹ : Տե՛ս զայսմանէ
 և 'ի Պատմ . Հյ . հատ . Ա . եր .
 642 :

Բ . Օրինակն ընտիր , Գրչագիր
 հին գրեալ 'ի Դերջան , 'ի Թուա-
 կանիս հայոց . ՉՂԹ :

Գ . Օրինակն Գրչագիր , գր-
 րեալ յԱմիթ քաղաքի , անթուա-
 կան : Յօրինակէ աստի է վերջին

Տպ . Կոստ . յամի Տեառն .
1824 :

Դ . Օրինակն է առաջին Տպ .
Կոստ . յամի Տեառն 1709 :

Ե . Օրինակն է գրչագիր
նոր՝ գրեալ ՚ի Թուխ չայոց .
ԽՃԽԶ :

Զ . Օրինակն է նորագիր , ան-
կատար , գրեալ ՚ի Նահատան :
Բազում մատամբք տա զհեռ
ընթանայ Ա . Օրին . Փարիզեան :

Է . Յոճնարէն Օր . Ագաթ :
՚ի սմա բոլորովն պակասի Վար-
դապետութիւն Լուսաւորչին , և
՚ի կարգի ևս պատմութեան ու-
րեք ուրեք համառօտեալ է : Տէս
Չայսմանէ ՚ի Պատմ . Հյ . Հատ .
Ա . Եր . 674 :

Չայսոսիկ Օրինակս ՚ի բաղդա-
տութի առեալ , և ըստ ընտրեալ
գոյն՝ եթէ չխաբխք՝ և ըստ հա-
րազատ ընթերցուածոյ ՚ի լոյս
ղԱգաթանդեղոս ամեալ , դնեմք

'ի վերջէ և զիսպեւոր տարբերու-
 թիւնս ընթերցուածոց : Որով և
 փոքու աշուիկ երկասիրութեամբ
 նովիրեմք աւագիկ ընթերցանել-
 լեացն զմատենան զայս զոսկեղինիկ-
 Մատենան՝ որ քան զամենայն մա-
 տենան՝ յետ Արտուածայնոցն՝ պա-
 տուականագոյն ևս համարեսցի
 առ մեզ և համբուրիւ ողջունելի,
 իբրեւ առ շնորհապարտ որդիս
 երկանց Լուսաւորութեան բազ-
 մաչարչար սրբոյ հօրն մերոյ և
 հայրապետին Գրիգորի :

ՅԱՌԱԶԱԲԱՆ

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂԱՅ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ :

ԻՂՋԳ ըղձացեալք ցանկա-
ցելոցն զնաւելոցն 'ի նաւահան-
գիստն հասուցանել' խնդութիւն
է խաղաղութեամբ . վասն զի 'ի
մէջ ընդոստուցեալ ալեացն որ
ընդդէմ գառնան , միրկածին
ագւորք 'ի մարտ պատրաստին , ըն-
տաքաղցիցն և օգտածարաւեացն .
ժամ եղեալ բազմաց միաբան
սանձեալ թիակօք զերիվարս տախ-
տակագործացն բեւեռակապեր
կաթագործացն' զմիմեանս քա-
ջալերելով , կասկած երկիւղե-
րտիւ 'ի կապոյտ գաշտին տնքայլ

Գնացիւք անընթաց ոտիւք թռու
 ցեալ 'ի վերայ ծովուն մկանց
 ջուրցն ալեացն կուտակելոց . ուր
 բարկացեալ ալիքն լեառնաձեւ
 կուտակին մէտ 'ի մէտ խոնարհին,
 ըստ աղեղէտն պատմողին մար-
 մնաբնար դաւթեան երգոյն, ելա-
 նեն լեառնանան և իջանեն դաշ-
 տանան, ուր ուրեմն ասպրեալք 'ի
 ծփանացն՝ արշաւանս գնեն յիւ-
 րաբանչիւր գաւառս . զայս վէպ
 պատմեն մերձաւոր սիրելեաց՝
 զանցս եղելոց աշխատութեան
 ճանապարհացն, զերեւելս տա-
 րաբեր անգագար սահանացն,
 գրաւական եղեալ զանձինո շա-
 հաւորն օգտութեան . և կէտ
 զմահ մրցանաց յողթութեան
 զմեծանալ վաճառացն փոխանա-
 կեն զինքեանս . զի թէպէտ և տե-
 ասնիցեն զբռնութիւն սաստկու-
 թեան հողմակոծեալ ալեացն տա-
 տանելոց՝ յերփն երփն զերտնգան
 չըջեն ըստ մանկութեան ծփա-
 նացն գիղադէզ յեղեղով փրփրա-
 ցեալ զմիմեանց կարգեալ զէնի

տողիցին, և յափնածիր յաւաղա-
դիր սահմանս բարձրացելոցն ընդ-
դէմ, հասեալ 'ի ցամաքակէտն
ծիծաղեսցին :

Իսկ 'ի մէջ ըմբռնելոցն խո-
րոցն անդնդոցն լցեալ խոռո-
չացեալ խոխոջելովն ահափե-
տ կրեալ զօրհասն գուշակեն . [Թէ-
պէտ և զինքեանս շարժունս տե-
տանիցեն 'ի վերայ յաղթ ջուրոցն
բաղժութեան սասանելոցն սար-
սափելոցն, սակայն զկարողելն ա-
ռաջի ածեալ ընդ միտ, ջանան
գիմադրաւեալք ընդ խռովութիւն
ահագին ծովուն, զի [Թերևս դար-
ձեալ օդառութեամբ զգիւտս իւ-
րեանց խնդութեամբ ցուցանեն
առ իւրաքանչիւր ընտանիս, և
զպարծանս վաստակոցն իւրեանց
գրացեացն . զի ուր հարկ է զաղ-
քատութեան անուն յանձանց
[Թափեալ, և զտառապեալ ընտա-
նիսն [Թափել 'ի գրաւահարկ իշ-
խանացն բռնութենէ, և յիւ-
րեանց շահիցն բերելոցն հաճել
զպարտս վտանգին 'ի լծոյ ծա-

ապրութեան թաղաւորացն ա-
զատացեալ գատարկացին :

Լաւութիւն առ ընկերս և ա-
նուն առատ, և բարգաւաճանք
առ թշնամիս, և ուրախութիւն
առ իւրեանց սիրողս : Վասն այ-
սորիքնոգ անհնարին պատերազմ
մարտնչին 'ի մէջ բարձրացելոց ծա-
վային ձորացն՝ ջանան զապրուստ
անձանց փրկութեան . զի 'ի չոր-
ջանացն շփութեալ ուսուցեալ 'ի
փութորկացն բքացելոց զերծանել
և յանքոյթ նաւահանդիստն հա-
սանել կարացեն . այլ առ չգոյա-
լութեան ազջատութեան կարօ-
տութեան յետին տնանգութեան՝
չտապեալք առ վտանգի անկեալք
տարակուսանաց զհարկան հաճե-
լոյ . թերևս գլխոց փրկանս գտա-
նել, 'ի պարտուց զանձինս թա-
փել կարացեն . փոխ ևս 'ի պար-
տուցն ևս 'ի վերայ առեալ թեր-
եւս երկպառիկ օգտութեան ա-
ւելի եղազս գտանել կարացեն ,
միանգամայն զպարտաւորան հա-
ճել . և անձանց ևս միանգամայն

օգուտ չահի աւելագոյն սա-
նալ:

Զի բազում այն են որ առ այս
պիտի աղէտս տարակուսի՝ի վաճա-
ռականութեան արուեստս տու-
այտանաց անկանել յօժարեն:
Իսկ են բազումք որ ղիւրեանց ա-
ռատութիւն եղեալ, օգուտ աչ-
խարհի գործեն. զարդարել զթա-
գաւորս՝ի գիւտ ծանրագին մար-
գարտին, և զանազան ակամբք
պատուականօք և կերպասուց ե-
րանգ երանգս գունոցն: Նա և
զաղքատս մեծացուցանեն փոքր
ինչ յարգանօք. և զաշխարհ պսա-
կեն նոր և չքնաղ գիւտիւք: Նո-
քա և ղկարօտեալս լցուցանեն մե-
ծամեծ շահիւք օգտութեամբ.
նոքա և ղփափագելի մարդկան
զպէտս պատրաստեն. նոքա և
դարմանեն զանձինս բազմաց. նո-
քա և ղտունս բժշկաց լցուցանեն
ազգի ազգի անուշահոտ խնկօքն
դեղովք օգնականութեան, նոքա
և ղտենջալի բժշկութեան արմա-
տոց օգտակարութեան բերեալ

զգտուլ լցուցանեն . նոքա և
զարդ աղքատաց . նոքա և մեծու-
թիւն գաւառաց . նոքա և համա-
րակարգ երկայն ճանապարհաց .
նոքա և ուղեգնացք աշխարհի .
նոքա և ճաշակիչք օգտութեան .
նոքա և զամենեւին խնդացուցա-
նեն . նոքա և ոյժ բազմաց , նոքա
և կարողութիւն աշխարհի , նոքա
և զքաղցեալս յաղեցուցանեն ,
նոքա և զծայրաւեալս արքուցա-
նեն , նոքա և միջերեն իսկ զգանձս
ինչեղացն :

Ձի թէպէտ և 'ի բռնութենէ
են հարկեալք , սակայն առ վշտին
հնարաւորութիւն զանձինս ա-
րեւցուցանել , և այլոց օգուտ
մարթեն լինել : Ապա և նոյն իսկ
սովորականի իմաստութիւնն քաղ-
ցրեաց նոցա . ընդելական հանու-
պազորդեալք երթեւեկն տարա-
բերեալ վաճառօքն՝ զիոքք մա-
սունս յարդել 'ի հազարս և 'ի
բիւրս բազմացուցանելով : Ասան
այսորիկ ընդ ծաղկաձև ալիան
բազմութեան համատարած ծո-

վուճն ընդխառնեալք նաՀատա-
կիցին, ոչ ըստ անձանց կամաց,
այլ ըստ վարիչ ոգւոյն վարելոյ,
բռնավարեալք 'ի վերայ յորձա-
նացն յաճախատարած լայնացե-
լոցն դանդաճիցին վասն օգուան
գտանելոյ. զանձինս 'ի մէջ կե-
նաց և մահու եղեալ անձամբ
զանձինս խորոցն մատենէն. և մի
յերկուց գտեալ անձանց Համա-
րին կամ մահու և կամ կենաց:

Սոյնօրինակ տեսանեմք՝ Հարկ
վտանգի հասեալ ստիպեաց զմեզ,
առաւել զի և 'ի Հարկէ նաւեալք
'ի վերայ իմաստութեան ծովուն.
զի ոչ ոք է այն ամենեւին 'ի մարդ-
կանէ որ կարող է այսպիսի ջան
վատակոց քրտնալից աշխատու-
թեամբ անձամբ անձին մատու-
ցանել, [Թէ ոչ իշխանութեան
հրամանի ստիպեալ հասեալ զայս
առնել տալ տագնապիցէ. և ով
այն իցէ կարող որ զխորս անդըն-
դոց ծովուն քննել խոտիցի. այլ
շահ օգտութեան վաճառացն
երկայն ճանապարհօքն անձանց

և եթ կամին մատուցանել : Սոցն.
 օրինակ և մեր, ոչ յանդգնու-
 թեամբ բարդառովք ինչ 'ի ներքս
 անկանել անմտաբար հոսեցայ .
 այլ քան զմեզ ակամայ ընթա-
 ցեալք 'ի բռնութենէ հրամանացն
 հարկապահանջ իշխանացն, առ
 բռնութեան նաւեալք մատե-
 նայած ծովըւս գիպեցաք : Վասն
 զի ստիպեաց զաղքտութնառ խա-
 նութս մեր հրաման թագաւորաց,
 և 'ի մէնջ հարկ պահանջել զան-
 ցեալ իրացն եզելոյ զերս մատեա,
 նագրել յայտնական պատմու-
 թիւն՝ որ առ մեւք գործեցան :
 Սակայն և մեծ և բազում ջան
 եզեալ թողուլ այնոցիկ որ յետ
 մեր գալցեն զկարգս զրուցաց գա-
 րուց 'ի գարս յիշատակել . զի ոչ
 եթէ կամօք ինչ յօժարեցաք հա-
 ւանել առնել զայս, այլ իբրեւ ոչ
 կարի ինչ ընդգէմ մարթացեալ
 գառնալ սղբայատուր հրամա-
 նացն, որչափ յուժի կայր մար-
 թացեալ ըստ հրամանացն՝ պատ-
 մեցուք : Եւ մեր զայս ջան յան-

ձին կալեալ անկեալ 'ի վաճառա-
կանութիւն բանից . առեալ զմահ
երկիդի , և առեալ զգեղեցկագիր
յարմարումն պատմութեան ըզ-
մարմնաւորացն մատենանագրու-
թիւն : Ասան զի 'ի խնդիր եղեալ
և խուզիւքն 'ի մէջ բերեալ ըզ-
կարգ պատմութեան՝ իբրև կարգս
պատմութեան բերեալ ըստ օրի-
նին ըստ ժամանակի իրացն եղե-
լոց 'ի վաճառ ըստ հրամանացն
մատուցաք :

Իսկ զհոգեւորացն առաքի-
նութիւն աստուածասէր սիրո-
ղացն մեծութիւն իբրև զմարդա-
րիտս պատուականս զբոլորասէրն,
զլուսաւորն , զչքնաղագիւան որ
ոչ ունի գեղութիւն բաժանման
իւրոյ ճաճանչաւոր լուսոյն . այլ
լուութեամբ զարդ զանձին վայե-
լուչ զթագ թագաւորացն զար-
դարեացէ . և կամ ականք պա-
տուականք հնդկային յաշխարհէն,
որ 'ի վայելութիւն զարդու ըզ-
խոյր պսակին զարդարիցեն թա-
գաւորաց : Իսկ արգեօք այս զհարդ-

կամ նորակէս գտանիցի ումեք վայրապար, եթէ ոչ 'ի մեծագանձ թագաւորացն, որք և մեծ աշխատանքք երկայն ճանապարհացն զթողակն բաւեցուցին, և մեծաջանք եղեալ 'ի գտանել ըզթագն: Իսկ սոցա ճաճանչ լուսոյս՝ զոր մեր 'ի վաճառ իջուցեալ ոչ միայն 'ի գլուխ զարդու թագաւորին բովանդակի առ 'ի տես այլոցն, այլ զամենեւեան զարգարեն, զամենեւեան լուսաւորեն, զամենեւեան լցուցանեն', զամենեւեան միսթարեն. զթագաւորս շքեղացուցանեն 'ի նմանութիւն արափոցոյն պապի 'ի վերջաւորն փողփողելոյ. նա և զաղքատս լցուցանեն, թօթափեն բարձրացուցանեն յաղբեւաց, և հաւասար շքեղացուցանեն. նա և պապիումն աշխարհաց օրհնութեամբ լցուցեալ պապ բոլորեալ տարւոյ քաղցրութեամբ. նոքա և զկարօտեալս լցուցանեն երկնաւոր առատութեամբ. նոքա և աշխատութեան կարօտելոցն հան

դիտտ սխառաստեն. նոքա դար-
 ման անկարօտ լիամենայն բարեօք.
 նոքա կարեն տալ բժշկութիւն
 առանց դեղոյ խնկոց արմատոց.
 նոքա կարեն շինութիւն շնորհել
 քաղաքաց մարդասիրութեամբ
 տեառն իւրեանց. նոքա կարեն մե-
 ծացուցանել զաշխարհ, աղօթիւք
 նահատակութեան իւրեանց. նո-
 քա կարեն դիտել ցուցանել
 զօգտութիւն երկնաւոր ճանա-
 պարհացն առ Աստուած վերա-
 նալոյ. նոքա են ուղեւորք արքայ-
 ութեանն ճանապարհացն Աս-
 տուծոյ. նոքա են որ չարչարեալք
 վասն տեառն մեռան, և 'ի կեն-
 դանութիւն փոխեցան. և զանուն
 և զօգուտ պտղոց իւրեանց քա-
 ջութեան յաշխարհի թողին. նո-
 քա կեանք և փրկութիւն այնոցիկ
 որ մեղաւորքն են աղքատացեալ.
 նոքա են մեծութեան դանձ ծած-
 կեալ 'ի յերկրի երկնաւոր ար-
 քային. նոքա հաւատովք իւր-
 եանց խնդացուցանեն և ուրախ
 առնեն զայնոսով, որ մեղօք են

մերկացեալ ըստ նմանութեանն
ազամայ լուսաւոր պատմուհա-
նօք . նոքա և զքաղցեալս յադե-
ցուցանեն, որք և անգիտութեամբ
մեղաց իցեն սովեալք . նոքա և
զծարաւիս արբուցանեն առաքի-
նութեան բաժակաւն . նոքա և
զանձ երկնաւոր յաւելուն, տան
այնոցիկ որ առաւելագոյն ու-
նիցին . զի որ ունիցին տաքի նմա
և յաւելքի . և առ ամենեպէս բա-
նան զգրուած գիծոյ մարդասիրին
Քրիստոսի : Այսն այնորիկ տէրե-
ցին զտէրն իւրեանց, և սիրեցան
'ի նմանէ, և բարեխօսութեամբն
լցուցանեն զամենայն կարօտս :

Այսպիսի մարդարիտ և ոչ
միայն ոգւոց, այլ և մարմնոց
շննութիւն շնորհի յԱստուծոյ,
նոցա բարեխօսութեամբ . զի
գութ աստուածութեան 'ի նոսա
իջեալ, ողորմութիւն և քաւու-
թիւն շնորհէ աշխարհի . զի վասն
այնորիկ իսկ նաւեալք ընդ միջը-
կեալ աշխարհակիր մեղացն,
վտանգեցան պատերազմեալք ընդ .

դէմ ճգնութեան ալեացն պա-
տերազմեցան, 'ի վերայ խորոցն
սահեցան հասանել 'ի նաւահան-
գիսան խաղաղութեան երկնաւոր
նաւապետին : Մատուցին պսակ
պարծանաց լուսաւոր Թադաւո-
րին, զերծեալք 'ի բքոյ ամբարշ-
տութեան, հասեալք 'ի քաղաքն,
պատրաստեալք անանց ուրախու-
թեան և լցեալ մարգարտովն պա-
տուականաւ, և հոգեւոր լուսոյ
ակամբք պսակեալք. որք և վաճա-
ռեցին զիեանս իւրեանց մատնե-
լեացն տանջանացն, և մեծացան
յանանց մեծութիւնն. որք և
բարձեալ ունին զիննութիւն աշ-
խարհի կանգուն, անվթար, ան-
շարժ, հաստատեալ 'ի նաւս հա-
ւատոց իւրեանց :

Իսկ այսպիսի վաճառաց ար-
դեօք ուրուք զինչ գին բաւիցի .
այս. այս. և կարի բաջ. միայն յօ-
ժարութիւն կամաց սրտին սիրով
մատուցանել զլսելիս, հաւատովք
ձգտեալ զականջս՝ աման պատգա-
մաց, և անդէն 'ի կամս սրտին հա-

անալ գեղեցկագոյն և պատուա-
 կան մարգարիտն և ծանրագինն
 ընդ յօժարութեանն զարդ ապան-
 ջաց գինգ եգեալ կախեոցի. միայն
 զգլուխդ խոնարհեցո՛ւ և անդէն
 հոգեւորական պատկն՝ ՚ի վերայ
 գլխոյդ, և առաւել քան զականա
 պատուականս զարդարեսցէ զքեզ
 Միայն յօժարեաց՝ ՚ի կոշտնա
 արքայականս և անդէն քաղցրու-
 թեան անուշութիւն խորտկացն
 ՚ի քիմն քո պատրաստեսցի. միայն
 ծարաւի լեր սիրոյն, և անդէն ազ-
 բիւր կենդանութեան զերաշտու-
 թիւն ծարաւոյն պասքերոցն յա-
 գեցուացէ զքեզ . միայն լուսն
 զքեզ յազտոյ, և անդէն անթա-
 ռամ և լուսաւոր զգեստուն՝ ա-
 ռաւելլագոյն և քան զանուշահոտ
 շուշան ծաղիկն զքեզ լցուցանէ։
 Արդ ջան յանձին կաշեալ
 մասնել՝ ՚ի պատմագիր մատենիցս
 խորութիւն, ցուցանել այնոցիկ՝
 ոյք խմատասիրութեամբ կամիցին
 ունինգիր լինել օգտակար պատ-
 մութեանս։ Արդ հրաման հա-

սեռալ առ իս ոմն Ագաթանգեղոս
որ 'ի քաղաքէ 'ի մեծն Հռոմայ .
և վարժեալ հայրենի արուեստիւ
հռոմարէն և յունարէն ուսեալ
գպրութիւն , և ոչինչ կարի ան-
տեղեակ լեալ ձեռնարկութեան
նշանագրաց . և 'ի վերայ այսոցիկ
հասեալ 'ի դուռն Արշակունւոյ ,
յամս քաջի առաքինւոյ ուժեղ
և պատերազմող Տրդատայ , որ
քան զամենայն նախնիսն քաջ
եկեալ զանցոյց արութեամբք , որ
լմաշամարտ սկայազօր քաջու-
թիւնս գործեաց 'ի մարտս պա-
տերազմաց . ոչ զիւր քաջութիւնն
սուտ ինչ հրամայեաց մեղ վիպա-
սանել , և ոչ զքմաղարդ բանից
ինչ առասպելս աւելի քան զար-
ժանն ընթանալ , այլ իրք որ ե-
ղեալ վասն յեղանակաց յեղա-
փոխ պատերազմաց , մարտամբոխ
ժամանակաց , սուրակոխ բազմա-
հեղ արեանց կոտորածոյ , անհուն
զօրաց չփութելոց , գերութեան
աշխարհաց , աւերածոյ դաւառաց ,
քանդելոյ քաղաքաց , մատներլոյ

աւանայ, հարկանելոյ բաղմու-
թեանն մարդկան, վասն քաջու-
թեան քինախնդիր վերժուց :

Արդ հասեալ առիս հրամանի
'ի մեծ արքայէն Տրդատայ, կար-
գել ինձ 'ի ձեռնարկութենէ նշա-
նագիւտ ժամանակագրացն պատ-
մել նախ զհայրենեացն գործս
քաջութեան քաջին խոսրովու, և
որ ինչ գործք գործեալք քաջու-
թեանն մարտիցն պատերազմացն
ընդ շրջըջումն տէրութեանն փո-
խելոյ ընդ կոյսս հարկանելոյ, և
ազգաց խռովելոց . կամ վասն մա-
հուանն քաջին խոսրովու թէ
ուատի և կամ զխորդ հանգես-
տապատական*, և կամ որպէս,
և կամ զինչ անցք անցին, և կամ
վասն հորամոյցն քաջութեանն
Տրդատայ, և որ ինչ գործ գոր-
ծեաց յամս յաւուրց իւրոց ժա-

* Այսպէս է 'ի Փարիզեան հին
ձեռագրի . թողաք այնպէս՝ մինչև
ժամանակաւ ստուգեսցի բառս,
որ թուի ազաւազեալ :

մանակաց, և կամ վասն սիրելեաց վկայիցն Աստուծոյ, թէ որպէս և կամ զխորդ եկեալ, իբրև լուսաւորք ծագեցին փարատել զմէդ խաւարի 'ի Հայաստան աշխարհէս. կամ որպէս զանձինս իւրեանց փոխանակեցին ընդ Աստուծոյ ճշմարտութեանն. և կամ որպէս գթացեալ Աստուծոյ այց արար Հայոց աշխարհիս, 'ի ձեռն առն միոջ եջոյց զսքանչելիս մեծամեծս, որ բազում համբերութեամբ ազգի ազգի փորձութեանց և կապանաւոր յետաց մենակուիւ մենամարտիկ երկպառական առնութեան յԱբաշատ քաղաքի, վասն Գրիստոսի յաղթութեամբ տարեալ, որոյ զվկայ անուն ժառանգեալ, որ 'ի մահ հասեալ մտեալ և կամօքն Աստուծոյ այսրէն դարձեալ, 'ի վերակացութիւն դառնայր յերկիրս Հայոց. սա մտեալ 'ի դրունս մահու, դարձեալ անտի կամօքն Աստուծոյ, վարդապետութեանն Գրիստոսի սլատգամա-

ւոր գտեալ յետ Աստուծոյ սքանչելագործ պատուհասին մարդասիրութեան : Իսկ բարեացատարան Տրդատ յանկարծակամ կենացն ասպնջական ցանկալի ամենեցունցն լինէր , որ աշխարհածունդ հայրենեաց որդի գտանէր շնորհօքն Աստուծոյ , մերձաւոր կենաց վայելէր :

Եւ արդ քանզի ըստ օրինակի գրեւորցա առ 'ի մէնջ' ոչ եթէ 'ի հին համբաւուց տեղեկացեալք մտտենագրել . այլ մեզէն իսկ տկանատես կերպարանաց և առնթերակայ հոգեւորական գործոցն , և լուսաւոր շնորհապատում վարդապետութեանն , գեր 'ի վերոյ ամենեցունցն շնորհովն Աստուծոյ յարգեցաւ : Որ առեալ Թագաւորին զամենեւեան աստուածակարգ լծոյն հնազանդեցուցանէր . մանաւանդ եթէ ոչ նա , այլ կամք մեծազօրին Գրիստոսի : Եւ կամ որպէս զմեհեանսն 'ի ձեռս տուեալ կործանեալ աւերեցին , և սուրբ հիմունք եկեղե-

ցեաց կանգնէին , կամ որպէս
 զնոյն ինքն , աշխարհի հովիւ կա-
 ցուցեալ , վայելէին 'ի նորուն վար-
 դապետութեանն . և կամ որպէս
 դարձաւ Տրդատ անդրէն յաշ-
 խարհն Յունաց յամա աստուած ,
 ասէր Կոստանդեայ Թագաւոր
 կացելոյ Յունաց և հռոմոց աշ-
 խարհին , և կամ որպէս ուխտ ե-
 դեալ ընդ նմա զաստուածապաշ-
 տութիւնն , դարձեալ լինէր ան-
 տի մեծաւ պարգեւօք և բազում
 փառօք . և կամ որպէս զբազում
 տեղիս Աստուծոյ նուիրեալ Տէր-
 դատ մատուցանէր : Չայս ամե-
 նայն մի ըստ միովէ ոճով պատ-
 մեցուք , վարդապետութեամբ
 սրբոյն . որ արժանի եղև 'ի մեծ
 յեպիսկոպոսական աթոռն հա-
 սանել , և զհայրապետական ա-
 նուն ժառանգեաց , մեծամարտն
 առաքինութեամբ , թէ ուստի ,
 յորոց կամ ո՞րք էր . կամ յորմէ ,
 որ զայս արժանի եղև դործել
 աստուածատուր շնորհօքն տուե-
 լովք :

Արդ երբից 'ի մնաց երկվարն , և
յարմարեցից զառարկէն հան-
ճարոյ , ուղեցից զնպատակն խոր-
հրդոյ , և թափ տաց ուղի բազ-
կացս և ձգեցից 'ի կորովս գրչի
մատանց և լեզուով զխորհուրդս
յուզեցից , և չթռանք չռնջել
իմաստունս կարասցեն , և կարգել
հաստատական , յեղեղուկ հոշո-
վել զանիւ պատմութեան բա-
նիցս , զի կամակարացոյնս նաւի-
ցիմք զպէտք ժամանակագրական
Ծովուս . որք հարցեալ զհայրա-
կան մատենանն՝ պատմեցի նոցա
և զԹրագիր կարգեալս , և առացի
նոցա :

Ընթերցեալ զԹորգոմեայ աղ-
գիս զՀայաստան աշխարհիս զառ-
տուածապարզ և աւերտեաց աւե-
աարանին քարոզելոյ բանին կե-
նաց . որպէս կամ զիմք ընկա-
լան , և ողպիսի՝ արամբ , կամ ո՞
ղք ուստեք՝ որ զայսայսպիսի շնոր-
հով աստուածեղէն երեւեցաւ :
Եւ վասն նորին լուսաւոր վարդա-
պետութեանն և հրեշտակակրօն

վարուցն առաքինութեան կար-
 դաց ազնուական համբերու-
 թեամբն շնորհալից մեծազօր
 նահատակ . որ և խոստովանող
 Քրիստոսի գտեալ և վկայ ճշմար-
 տութեան . և կամ որպիսի յայնմ
 հետէ շինութիւն և խաղաղու-
 թիւն , լիութիւն , պողաբերու-
 թիւն և բժշկութիւն . աղօթիւք
 նորա շնորհեցաւ յԱստուծոյ :
 Եւ թէ զկարդ նորուն աստուած-
 սիրութեամբն և Քրիստոսի զօ-
 րութեամբ նմա տալով , անկան
 փշրեցան ունայնութեան պաշ-
 տամունքն , և աստուածպաշտու-
 թիւն տարածեցաւ ընդ ամենայն
 երկիրս հայոց : Կամ սրպէս շի-
 նեցան եկեղեցիք ընդ ամենայն
 երկիրս հայոց , և քակեցան ու-
 նայնութեան պաշտամունքն , այն
 որ'ի սովորական մոլորական նախ-
 նեացն ընդվայրակոչիոճ , գրթա-
 խողաց քարանցն և փայտից յի-
 մարութիւնք էին , և ուրուապաշտ
 թմբրութիւնքն անաբայութեանց .
 իբրև արբեալք էին ստութեամբն ,

պոփուցեալք շուրջութեամբն մե-
ղաց, դիւցախեղար մորաւ գնացին
'ի մէջ ծովացեալ մեղացն չա-
րութեան : Որ կամօքն Աստու-
ծոյ քարոզ գտեալ արգարուաց
ամենեցուն Հայաստան աշխար-
հիւ, չկապել ընդ գարշապարս մե-
ղաց 'ի ծովամեան յաշխարհիս
յայսմիկ : Այլ 'ի հողմախաղաղ
անքոյթ մտեալ Աստուածածօրն
չինութեան 'ի նորահանդիսոն
կենաց՝ նոցա օթեմանս պատրաս-
տեաց :

Իսկ իմ անցեալ սահեալ չոր-
ջեալ 'ի վերայ յորձանախոր,
լայնանիստ, յարածօճ, անդն-
դապտոյտ, սառսուտայր, անհան-
դիստ, արշաւասոյր, օգաւար,
յուզակ ակեացն սրավարացն մո-
լեգնելոցն, ձգտեալ 'ի կղզիս քա-
ղաքացն և յաշխարհս հեռաբնակս,
գտեալ լցեալ մեծաբառն տաբե-
ռունս, ինչ ինչ պատուական և
արդոյ, 'ի զարգ և 'ի յօգուտ ե-
կեալ հասուցաք, 'ի կայս հան-
գստեան մերոյ օգտութեան ,

փութացեալ բացցուք զթանգա-
 րական վաճառս խանթից, վաճա-
 ռեսցուք ըսէլեաց զգիւտս աշխա-
 տութեան մերոյ, առնուլ զուն-
 կրնգրութիւն և տալ զպատմու-
 թիւն. մանաւանդ վասն քո հրա-
 մանիդ քաջարանց Տրդատ արքայ
 Հայոց մեծաց. բերեալ զչա՛հ վա-
 ճառին աշխարհի շինութիւն, քեզ
 'ի դանձ յաւելցուք 'ի մերոյ ծո-
 վավաստակ նաւաստեացս:

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂ

Ա. ԲՆԴ նուազել ժամա-
նակի թագաւորութեանն Պար-
թեաց, 'ի բառնալ տէրութեան
յԱրտաւանայ որդւոյ Վաղար-
շու, 'ի սպանանել զնա Արտա-
շրի որդւոյ Սասանայ, որ էր նա-
խարար ոմն 'ի Ստահր գաւառէ:
որեկեալ միաբանեաց զզօրս Պար-
սից: Որք Լբին խոսեցին մերժե-
ցին անարգեցին զտէրութիւնն
Պարթեաց. և հաճեցան հաւա-
նութեամբ ընտրել զտէրութիւնն
Արտաշրի որդւոյ Սասանայ:

Արդ՝ իբրեւ յետ մահուն հա-
սանելոյ գուժիս այսորիկ առ

Խոսորով Թագաւորն Հայոց, որ
էր երկրորդ տէրութեանն Պար-
սից: Զի որ Հայոց Թագաւոր
էր՝ նա էր երկրորդ Պարսից տէր-
ութեանն: Այլ Թէպէտ և վաղ
լուեալ զքօթն՝ ոչ ինչ ժամանեաց
հասանել յամբովկ գործոյն պա-
տերազմի իրացն պատրաստու-
թեան: Եւս այնորիկ գարձեալ
լինէր յիրացն եզերոյ մեծաւ տրտ-
մութեամբ. զի ոչ եհաս նմա գոր-
ծել գործ ՚ի մեծ արամութենէն
և յիրացն վճարելոյ. գարձեալ
անցեալ եկեալ լինէր յաշխարհ
իւր:

Արդ՝ ՚ի մեւս ես ՚ի գլուխ տալ-
ւոյն, սկսանէր Խոսորով Թագա-
ւորն Հայոց գունդ կազմել, և
զօրս բովանդակել: Գումարել
զզօրս Աղուանից և Վրաց. և բա-
նալ զգրուես Ալանաց, և զիւրոյ
պահակին: Հանել զզօրս Հոնաց,
ասպատակ գնել ՚ի կողմանս Պար-
սից: Արշաւել ՚ի կողմանս Ա-
սորեստանի, մինչև ՚ի գրուես Տըս-
թանի, աւար առեալ զերկիրն ամե-

եղբայրութեան ազգատոհմին ,
 զի հնազանդեցան և 'ի ծառայու-
 թիւն մօտին համարձեւոյ թագաւ-
 արութեան Ստահրացւոյն , և
 ընդ նմին միամեծեցան : Զի էր
 խոտորովու և դեռական արարեալ՝
 զի իւրեանց տոհմայինքն 'ի թի-
 կունս եկեացեն , և նոցա ընդ դէմ
 կայցեն ընդ նորա թագաւարու-
 թեանն : Անտի սմա ձեռն տը-
 ւեալ 'ի կողմանց Քուշանաց , և
 յայնմ մարդէ , և յիւրեանց 'ի
 բուն աշխարհէն , և 'ի քաջ ազ-
 գաց և 'ի մարտիկ զօրացն , զի 'ի
 թիկունս հասցեն : Սակայն տոհմ
 քրն և ազգապետքն , և նախարար
 քրն , և նահապետքն Պարթեաց
 ոչ լինէին ունկնդիր . զի միամե-
 տեալ և հաւանեալ և նուաճեալ
 էին 'ի տէրութիւնն Արտաշրի ,
 քան ընդ տէրութիւն իւրեանց
 ազգատոհմին և եղբայրութեանն :
 Սակայն առեալ խաղաղու . քղ-
 բազմութիւն զօրաց իւրոց , և որ
 ուստեք ուստեք եկեալ հասեալ
 էին 'ի թիկունս օգնականու-

Թեան, նիզակակիցք գործոյն
պատերազմի :

Իսկ իբրև ետես Թագաւորն
Պարսից զայն ամբոխ կազմուցեալն
գնդի, զի մեծաւ ուժով եկեալ
գիմեալ հասեալ էին 'ի վերայ
նորա, եւ և նա ընդ յառաջ նոցա
'ի պատրաստութիւն պատերազ-
մի : Բայց սակայն ոչկարաց ունել
զգէմ նորա, փախստեայ լինէր
առաջնոցա. զհետ մտեալ կո-
տորէին զամենայն զօրսն Պարսից.
և գաշտացն և ճանապարհացն
ցիր գիւթաւալ կացուցանէին,
և չարախտավար վատնէին, և ան-
հնարին հարուածս 'ի վերայ հա-
սուցանէին : Եւ Թագաւորն Հայոց
գառնայր 'ի մեծ կոտորածէն,
մեծաւ յաղթութեամբ և բազում
աւարաւ, և ցնծալից ուրախու-
թեամբ 'ի կողմանսն Հայոց յԱյ-
րարատ գաւառ, 'ի Վաղարշա-
պատ քաղաք, մեծաւ ուրախու-
թեամբ և բարի անուամբ և բա-
զում աւարաւ :

Ապա հրաման տայր ընդ կող-

մանա կողմանս գերապանս արձա-
կել, հրովարտակս առնել. յնոթն
բազինս մեհենիցն ուխտաւոր լի-
նել պատկերաց կուց գիցն պաշ-
տաման : Սպիտակ ցլուք և սպի-
տակ նոխաղջ, սպիտակ ձիովք և
սպիտակ ջորովք, սակեղէն և ար-
ծաթեղէն զարդուք, և վերջաւո-
րս փոսքիտղեւալս, նշանակապա-
լարակապ մետաքսիւքն, և ոսկովք
պսակդ, և արծաթի զոհարանդ,
յանոթն ցանկալիս անամբք պա-
տուականդ, ոսկով և արծաթով,
'ի հանգերձս պայծառս, և 'ի զար-
դըս գեղեցիկս, զիւր ազգին Արշա-
կունեաց զհայրենեացն պաշտա-
մանց տեղիսն մեծարէրուհակ հին-
գերորդ. և զհանէր յամենայն մե-
ծամեծ աւարացն ամեղաց, և մե-
ծամեծ պարգևս քրմացն շնոր-
հեր : Իսկ զօրացն որ զիւրեաւն
էին՝ եւս պարգևս և արձակեաց
յիւրմէ :

Բ. ԻՅԿ 'ի գալուստ ամեն
միւսոյ զօր բազում կուտեր յոյժ,
գումարապի առնէր, զնոյն զօր կու-

էր. և ևս բազում քան զնոյն
ասպատակ սփռեալ զկողմամբն
Ասորեստանի. մանաւանդ զի և
զօրք Տաճկաց 'ի Թիկունս եկեալ
էին աւար առեալ զամենայն եր-
կիրն, քաջութեամբ զառնային
յիւրաքանչիւր տեղիս: Եւ ամս
տասն ստէպ ստէպ զայսօրինակ
աւար առեալ, աւերէին զամե-
նայն երկիր սահմանացն՝ որ ընդ
Պարսից Թագաւորութեամբ և
Խշխանութեամբ էր:

Իսկ իբրև զայն ամենայն չարիս
ետես Թագաւորն Պարսից, որ
եկին հասին 'ի վերայ նորա. նե-
ղեցաւ, տաղնապեցաւ, տօրա-
կուսեցաւ, վարանէր յանձն իւր.
առ ինքն կոչէր զամենայն Թա-
գաւորս, և զկուսակալս, և զնա-
խարարս, և զգորավարս, և զպետս
և զիշխանս իւրոյ տէրութեանն,
'ի խորհուրդ մտանէին, աղաչէր
զամենեւեան հնարս ինչ մարթել
խնդրել գտանել. սղգի սղգի
պարգևս խոստանայր. Թերես որ
միայն գացի՝ տսէ՝ որ զվրիժուց հա-

տուչումն խնդրել մարթնացէ .
յերկրորդական զահիւրոյ տէրու
թեանն մատուցանել խոտանայր ,
թէ միայն նախանձու մեծի ձեռն
արկեալ հասուցէ որ . բայց մի-
այն ակտուովս ես 'ի վեր եղէց
քան զնա . եթէ կարի յանարդաց
որ իցէ , կամ 'ի պատուականաց ,
ազգի ազգի պատիւս և պարգևս
և վարձուց հատուցմունս շնորհել
խոտանայր :

Արդ՝ ոմն 'ի միջոյ խորհրդեանն
գլխաւոր նահապետէր Պարթեւաց
տէրութեանն , որոյ անուն էր
Անակ . յոսն փացեալ՝ 'ի մէջ ան-
ցեալ՝ յիւրմէ աղբէն իբրեւ 'ի Թըշ
նամուր վերայ խոտանայր վե՛՛՛
խնդրել :

Խօսել սկսաւ ընդ նմա Թադաւ
ւորն և . ապէ . եթէ միայն զայդ
նախանձ խնդրեցես միամտու-
թեամբ , զքնակութիւնն պար-
թեւական զմեր սեփական Պաշ-
հաւն 'ի ձեզ զարձուցից . և քեզ
Թագ եղեալ փառաւորեցից , և
երեւելի և փառաւոր 'ի Բագաւ .

ւորութեանս խնամ արարից ,
և երկրորդ ինձ կոչեցից :

Պատասխանի ետ Պարթևն և
ասէ . զմնացորդս ազգի խմոյ կե-
ցուցես դու . այլ ես և եղբայր
իմ հարազատ այսօր հրաժարես
ցոֆ 'ի քէն : Յայնմ ժամանակի
հանդերձեցաւ կազմեցաւ Պար-
թևն եղբարքն իւրով , հանդերձ
ընտանեօք կանամբք և որդւովք
և ամենայն աղխիւ իւրեանց . չու-
արարեալ յուղի անկեալ դէտ
ակն կալեալ ճանապարհացն՝ ե-
լեալ երթայր հատուածի պատ-
ճառաւ 'ի կողմանս Հայոց , իրրու-
թէ ապստամբեալ իցէ յարքայէն
Պարսից : Եկեալ յանդիման եղև
Թադաւորին խոսրովու յՈւտի
գաւառի , 'ի խաղխաղ քաղաքի , 'ի
ձմերոցս արքայութեանն Հայոց :
Իբրև ետես Թադաւորն Հայոց ,
ցնծացեալ ել ընդ առաջ նո-
րա , և մեծաւ խնդութեամբ
ընկալաւ զնա . մանաւանդ իբրև
կեղծաւորութեամբ և դաւով
սկսաւ խօսել ընդ նմա , և զիւրոյ

դաւղյն հաւատարմութիւնցուցանել. վասն այնորիկ եկի եւս առ քեզ ասէ, զի հասարակ զհասարակաց յեւթ խնդրել մարթապաք :

Արդ իբրեւ ետես թագաւորն զայրն՝ զի գիմեալ եկեալ էր առ նա ամենայն ընտանեօքն հանգերձ, եւ միամտութեամբ հաւատաց ՚ի նա : Յայնժամ ապր նմա պաւիւ ըստ օրինաց թագաւորաց . եւ հանկը նստուցանէք զնա յերկրորդ ակօռ թագաւորութեանն . եւ զամենայն ժամանակս ձմերայնայն ուրախութեամբ զաւուրս զրտաշունչ հողմաշունչ տառամանեացն անցուցանէին :

Իսկ իբրեւ եկին հասին աւուրք ջերտս հարաւահողմն գարուն գրանցն բանալոյ, համարձաւ թագաւորն ՚ի կողմանցն յայնցանէ, եկին իջին յԱյրարատ գաւառ ՚ի վաղարշապատ քաղաք . եւ մինչ գեռ ուրախութեամբ հանդուցեալ էին, ՚ի միտ առ թագաւորն . գումարտակ առնէր անդ :

ըէն արշաւել 'ի կողմանս, Պարսից ։

Իբրեւ զայն լսէր Պարթեւն, զերգումն ուխտին յիշէր որ ընդ Պարսից արքային ուխտեալ էր ։ Նաև զխոստումնայն յիշէր զպարգևացն, և 'ի բուն աշխարհն փափագէր որ Պալհաւն կոչէր, և վատ խորհուրդ 'ի միտ արկանէր, առնոյր զլծագաւորն մեկուսինս և եղբայր իւր հարազատ 'իրբու 'ի պատճառս ինչ զբռնանաց, իբրու խորհուրդ ինչ խորհելոյ ընդ նմա, և զսուսերսն պողովաւիկս թերաքամեալս ունէին, յանկարծ յեղակարծումն ժամա, նակի զէնս վերացուցեալ՝ զլծագաւորն գիծաւալ կացուցեալ յերկիր կործանէին, անդուստ ուրեմն իրազգած եղէն իրացն որ եղէն, գոյժ աղաղակի ամբոխին թանձրանայր, մինչ այս մինչ այն, նոքա հեծեալ յիւրաքանչիւր երկաթս փախստական լինէին ։

Իսկ իբրեւ զայն գիտացին նախարարք հայակոյտ զօրացն,

գրանգ. գրանգ. հայտանքին, զմեծ
լինելին. ոմանք ընդ ցամաքն առնա-
պարեալ հասանելը 'ի խելոյ. կա-
միջացն առ գրանգ. Արտաշատ
քաղաքի. զի գնուն. Երասխ յա-
րուցեալ գնաց գարիս և գարիս,
ասպնահալ, Զրահապանի, միւսա-
սայլ. միւսապետալ. բազմա-
կեանքն յառաջս խորոյ պարտա-
կեանքն. կեպն անցեալ ընդ կա-
միջին. Ապարշապալ. քաղաքի.
զարե կամեւք. Մեծանքի գոչնն.
որանպարելին հազարնը. յառաջ մի
'ի խելոյ. կամեցին Արտաշատու. 'ի
կիրճա. Ճանապարհացն. արեւելին
զնոսա. 'ի մեջ արարեալ զնոսա. 'ի
Զարիւրապան. կամեցացն, գնա-
վեժ. ասանքին զնոսա. Եւ խե-
տանք անգրէն գարեալ վալեք,
ճշովք, և անգրովք. և ամենայն
երկիրն ժողովեալ, զմարտարն
աշխարհին. Եւ մինչ գնա. Զերս
որիցն 'ի ճոցոյն չե կին թափեալ;
և շունչ մաքն ճանին չե եր հասեալ
հրահան. առջր. զարգաւորնն առ-
ապեւը. Բայնժաքն. անտան. պատա-

կել և կոտորել. և ոչ թողին յերիտասարդաց մինչև յայն՝ որ բնաւ զաջ և զձախ ոչ գիտէր. նաև զխեղճական տոհմն մաշէին 'ի սուր սուսերի իւրեանց: Բայց միայն երկուս մանկունս փոքրկունս յորդւոցն Պարթևին պրծեալ ոմն ապրեցուցանէր 'ի ձեռն դայեկաց ուրումն. զմին 'ի կողմանս Պարսից, և զմին 'ի կողմանս Յունաց սուեալ փախչէին:

Գ. Եւ եղև իբրև լուաւ զայս թաքաւորն Պարսից, զուարճանայր, զուարթանայր, տօն մեծ ուրախու թեան առնէր զօրն զայն. և բազում ուխտ տարուշանացն կատարէր: Զօրաժողով լինէր, խաղայր գնայր, ասպատակ տիւեր զկողմամբք Հայաստան աշխարհին. զխօսուն և զանասուն, զծեր և զօղայ, զերիտասարդ և զմանուկ առհասարակ խաղացուցանէր 'ի գերութիւն:

Անդ ոմն պրծեալ ապրեցուցանէր 'ի հինէ անտի յորդւոցն խորովու թագաւորին Հայոց:

մանկիկ մի փոքրիկ անուն. Տրդատ-
տանայ դայի կնոջն փախուցեալ
'ի գուան կայսեր 'ի կողմանս Եա-
նայ : Եւ զերկին Հայաց այնու-
հետեւ եկեալ արքային Պարսկոյ,
յիւր անուն զտեղիսն անուանէր.
և զգորսն Եանայ փախաւական
աւանդէր . հալածաւական աւանդին
մինչև 'ի սահմանս Եանայ . մինչև
փոսացուցեալ սահմանս հաստաւ
տէին . և տեղւոյն անուն եղեալ
գորանս փոսից առ տեղեաւն՝ ո-
րում Այծք կոչէին . և զայլ մարդիկ
երկրին խաղացոյց , և զաշխարհն
յինքն գրաւեաց :

Արդ երթեալ, անեալ, և ա-
ռեալ Տրդատէս առ Կամի ուսմեմն
Լիկիանէս անուն կոչեցեալ :

Իսկ արդի Պարթևին որ 'ի կող-
մանս Եանայ դադրեաց , ան-
նէր և աւանդէր 'ի Նեապոլիոյ կա-
պադովկացոց քաղաքին . և մերձա-
ւորեալ զնա անոյց դայեալն երկիւ,
զինն Բրիտտոսի . և ուսեալ ևս
զբրիտտոսական գաղութեան հան-
դամանս , ընդամիկ եղեալ գրոց Ար-

տուծոյ, և մերձեալ յերկիւղ
տեաւն, որոյ անուն ճանաչիւր
Գրիգորիոս: Իբրեւ տեղեկացաւ 'ի
գայեկէն իւրմէ հայրենի գործոցն
որ եղեալն էին, ել և գնաց առ
Տրդատիոս ըստ հեշտ պաշտաման:
Եւ թաքուցաներ զանձն, և զայն
ինչ 'ի վերոջ հանէր թէ ոյր, կամ
ուստի, կամ ոյրպէս, կամ զխմրդ.
զանձն 'ի ծառայութեան տուեալ
'ի հնազանդութեան պաշտէր ա-
ռաջի նորա:

Ընդ ժամանակս ընդ այնոսիկ
իշխանն Յունաց 'ի հալածել կայր
զեկեղեցի Աստուծոյ: Իսկ իբրեւ
զգացեալ Տրդատիոս վասն Գրի-
գորի՝ թէ քրիստոսական պաշտա-
մանն հաղորդ է, սկսեալ այնու-
հետեւ պատուհասակոծ առնէր
զնա, և ազգի ազգի արհաւիրս ար,
կանէր 'ի վերայ նորա. բազում
անգամ 'ի բանդս և 'ի կապանս
աանջանօք նեղէր զնա. թողուլ
'ի բաց լինել նմա յերկրպագութեան
Բրիտանի. 'ի հնազանդութիւն
գառնալ նմա զիցն

քնտրեաց և պղծութեանն պաշ-
տառան :

Դ. ՅԵՒՈՒՐՍ ժամանակացն
այնոցն եղբարժաւոք շինէր իշխանն
Գթաց . և բազում գունդս զը-
րայ ժողովեալ գայր տալ մարտ
պատերազմ ընդ իշխանին Յու-
նաց : Պատգամս յղիւր օրինակաւ
այսուիկ . և թէ ընդէր քնու ելա-
նեմք խառնանքոխ . ի պատե-
րազմ՝ աղաք ել զբոլոր մեր . և ժողովնդ
և տաղնապ միանգամայն աշխար-
հի հաճաւ ցանեմք . ես աւասիկ ա-
խոյեան ելանեմ քեզ ի մերոց
զորաց աստի . և գու ինձ ի յունա-
կանաց պատի . հատցուք եկեացուք
ի մարտի տեղի . և թէ ես զքեզ
յաղթահարեցի՝ Յոյնք ինձ հնա-
զանդեցին ի ծառայութիւն . և
թէ գու ինձ յաղթեցեւ, մեր
կեանքս քեզ նուաճին և հնազան
գին . և առանց արեան և կոտորու-
ծոց զինքն շինութիւն կողմանցս
երկոցունց :

Եւ իբրեւ զայն լուաւ Թադա-
ւարն . Յունաց՝ երկեաւ . քանզի

օրինօք կազմութեամբ՝ գունդ
առ գունդ ճակատել ոչ առնոյր
յանձն • և ըստ պատգամին պատ
շաճի ոչ կարէր ունել յանձին •
քանզի տկար յոսկերաց զօրու-
թեամբ, սրտաթափ եղեալ զար-
հուրեցաւ • քանզի ոչ գիտէր զինչ
տացէ քանիցն պատասխանի :

Յայնմ ժամանակի թագաւորն
հրաման տայր հրովարտակա և դեռ
պանս առնել առ իշխանս և զօրս
զօրութեան իւր, զի ուր և իցեն՝
առ նա հասանիցեն վաղվաղակի •
յայնմ ժամանակի իշխանք և զօրք
և նախարարք առ նա հասանէին
վաղվաղակի • առեալ և Ղիկիանէ
զբուն գունդն որ ընդ իւրով ձե-
ռամբն էր, փութայր հասանէր
ի տեղի պատերազմին՝ յանդիման
թագաւորին :

Եւ մինչ դեռ գային գունդք
զօրացն և Տրդատէս ընդ նմա, դէպ
եղև նոցա գալ մտանել ի նեղա-
դոյն տեղի մի յառուամէջս այգեա-
տանւոյն, ի վտղոցամէջս համ-
բարոցացն՝ առ գրունս քաղաքին •

քանզի զգրուան քաղաքին ա-
խեալ էր. զի ժամ էր հասարակ
գիշերոյ: Իբրեւ ճգատաւ խար երբե-
վարաց զգրուն բազմութեան գաղ-
ման կերակրոյ մինչեւ 'ի մէջ գի-
շեր, հայեցեալ տեսանէին 'ի
զուարթակ քաղաքում միջ՝ զի
խոտահամար մթերեալ էր. և ոչ
ոք կարաց ձգել զձեռն իւր վրան
տեղւոյն բարձրութեան: Յայն-
ժամ Տրդատէս ելեալ և իջեալ,
հոսէր ընկենոյք բարդա բարդա 'ի
մէջ զորացն մինչ 'ի լեռութեան բա-
ւականի:

Նոռ զհամարտականն, և բա-
զում իշեան յայնկոյս որոնցն ըն-
կենոյք 'ի մէջ զորացն, և խնքն
անգրեն ելեալ իջանէր: Զայն
ամենայն ոյժ սնգութեան տե-
սեալ լիկիանէս, զարմայաւ Իբրեւ
այգն զառաւօտն մերկայաւ՝ գը-
րունք քաղաքին բացան. և զորքն
առհասարակ ամենայն 'ի ներքո
մտանէին. և Ք լիկիանէս յանգի-
ման լինէր Թադատումն, և ամե-
նայն մեծամեղքն և սպարա-

պետքն և զօրագլուխքն և իշ-
խանքն:

Ապա կաց պատմեաց Թագա-
ւորն իշխանացն զամենայն պատ-
գամս Թագաւորին Գլխաց: Խօ-
սել սկսաւ Լիկիանէս ընդ աւթային
և ասէ. մի ինչ զարհուրեացի սիրտ
տեսառն իմոյ. զի գոյ աստայր մի 'ի
գրան քում, զի իրբդ այդ նովաւ
վճարին. Տրդատէս 'ի տոհմէ Թա-
գաւորին Հայոց աշխարհին. և կաց
պատմեաց զերեկոյին գործ քա-
ջութեան նորա: Յայնժամ հրա-
ման ետ, և ածին զՏրդատիօս
յանդիման Թագաւորին. և պատ-
մեաց նմա կարգաւ զամենայն:
Յայնժամ ետուն կազմութիւն
մարտի առ 'ի ժամ վաղուի՝ զմի-
մեանս տեսանել պատերազմաւ:

Իսկ 'ի միւսում աւուրն ընդ
այդն ընդ առաւօտն՝ հրամայեաց
արկանել ծիրանիս. և զարդարե-
ցին զՏրդատ 'ի զարդ կայսերա-
կան, արկեալ զնովաւ զնշան Թա-
գաւորութեանն. և ոչ ոք դիտէր
վասն նորա. հրաման ել ամենե-

ցումն թէ ինքն կայսրն իցէ . և նա
առեալ զգումնդն զօրաց բազմու-
թեանն ի ձայնն վազոյ տագնապա-
յառաջ մատուցանէր մինչև յան-
գիման թշնամեացն : Իբրև յան-
գիման եղեն միմեանց կայսերա-
կերպն և թագաւորն , մտաւ ի
կուշտ արարեալ երիվարացն ի
միմեանս հասանէին . անդ յազ-
թահարէր կայսերակերպն զթա-
գաւորն . ձերբակալ արարեալ
յանգիման առաջի թագաւորին
կացուցանէր :

Յայնժամ մեծացոյց յոյժ թա-
գաւորն զՏրդատիոս , և մեծամեծ
պարգևս ետ նմա . թագ կապեալ
ի գլուխն նորա , և ծիրանեօք զար-
դարեալ մեծացոյց զնա . և կայ-
սերակերպն զարգու շքեղացուց-
եալ մեծարեաց զնա . և գումար-
եաց ի ձեռս նորա զօրս բազումն
յօգնականութիւն նմա , և արձա-
կեաց յիւրական աշխարհն Հա-
յոց :

Եւ յեա մտաւին յազթութեան
քաջութեանցն զոյ տար , զար-

ձեալ լինէր 'ի կողմանցն Յունաց
Տրդատ արքայ Հայոց մեծաց: Խա-
ղաց քնաց Թագաւորն 'ի կողմանս
Հայոց. եկն եգիտ անդ զօրս բա-
զուան Պարսից՝ զի զաշխարհն յին-
քեանս գրաւեալ էին 'ի ծառա-
յուլթիւն. զբազուան կոտորէր,
և զբազուան փախստականս արա-
րեալ 'ի կողմանս Պարսից արկա-
նէր. և զՀայրենեաց տէրուլթիւնն
յինքն նուաճեաց, և զօրացաւ 'ի
վերայ սահմանաց նորա:

Ե. ՅԱՌԱՋԻՆ ամին Տրդատայ
արքայուլթեանն Հայոց մեծաց,
խաղացին եկին Հասին Եկեղեաց
գաւառ, 'ի գեւղն Երիզայ, 'ի
մեհեանն Անահտական, զի անդ
զոհս մատուցեն. և իբրև կատա-
րեցին զգործն անարժանուլթեան,
իջին բանտկեցան առ ամն գե-
տոյն, զոր Գայլն կոչեն.

Իբրև եկն եմուտ 'ի խորան ան-
դրբ և յընթրիս բազմեցաւ, և իբրև
ընդ գինիս մոխն, հրաման ետ
Թագաւորն Գրիգորի զի պսակս և
Թաւ ոստոս ծառոց՝ նուէրս տար

քի բազմին Անահատկան պատկերին : Այլ նա ոչ առնոյր յանձն պաշտօնաւոր ընելգիցն երկրորդագործեան :

Յայնժամ խօսել տկտու Թագաւորն ընդ Գրիգորի և ասէ . այք մի օտարական և անաշխարհիկ՝ եկիք յարեցար 'ի մեզ, և զեւրդ իշխես պաշտել զԱստուածն զայն՝ զոր ես ոչ պաշտեմ : և առ այն օր պահել հրամայեաց : Եւ 'ի ժամն հրամանն եւ, և ամին զԳրիգորիոս առաջի Թագաւորին :

Խօսել տկտու Թագաւորն ընդ Գրիգորի և ասէ . այսչափ ամբ եմ զի տեսի ես զքեզ, և յամենայն զօրութենէ քումնէ ծառայեցեր ինձ միամտութեամբ, և ես գոհ էի զվաստակոյ քոց և ունէի 'ի մտի կեցուցանել զքեզ . ընդհր ոչ առնես զկամս իմ :

Եւս պատասխանի Գրիգորիոս և ասէ . հրամայեալ է յԱստուծոյ, զի ծառայք հնազանդ լինն մարմնաւոր տերանց, որպէս և գաւկչայես ինձ որպէս ծառայ.

եցի քեզ յամենայն զօրութենէ
 իմմէ . այլ զԱստուծոյ զպատիւն
 և զպաշտօն ոչ ումեք վայելէ տալ .
 զի նա միայն է արարիչ երկնի և
 երկրի և հրեշտակաց , որ փառա-
 բանիչք են մեծութեան նորա , և
 մարդկան՝ որ 'ի նմանէ են ստեղ-
 ծեալ . որոց պարտ է պաշտել
 զնա , և առնել զկամս նորա . և
 այլ ամենայն որ է 'ի նոսա , որ 'ի
 ծովու և 'ի ցամաքի :

Արքայ ասէ . գիտասցիւ զի ա-
 պախտ արարեր զվաստական զոր
 ինձն վաստակեցեր , որում ես
 եմ վկայ . արդ՝ փոխանակ կե-
 նացն զոր պարտ էր առնել քեզ ,
 յաճախեմ քեզ ներդութիւնս , և
 փոխանակ պատուին՝ անարգանս .
 և փոխանակ բարձ տալոյ և յա-
 ռաջ ձգելոյ՝ բանդ և կապանս , և
 մահ՝ որ հատանէ զյոյս կենաց
 մարդկան , եթէ ոչ առնուցուս
 յանձն դիցն պաշտօն մատուցա-
 նել . մանաւանդ այսմ մեծի Ան-
 ահտայ արկնոջ՝ որ է փառք ազ-
 գիս մերոյ և կեցուցիչ՝ զոր և

Թագաւորք ամենայն պատուեն,
մանաւանդ՝ Թագաւորն Յունաց .
որ է մայր ամենայն զգաատու-
թեանց, բարերար ամենայն մարդ-
կան բնութեան և ծնունդ է մե-
ծին արին Արամազդայ :

Ասէ Գրիգորիոս . ես քեզ միա-
մտութեամբ վատաւեցի . ինձէն
երբէք զիմ վատապա ապախա ոչ
արարի՝ որպէս և գրեալ է յԱս-
տուծոյ՝ եթէ ծառայեսցեն մար-
մնաւոր տերանց . զի այնմ աէր է
հատուցանող բարեաց . զի ոչ ինչ
ակն 'ի քէն ունէի եթէ հատու-
ցանես ինձ , այլ յարարչէն՝ որոյ
են ստացուածք իւր , երևելի և
աներևոյթ արարածք ամենայն :

Այլ վասն օրոյ ասեսն՝ թէ նե-
ղութիւն յաճախեմ քեզ փոխա-
նակ կենաց , հանելով զիս յայոց
կենաց՝ յաճախես ինձ զպատրաս-
տեալ ուրախութիւնն Քրիստոսի .
այն որոյ տերութիւնն յաւիտե-
նից է և արքայութիւնն ժշ անցա-
նէ և բարիքն ոչ պակասեն : Եւ
փոխանակ պատրուին՝ որ ասես

անարդանս, շնորհես ինձ զսա-
տիւն հրեշտակաց փառաւորաց
արարչին խրեանց ցնծութեամբ :

Եւ որ ասես՝ թէ փոխան բարձ
տալոյ և յառաջ ձգելոյ, 'ի բանս
և 'ի կապանս արկանեմ, երանի
է ինձ զի առից յանձն զօրինակ
կապանաց տեառն իմոյ. և ընդ
նմին ուրախ եղէց և ցնծացայց
յաւուր զալստեան նորա : Եւ
մերժելով 'ի քոյ բազմականացդ,
ահա արկանես ինձ բազմականս
առ հօրն հաւատոյ Արրահամու,
և ընդ արդարսն ամենայն, որ ու-
րախ լինելոց են յարքայութեանն
Աստուծոյ :

Եւ որ սպառնասդ ինձ մահու,
ահա խառնես զիս 'ի գունդն
Քրիստոսի. ուր են ամենայն կո-
նցեալքն հարքն և արդարք, և
մարդարէքն և առաքեալքն, մար-
տիրոսքն, և ամենայն ընտրեալքն :

Այլ որ ասես եթէ մահուամբ
չոյս հատանեմ կենաց, որպէս քո
յոյսդ հատեալ է, և ամենայն առ-
տուածապաշտաց և աստուածա-

սիրաց յոյսն զօրացեալ է : Իսկ
որ միանգամ ե՛ն իբրե զքեզ, որ
պաշտէք զկուռս համերս և ան-
շունչս ձեռագործս մարդկան, ար-
դարե յուսահատ էք ՚ի ճշմարիտ
կենաց անտի Աստուծոյ :

Այլ զոր գուգ կոչես մեծ Ա-
նահիտ տիկին, լեալ իցեն արդեօք
մարդիկ որ յայնժամ երբեմն
ժամանակի. քանզի գիցապաշտ
կախարդութեամբ զմարդիկն՝ որ
յայնժամն էին՝ ցնորիւք կերպս
՚ի կերպս լինելով զիւսացն, հաւա-
նեցողքին մահեանս շինել, և պատ-
կերս կանգնել, և երկիր պագա-
նել. որ ոչ իսկ են. ոչ չափ և ոչ
բարի ինչ կարեն առնել. ոչ պատ-
ուել կարեն զպաշտօնեայս իւր-
եանց, և ոչ անարգել զթշնամա-
նագիրս իւրեանց. զոր գութն
ցնորեալ պաշտէք յափշտութիւն
մտաց ձերոց. և փոխանակ Աս-
տուծոյ՝ յորոյ ՚ի բարեագ վայե-
լէք, պաշտէք զփայտեղէնագ և
զքարեղէնագ, և զոսկեղէնագ
և զարծաթեղէնագ. զոր Աս-

տուժոյ կարգեալ է 'ի սպաս և
'ի պէտս և 'ի վառաւորութիւն
մարդկան :

Իսկ ինձ լիցի ամենայն հնազան-
գութեամբ, և ամենայն միամտու-
թեամբ և երկիւղիւ՝ պաշտել զԱս-
տուած արարիչ, և զորդին հաս-
տիչ, և զհոգին կազմիչ արարա-
ծոց. որ արար զամենայն, և եղ-
ծանել կարէ. և դարձեալ նորոգէ
ողորմութեամբ իւրով. այլ մեր
կեանքս չեն յուսահատութեամբ.
և պաշտեմք զկենդանին՝ որ կարող
է կենդանութիւն տալ մեզ, յոր-
ժամ և կամի. զի թէպէտև մե-
ռանիմք՝ կենդանի եմք. զի որպէս
որդին Աստուծոյ մեռաւ և ե-
կաց, և մեզ եցոյց օրինակ կենդա-
նութեան յարութեամբն իւրով.
զի որ մեռանիմքս վասն նորա՝ լի-
նելոց եմք կենդանիք. յորժամ
յայտնեսցի թագաւորութիւն ա-
րարչին առ արարածս իւր. յոր-
ժամ խնդրեսցէ զվրէժ ամբա-
րջչտութեան անաչառ դատաս-
տանն՝ աստուգութեամբ պահան-

ջեւ յամենեցունց՝ առ հասարակ։

Ապաք տակ . որ ասացերդ թէ
'ի քէն ակն ոչ ունէի , եւ աչ պիտի
խակ , եւ գիտեմ զի մահ խնդրեա
գաւ , եւ անգէն 'ի գերեզմանի վհա-
տուցումն քեզ . ուր են խակ առա-
ջինքն որ մեռանն՝ վաղվադուկի
յոյժ՝ զքեզ՝ ուր կամիսն երթալ .
կամ սովայն՝ Բրիտանի իցէ ցոյց
ինձ , զի գիտացից . ս' այն իցէ հա-
տուցանող վաստակոցն քոց՝ զոր
կոչեա գաւ պարիչ . մի թէ նա՛ ոք
իցէ շահապետ գերեզմանաց՝ ա-
րուժ գուն ցանկաս հասանիչ .
կամ բանգակալ կապանացքոց նա
իցէ արձակիչ :

Եւ ուր իցեն արգելք անպա-
կաս ուրախութիւնքն զոր ասեա .
եւ կամ զի՛նչ գալուստն է՝ ոչ գի-
տեմ . կամ զի՛նչ հրեշտակք են
զոր ասեա . կամ զի՛նչ յայն ձեր
իցէ՝ եւ մեր յաւաստութիւնն .
անէ գաւ ասա՛ ինձ զայս ամենայն
մեղմով : Այլ ոչ թողից քեզ զա-
նաբանս գիցն զոր թշնամանե-
ցեր վնասա . զի ասացեր բա՛ մար-

դիկ են, և 'ի մահկանացու բնու-
թիւն իջուցեր զնոսա . և անհնա-
րին թշնամանս զոր եգիբր դիցն, և
կամ մեզ իսկ թագաւորացս . զի
ասացեր եթէ խելարք են թագա-
ւորք որ պաշտեն զնոսա :

Գրիգորոս ասէ . Քրիստոս է
որդի Աստուծոյ . յորոյ 'ի ձեռն
արար նա զաշխարհս և կազմեաց .
գատիչ կենդանեաց և մեռելոց .
տէր և հատուցանող, բարերարացն
բարիս, և չարարարացն չարիս մի-
անգամայն,

Նա որպէս ասացեր իսկ զու-
արդարեւ շահապետ է գերեզմա-
նաց և պահապան . զի իբրեւ մե-
ռաւ նա կամօքն իւրովք և եմուտ
'ի գերեզման, և պահէ զոսկերս
ամենայն մարդկան . և յարու-
թեամբն իւրով եցոյց և յայտնի
արար զյարութիւն մեռելոց . զի
ինքն իսկ է յարութիւն և կեանք,
և յարուցիչ և նորոգիչ ամենայն
մարմնոց . և պահէ զշունչս մարդ-
կան կենդանիս : Վասն զի նա
ինքն է կենդանութիւն, զի նորո-

գեացի գլխան Վարդգան՝ զգեց-
եալ նովին մարմնով, և ապա յայտ-
նի արասցէ ըստ իւրաքանչիւր
վաստակոցն. զիւրաքանչիւր հա-
տուցմունս. զի նա արձակեացէ
զկապեալս. 'ի տանէ կապանաց
կռապաշտութեան՝ որ կապեալ
են 'ի մեկս. և խզեացէ զգլխոյս
անօրէնութեան՝ որ են իբրեւ ըզ-
քեզդ. Իսկ յայդպիսի կապանաց
զոր դուք ապառնաս, սովոր է
յայտնել զսղորմութեան զնորհս
և փրկել զյուսացեալս իւր :

Եւ անպակաս ուրախութիւնքն
այն են, յորժամ զիւր սիրե-
ցեալն և զկոչեցեալն, և զհրա-
ւիրեալն, և զպատուիրանապահան
անմահացուցէ յիւր սատուած-
ութիւնն. և զմեղաւորն անմահա-
ցուցէ 'ի տանջանան յաւիտենից :
Եւ գալուստն այն է՝ յորժամ
գայցէ առնել զայս ամենայն : Եւ
հրեշտակքն այն են՝ որ սպասա-
ւորքն են նորա մեծութեանն, և
Աստուածութեանն, մշտնջենա-
ւոր արքայութեանն :

Իսկ մեր յոյս այսմ ակն կալեալ սպասէ . և ձեր յուսահատու, Թիւն այն է, զի ոչ ճանաչէք զարարիչն ձեր. որ պահանջէ 'ի ձէնջ վասն այնորիկ, զի ոչ ելէք 'ի խընդիր տեսուն արարչին ձերոյ . և ոչ ծանեայք զնա . արդարեւ իբրեւ զծիս եղէք, կամ իբրեւ զծորիս, զի ոչ գոյ 'ի նոսախմաստու Թիւն, և քան զեզն և զէշ նա պակասագոյն գտայք. զի ոչ ծանեայք զձեր հատուիչն . որ 'ի Ժամանակի իւրում 'ի սանձս և 'ի դանդանաւանդս ճմլեացէ զկղակս ձեր, որ առ նա դուք ոչ մարթայցէք մեր ձենալ:

Այլ զոր ասացերն Թէ գիցն Թշնամանս եգիր . զինչ ինչ իցէ նոցա այն Թշնամանք՝ որ երբէք և պատուելոյն զնոսա ումեք ոչ ըզգան . զի 'ի ձեռաց մարդկան են ստեղծեալք . և 'ի խեղացնոր կարծեաց յերազոց իցեն հաստեալք և եղեալք . քանզի յանդրիագործ պատկերաց առաջին մարդկանն հրապուրեցան գործեղայն,

և յոր անդէն իսկ մեղորեցան կու-
րացեալք 'ի լուսոյ արարչին : Իսկ
որ զնոսայն պաշտեն՝ յերաւի են
իրբն զանաատան . զի բերան է
նոցա և ոչ խօսին . աչք ունին և
ոչ տեսանեն . ականջս ունին և ոչ
լսեն . ունչս ունին և ոչ հաստատին .
մեռս ունին և ոչ ջոշտփեն . ոտս
ունին և ոչ գնան . և ոչ գոյ շունջ
'ի բերանս նոցա . նման նոցա եղի-
ցին որք արարին զնոսա , և ամե-
նեքեան ոյք յուսացեալ են 'ի
նոսա :

Զ. ԽՕՍԵԼ ակառ թագաւոր և
ասէ . քանիցս անգամ տուեալ է
քեզ խրատ և պատուէր, զի մի եր-
կորդեացեա առաջի իմ՝ զհաս-
տուածս բանիցդ տուտպելաց՝ զոր
յօգեալ և ուսեալք ես , զոր ոչ գ-
վայերէ քեզ խօսել . զնոն որոյ ես
խնայեցի 'ի քեզ՝ իբրե 'ի վաստա-
կաւոր . զի եկեացեա 'ի կարգ ուղ-
ղութեան պաշտել պիտի : Զորոց
գու. տուեալ զնոցա պատին ում
պէտ կարգատ արարիչ , և որ են իսկ
ճշմարտիւ արարիչ , թշնամանեն

և զմեծն Անահիտ . որով կեայ և
 զկենդանութիւն կրէ երկիրս
 Հայոց . և ընդ նմին և զմեծն և
 զարին Արամաղդ՝ զարարին եր-
 կնի և երկրի , ընդ նմին և զայլ
 աստուածսն կոչեցեր անշուշտ
 և անմեղանշտ . և 'ի մեզ ևս ձկուե-
 ցար գնել թշնամանս . համարձա-
 կեցար ասել ձիս և ջորիս . և քան-
 զի զամենայն թշնամանս յաճա-
 խեցեր՝ մինչ իշխեցեր ևս մեզ
 ասել անասունս , արդ ես արկից
 զքեզ 'ի տանջանս՝ և եղից գան-
 դանաւանդ 'ի կղակս քո . զի դի-
 տաոցես եթէ 'ի սին բանից քոց՝
 զոր յաճախեցեր առաջի իմ
 ասել , եղեն քեզ արդիւնքն : Եւ
 այս՝ ասէ՝ մեծ է ինձ որ խօսեցայ
 ընդ քեզ , և մեծարանս եղի քեզ .
 և գու ետուր ինձ պատասխանի
 իբրև ընկերի :

Եւ ետկապել զնա ձեռս յետս ,
 և արկանել գայլ 'ի բերան նորա .
 և ետ կախել շառաշէղս աղի 'ի
 վերայ ողին նորա . և տալ գելոցս
 կրծից նորա , և արկանել առա-

տանս 'ի կատար կրծից գնլարա-
նացն, կապել և համբառնալ 'ի
բարձրաւանդակ տանիս ասարա-
նից որմոյն մենքենայիւք . և կայր
պրկեալ կապեալ այնպէս զաւուրս
եօթն . և յետ եօթն աւուրն ետ
հրաման և լուծին զնա 'ի չարաչար
և 'ի գառն կապանացն, և անքն
կացուցին առաջի նորա:

Սկսաւ հարցանել ցնա, թէ
զիւորդ կարացեր ժուժալ, տախլ,
տեւել մնալ, և հասանել մինչև
ցայտօր: Եւ կամ առնր զլապի
թէ արգարե իբրեւ զէշ և իբրեւ
զձորի այնպէս ըստանձեալ բռնա-
պահեցեր . և ընդ տեղակալ կացեր
գու բռնամբն հանգերձ . վասն
զի իշխեցեր գու թշնամանել
զքիան թէ անշարժ են, վասն
այստրիկ հատուցին քեզ զայսպիսի
պատուհաս: Իսկ արդ՝ եթէ ոչ
առնուա գու յանձն արշաուն առ-
նել գիցն, և յաճախեացեր գու
'ի նոյնպիսի թշնամանս առաւաժ-
ոցն, և պլ ևս չարք չարագոյն
անցք անցանիցին ընդ քեզ:

Գրիգորիոս ասէ . վասն դիցն
 թէ ասես՝ զոր կոչես դու աս
 տուածս . ստոյգ իսկ են հաս-
 տուածք . վասն զի հաստեալք
 են 'ի մարդկանէ . և եղեալք սլա-
 կերք 'ի ձեռաց ճարտարի . ոմն
 փայտեայք են . և ոմն քարեայք .
 ոմն են պղնձիք , և ոմն են արծա-
 թիք . և ոմն ոսկիք . ոչ խօսեալ
 նոցա երբէք . և ոչ իմացեալ և ոչ
 զմտաւ ինչ ածեալ . ոչ վասն քո
 և ոչ վասն իմ . և դու ինքնին
 վկայես ինձ , թէ ոչ երբէք ա-
 սացեալ է նոցա քեզ զայդ՝ վասն
 իմոյ տանջելոյս 'ի քէն . և կամ
 բնաւ արդեօք իմացան քարինք
 անմուռնչք զցաւս մարդկան :

Այլ վասն որոյ կատեցեր ինձ
 աղ , զի կատեցայց ես կապանօք .
 յուսամ ես 'ի տէրն իմ , որոյ են
 ստացուածք իւր երկինք և երկիր ,
 և յորդին համօդործ , և 'ի հօգին
 բարեխօս . զի համեմեացեն զան
 համեութիւնս իմ ստուգութեամբ
 աղին ճշմարտութեամբ՝ որ ոչ
 անցանէ , և ինձ տացէ զամենա .

հեշտ լուծն խոնարհութեան
 թեթևութեան պարզեացն՝ որ ոչ,
 անցանէ յաւիտեանս յաւիտենից,
 որ բարձրացուցանէ զխոնարհս
 իւրով մարգարութեամբն, յայն
 յանապառ և յանվախճան հա-
 առցմունսն, յանկէտ և յան-
 ժամանակ յանթիւ յաւուրն ըն-
 տրութեան, գարին մտելոյ եօթ-
 ներորդին . իբրև հանգուցանէ
 զամենայն վաստակագորս իւր,
 և պարզեցնէ իւրով մեծու-
 թեամբն :

Իսկ որ պաշտեն զկուռս քարե-
 ղէնս, ասէ մարգարէն վասն նոցա,
 թէ իջցեն որպէս զվէմն 'ի ջուրս
 բազումս : Իսկ որ քանդակեալս
 զփայտակերտան պաշտեն, այս-
 պէս ասէ վասն նոցա թէ հուր
 վառեցաւ 'ի վերայ ամենայն փայ-
 տի ագարակի . և տրեցէ զմե-
 ղաւորս, և մի շիջցի : Իսկ որ պաշ-
 տեն զարծաթեղէնս և զոսկեղէնս,
 այսպէս ասէ . արծաթ և ոսկի մի
 կարացէ փրկել զնոսա՝ յաւուր
 բարկութեան տեառն . որ կարօզն

է կախել նոցա բեռինս ծանրու-
թեան ամենայն գիմադարձաց,
որ իբրեւ զքեզդ իցեն ամբա-
րիշտք :

Է. Եւ յետ այսորիկ հրամայեաց
կախել զնա գլխի վայր զմիոյ ո-
տանէն . զի մինչ դեռ կայցէ գլխի-
վայր , ծխեսցեն 'ի ներքոյ նորա
աղբ . և արբցէ գան սաստիկ բրօք
գալարովք . և տանջեցին զնա
տաան այր՝ ըստ հրամանի Թագա-
ւորին . և կայր նա կախեալ այն-
պէս աւուրս եօթն :

Արդ՝ մինչ դեռ կայր նա կախ-
եալ, սկսաւ խօսել 'ի կախաղանին
այսպէս : Գոհանամ զքէն տէր ,
որ արժանի արարեր զանարժա-
նութիւնս իմ քոյոյ պարգևիդ .
զի իսկզբանէ իսկ սիրեցեր զտեղծ-
ուածս ձեռաց քոց , և ետուր
զփափկութիւն անաշխատ հան-
գտեան գրախտին վայելչու-
թեան անմահս , անցաւ , կենաց
վիճակացն ուրախութեան պատ-
րաստեցեր . եթէ կացեալ էաք
'ի պատուիրանին զոր եգիր 'ի ծա-

ուրն շնորհակալ . զի անպակաս
 թէ մի ուսուցիչ յայդմ ծառայ
 զոր պատուիրեցեր չաւանչ'ի գմա-
 նէ . իբրեւ ոչ թէ ծառն անուա-
 նեալ կենաց՝ կարէք տալ կենդա-
 նութիւն առանց քոյոյ բանիդ
 հասմանի կամացդ թարերարու-
 թեան . որ է կամք քո և բանդ ,
 և թարերարութիւնդ միածին ար-
 քիդ ծնունդ Աստուածութեան
 քո . և հոգիդ սուրբ որ'ի քէն բովե-
 լ և ընդ զամենայն ազնուրս . որ
 է ընդ քեզ և ընդ միածնիդ յետ-
 թեանդ քում :

Զի եթէ կացեալ էաք 'ի պա-
 տուիրանիդ քում տէր , և պա-
 հեալ էր զպատուիրանս զոր ե-
 գիք վասն լաւութեան հանգիսի
 փորձութեան մերոյ , շնորհեալ
 լինիք քո մեզ զկեանս անցաւ ,
 անաշխատս , անբիծս , անհոգս ,
 անարատումս , առանց ծերանալոյ .
 և յետ սերելոյն և բազմանալոյն ,
 որ պատուիրեցեր կեալ մարմնա-
 ւորապէս , անամօթ փառքն
 զքեցեալ իբրեւ հանգերմիւ 'ի զը

րախափն քում՝ յոր եղիլ զմեզ . և
յետ այնորիկ որպէս յետ սրբու-
թեան ամուսնութեան, և որդիս
ծնանելոյ Ննովքայ՝ վերացուցեր
զնա 'ի կարգս ուրախութեան
անմահութեան հրեշտակացն յան-
մահութեան վիճակն :

Արդ՝ եթէ կացեալ էաք 'ի
պատուիրանիդ 'ի քում հրամանի,
ցուցեր դու մեզ օրինակ զՆնովք .
զի և զմեզ յետ 'ի դրախտին վայ-
ելից, և յետ երկրաւոր կարգացո,
յանմահութիւն փոխեալ լինէր
իրբն զՆնովք 'ի կարգս հրեշտա-
կաց . և միահաղոյն ածեալ լինէր
զարքայութիւն քո, զոր ստարաս-
տեցեր կանխաւ 'ի փառս մեր
մինչև էր աշխարհ, զի զոր ահն
ոչ ետես և ունկն ոչ լուաւ, և 'ի
սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, պատ-
րաստեցեր դու սիրելեաց քոց
յառաջագոյն, զոր տացես դու
տէր այնոցիկ որ սիրեցին զոր երե-
կոյ դալատեան միածնիդ քո :

Դսկ իբրևետես թշնամին զմեզ
պատուեալս 'ի մարդասիրութենէն

կամարար՝ կամաց քոյ, նախան
 ձեալ ընդ պատիւ Թագի պարծա-
 նոց մերոց՝ պատուին որ ետուր
 'ի քէն. զխապեղեւթէ 'ի նմանու-
 թիւն պատկերի կերպարանաց
 իմոց բոքորի եռ զմարգն, և կա-
 ցուցի զնա տէր ամենայնի, որ առ-
 նախանձ Թշնամոյ բանասրկուին
 հրապոյրք ցոփացուցիչք մտին
 յաշխարհ, և արկին զմարգիկ 'ի
 կենաց, և 'ի հանգստեանց. զոր
 գու առ քո բարերարութեանդ
 շնորհեցեմարդկան, որ կորուսին
 զայն:

Իսկ իբրեւ գթացաւ Աստուա-
 ծութիւնդ քո առ մարդկութիւն
 տկարութեանն մերոյ՝ վասն յա-
 ճախ ողորմութեանդ քո, ոչ
 Թողեր 'ի ձեռանէ վասն բարե-
 րարութեանդ քոյ. 'ի ներելեր
 կայնմաութեանդ քոյ առաքե-
 ցեր զսուրբ զմարդարէնն յերկիր
 և զսիրելիս քո որ եղեն լուսաւորք
 յերկրի 'ի խաւարչական, 'ի մէջ
 աղքատն հեթանոսաց. որ և յան-
 միտ և յանօրէն մարդ կանէն ատե-

ցեալք հալածեցան . որք յայտնե-
ցին զքո խորհուրդս լուսաւորու-
թեանդ . և քարոզեցին զկամս
քո և զգալուստ որդւոյդ քո յաշ-
խարհ . որ գալոցն էր և բառնալոց
զկարիս յանցուցելոց սրատուհասի
մեղաց մարդկու թեան :

Որք վասն որոյ զայս քարոզելոյ
յաշխարհի չարչարանօք մեռան,
տանջանօք և սէսսպէս փորձու-
թեանց խռովութեամբք դառնու-
թեան ճաշակօքն կեցին յաշխար-
հի . վասն զքեզ քարոզելոյն առ-
նեղիչս իւրեանց . և նեղիչք և թշնա-
միքն նոքա տկարացան և անկան :
Որ վասն որոյ ընդ յարուցեալ
'ի վերայ իմ սլատերազմ՝ ոչ
երկիցէ սիրտ իմ . և ընդ յարու-
ցեալ 'ի վերայ իմ ճակատամարտ՝
'ի քեզ եմ յուսացեալ . որ 'ի
վախճան ժամանակացն յայտնե-
ցեր զխորհուրդս կամաց քոց . զոր
յառաջագոյն սլատրաստեցեր ազ-
գացն առաջնոցն՝ սիրելի որդւովդ
քո առ նոսա , 'ի ձեռն սրբոց քոց
մարգարէից , զոր 'ի քէն առա-

քեցեր գալ ծնանիլ 'ի կուսէն
սրբոյ : Զի զոր օրինակ 'ի ձեռն
կուսին առաջնոյ Եւայի մահ
եմուտ յաշխարհ , աոյն օրինակ և
'ի ձեռն այսր կուսի կեանք մոցեն
յաշխարհ : Զի զոր օրինակ 'ի
ձեռն ծննդեան Եւայի զվայէն ,
անէծք և քրատւիք , և աշխատու-
թիւնք , և երեւմանք , և առ-
տանմանք մոին յաշխարհ . աոյն
օրինակ և ծնանելոյ որդւոյ քոյ 'ի
կուսէն՝ հանգիստք , և կեանք , և
օրհնութիւնք մոցեն յաշխարհ :

Որ առաքեցեր զմիածին որդիդ
քո յաշխարհ . լոյս 'ի լուսոյ .
կեանք 'ի կենաց . որ եկն զգե-
նուլ զմեր նմանութիւնս մարմնոյ
'ի կուսէ անտի , զի զմեզ անդրէն
առ . Աստուածութիւն յարմա-
րեացէ իւրով նմանութեամբն որ
իրեւ զմեզն եղև : Ծնաւ 'ի կու-
սէն մարմնով և մարդացաւ և
մարմնացաւ իրեւ զմեզ : Առ
կայ և մնայ 'ի փառս Աստուած-
ութեան իւրոյ . և ոչ ընկալաւ
փոփոխութիւնս յԱստուածութենէ

իւրմէ . այլ նոյն է որ էն, և է,
և կայ և մնայ . յաւիտեան, ընդ
հօր և ընդ աւուրս հոգւոյն : Այլ
զի սիրեաց զմարդիկ, զասն այ-
նորիկ եղև իբրև զմեզ . զի զմեզ
ածցէ յառաւելութիան շնորհօք
Աստուածութեան խորոյ, որ էն
կամք ծնողին իւրոյ . և կատարեաց
զկամն նորա . որ զաւուրս իւրով
փառաւորեաց համբերութեամբն
կրել զիւր անարդարութիւն զչաւաց
մահաւ ասնջանաց, մահաւամբն
և թաղմամբն հանգերձ . որ զասն
զի սիրեցին մարդիկ պաշտել ըզ-
պատկերս մարդագէմն, փայտա-
գործս ճարտարագործս հիւտանց,
եղև ինքն պատկեր մարդկան . զի
զպատկերագործան, և զպատկե-
րատէրսն, և զպատկերապաշտսն,
իւր պատկերի Աստուածութեանն
հնազանդեցուցէ :

Եւ զասն զի սովոր էին մարդիկ
երկիր պապանել անշունչ պատկե-
րաց մեռելոց, եղև ինքն պատկեր
մեռելոյ 'ի վերայ խաչին . և մե-
ռաւ և անշնչացաւ, զի ընդելա-

կանաւն զնոսա արագ արագ հնա-
զանդեցաւոյն իւրում պատկե-
րին : իբրեւ դիպրթ երեւցուցեալ
զխաչն : և զմարմին իւր առնէր
կերակուր տիեզերաց : զի այնքա
արեաւոյն յարքունական՝ ակզանն,
մէննջնհաւոր արքայութեանն Յա-
տուարմութեանն իւրոյ :

Եւ փոխանակ գրօշերոյ փայ-
տիցն, զխաչ իւր կանդնեաց՝ ի մէջ
տիեզերաց : զի որով սովոր իցեն
երկիր պարանել փայտի, սովորաւ
կանաւ ընդեւտեանաւն հաւա-
տաւոցեն երկիր պարանել խաչին
փայտի, և որ ի վերայ նորա պատ-
կերն և մարդագէմն իցէ : զի ի
վերայ խաչին ասէր այսպէս, զոր
նշանակեալ մարդարեմն՝ ասէ թէ
իդե ես որպէս զխաչ՝ որ յի լակ :
և իբրեւ համբ՝ զի ոչ բանայ զերան
իւր : Զ ի դու տէր ասէիր մարդա-
րէիւն : յառաջ, մինչքե հասեալ
ժամ կրելոյ որդւոյ քոյ Յիսուսի
զայս ավանայն համբերութիւնս :
Թէ արարից զքեզ համբ, և կա-
պեցից զեզու քո ի քիմն քո : և

եղիցես գու իբրև զայր մի՝ որոյ
ոչ գուցեն բանք յանդիմանու-
թեան 'ի բերան իւրում :

Քանզի սիրեցին մարդիկ զան-
խօս կուռս պատկերաց գիցն
անտեսաց : Վասն այսորիկ և որ-
դին Աստուծոյ մարմնովն պատ-
կեր եղեալ մարդոյն 'ի նմանու-
թիւն մարդկան պատկերաց . ե-
լեալ 'ի բարձրաւանդակ խաչն ,
իբրև 'ի վերայ բարձր գիտակի ,
ելեալ ցուցանէր անբարբառ մե-
ռելու թեամբն առ արարածս .
վասն որոյ տեսին զնա 'ի վերայ
բարձուն տիեզերք , ցնծացան և
երկիր պագին և հնազանդեցան :

Եւ վասն զի սովոր էին մարդիկ
ուրախ լինել 'ի մեհեանս կռօցն
զոհիւքն՝ զոր անմռնչոցն մատու-
ցանէին : Վասն այնորիկ և գու-
կոչեցեր 'ի զենումն որդւոյ քոյ
զտիեզերս և ասացեր , զսարա-
րակ իմ՝ զենեալ է , և զճաշ իմ՝
պատրաստեալ է . և բազմացուցեր
շուրախութիւն 'ի խաչելոյ որ-
դւոյ քոյ , և յագեցուցեր զամե-

նայն տիեզերա 'ի կենդանադար
մարմնոյ . որ էն կերակուր և կեն-
դանութիւն բուսականի ամենայն
երկրապագուաց քոյ ընդ ամենայն
տիեզերա : Իսկ որ ոչն կամեցան
գալ 'ի կոչումն հարսանեաց հոգե-
որ սեղանոյն , պատրաստեցեր 'ի
տանջանո յաւիտենից , յանա-
ստատումն յանունց գառա-
տանացն , և զքաղաքս նոցա շինե-
ցեր պատրաստեցեր 'ի մեջ հրոյն
տանջանացն պատրաստելոց բար-
կութեան :

Եւ քանզի ուտելին և ըմպելին
մարդիկ զարիւն զսկից անասնոց
գիցապաշտութեան , վասն այսորիկ
եհեղ զարիւնն իւր 'ի վերայ փայ-
տին . զի փայտն ընդ գրոշեալ փայ-
տիցն , և ինքն ընդ մարդազէմ պատ-
կերացն պղծութեան , և արիւնն
իւր ընդ նոսազացն ուրախութեան
արեանցն , որով և նորոգումն մար-
մնոց գալարութեան մարդկան .
զի եկն գնեաց զմեզ արեամբն
իւրով 'ի սարկութիւն ծառայու-
թեան Արտադարութեան իւրոյ .

և ազատեաց 'ի ծառայութենէ
 չարութեան մեղացն . զի մեք եմք
 գինք արեան որդւոյ քոյ . փրկեալք
 և ազատեալք արեամբ և
 մարմնով նորա . զի ոչ եմք ան-
 ձանց տեսարք , եթէ ըստ կամս
 դիւրութեան անձանց մերոց գնաւ
 ցուք . և կամ ըստ կամս ամենայն
 մահկանացու մարդկան , թէպէտ
 և իցեն մեր տեսարք մարմնասպէս :
 Սակայն պարտէ պատուել զնոսա ,
 որչափ 'ի քէն է հրամայեալ . և
 ոչ զքեզ ընդ ահի մահկանացու
 մարդկան փոխանակել , զի սոքա
 զմարմին և եթ կարողեն չարչարել
 իսկ որդիդ միածին տէր մեր Յի-
 սուս Քրիստոս՝ կարող է արկանել
 'ի տանջանսն յաւիանից , հասա-
 րակ ոգւով և մարմնով հանդերձ ,
 'ի հուն անշէջ և յորդնն անմահ :

Այլ տէր տո՛ւր ինձ զօրութիւն
 համբերութիւն նեղութեան ցա-
 ւոց վտանգիս իմոյ . և ողորմեա՛
 ինձ իբրև 'ի վերայ աւազակին՝ որ
 ընդ քեզ էր կցորդ չարչարանաց
 խաչի քոյ . և արա՛ առ իս զդուժ

մարդասեր շնորհաց քոյ • որով
 քեայ ամենայն երկիր առ հասարակ,
 արդարք և մեղաւորք վասն
 ներքոյ քաղաքութեան քոյ • զի
 ծաղեն զարեգակն քո՝ ի վերայ չա-
 րեաց և բարեաց, և թծեն զանձքն
 ի վերայ արդարաց և մեղաւորաց •
 զի պահեն զբարեութիւն քո, և
 ցուցանեն զազոյմութիւն քո առ
 ամենայն մարդիկ • առ հասարակ ։
 Յուր ինձ տեր շնորհս համբարու-
 թեան դառն տանջանացս՝ որով
 կտանն զիս • զի և ես արժանի ե-
 ղեց պահել զաւանդութիւն լու-
 սաւորութեան հաւատոցս՝ զոր
 ետուր ինձ ճանաչել զքեզ և
 տանել զկամս քո • զի մի ամա-
 չեացեն յաւացեալքն ի քեզ •
 որոց միանգամ պարծեցեալ են
 ի մեռելն որդիդ քո ի տեր մեր
 Յիսուս Գրիգորս՝ որ ի քէնդ
 առաքեցաւ • զոր գու առաքեցեր
 ի մահ՝ վասն մեզաց մերոց, զի
 առցէ զմեզս մեր ի յանձն իւր,
 և վասն յանցանաց մերոց պատժեա-
 յի և առցէ զմեզսն յանձն իւր և

ընդ նմին տարցի զպատուհասն
յանցանաց մերոց յանձն իւր՝ չար
չարանօք խաջին, կատարեացէ և
տացէ շնորհս պարգևաց՝ իւրոց
հաւատացելոցն:

Եւ արդ տէր բարերար, որ
ասացեր եթէ ես ընդ ձեզ եմ
զամենայն աւուրս մինչ՝ ի վախճան
աշխարհի. մի թողուր զմեզ ՚ի
ձեռանէ քումմէ, այլ զօրացո՛
ղմեզ ՚ի կամս քո. զի համբերել
կարասցուք պատերազմիս՝ վասն
մեծի անուանդ քոյ. զի յայտնի
լիցի պարծանք հաւատոցս մերոց
ծառայից քոց՝ ՚ի տէրութիւն
Աստուածութեան քո. զի և այս
յայտնի լիցի՝ եթէ ոչ կարէ ոք ՚ի
թշնամեաց յաղթել յուսացելոց
քոց, որք անձանց են թշնամիք:

Այլ տէր խառնեա՛ զմեզ ՚ի
թիւ արդարոց քոց՝ վասն մարդա-
սիրութեան քոյ. որ ոչ թողեր
զմեզ ընդ վայր ՚ի մեզս հարցն
մերոց, և ՚ի մոխրապաշտութիւն
նախնեաց մերոց, և յանօրէնու-
թիւն առաջնոցն մերոց: Եւ ետուր

Ճանաչել զքնութիւն արարչու-
թեանք Աստուածութեանք քոյ,
զի մի կորիցուք յունայնութեանց
հեթանոսութեան: Այլգթացար
յարարածս քո, զի մի եկեացէ
ի վերայ մեր խալառ բարկու-
թիւն քո. և մի վախճանեացէ
զմեզ սրտմտութիւն քո. և մի յու-
ղեսցի ցասումն քո առ արարածս
քո:

Եւ արգ տուր տէր զօրութիւն
պատերազմել'ի վերայ ճշմարտու-
թեան ամենասուրբ տնուանք
քոյ. և մեռանել, և դարձեալ
նորոգել փառք միանգամայն.
յօրժամ՝ դարձեալ առաքեսցես
առ մեզ զհատուցման իւրաքան-
չիւր կշռիչ զտէր մեր Յիսուս
Քրիստոս. զի կացցուք և մեք
զուարթ երեսօք առաջի նորա. և
առցուք զպսակս յազութեան
ընդ սիրելիս քո. զի գու միայն
կալոց և մնալոց ես յաւիտեան.
և ամենայն տարրական անցաւոր
արարածք բանիւ քով մաշեացին.
բայց գու միայն ես յաւիտեանս.

և փոխես զմարդիկ իբրև զցորեան
'ի շաեմարանս 'ի ժամանակս իւ-
րեանց, և դարձեալ միւսանդամ
նորոգես: Բուսուցանես յերկրէ
զոսկերս մարդկան, դալարացու-
ցանես, նորափետուր զարդարես
իբրև զարծուիս՝ զսիրելիս քո տէր:

Տէր տունջեան, և հաստիչ խա-
ւարի, արարիչ լուսոյ. քո է տիւ,
և քո է գիշեր. որ կարդեցեր
լուսաւորս 'ի սկստս՝ առաջնորդս
արարածոց քոց, որ են յերկրի
քում. որ արարեր զերկուս լուսա-
ւորս՝ առ 'ի սկստս շրջմանց տար-
եաց, ամսոց, ժամանակաց. առ
'ի բոլորել զժամանակս, չափող ք-
աւուրց՝ որ են յաշխարհի. զմին
իշխանական տունջեան՝ որ ունի
զօրինակ միածնիդ. քոյ, զանշէջ և
զանպակաս, զաննուաղ և զանխա-
փան լուսոյ. որ յայտնելոց է
իւրոց արդարոց 'ի հանդերձեալ
աշխարհին: Ուր ոչ աւուրք, և ոչ
գիշերք, ոչ շաբաթք, և ոչ ամիսք,
և ոչ ամբ, և ոչ ժամբ և ոչ ժա-
մանակք, և ոչ շրջմունք տարեաց,

և ոչ չընտելե ժամանակաց : Բայց միայն տէր է, և անուն նորա միայն. որ առնեն զհասողութիւն ուրախութեան քոյոց երկրպագուաց բախեցն, որոց ոչ գոյ փոփոխումն բարեացն, և ոչ հանումն պարգեացն տուելոց :

Իսկ գնացք իշխանականին գիշերոյն, որ ունի քոյով կամօք միածնիդ քոյ զօրինակ յարութեան, յանձին բարձեալ բերէ ցուցանել նշանակել ամենայն երկրաւորաց զքաջալերութիւն ամենայն մեռելոց յարութեան. յարեմտից մինչև յարեւելա երթայ ի մանկութիւն :

Դարձեալ յարեմուտս կամօք քովք ծերացեալ հասանէ, պատի, Թաղի, գուշակ Թաղելոց, յարութիւն մեռելոց, միսի Թարութիւն քաջալերութեան առ արարածս մատուցանէ, զգալուսա որ գւոյ նշանակէ յերկնից և զնորոգումն տիեզերաց, ակնարկէ զհաշումն մաշմանն մեղաւորաց : Ուսուցանէ զծագել արդարացն յար

քայութեանն 'ի դալստեան :

Դարձեալ զպահանջումն հնացելոց 'ի մեղս՝ ցուցանէ : Նաեւ գուշակէ մաշականն զյաւիտենականեդ, անցականն զանանցեդ, հնականն զնորոգչեդ իւրմէ . որ կամօք քովք փոփոխի 'ի կերպարանս՝ որպէս կամք քո հրամայեցին լինել . մինչև բարձցին առակք լինելոցն, զոր եդիր պատրաստեցեր յօր կատարման խոստմանց քոց . յորժամ առնիցես ամենեցուն հատուցումն 'ի ձեռն միածնիդ և հոգւոյդ սրբոյ, զի քո է, և քեզ վայելեն փառք յաւիտեան և յաւիտեանս :

Տէր ամենակալ որ պատկէս զյուսացեալս քո, և կատարես զկամս երկիւղածաց քոց . չարժանի արա զիս տէր՝ զի պահեցից զյոյսն իմ որ 'ի քեզ . և զերկիւղն զմեծ՝ զոր ածելոց ես առ դիմադարձ ամբարշտեալսն 'ի քեզ . և ինձ տուր համբերութիւն կատարել զընթացս իմ նեղութեամբս՝ յոր կամս : Բժիշկ ցաւոց մերոց,

ողջացուցիչ բեկեղաց, անդորրիչ
նեղեղաց, և արձակիչ կապեղաց
միութարիչ սգաւորաց, յոյս ան-
յուսից, խռովեղաց հանգիստ,
աշխատեղաց նաւահանգիստ. որ
նայիս սիրով յարարածս քո, և
կերակրես զամենեւեան քաղցրու-
թեամբ քով:

Տճւր ինձ տէր առնուլ պատկ
ընդ այնոսիկ՝ որ արժանի արարեր
մեռանել վասն անուան քո. որոց
փառաւորեալ են մահճ իւրեանց
առաջի քո. և զի ես արժանի
եղէց վերանալ ընդ առաջ որդւոյ
քոյ սիրելոյդ, յորժամ յափըշ-
տակեսցէ զանձկացեալսն իւր 'ի
ճառագայթ լուսոյ իւրոյ. գա-
տել ճշմարտութեամբ զամենայն
տիեզերս հրով բարկութեամբ
իւրով:

Այլ այժմիկ տէր զօրացս ըզ-
ծառայո քո վասն անուան քոյ,
զի յաղթեսցուք թշնամւոյն. և
բարձ և փարատեա՛ զմէզս չարու-
թեան կռապաշտութեան հե-
թանոտութեան, քաղցրութեամբ

սիրով քով առ արարածս քո . որ
 եղիք զանձն քո 'ի վերայ խաշանց
 քոց , մի թողուր զհօտ քո , զի
 ածցես յուղղութիւն . որ դու
 միայն կարող ես թողուլ զմեզս ,
 և քաւել զյանցանս և զանօրէնու
 թիւնս քոյոց արարածոց , զի
 զքեզ միայն պաշտեսցեն , և զկամս
 քո արասցեն . և լիցին փառաբա
 նիչք Աստուածութեանդ քոյ . և
 ապրեսցին 'ի դատաստանացդ
 քոց , և վայելեսցեն յանձառ
 բարիս քո . զի ամենեքին տրժանի
 լիցին առանց ամօթոյ և պատկա
 ռանաց կալառաջի մեծութեանդ
 քոյ . զի և զգործ ագիտութեան
 սոցա անմեղութիւն համարեսցիս .
 և զի սովոր ես յարդել յոչնչե
 զանինչն յինչ ածել , և յոչնչե
 'ի լինելութիւն արարածոց . որ ոչ
 թողեր զաղգս մարդկան 'ի կամս
 անձանց զինչպիտութեան իւր
 եանց . այլ գիտցար առաքեցեր
 զմիածին որդիդ քո , որ եկն դար
 ձոյց զարարածս յԱստուածու
 թիւն քո , և հրամայեաց քարոզել

աւետարանին ընդ ամենայն տեւ-
 ղերաւ Այն զի քո միայն է փառա-
 ւորութիւն, և քեզ խի վայելէ
 երկրպագութիւն յամենայն աղա-
 քածոց. զի գու միայն ես փառաց
 և պատուոյ արժանի :

Արդ՝ գթան յարարածս քո,
 քոյով՝ բարերարութեամբ շնոր-
 հագգ և առ երկիրս Հայոց աշխար-
 հիս. զի և սոքա ծանկեցն զքեզ
 և զմիածին որդի քո զտէր մեր
 Յիսուս Քրիստոս. որ 'ի քէնդ
 առաքեցաւ առ մեզ, և զգեցաւ
 զմարմին մարդկութեան մերոյ.
 և նկատեաց և տալաւորեաց զանձն
 իւր՝ 'ի ստեղծուած ձեռաց իւ-
 րոց. զի զգեցցի զմարմին մարդ-
 կեղէն, և աղքատականսն մերձե-
 ցուացէ զմարդիկ առ քեզ. քան
 զի ոչ հանգարտէին մարդիկ տե-
 սանել զերեսս քո և ապրել:
 Վասն այնորիկ եղև նա 'ի նմանու-
 թիւն մարդկան, զի զմարդիկ
 արժանիս աղացէ Աստուածու-
 թեանն իւրոյ. զի զաղքականս
 մարմնովն որ իմէնջ տեսեալ՝ զԱս-

տուածութիւնն որդւոյն յարգես-
ցուք բարերարութեամբ հօր . և
ընդ նմին ընկալցուք զնորհա բա-
րերարութեան հոգւոյդ սրբոյ՝ որ
'ի քէն . զի և շնորհեսցին պատգամք
աւետարանի քո այսմ աշխարհի .
զի և սոքա ծանիցեն զքեզ և զե-
րախախ բարերարութեանդ շնոր-
հի քոյ , որ առ ամենեւին է :

Այլ որ առատանասդ ամենե-
ցուն , տուր մեզ զի լիցուք վկայք
Աստուածութեանդ քոյ , չարչա-
րել վասնանուան քո , և մեռանել
վասն ճշմարտութեան քո , և նորո-
գել միւսանգամ 'ի գալստեան
քո . զի դու եկիր և մեռար 'ի
վերայ արարածոց քոց , և խառ-
նեցեր զմահկանացու բնութիւնս
մեր յանմահութիւն քո : Վասն
այսորիկ և մեք մինչև 'ի մահ
լիցուք վկայք կենդանութեան
քո . զի խառնեսցուք 'ի թիւ
վկայից քոց . զի այլ զինչ արդեօք
կարիցեմք առնելդ արձուածս քո .
խարէն բարեացն որ 'ի քէն , եթէ
ոչ աացուք զանձինս մեր փոխա-

նակ պատուիրանաց քոց՝ 'ի հա-
 ճութիւն կամաց քոց . զի լիցուք
 ժառանգաւորք արքայութեան
 քում ընդ այնոսիկ՝ որ հաճոյ
 եղեն առաջի քո . զի մատու-
 ցուք զանձինս մեր պատարագ Աս-
 տուածութեան քում . զի կորու-
 ցուք զանձինս, և քարձեալ գտցուք
 զնա յաւուր յարութեան . կաց-
 ցուք ընդ աջմէ քումնէ զանմեղու-
 թիւն զցեցեալ ընդ գառինս աջա-
 կողմեանս գասուն կամորարաց քոց՝
 յուրախութիւն սրբոց քոց որ
 սիրեցին զԱստուածութիւն քո,
 և զմիածին որդիդ՝ զտէր մեր Բի-
 սուս Քրիստոս, որ եղև գառն
 ճշմարիտ, և մատոյց զանձն իւր
 քեզ պատարագ վասն մեզաց ամե-
 նայն աշխարհի, զի լիցի հաճե-
 ցուցիչ և բարեխօս ընդ արարիչ և
 ընդ արարածս:

Իսկ որ յայս հաճութիւն ըն-
 թացեալ մերձեցան, պատրաս-
 տեաց նոցա օթեվանս յարքայու-
 թեան Աստուածութեանն իւրոյ:
 Իսկ որք ոչ կամեցան մտանել 'ի

հաճութիւն հնազանդութեան
գալստեան նորա, յաւիտենից
տանջանա խոստացաւ:

Եւ արդ՝ տէր բարերար, որ
եկիր և խոնարհեցար, և առեր
շէնքարանա մարդկան, և ետուր
զանձն քո ամենայն համբերու-
թեան, և ոչ դարձուցեր զանձն
քո յանարգանաց, ընդ երեսոս
թիւնեւոյ, և մտոուցեր հարկա-
նելեաց զծնոս քո. քացախ և
լեղի դառնութեան վասն մեր
արբեր. քաղցրացն զսիրտ ամենայն
մարդկան 'ի սպաշտօն քո, զի հնա-
զանդեացին ընդ ամենահեշտ լծով
քով, և տարեացին 'ի յաւիտենից
տանջանացն. զի լցաւ երկիր առ-
աւաճսպաշտութեամբ քով. և
որ մնացեալքս են՝ զի և սոքա
մի վրիպեացին 'ի ճշմարտութեան
ճանապարհաց քոց. և հրաւի-
րեային յարքայութեան սեղանդ,
և վայելեացեն 'ի համբերութենէ
քումմէ: Որ վասն ամենեցուն
եկիր 'ի սպանումն իբրեւ զգառն.
և ուրախ արարեր 'ի մարմին քո՝ զոր

եառուր 'ի փրկութիւն ամենեցուն .
 և զուխս փափկութեան քոյ եւ
 տուր ընդեւ զարիւն քո՝ վասն
 կենաց ամենայն աշխարհի : Գլխո՛ւ
 զի յիշեսցեն և գարձցին և եկեսցեն
 առ քեզ ամենայն ծաղբ երկրի .
 և երկիրպագցեն առաջի քո ամե-
 նայն՝ ոյք իջանեն 'ի հող . զի կա-
 րօզ ես միւսանդամ՝ կանգնել ,
 կենդանացուցանել , և առնել
 արժանիո մարգասիրութեան քո .
 զի քո խակ արեամբ եմ փրկեալք ,
 և ազատեալք յիշխանութենէ
 խաւարի . արգ ծանկցեն զքեզ
 յորոց վերայ մեռար գու . զի քո
 խակ եմ ծառայք և քեզ լիցին
 երկրպագութ . զի մի՛ եկեսցէ 'ի
 վերայ մարդկան բարկութիւն
 սրամտութեան քոյ :

Արա՛ զմեզ որդիս լուսոյ և՛ որ-
 դիս տունջեան . զի փառաւորեսցի
 անուն քո 'ի վերայ ամենայն տիե-
 ղերաց . զի գու եո փառաւորեալ
 'ի մշտնջենաւոր աղքայութեանդ ,
 որ եսգ յէութեանդ , յիսկու-
 րեանդ , յինքնութեանդ : Որ ե-

տուր օրինակ չարչարանաց քոյով չարչարանք խոնարհութեամբ՝ քոյոց սիրելեաց. և ցուցեր զհալածանս քոյով հալածելովդ, և ցուցեր զտանջանս քոց սրբոց, 'ի քո մտանել 'ի տանջանս կռփահարութեանդ:

Իսկ մեք հողեղէնքս բնաւ իսկ զլի՛նչ բերիցեմք 'ի համար զմեր նեղութիւն չարչարանաց. զի դու տէր խոնարհեցար և առեր յանձն զամենայն, և բարձեր զվիշտս և զչարչարանս ամենայն տիեզերաց: Արդ՝ զօրացո՛ զիս տէր 'ի ժուժկալութիւնս պնդութեան նեղութեան՝ որ կամս. զի յերկարեսցի իմս պարծել 'ի նեղութիւնս տանջանաց. զի հաւասարեցից և ես ընդ սիրելիս քո՝ յաւուր յորժամ հատուցանես զանպատում բարիսդ, որ կայ պահի յուսացելոց քոց որ յաւիտենից:

Ը. Ե՛ւ մինչ գեռ կայրն կախեալ այնպէս, խօսեցաւ զայս ամենայն. և գրեցին ստենակալ գպիլքն նշանագրացն. զի առ ոչինչ

համարեալ զկախազանն , և ոչ
 զգրածե՞ծ գանին գրեաց ինչ ըզ-
 մէջս . զի Զարգեալ էր զամենայն
 մարմինն յողորածեծն առնել .
 և այլ ևս բազում քան զայս խո-
 սեցաւ՝ մինչքեւ . կայր կախեալ .
 և գրեցին և մատուցին զայն առաջ
 քի թագաւորին . քանզի էր կախ-
 եալ զեօթն օր : Եւ յետ այնր ետ
 հրաման , և իջազին զնա անտի :

Սկսաւ խաւել ընդ նմա թագա-
 ւորն Տրդատ և ասէ . զի՞նչ աւնիս ,
 և կամ զի՞նչ եղիլ 'ի մեռի , ըինե՛լ
 կշորդ կենաց իմաց , որպէս աշխա-
 տեցար ընդ իս 'ի մանկութեան
 վաստակովք , և թէ մեռանել տա-
 բապարտ , 'ի տարապարտ խոր-
 հաւրդ ընդունայնութեան մեացդ՝
 ուր կապ իսկ : Կա պատասխանի
 ետ և ասէ . վա՛րձամ ես եղա-
 նել 'ի մարմնոյս , և առնուլ ըզ-
 կեանսն յաւիտենից . այլ տուր
 հրաման վասն իմ որպէս և կամիս՝
 զինչ մահա հրամայես 'ի վերայ
 իմ :

Եւ պատասխանի արքայ և

ասէ՛ . ո՛չ տամ զայդ պարգեւ՝
 եթէ լիցի քեզ վախճան մահու
 երազ երազ , և հանդէլ 'ի տան
 ջանաց զոր կոչես դու կեանս
 յաւիտենից . այլ կտտել զքեզ
 յերկար՝ զի ո՛չ հնար լիցի քեզ
 երազ մեռանել . այլ տանջել
 զքեզ յերկար և պահանջել 'ի քէն
 զանարգանս դիցն և զյամառու
 թիգ քո , որ ոչ կամեցար պաշ-
 տել զնոսա :

Եւ ետ հրաման բերել կոճիղս
 փայտից , և առնել ըստ ոլորի
 խոտտաց ոտից նորա . և դնել և
 պնդել ուժգին առատիօք , մինչեւ
 ի ջանէր արիւն ընդ ծայրս ոտից
 մատանց նորա . և ասէ՝ գիտիցնս
 կամ զգայցես ինչ արդեօք զցաւո-
 ՚հա ետ պատասխանի , և ասէ .
 տուաւ ինձ զօրութիւն՝ քանզի
 ինդրեցի ես յարարէն արարա-
 ծոց , որ է ճարտարապետ և տ-
 րարիչ ամենայնի , որ երեւի և
 որ ոչն երեւի :

Եւ հրամայեաց և լուծին զնա
 յայնմանէ : Եւ ետ հրաման բե-

րել բեւեռս երկաթի, և վարեւ
 ընդ ներքանս ռոփց նորա. և ա-
 ռեալ զձեռանէ նորա աստի և
 անտի՝ ընթացուցանէին զնա յայս
 կոյս և յայն կոյս. և արիւնն
 հոսէր իջանէր յոտից անտի. և
 առողջանէր զերկիրն սաստիկ յոյժ:
 Եւ դարձեալ ասէ ցնա. այդ են
 աներեւոյթ արարածք Աստու-
 ծոյն քոյ՝ զոր գուն տեսանես:

Նա ասէ, բարիոք ասացեր եմէ
 այս իցեն աներեւոյթ արարածք
 Աստուծոյն իմոյ. վասն զի սեր-
 մանի տկարութեամբ՝ և յառնէ
 զօրութեամբ. սերմանի անար-
 գութեամբ՝ և յառնէ փառօք.
 զի լալումն լան՝ որք տանիցին զսեր-
 մանիս իւրեանց. այսինքն են
 վիշտք և չարչարանք՝ որ հասանեն
 մեզ որ վասն աստուածաշատու-
 թեանն են. այլ յորժամ որայն
 'ի հռչմոս եկեալ մատուցէ զա-
 տղութեանն բերրի զպտուղ՝ սեր-
 մանողացն, ընդ նմին և զցնծու-
 թիւն բարութեանց ուրախու-
 թեանց ամենայնի:

Ասէ թագաւորն . բախեցէք զաման լալոյ արտասոււացն , թո՛ղ եկեսցէ նմա ուրախութիւն . և հանին նմա կռուփս 'ի գլուխն հարկանելով զնա անհնարին : Սկսաւ հարցանել զնա և ասէ՝ այդ է ուրախութիւնն :

Եւ նա ասէ՝ այո՛ այս է . զի թէ տչ քրտնի մշակն 'ի տապ խորշաւի ջերմոյն արեգնակէզ լինելոյ՝ տչ ըմբռնէ արդիւնս շայեկանս ուրախութեանն պտղոցն ձմեռայնոյ հանգստեանն : Եւս պաւտասխանի արքայ և ասէ . դու աստէն իսկ աշխատեաց 'ի մշակութիւն տանջանացդ , յորում կատգ :

Եւ ետ հրաման բերել աղ և բարկ քացախ , և բորակ , և արկանել զնա յորսայս . և գնել զգլուխն նորա 'ի հիւսանց մամուլս , և գնել փող եղեգան 'ի քիթս նորա . և արկանել զայն ընդ քիթս նորա :

Եւ յետ այսորիկ ետ հրաման՝ և բերին պարկս օգենիս մեծա-

մեծս և լին զայն մոխրով հնոցի .
 և արարին թոյլագոյն , զի մի՛ կա-
 թի լի իցէ վասն տուրեւառ շնչոյն .
 զի հարկանելով ընդ խելսն վասն
 գեսցէ զնա : Եւ ագուցին զայն 'ի
 գլուխ նորա , և կապեցին զքե-
 րան պարկին 'ի փողս նորա . և
 կաց նովաւ աւուրս վեց : Եւ յետ
 այսորիկ եւս հրաման և ամին ա-
 ռաջի թագաւորին , և 'ի բաց հա-
 նին զպարկն 'ի գլխոյն :

Սկսաւ խօսել թագաւորն և
 ասէ . ուստի՞ դատ՝ թերեւս յար-
 քայութենէ անտի դալցես զոր
 ասէիր : Եւ պատասխանի գրի-
 գորիոս և ասէ . այո՛ իսկ յարքայու-
 թենէն զոր ասէի՝ անտի դատ՝ .
 վասն զի արժանի արար զիս Առ-
 տուած զայս ամենայն կրել յան-
 ձին վասն անուան իւրոյ : Ար-
 գարե իսկ կայ մնայ ինձ արքայու-
 թիւնն , որ ոչ անցանէ . փոխա-
 նակ մոխրոյն՝ անթառամ ծա-
 ղիկքն . և փոխանակ քաղախոյն՝
 անսպառ ուրախութիւնքն :

Թ . Ե՛ւ սաստկացեալ Թո-

գաւորին՝ ետ սնդեւ զոտս նորա՝ ի հրապոյրս տկաց, և կախեւ զնա գլխովայր. և ետ զնեւ ձագար՝ ի նստատեղոջ նորա. և արկանեւ ջուր տկաւ յորովայն նորա. Եւ ետ հրաման և իջուցին յայնմանէ. և սկսաւ հարցանել զնա և ասէ. առնե՞ս զկամս իմ՝ և պաշտե՞ս զդիմն՝ որ են ամենայն երկրի կեանք և շինութիւն :

Ետ պատասխանի Գրիգորիոս և ասէ. ես տեսուն Աստուծոյ իմոյ երկիրպագանեմ, զի նա է արարիչ և կեանք և շինութիւն. և զորդին հաստիչ և համազօր և համագործ. և զհոգի նորին որ ելից իմաստութեամբ զամենայն տիեզերս. այլ զկուռս կռեալս, կռփեալս, քերեալս, և արարեալս, ոչ կալայ երբէք առ Աստուածս և մի լիցի այլ ունեւ՝ մինչև իցէ շունչ իմ՝ ի մարմնի իմում : Ետ պատասխանի թագաւորն և ասէ. փոխանակ զի իշխեաց ասեւ կրռեալս և քերեալս դիցն, պահանջեացի գա ընդ այդորիկ :

Եւ ետ հրաման քերել զիողա նորա երկաթի քերչօք, մինչև ուսգան վայրքն ամենայն յարե- նէ նորա. և սկսու ասել ցնա. արդ արասցին զկամս իմ Գրիգո- րիոս, որ յայդարի տանջանա մատնեցար:

Արէ ցնա. ինչ լիցի պահել զդւխտ աստուածապաշտութեան, զոր ուսայ 'ի մանկութենէ իմմէ. որ կարօղն է փրկել զիս յամե- նայն նեղութենէ. և զքեզ ար- կանել 'ի տանջանա՝ որ ոչ ճանաչես զնա. գարձեալ զայլս խեղ զարհուրեցուցանել կամիս, և քա- կել 'ի պաշտմանէ սիրոյ նորա. Եւ պատասխանի Թագաւորն և ասէ. մեր է Աստուած քո՝ որ փրկէն զքեզ 'ի ձեռաց իմոց. և կամ՝ գատի որպէս ասացեր, գա- տաստանօք իւրովք:

Եւ ետ հրաման, և բերին տա- տակ երկաթի բազում ստկա- ռեօք, և արկին 'ի վերայ գետնի Թանձր. և մերկացուցին զԳրի- գորիոս, և արկին 'ի վերայ տա-

տասկին մերկ. և ծակոտեալ լինելին մարմինք նորա առ հասարակ. և քարշեցին և թաղեցին զնա 'ի տատասկին, և շրջաշրջին զնա անդէն՝ մինչև առ հասարակ ծակոտեցան մանրիկ մարմինք նորա, մինչ զի ոչ մնաց 'ի նմա տեղի ողջ:

Եւ 'ի միւսում աւուրն ածին զնա առաջի նորա, սկսաւ հարցանել զնա և ասէ. զարմացեալ եմ կարի քաջ՝ զիարդ կեաս գուկենդանի. և ոչ ինչ գրեցեր գուղցաւսդ, և խօսիս ևս. զի արժանէր թէ վաղուց էիր գու վախճանեալ 'ի տանջանաց այսի:

Ետ պատասխանի Գրիգորիոս և ասէ. ոչ է իմ ժուժկաղութիւն տոկալոյդ իմով զօրութեամբ, այլ շնորհիւ տեառն իմոյ, և իմոյ յօժարութեան կամացն որ խընդրեցի 'ի նմանէ, զի և գու ըզփորձ առցես զծառայիս Աստուծոյ. զի գիտասցես զի ոչ որ կարասցէ մեկնել զյուսացեալս 'ի նա՝ 'ի սիրոյ նորա. զի նա տայ ուժ և զօրութիւն համ

բերութեան, համբերել նեղութեանց և փորձութեանց . զի ամաչեացեն անօրէնք յունայնութեան իւրեանց և յամբարշտութեան և յապատամբութեան իւրեանց, որ իբրեւ զքեզդ իցեն . և կացցեն ամօթով յաւուրն այցելութեան և յանդիմանութեան :

Ժ . Ե՛ր եա հրաման արկանել կապիճա երկաթի 'ի ծունկս նորա, և վարել ուռուռնս ստուարս . և բառնալ 'ի կախաղան՝ մինչև յօշեցան ծունկք նորա անդրէն : Եւ կաց կախեալ զերիս աւուրս :

Եւ յաւուրն չորրորդի հրամանն եա թագաւորն . և իջուցին զնա 'ի կախաղանէն, և ածին կացուցին զնա առաջի նորա : Խօսել սկսաւ թագաւորն և ասէ . տե՛տ դու Գրիգորիոս, զի ո՛չ փրկեաց զքեզ սնոտի յոյսն քո՝ որ յունայիր դու . չե՛հան զքեզ ապրել 'ի ձեռաց իմոց :

Ետ պատասխանի Գրիգորիոս և ասէ . տե՛ս, զի սնոտի են յոյսքն քո, և ո՛չ կարացին հաւանեցու-

ցաննէլ և ոչ կարացին երկեցուցա-
նել զիս, զի զոր դուն պաշտես՝
անոտի է, և ամենայն դործ մո-
լորութեան քո: Այլ տես դու՝
զի ոչ 'ի տանջանաց քոց երկեայ
ինչ ես. այլ զօրութեամբ տեսուն
իմոյ մարտեայ ընդ թշնամոյն՝ որ
'ի ծածուկն քե պատերազմի ընդ
ճշմարտութեան. և մատնեցից
զմարմինս իմ տանջանաց:

Զի եթէ վաղ եթէ անագան՝
սակայնքակտի հնացեալ մարմինն.
զի եկեսցէ ճարտարապետն, գը-
տեալ զորդիս մարդկան՝ միւսան
գամ նորոգեսցէ: Զի զորոց զո-
գիսն գտանէ 'ի պարկեշտութեան,
'ի զգաստութեան, 'ի սրբութեան,
'ի քաղցրութեան, 'ի հեղութեան,
յաստուածապաշտութեան կե-
ցեալ, նորոգէ, զարդարէ, կեցու-
ցանէ, զնոյն ոգիս նովին մար-
մնով: Իսկ զորս գտանէ յանօրէ-
նութեան, և յամբարշտութեան,
յաստուածատեցութեան, 'ի կը-
ռապաշտութեան, թէպէտ և
բուսանել բուսանին մարմինք նոցա

առ ժամանակ մի, այլ զնոսին նոմին ոգւով և նոմին մարմնով արկանէ՝ի գեհէն, յանշէջ հուրն յաւիտենից տանջանա. մանաւանդ զայնոսիկ՝ որ իբրեւ զքեզդ են՝ի կռապաշտութեան:

Իսկ իբրեւ զայն թագաւորն լուաւ, բարկացաւ ընդ բանն և ասէ. ինձ ոչ է փոյթ զայնմանէ՝ թէ նորոգէ զքեզ Աստուածն քո, թէ ոչ. ինձ ոչ է պէտ զայնմանէ. այլ զի ասացեր եթէ զքեզ յանշէջ հուրն արկանէ, ես զքեզ աստէն իսկ այրեցից շիջանառ հրով. տեսցուք քո Աստուածն զի՞ արասցէ:

Եւ եւս հրաման երկաթի պուտամբք հալել կռպար, և ջերմմինչ գեռ էր իբրեւ զուր, հոսել արկաւ նեւ զմարմնովն նորա. և այրեցին զմարմինս նորա առ հասարակ, և ոչ մեռաւ. այլ կայր մեծ ուժով, և զինչ հարցանէին՝ վազժազակի տայր պատասխանի,

Եւ զարմացեալ թագաւորն ընդ ժուժկալութիւն համբերու-

Թեանն կարի անհնարին, և տոկալ
 նորա . և ասէ՝ Թէ զկարգ կայ 'ի
 քեզ չունչդ յայնչափ Ժամանա-
 կաց, և չորաչար կատանօքդ որով
 զքեզ կտտեցի: Եւ պատասխանի
 Գրիգորիոս և ասէ. ոչ վաղ իսկ
 ասացի քեզ, և Թէ զի առցես
 դու զփորձ համբերու Թեան ծա-
 ռայիս Աստուածոյ. զի տայ զօրու
 Թիւն, յամօթ առնել զայնոսիկ՝
 որ առանց նորա իցեն. և մար-
 արնջիցին ընդ դէմ՝ նորա իբրու
 զքեզդ: Զի այսպէս ասէ. ոչ Թո-
 ղից զձեզ, և ոչ ընդ վայր հարկից .
 արդ՝ այն է պահպանու Թիւն նո-
 րա առ արօրածս իւր, և առ
 սիրելիս իւր. զի պահեսցէ զնոսա
 'ի հաւատս իւրեանց՝ որ 'ի նա,
 մինչև հատուցանիցէնոցա՝ ի դալս
 տեանն իւրում:

ԺԱ. ՄԻՆ2 դեռ խորհէր ՏԵՐ
 դատիոս խօսել և այլ ողորմ ընդ
 նմա. և յիւր պատգամ և խոս-
 տանալ կեանս և պատիւս՝ որում
 ոչ ինչ էր բերոց. և Թէ այնու ոչ
 լիցէ՝ ասէ, և այլ ևս յաւելից:

և 'ի տո՛կ կտանցից : Ո՞՞ն մատուցեալ 'ի նախարարացն շ ակտաւ խօսել և տալ տեղեկութիւն , և ասել այսպէս վասն նորա . Թէ վասն զի չէ պարտ կենաց՝ վասն այնորիկ ո՛չ կամի կեալ , և զայս տեսանել : Զի այսքան ժամա նաեք են՝ որ առ մեղքնակեալ է և ո՛չ գիտեալք զաս . այլ գա է որդի Անտիայ մահապարտի՝ որ սպան զհայր քո խտարով . և արար խաւար Հայոց աշխարհիս . և 'ի կոտուած մատնեաց զայս աշխարհ և 'ի գերութիւն . արգ՝ չէ պարտ կեալ գմա , զի որդի վե՛ժապարտի է գա : Եւ յետ այսչափ հարցից և տանջանաց , դանից և բանտից , գեղարանաց և կախաղանաց , առ նեղութիւն ամենայն կտտանաց՝ որով կտտեցին զնա , բազում համբերութիւն յանձն իւր տարեալ վասն անուան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի .

Արգ՝ իբրեւ զայն ևս հասանելք Թագաւորն 'ի վերայ իրացն , եթէ արգարեւ որդի Անտիայ Պարթևի

է՛ որ սպան զխոսորով հայր նորա,
հրաման տայր կապեալ ոտիւք,
և կապեալ ձեռքք, և կապեալ
սարանոցաւ խաղացուցանել զնա
յԱյրարատ գաւառ, և տալ զնա՛ի
գղեակ բերդին Արաաշատ քաղա-
քին. և իջուցանել՛ի վերապն ներ-
քին, որ անհնարին էր խորու-
թեամբ, մինչև անդէն մեռցի: Եւ
եղև նա յայնմ վերապի ամս ե-
րեքտասան:

Եւ ինքն իսկ Թադաւորն խա-
ղայր գնայր՛ի ձմերոց յԱյրարատ
գաւառ, ի Վաղարշապատ քա-
ղաք՛ի հայոց աշխարհ յարեւելս:
Իսկ Թադաւորն Տրդատ զամենայն
ժամանակս իւրոյ Թադաւորու-
թեանն, աւերէր քանդէր զեր-
կիրն Պարսից Թադաւորութեանն.
զաշխարհն Ասորեստանի աւերէր,
և հարկանէր ի հարուածս ան-
հնարինս: Վասն այսորիկ սպա-
ռաճեցան բանքս այս ի բանս
կարգի առակաց. Թէ իբրև զսէդն
Տրդատ, որ սիգալովն աւերեաց
զԹումբս գետոց, և ցամաքեցոյց

խոհ 'ի տիգար իւրում զյարձանս
 ծովոց: Վասն զի տեղ խոհ եր
 առ հանդերձ, և այլ ուժով
 պնդութեան հաստատութեամբ
 բուռն ասկերզ, և յազմ մար-
 մնով, քաջ և պատերազմող ան-
 հնարին, բարձր և լայն հասակաւ-
 որ զժամանակս կենաց իւրոց պա-
 տեխազմեալ, և առնէր մարտից
 յազմութիւն: Մեծ անուն պար-
 ծանաց քաջութեան անձին տա-
 նայր, և զհոյակապ շքեղութիւն
 յազմութեան ընդ ամենայն աշ-
 խարհ կացուցանէր. հարկանէր 'ի
 հարուածս զթշնամիսն, և խնդրէր
 զքէնս վիժուց իւրոց հայրեն-
 եացն. առնոյր աւար բազում 'ի
 կողմանցն Ասորոց. և թափէր
 կողոպուտ սաստիկս անհնարին 'ի
 նոցանէն: Արեւմտէր 'ի սուր զլորտ
 Պարսից, և թափէր զկողոպուտ
 անհնարին. լինէր առաջնորդ առն
 և ձիոյ զօրացն Յուդայ, և մատնէր
 նոցա զբանակս նոցա. հանէր զլորտ
 Հոնաց սաստիկ յոյժ, և քերէր
 զկողմանս Պարսից:

Եւ զայն ամն երեքասան որ
 եղև Գրիգորիոս 'ի բերդին բան-
 դին և 'ի խոր վիրապին, կին ոմն
 այրի որ էր 'ի բերդին յայնմիկ,
 հրաման առեալ յարհաւրաց,
 զի աւուրն նկանակ մի արար-
 եալ պատրաստական ընկենու-
 'ի ներքս 'ի խոր վիրապին, և այնու-
 կերակրեալ լինէր նա 'ի հրամանէն
 Աստուծոյ զայն ամն՝ որ եղև նա
 անդ: Իսկ յայն վիրապ՝ սւր ըն-
 կեցին զնա, պահեալ լինէր նա
 կենդանի շնորհիւ տեառն իւրոյ:
 Իսկ այլ մարդիկ՝ որ միանգամ
 էր իջուցեալ անդր ամենեքեան
 մեռեալ էին վասն դժնդակ չա-
 րաշունչ դառնութեան տեղւոյն,
 վասն կարակում տղմին, օձա-
 խառն բնակութեան, և խորու-
 թեան. վասն չարագործաց իսկ
 էր շինեալ զայն տեղին և 'ի սպա-
 նումն մահապարտացն ամենայն
 հայոց:

ԺԲ. Եւ յայտորիկ հրաման
 ետ Տրդատ արքայ՝ հրովարտակ
 առնել ընդ ամենայն աշխարհո

իշխանութեան իւրոյ, հրաման
հանեալ օրինակ զայս :

Յրդաստ արքայ Հայոց մեծաց .
առ. մեծամեծս, և առ. իշխանս,
և առ. նախարարս, և առ. գործա-
կալս, և առ. այլ մարդիկդ՝ որ ընդ
խմով իշխանութեամբ հջ, յաւ-
անս, 'ի շէնո, 'ի գեղա, յաղա-
րակս . առ. աղատս, և առ. շինա-
կանս, միանգամայն իսկ առ. ամե-
նեական ողջոյն : Ողջոյն հասեալ
և շինութիւն գիշն օգնականու-
թեամբ . լիութիւն պարարտու-
թեան յարոյն Արամազդայ . խնա-
մակալութիւն յԱրահիտ տիկնոջէ-
և քաջութիւն հասցէ ձեզ 'ի քաջն
Վահագնէ ամենայն Հայոց աշ-
խարհիս : Խմատութիւն Յունաց
հասցէ գառատակերակդ. կայսերաց .
և 'ի մեր գիւյտիսուն Պարթեաց
հասցէ պղերութիւն . 'ի փառաց
Թագաց, և 'ի քաջ նախնեաց :

Ամենայն ոք գիտացէ 'ի մերոց
հրամանացս, որ ձեզ վան ձեր
շինութեան իցեմք հոգացեալք .
զի յարժամ էսք մեր 'ի Յունաց

աշխարհին, անդ տեսանէաք զհո-
գաբարձութիւն թագաւորաց՝ 'ի
հոգալ ընդ շինութիւնն իւրեանց
յաշխարհին, 'ի սլատուել զբազինս
գլիցն Աստուածոց, շինուածովք,
և սպանդիւք զոհիցն, երևելի սլա-
տարագացն ընծայիւք. և գունակ
գունակ նուիրօքն և պտղօցն յա-
մենայնէ՝ զամենայն նոցա մա-
տուցանելով. և ջերմեռանդն ե-
ռել զեռել պաշտամանն, չքեղե-
ցուցանելով և զարդուքն զարդա-
րեալ, և զերևելի հոյակապ զանեղծ
գիտն մեծարելով: Եւ զայն ևս
տեսանէաք 'ի նոցանէ՝ 'ի նոցունց
գլից անտի, զխաղաղասէր շինու-
թիւն մարդաշատութեանն, հոյժ
բազմամբոխ լիութեամբ սարար-
տութեամբն նոցա. զայն փոխա-
դարձ փոխարինացն շինութիւն
շնորհել՝ ամենալիւք բարու-
թեամբ մեծացեալ խաղաղաց-
եալք 'ի բարիսն վայելէն:

Վասն որոյ պատուէր առեալ
ահաբեկ արարեալ թագաւորաց
աշխարհին, զմարդիկ կացուցա-

հէին՝ զի 'ի սրնշտաման գիցն հո-
 լովելոյ. վասն զի եթէ խառնա-
 զանջ բազմամբոխ խաժամուժ
 մարդիկ առ ագիտութեան ինչ,
 կամ թէ ոք յանկարծ առ վո-
 խելութեան, իշխեսցէ արհամար-
 հել զպաշտօն գիցն, հրաման ե-
 լեալ զօրացեալ 'ի Թագաւորաց՝
 զի իշխացեն բրեսցեն իշխանքն որ
 կցեն յիւրաքանչիւր գործա-
 կալութեանց, զի շինութիւն աշ-
 խարհի 'ի գիցն բազմացի. Զի
 դուցէ թէ յանկարծ ոք զգիտն
 անպտանեացէ՝ մնաս մեծի ցառման
 'ի գիցն յուզեացէ. այնպիսիքն
 զանձինս կորուսանեն, և աշխարհի
 մեծ ոճիրս մնասուց 'ի նոցանէն
 ընդոստուցանիցէ. վասն այսորիկ
 իսկ և ետուն զհրամանս տատիցն
 այնպիսեացն պատուհասիմահու.
 Թագաւորքն Յունաց յիւրեանց
 յաշխարհին :

Արդ և մեք հրաման շինու-
 թեան կամեցեալ, ձեզ հոգաց-
 եալ. զի և ձեզ աննալիքն ա-
 մենաբարիքն 'ի գիցն բազմացին.

ղի 'ի ձէնջ պաշտօն նոցա և փառաւորութիւն. և 'ի նոցանէ շինութիւն լիութիւն և խաղաղութիւն. զի որպէս ամենայն տանուաէր ընդ տան իւրոյ և ընդ ընդանեաց հոգայ, սոյնպէս և մեք հոգամբ ընդ Հայոց աշխարհիս շինութեան:

Արդ՝ ամենայն նախարարք մեծամեծք, և ազատք և գործակալք, և սիրելիք մեր թագաւորաց. և շինականք, բնակք, և ձեռատունկք և ձեռասունք մեր Արշակունեաց՝ զոր յանձանձեալդ և սնուցեալդ անխայեալդ և յառաջեալդ վասն որոց մեր օգտի առ Հասարակ հոգացեալ, զի զգիսն պատուեալք: Արդ՝ եթէ յանկարծ դք թէ գտցի՝ որ զգիսն անպատուեացէ, և գտցեն զայնպիսին, կապեալ օտիւք և կապեալ ձեռօք, և կապեալ պարանոցաւ 'ի դուռն արքունի ածցեն. և տուն, և կեանք, և արարք, և ստացուածք, և գանձք, այն ամենայն այնոցիկ լինի որ զայնպիսին 'ի մէջ ածցէ: Ո՛ղջ

ընթաց 'ի գիցն օգնականութենէ
գուք ամենեքին, և 'ի մեր թագա-
ւորաց, որքնդ այս հրաման կամիք.
և 'ի շինութեան բնակեցիլք ամե-
նեքեան. զի մէք գլխավին իսկ ողջ
եմք :

Իսկ զամենայն ամս ժամանա-
կաց իւրոյ՝ թագաւորն Տրդատ
գոռացեալ ընդ Պարսից տէրու-
թեանն, խնդրեաց զքէնս զի-
ժուց մարտից պատերազմաց : Իսկ
'ի ընդամացն որ եղև Գրիգորիոս
'ի միրապին, իբրև ամէ երեքտա-
սան : Եւ էր մարտ սատակ իւր-
տութեան Տրդատայ ընդ Պար-
սից թագաւորին՝ զամենայն ա-
ւուրս կենաց իւրոյ :

Իսկ միւս ևս այլ հրովարտակ
հրամայեաց գրել ընդ աշխարհս, և
ընդ գաւառս իշխանութեանն իւ-
րոյ՝ օրինակաւս պատիկ :

Տրդատիոս Հայոց մեծաց ար-
քայ. առ աշխարհս և առ գա-
ւառս, առ նախարարս և առ
զորս, և առ շինականս, և առ ամե-
նեմեմն ողջոյն. ողջ լինիք. և

մէք մեզէն խակ ո՞ղջ եմք: Դուք
 ինքնին գիտէք, զիարդ 'ի բնէ
 նախնեաց իսկ յաղթութիւն խա
 ղաղութեան բազում շնորհեալ
 մեզ դիցն օգնականութեամբ.
 որպէս զամենայն աղք. նուաճեալ
 էր, և 'ի հնազանդութեան ունէ
 աք: Իսկ յորժամ առ. գիտն ո՞չ
 մարթացաք հաճել պաշտամամբն՝
 զկամա նոցա քաղցրացուցանել,
 հանին մերժեցին 'ի ցասմանն իւ
 բեանց զմեզ 'ի մեծ տէրութենէն.
 մանաւանդ վասն աղանդին քրիս
 տոնէից պատուիրեալ ձեզ. զի
 հազար և բիւր դէպ՝ եթէ գացի
 դք. զի նոքա անհնարին լինին խա
 վան դիցն պաշտամանն. զայնպի
 սիսն թէ գացեն՝ վաղվաղակի 'ի
 մէջ ածցեն. յարքունուստ պար
 գէք և պատիւս նոցա լինին շնոր
 հեալ՝ որ զնոսին յայտնեսցեն.
 ապա թէ դք չյայտնեսցէ զայն
 պիսին, կամ թաքուսցէ և գացի,
 այսպիսին ընդ մահապարտս հա
 մարեալ լիցի. և 'ի հրապարակ
 արքունի եկեալ մեռցի. և տուն

նորա յարգումիս երթիցէ ։

Արդ՝ զոր օրինակ ես ոչ խնայեցի յիմ՝ վաստակաւոր՝ Գրիգորիս յիմ՝ սիրելին, որ վասն գործն իսկ իրաց չարաչար և սաստիկ տանջանոց տանջեցի, և յեա այնորիկ ետու զնա՝ ի խոր վերապն ընկենուլ, զի անդէն իսկ միտնդամայն օձեց լիցի կերակուր։ Զի և ոչ զմեծ վաստակն նորա համարեցայ ինչ, առ սիրով և առ ահիւ գիցն գրեցի ինչ։ զի և ի ձեզ ահ լիցի այս, և երկիւղ ի մահաւանէն. այլ զի կեցցիք ընդ հոգանեաւ գիցն, և ի մէնջ բարիս մարթաւիքդ տանել։ Ո՛ղ լերուք, և մեք մեզէն ողջ եմք։

ԺԳ. Եւ եղև ընդ ժամանակսն ընդ այնոսիկ խնդրեաց իւր կինն կայսրն Դիոկղիսիանոս. և այնուհետև ընդ ամենայն կողմանս տերութեան իւրոյ արձակեալք չոջէին ապակերտագործ. նմանահանք, ճշգրտագործք գեղատախտակք. ապա առակշիւ հասակաչափ ըզգեղ երեսայն և զմիազարդ յենիցն

ի տախտակն հանեն նման նմա-
նեալ գեղովքն սրածոճանաց,
յայտ յանդիման ցուցանեն առա-
ջի ակնահաճոյ կամաց թագա-
ւորին:

Յայնմ ժամանակի եկեալ
գտանէին ի քաղաքին Հռոմայե-
ցւոց՝ արգելալանս մի կուսանաց,
միանձնական, լեառնական, ընդա-
կերս, զգաստացեալս, պարկէշտա-
կանս, սրբամատոյց կանայս քրիս-
տոսական հաւատով, որ զցայգ և
զցերեկ, և յամենայն ժամանակի,
միառատրութեամբ և օրհնու-
թեամբ՝ զկատարեալ ազօթան իւ-
րեանց առաքել ի բարձունս ար-
ժանի լինէին: Որոյ անուն գլխա-
ւորին Գայիանէ. և տան նորին ի
գտտեաց ուրումն՝ յատուածա-
պաշտ և ի թագակալ առհմէ, զի
անուն էր նմա Հռիփսիմէ:

Եւ իբրեւ եկին հասին՝ բռնու-
թեամբ մտին ի սուրբ կայեանս
առաքինեացն. տեսեալ զսրբ-
կէշտագեղն Հռիփսիմէ, զարմա-
ցեալ սիրացեալ ընդ ոքանչեւա-

տեսիկն տեսիկ, 'ի նկարապաճոյճ'
'ի տախտակն յօրինելն, և առ
Թագաւորն հասուցանելն :

Եւ իբրեւ ետես Թագաւորն ըզ-
գեղապանձ ժայեւջութիւնն պատ-
կերակերպ նկարապիւրն Հռիփսի-
մեայ, մեղեգնական ցանկու-
թեամբ առփողաց՝ զի անկարգ
ցանկութիւնն յխնարութեանն
ստիպէր, ժամ տուեալ հարա-
նեաց՝ ճեպով տաղնապաւ ճեպէր
զուրախութիւնս հարսանեացն
կատարել : Յայնմ ժամանակի
տաղնապափոյթ ստիպաւ գեւ-
պանս արձակեալ՝ պատուիրակս
հանեալ ընդ աշխարհ, զի ամենե-
քեան օժտաբեր ընծայատար լիցին
մեծի հարսանեացն . և բազում
ուրախութեամբ գալ կատարել
առհասարակ ամենեցուն զօրէնս
արքայական փեսային՝ ըստ օրի-
նացն Թագաւորաց :

Իսկ իբրեւ տեսին առաքելնքն
զգալտաձիգ նեոս թշնամոյն .
զի որով 'ի ծանուկն սովոր եր-
ձգել 'ի սուրբն քրիստոսեան,

ամանն չարի գտեալ զԹագաւորն,
որպէս 'ի դրախտի անդ զօճն անդ-
րու վարարարեալ առ 'ի զպատուի-
րանն մոռանալոյ, մտեալ յան-
դգամ 'ի յունկն կնոջն առաջնոյ .
սոյնպէս և աստ զԹագաւորն ան-
օրէն՝ իբրեւ զվահանակ երեսաց
գտեալ, նովաւ մարտուցեալ ընդ
աստուածաշէն եկեղեցիս :

Իսկ զԹագաւորն հարատայու-
ցեալ ամբարհաւաճեցուցանէր
որոգայթագիր թշնամին՝ 'ի դըր-
գուել յարուցանել հալածանս 'ի
վերայ եկեղեցեաց Աստուծոյ .
խելացնորեցուցեալ՝ պաղանեւ
երկիր ուրուականաց մեռելոտոց,
ոսկեղէն արծաթեղէն փայտեղէն
քարեղէն պղնձագործ պատկե-
րաց գիշն սնոտեաց, և պղծու-
թեանն պաշտաման : Ուս եդեալ
համբառնայր հարկանէր ընդ վի-
մին հաստատութեան ընդ հաւա-
տոցն եկեղեցւոյ . վիմին ինչ ոչ
ստնանել կարացեալ, ինքն առ
վիմին խորտակեցաւ : Սակայն
յամբարհաւաճութեանն մոլեղ-

նութիւն ժառանգեալ, բազում և անչափ էր այն՝ որ ի նմանէ անցանկը ընդ եկեղեցիս Առտուծոյ:

Իսկ երանելին արարեալատեղն Գայիանէ՝ արքայաներուն Հախփախ մետ հանգերձ, և այլ ընկերացն իւրեանց, յիշեալ զուխան արքութեան, զօրինաւոր կրօնիցն զգառաութեան արքութիւնն՝ յոր մեռեալ էին, որալով յանձինս իւրեանց ժառն նկարացոյց հրամաննին, առ ի նկարել զպատկերս նոցա պիղծ և անորէն թագաւորին, ճգնութեամբ մարտուցեալ յազօթս՝ խնդրել ի բազումնորմ տեառնէն օգնութիւն, փրկել զնոսա ի փորձութենէն, որ հառեալ էր ի վերայ նոցա: Եւ յազաչէն իւրեանց այսպէս տակին:

Տէր տերանց, Աստուած առտուծոց. Աստուած յաւիտենական. Աստուած երկնից, Աստուած անձառ լուսոյ որ հաստատեցեր զամենայն բանիւ քով. որ արարեր զերկինս և զերկիւր, և զամե-

նայն զարդ նոցա . որ ստեղծեր
զմարդն հող յերկրէ , և խմաստուն
կացուցեր , և բազմացուցեր զնա
'ի վերայ երկրի . և օգնական եղեր
նոցա 'ի դարս իւրաքանչիւր որ
յուսացան 'ի քեզ :

Արդ՝ օգնեալ և մեզ տէր 'ի
սլաութեաղմիս՝ որ նեղեն զմեզ
զի յաղթեսցուք որոգայթից նեն-
գութեանց սատանայի . և անուն
քո տէր փառաւոր լիցի . և եղջիւք
եկեղեցւոյ քոյ բարձրացեալ լիցի .
զի և մեք արժանի լիցուք հասանել
յօթեմանս արքայութեանս պա-
տուիրանապահաց քոց : Եւ մի լիցի
սլակասութիւն ձիթոյ 'ի լապտե-
րաց մերոց . և մի շիջցին ճրագունք
հաւատոց ուխտի սրբութեան մե-
րում . և մի հասցէ տիրական
մթացուցին գիշերոյ կորստեան՝
'ի վերայ լուսաւոր ճանապարհաց
մերոց . և մի գայթակղեսցին ոտք
մեր 'ի լուսադմաց շաւղաց քոց .
և մի կուրացցին բիրք տեռանե-
լեաց մերոց՝ 'ի զուարթարար ճա-
ւագայթից ճշմարտութեան քոյ :

և մի փոխադրեցէ թաշան մա-
հացան՝ զսերմանիան բուսաց կե-
նաց, զոր տերմանեաց ՚ի մեզ մի-
ածին որդիք քո տէր մեր Յիսուս
Քրիստոս. և մի տարջի զգաատու-
թիւն սուրբ հօտի քո՝ գաղանն
տարտաւաւ. և մի յազթահարեացէ
զգաւինս հօտի քո՝ գալլ տարա-
կանիչ. և մի ժարատեացէ թշնամին
ուխտին մերոյ՝ զոգխարս առա-
քելական եկեղեցւոյ քո սրբոյ :

Յէր Աստուած մեր. որ առա-
քեցեր զմիածին որդիք քո, որ
եկն և ելից զամենայն տիեզերս
հոգւով խնաստութեամբ քով. զի
զամենեւեան յիարայել անուն՝
Աստուածասեան գրեացէ : Եւ
մէք լուսք զի ստաց, թեպէտ և
հալածեացեն զձեզ քաղաքէ ՚ի
քաղաք՝ ոչ կարասիք սպասել
զքաղաքս իարայելի, մինչև ՚ի գարձ
գալստեան իւրոյ սրբին :

Արդ՝ խնայեա՛ տէր յանձինս՝
որ ապաւինեցան յանուն քո
սուրբ. զի մի խառնակեացուք
ընդ անարգութիւն պղծութեան

հէթանոսաց . և մի տար զզգաս-
տութիւն սրբութեան մերոյ՝ բո-
ղանոցանօրէն շանազգեաց լիտու-
թեան նոցա . և մի զկուսութեան
մարգարիտ հաւատոց մերոց՝ 'ի
շաւիղս խողագնաց ամբարշտու-
թեան նոցա : Եւ մի շարժեցէ
ուղիսանյադ ջուրց բազմութեանց
մոլորահողմ խաբէութեան , զրա-
հեղեղ 'ի սաստկութեան , զհիմու-
նըս սուրբ եկեղեցւոյ քոյ . որ
բազմապատիկ վիմօքն արդարովք
շինեցաւ 'ի վերայ վիմին հաստա-
նոյ . որոյ գլուխանկեանն կատար-
ման եղև տէր մեր Յիսուս Քրիս-
տոս , 'ի ձեռն մարմնոյ , արեան ,
մահուան , յարութեան , վերա-
նալոյ ընդ երկինս , և նստել ընդ
աջմէ Աստուածութեանդ՝ ուր
էրդ յառաջն :

Արդ՝ նայեաց տէր յերկնից 'ի
սրբութենէ քումմէ . զի մի լիցուք
մէք իբրև որ 'ի վերայ աւազոյն
շինեալ էր . զոր դրդուեցին խո-
վութիւնք նեղութեանցն փորձու-
թեանց . այլ հաստատեաց զմեզ

Ճշմարտութեամբ անտարանքն
խաղաղութեան, և առաջնորդեմ
մեզ ըստ կամեաց քոց, և արժանի
տրաքմեղ՝ գիշերոյն ըստոյ հոգ
սանեաց. յորում զգիշերն իջրե
զտիւ տռնիցես 'ի ծագել ճառա-
գայթից յերեսաց քոց փառացդ.
և ասկեցո՛ղ զմեզ 'ի ներքոյ թեաց
քոց, և մեք հասցուք 'ի նաւահան-
գիստ կամեաց քոց. և տուր մեզ
զի արքայւք զքաժակ նահատակու-
թեան. զի առցուք զիսկաբէն
ստակն յաւուր արդար զաստա-
տանին 'ի յայնութեան փառաց
քոց:

Եւ յետ այսորիկ ծուրոն Գայեա
նէ սանտեանն Հոփիսիմեաւ, և
պարկէ շաւաժողով ընկերոքն հան-
գերձ, գէմ՝ եգեալ տարագէմ
գնացեալ փախստեայ ընկին. զի
զանձինս իւրեանց արքութեամբ
պահեսցեն յայսմիկ հոգնթառը,
աղաթաթաւ, մեզանչական, ան-
օրէն գիւակամ խորոն 'ի մարդկա-
նէս. զի առաւելութեան յուսոյն
կենդանութեան, ըստոյն յարու-

Թեան արժանի ընկիցին հասա-
նել. ընդ առաքելական սահմա-
նօքն ապրել յանվախճան 'ի հան-
դերձեալ դատաւտանաց անտի .
և յաջակողմն դահուն մտեալ
խոստացելոց բարեացն հառանել-
անթառամ՝ պսակօքն զարդա-
րեալ՝ ընդ հնգեկան կամարարսն
կուսանաց, գործովքն բարու-
թեան լուսաւորեալք 'ի հանգիստ
նորոգական վայելել. Թեան գը-
րախաին, ընդ Աստուածական
փեսային . 'ի բազմաժողովս ար-
գարոցն՝ 'ի բազմականս Արա-
համու, անսական ուրախու-
թեանցն ընել ժառանգորդ : Որ-
պէս և տէրն յաւետարանի անդ-
ասաց . եթէ որ Թողցէ զքնակու-
թիւն իւր վասն անուան իմոյ, 'ի
միւսանգամ՝ գալտեան իւրոյ
զկեանս յաւիտենականս ժառան-
գեցուցանիցէ նմա : Իբրեւ ոչ 'ի
ժամանակեան մահուանէս փա-
խուցեալք, այլ յանհնարին մոլե-
կան անօրէն ցանկութեանցն ճո-
ղապրեալք : Իբրեւ ոչ զի զմարմինս

իւրեանց 'ի սանձանաց երկրասփո-
 խաց 'ի զքաղաքաւթենէս առջեւ-
 ցուցեն . այլ զի զոգիան իւրեանց
 սրբութեամբ առանց աղտոզու-
 թեան պահել մարթոսցեն՝ յանո-
 րէն գինութեան պղծութեան
 խառնից մարդկան անօրէն կրօնից .
 այլ զի զանձինս իւրեանց, և բան-
 գից կոսպանաց, և պատժոց, մե-
 հու և անհնարին ներշնչութեանց
 վասն անուան տեառն պատրաս-
 տեալ . զի արգարութեանն պա-
 կին արժանի լինիցին հասանել :
 Վասն այսորիկ թողեալ զերկիր
 ծննդեան իւրեանց, զինչ և զսա-
 ցուածս, և զմերձաւոր զաղցա-
 կիցս, և զսոհմայրինս վասն սա-
 տուածական հրամանին, զանձինս
 իւրեանց հրեշտակական զուար-
 թական կարգօք լուսաւորեալ
 վարուցն քաջութեամբք, զի զԱս-
 տուած տեսանել կարասցեն :

Յայնմ ժամանակի գային հա-
 սանէին յերկիրն Հայոց, յԱրա-
 րաս գաւառ 'ի Վաղարշապատ,
 զոր և Նորայրապետն կոչեն 'ի

նիստս թագաւորացն Հայոց :
Այնուհետեւ եկեալ մտանէին 'ի
հնձանայարկս այգեոտանւոյն՝ որ
կան շինեալ 'ի հիւսիսոյ յարեւելից
կուսէ . և կերակրէին ընչիւք իւ-
րեանց 'ի վաճառաց քաղաքին . և
ոչ ինչ այլ ինչ գոյր թռակ ընդ-
նոսա զոր ունէին . բայց մի ոմն 'ի
նոցանէ ունէր արուեստ ապակա-
գործութեան՝ առնել ուլունս
ապակեղէնս , և տալ գինս ընդ
կերակրոյ աւուրն պարենի ռոճիկ :

ԺԴ . ՅԱՅՆՄ Ժամանակի ոչ
սակաւ ինչ խռովութիւն լինէր 'ի
մէջ Յունաց աշխարհին . 'ի կող-
մանս կողմանս յուզախնդիրք ելա-
նէին . դեսպանս արձակէին՝ թերեւ
ուրեք գտանել կարասցեն : Յայնմ
Ժամանակի գայր հասանէր դես-
պան առ Տրդատ արքայ Հայոց
մեծաց , և յանդիման լինէր թա-
գաւորին 'ի Վաղարշապատ քա-
ղաքի . և իբրեւ մատոյց զհրովար-
տակն , առ 'ի ձեռանէ նորա իրն-
գալով : Եւ էր պատճէն հրովար-
տակին օրինակ զայս :

Ինքնակալ կայսր Դիոկղեասն
նոս . առ սիրելի եղբայր տէրաւա-
կից մեր Տրդատ՝ ողջոյն :

Գիտութիւն լինի եղբայրու-
թեանդ . քում նիզակակցի մե-
քում , վասն չարեացն որ անցա-
նենն ընդ մեզ հանապազ՝ ի մոլոր
աղանդէս քրիստոնէից . զի յամե-
նայնի գարավեալ լինի տէրութիւնս
մեր՝ յովստէնոցա . և արհամար-
հեալ լինի արքայութիւնս մեր՝ ի
նոցանէ . և ինչ համեստութիւն
ոչ գոյ ի նոսա . Զի ինքեանք զմե-
ռեալ ոմն զխաչեալ պաշտեն . և
փայտի երկիր պաշտեն . և զոս-
կերս սպանելոցն պաշտեն , որ
զիւրեանց մահն որ վասն Ար-
տուծոյն իւրեանց փառս և պա-
տիւ համարին : Եւ ի մերոց արգար
զրինաց դատապարտեալ լինին .
վասն զի և զմեր զնախնիսն . զառա-
ջին հարսն զթագաւորսն դառնա-
ցուցեալս ճանճրացուցին . զի մեր
սուրբս բթեցան , և նոքա ոչ զար-
հաւեցան ի մեռանելոյ . զի ին-
քեանք զհետ հրէի ումնմն խաչե-

լոյ մոլորեալ են, և զԹագաւորս
անպատուել ուսուցանեն. և գլխո-
վին խկ զպատկերս գիցն զա-
տուածոց անարգել ուսուցանեն:

Նաև զԹագաւորացդ զօրու-
Թիւնս, զարեգակնդ և զԼուսնդ
աստեղօքդ հանգերձ՝ առ ոչ ինչ
համարեցան. նաև արարած առ-
նեն այնմ խաչելոյ. և գլխովին
զպատկերս գիցն աստուածոցն
անարգել ուսուցանեն. և զաշխար-
հըս ամենայն փոխեցին ՚ի պաշ-
տամանէ գիցն. մինչ զի և զկա-
նայս անգամ յարանց, և զարս
՚ի կանանց կենդանւոյն մեկնեալս
հեռացուցանեն: Թէպէտ և ազգի
ազգի պատուհաս տանջանաց ՚ի
վերայ եղաք՝ առաւել ևս տո-
չորեալ յորդագոյնս տարածեցաւ
ազանդն նոցա: Թէպէտ և բիւ-
րասպատիկ ինչ արհաւիրս սաստից
արկաք ՚ի վերայ նոցա, սաստկա-
պէս հեղումն արեան նոցա ա-
ռաւել ևս բղնեաց, յորդեաց ու-
սումն նոցա:

Դէպ եղև տեսանել ինձ յա-

զանդոյ ուսման նոցա՝ օրիորդ մի
կոյս և գեղեցիկ, և կտմեցայ առ
նուզ զնա ինձ կնուծեան. սակայն
և զայն իշխեցին խորամանկեւ
յինէն: Եւ ոչ իբր 'ի Թագաւոր
ցանկութեամբ փափաքեաց յիս,
և ոչ 'ի սաստից սպառնալեաց
իմոց երկեան նոքա. այլ առաւել
ևս վասն աղանդոյն իւրեանց՝ ազ-
տեղի և պիղծ և գարշ համարե-
ցան զիս. և զսնուցիչ նորին գայե-
կաւն՝ 'ի կողմանս ձերոյ տէրու-
թեանդ փախուցեալս յուղարկե-
ցին:

Արդ փոյթ լիցի քեզ եղբայր
մեր. զի ուր և իցեն զկողմամբ
զայդոքիւք՝ զհետս նոցա գտանել
մարթասցես. և որ ընդ նմայն
իցեն գայեկաւն հանգերձ՝ վի-
ժուց մահու արժանի արասցես.
և զհրապուրեալն զգնաղազեղն՝
ինձ 'ի սոյն այսրէն յղարկեսցես.
ասպա թէ հաճոյ թուեսցի քեզ
տեսիլ գեղոյ նորա՝ այգրէն առ
քեզ պահեսցես. զի ոչ երբէք գը-
տաւ նման նմա 'ի մէջ Յոռնաց

աշխարհիս: Ո՛ղջ լեր գիցն պաշտօտ
մամբն ամենայն սրտուով:

ԺԵ • ԵՒ եղև իբրև ընթերցան
զթուղթն հրամանաց հրովարտա-
կին այնորիկ, հրաման տայր թա-
գաւորն մեծաւ սաստկութեամբ
պատուիրանաւ, զի զամենայն տե-
ղիս իշխանութեանն իւրոյ քըն-
նայոյզ փութով խնդրեսցեն:
Վաղվաղակի դեռականս արձակէր
ընդ կողմանս կողմանս, զի ո՛ւր և
գտցեն՝ ի մէջ ածցեն վաղվաղա-
կի • և որ գտցէ զնոսա՝ մեծամեծ
պարգևս հատուցանել խոստա-
նայր:

Մինչ գեռ յայն յոյզ քննու-
թեան էին յաշխարհին սահմա-
նացն հայոց, սուրբ վկայքն այ-
նոքիկ եկեալ զօղեալ էին յարքա
յական կայանին՝ ի նմին թագա-
ւորաց ի վաղարշապատն քաղաքի:
Եւ յետ սակաւ ինչ աւուրցն
այնոցիկ վաղվաղակի ի մէջ ե-
կեալ խուզիւք իրքն յայտնէին:

Այլ ո՛չ էր պարտ իսկ թաքսէլ
շնարտութեան վկայիցն առա-

քննութեան, և ոչ լուսոյ շրագին
 ընդ գրեանաւ ծածկել, և ոչ 'ի
 ներքոյ ատուերաց կաթեգրացն
 աներկայթ լինել. այլ 'ի վերայոսկ.
 ւոյ աշտանակացն զարդարելոցն,
 և ոսկւովք շրագարանօք զիւզն
 պարարտութեան անուշութեան՝
 զարդարութեան հաւատացն վառ-
 եալ զլոյսն համապայծառ. որպէս
 և ինքեանք իսկ յառաջին աստօթ
 իւրեանց ազաչէին. որպէս տէրն
 իսկ տաէր առ իւր սիրելիսն, թէ
 տեսցեն զգործս ձեր քարիտ, և
 գիտաւարեացեն զհաջն ձեր որ
 յերկինս է:

Տեսանեն զի վասն գործոցն
 բարութեան ճշմարիտ որդին Աս-
 տուածոյ ոչ գարշի տալ զիւր ժա-
 ռանգութիւն իւրոց սիրելեացն
 ծառայիցն. որ ինքն բնութեամբ
 որդի է՝ անվեհեր մատուցանէ զիւր
 պատուիրանապահսն յիւր բնու-
 թիւնն. բայց միայն թէ ոք իցէ
 որ պահիցէ զքանս նորա՝ իբրե-
 զմարդարիտ պատուական գանալ
 խնդութեամբ գնեալ և զգուշա-

ցեալ լինի, նա տուեալ զնշան սգա-
տութի զսլսակն թագաւորութեան
և յարքունականն մատուցանի .
որպէս սրտուականութիւն լու-
սոյս այսորիկ՝ երեւալ առաջի
հեթանոսաց Հայաստան աշխար-
հի ականայ, իսկ փառաւորու-
թիւնն առ Աստուածութիւնն
հնչիւք լցին զտիեզերս :

Արդ գտեալ լինէին նոքա 'ի
հնձանս շինուածոցն՝ Քանդի իբրեւ
եկին հասին հրաման հրովար-
տական 'ի մեծ թագաւորէն Յու-
նաց՝ առ Տրդատ արքայն Հայոց ,
ոչ սակաւ խռովութիւն ինչ եղև 'ի
մէջ աշխարհին Հայոց . զի պահէին
զամենայն անցս ճանապարհաց
պողոտայցն զամենայն գաւառաց,
'ի կողմանս կողմանս քննէին : Իսկ
ուրումն տեսեալ պատմեաց զնո-
ցանէ :

Իսկ իբրեւ իրքն հռչակեցան զնո-
ցանէն , ապա յաւուրս երկուս
սպարափակս արարեալ՝ տուեալ
պահել զնոսա անդէն ուր գտինն,
լեզէոն հետեակ զօրումն : Ապա

յերտ երկից աւուրց համբաւն հաշա-
կեալ պարկեշտութեան՝ զանա-
զան գեղեցիկութեանն հախիտի-
մեայ՝ ի մէջ բազմամբոխ հրապա-
րակացն, ընկեր ամենայն այր առ
այր, և մարդ առ մարդ զարմա-
ցումն յաճախեաց։

Իսկ ի տեսիլ գեղոյնորա կու-
տեալ և ելեալ, զեղեալ խուռն
կաճադացն կուտակէր. նաեւ նա-
խարարք և մեծամեծք աւագանոյն
ընթացեալք ի տեսանել՝ ըզմի-
մեամբք ելանէին։ Նաեւ աղատա-
կոյուն՝ խառնաճաղանճ ամբոխիւն
հանգերձ՝ զմիմեամբ գիզանէր ի
միմեանց վերայ, առ պակշտ յիմա-
րութեան ցոփութեան բարոյիցն,
այլանդակ մտացն զեղևութեան
գիճութեանն հեթանոսաբար առ
վորութեանց։

Իսկ երանելիքն իբրեւ գիտացին
զանմիտ և զըզարարոյ մարդկանն
յոռութիւն, կականաբարձ ար-
տաստաւելց՝ զձեռս լի աղօթիւք
յերկինս համբաւանային, խնդրել
զգիցիութիւն յամենազօր յամե-

նախալ տեսանէն , որ յառաջին
նուագին ապրեցոյց զնոսա յանօ-
րէն պղծութենէն չարութեան
զազրութեան հեծանոսացն . զի
նոյն տացէ նոցա Աստուած զմար-
տին յաղթութիւն , զհաւատոցն
լուսաւորութիւն , և զերեսս իւր-
եանց պատեալ դնէին յերկիր ,
յամօթոյ լիտեացն տեսողաց՝ որ
Ժողովեալն էին 'ի տեսանել :

Եւ տպա յետ այսորիկ զարմա-
ցուցեալ զԹագաւորն բազում
տեսողացն՝ որ մտերիմք էին , եկ-
եալն էին 'ի տեսիլ գեղոյ նորա ,
և պատմեալ առաջի Թագաւորին :
Իսկ 'ի միւսում աւուրն ընդ այդն
ընդ առաւօտն , և ևս վաղագոյն
հրաման ելեալ 'ի Թագաւորէ
անտի , զի զերանելն Հռիփսիմէ
տանել յարքունիա , և զսուրբն
Գայիանէ անդէն պահել՝ պար-
կեշտ ընկերօքն հանդերձ :

Անդէն արքունուստ վաղվաղա-
կի ոսկիապատ գահաւորակս
սպասաւորօք հանգերձ՝ հասուցա ,
նէին առ գուրս հնձանին , ուր

էին վանքն նոցա արտաքոյ քաղաքին : Նաեւ հանդերձաւ ազնիւօ գեղեցիկս, փափուկս, պայծառս, և զարգարանս երեւելիս մատուցաւ նէին նմա յարքունուստ՝ զի զարգարեսցի, և շքով և պատուով մտցէ ի քաղաքն, և յանդիման լիցի Թագաւորին . քանզի չեւր տեսեալ զնա՝ խորհեցաւ կին տունել զնա, վասն այնորիկ որ պատմեցինն զնմանէ վասն վայելչութեան գեղոյն նորա :

Արդ իբրեւ ետես սուրբն Գալիանէ, խօսել սկսաւ ընդ սանն իւր, և ասէ այսպէս : Յիշեա՛ որդեակ իմ, զի Թողեր լքեր զմեծապատիւ շքեղաշուք ոսկիակուռ զաթոռն քո հայրենի, զծիրանեաց Թագաւորութեանն, և ցանկացար անանց ճառագայթաւ Թարձակ լուսոյ Թագաւորութեանն Քրիստոսի, որ է արարիչ և կեցողիչ և նորոգիչ, և խոստացեալ պահէ զանպատու՝ բարիան իւրոցն յուսացելոց : Եւ գորդեակ, անարգեցեր զանցաւորս

քոյոյ բնութեան ծիրանինն. արդեօք
տաջե՞ն դու զգգառառութիւնդ. քո
արբութեանդ. կերակուր շանց
յայտմիկ 'ի բարբարոս աշխարհիս :
Քա՛ւ. քեզ որդեակ, եթէ լինիցի
այդ. այդպէս. այլ ընկալի զմեզ
քե հանգերձ, այն որ առաջնորդ
դեաց մեզ 'ի մանկութենէ մերմէ
մինչև յօրս յայս և 'ի ժամս յայտ՝
յարու՛մ. այժմիկ հասեալ կամք:

Արդ իբրև ետես սուրբն Հռիփ-
սիմէ զայն ամենայն ամբոխս չա-
րեաց, և զոր լուաւ 'ի գայեկէն
իւրմէ, վառեցաւ իբրև զինու հոգ-
ւոյն զօրութեամբ տեառն իւրոյ.
զի զգեցեալ էր զհաւատս ման-
կութեան տիոցն իբրև զապառա-
զէն զրահիւք. ճշեաց մեծաձայն
ուժով, և տարածեաց զբազուկս
իւր 'ի նմանութիւն խաչին, և
սկոաւ ասել մեծաձայն այսպէս:

Տէր ամենակալ, որ հաստատե-
ցեր զարարածս քո 'ի ձեռն որ-
դւոյ քո միածնի և սիրելւոյ. և
կազմեցեր յօրինուածս երևելի և
աներևոյթ արարածոց 'ի ձեռն

հոգւոյդ պրոյ . գու ես որ յոչնչէ
 զամենայն յեռութիւն յորինեցեր .
 և քոյով հրամանաւ վարին ամե-
 նայն զօրութիւնք երեւելք և ամե-
 ներևոյթք, որ են յերկինս և յեր-
 կրի , 'ի ծովու և 'ի ցամաքի : Քան-
 զի գու ես տէր, որ ետուր յողող
 ջուրց զանօրէն պղծալից մարգիկ
 ութերորդ գարուն , և փրկեցեր
 զսիրելին քո զ'նոյ , որ պահեաց
 զհրաման բանի քո . ապրեցուցեր
 խաչանման փայտիւն 'ի ջուրցն
 հեղեղէ . որ յայնժամ օրինակաւ
 խաչին արարեալ զփրկութիւն ,
 և այժմ արած ճշմարտութեամբ
 խաչիդ քո՝ յորեւեր և հեղեր զար-
 խն քո 'ի բժշկութիւն ցաւոց
 մերոց :

Որ պահեցեր զԱրահամ 'ի
 մէջ ամբարիշտ Քանանացւոց . որ
 յամենայն նախատանաց պղծու-
 թենէ մահու ապրեցուցեր զսի-
 րելին քո Սաուայ : Որ գթացար
 յԻսահակ ծառայ քո , և պահե-
 ցեր զաղախին քո զԻւրեղիայ յա-
 նօրէն Փղապաւոց անտի :

Մի թողուր զմեզ 'ի ձեռաց քոց
 վասն անուանդ . քո . որ ուսուցեր,
 վարդապետեցեր, և ետուր զբանս
 քո 'ի բերան մեր . զի այնու ա-
 սրել մարթասցուք յորոգայթից
 թշնամոյն . և ասես՝ անուն իմ
 'ի վերայ ձեր կոչեցեալ է, և դուք
 տաճար էք Աստուածութեան
 իմոյ: Եւ ասես՝ եթէ զանուն իմ
 սուրբ առնիջիք 'ի սիրտս ձեր . և
 եղիւր բանս 'ի մոտի՝ խնդրել 'ի
 քէն և ասել . սուրբ եղիցի անուն
 քո 'ի վերայ մեր՝ զոր խնդրեմք 'ի
 քէն: Եւ ահա ժողովեալք չարք
 բազումք սղծել զանուն սուրբ քո
 որ 'ի վերայ մեր է, և զտաճար
 անուանդ . քո: զի թէսկէտ և մեք
 տկարք և անարժան եմք, սակայն
 դու տէր պահեա՛ զանձինս մեր
 յանարժան խայտառականացս:

Մարդասէր և քաղցր, որ արկեր
 զմեզ յայս փորձութիւն, տուր
 մեզ յաղթել քո զօրութեամբդ .
 զի քո է յաղթութիւն և յաղ-
 թեսցէ քո անունդ պահել զմեզ
 յուսով զգաստութեամբ . զի այ-

առ մոցուք 'ի թիւ վիճակաց ար-
գարաց քոց • զի և առցուք զվախձա
վաստակոց՝ զոր տալցես այնոցնէ, և
հատուակես իւրաքանչիւր այնոցնէ
որ կտցեալ իցեն յահի քում, և
պահեալ իցեն զհրամանս քո :

Ար ապրեցուցեր զԼոյ 'ի ջուրցն
հեղեղէ, ապրեցո՛ւ և զմեզ յանօ-
րէնութեանցս հեղեղէ՝ որ շուրջ
պատեալ է զմեզ : Զի եթէ զգա-
զանս և զանասունս ապրեցուցեր
'ի առապանին, ո՞րչափ ևս խնայեա-
լցես 'ի քո պատկերս, որ զքեզ
փառաւորեմք : Իսկ եթէ 'ի սո-
ղունս և 'ի թռչունս խնայեցեր,
ո՞րչափ ևս խնայեսցես 'ի մեզ, զոր
անուանեցեր տաճար կամաց քոց :

ԺԶ. ԱՐԴ՝ իբրեւ այս այսպէս
եղև՝ Ժողով ամբոխին 'ի վերայ
կուտակէր. բազմութիւն մարդ-
կանն էին բազում ապաստարդն
արքունի՝ որ եկեալ էին զմեանէն
աանեւ յարքունիս, և նախա-
րարքն և մեծամեծք աւագանոյն,
որ եկեալ էին շքադիրք պատիւ
առնել նմա, և երթալ ընդ նմա

յարքունիս . զի տարցին զնա կնու-
թեան թագաւորին Տրդատայ ե
հայոց տիկնութեան :

Իսկ նոքա արտասուագոչ ողորմ
ողորմ՝ ձեռս համբարձեալ 'ի
յերկինս , ինդրէին 'ի կամարար
տեառնէն՝ ապրեցուցանել զնոսա
յանօրէն յանարժան հարսանեա-
լն ողջութենէն : Զգոյիւն բար-
ձեալ լալով մեծաձայն ճչէին ե
ասէին . քաւ լիցի մեզ թէ պար-
տեացեն զմեզ մեծութիւնք . կամ
խողտեսցեն զմեզ փափկութիւնք .
կամ հրապուրեսցեն զմեզ թա-
գաւորութիւնք . կամ նեղեսցեն
զմեզ հալածանք . կամ վտանգեա-
ցեն զմեզ տանջանք հարուածոց ,
թէպէտ ե բիւր աղգի աղգի տան-
ջիցէք զմեզ : Կամ երկիցուք մեք
արդեօք յահագին մահուանէն՝
զոր ածելոց էք դուք 'ի վերայ
մեր . քաւ լիցի մեզ թէ փոխա-
նակեսցուք զանցաւոր կեանս
ընդ յաւիտենական կենացն , որ
ոչն անցանէ . որոյ տէրութիւնն
յէութենէ հաստատեալ , անփա-

փոխ եւն բարեքն ամենայն , որ ոչ
 անցանեն : Այլ ոչ խորութիւնք .
 և ոչ բարձրութիւնք . ոչ վիշաք ,
 ոչ չարչարանք . ոչ կապանք . ոչ
 տանջանք . ոչ հուր . ոչ ջուր . ոչ
 սուր . ոչ զքօտանք . ոչ պատարանք
 և ոչ մեծութիւնք . ոչ աղքատու-
 թիւնք . ոչ այն աշխարհ . ոչ այս
 աշխարհս . ոչ կեանք . և ոչ մահ .
 և ոչ զք կարէ մեկնել զմեզ 'ի սի-
 րոյն Քրիստոսի : Զի նմա նուիրե-
 ցաք զկուսութիւնս մեր . զի 'ի նմա
 աւանդեցաք զսրբութիւնս մեր .
 զի 'ի նմա մնամք , և սիրոյ նորա
 ցանկացեալ սպասեմք . մինչև կաց-
 ցուք առաջի փառաց գոգութեան
 նորա՝ առանց ամեթոյ և պատկա-
 ռանաց :

Եւ արդ եղեալ որոտումն յերկ-
 նից սատիկ անշնորհն , զի ահա-
 բեկեալ զամենայն ամբոխն . և
 ձայնն՝ զի տուր առ նոսա , թէ
 զօրացարուք , պինդ կացէք , քա-
 ջալերացարուք , զի ես ընդ ձեզ
 եմ . և պահեցի զձեզ յամենայն
 Դանապարհս ձեր . և ամի զձեզ

պահեալս անարատութեամբ, և հասուցի զձեզ մինչև 'ի տեղիս յայս : Զիև աստ փառաւորեսցի անուն իմ առաջի հեթանոսաց՝ կողմանց հիւսիսականաց, մանաւանդ դու հռիփսիմէ ըստ անուանդ քում, արդարև ընկեցեալ եղեր Գայիանեաւդ, և քոյովք սիրելեօք 'ի մահուանէ 'ի կեանս, և մի երկնչեք, այլ եկեսիք 'ի տեղի յայն՝ զոր ես և հայր իմ պաարաստեցաք ձեզ՝ զանքննին ուրախութեան տեղին ձեզ, և որ միանգամ իբրև զձեզդ իցեն :

Եւ այնպէս յերկար որոտացեալ, զի թմբեալ լինէին մարդիկն յահէ անտի. և բազմաց ընդ ոստուցեալ անդուշեալ, բազում երիվարք հեծելոց՝ յահէ անտի զբազումս ընկեցեալ, և զբազումս առաթուր հարեալ սատակէին : Եւ մարդկանն ընդ միմեանց ամբօխեալ, ընդկուտակեալ, բազումք զբազումս կոխեալ սատակէին. և բազմաց լինէր կոտորած, և ձայն ազազակի և լալոյ. և ան-

հնարին չարիք և արհաւիրք 'ի վերայ մարդկան հասանէր . և բազումք մեռան, և բազմաց արիւնն հեղեալ զերկիրն առողանէր : Արդ իբրեւ այս շփոթ ամբոխի եղև 'ի նոցանէն 'ի մէջ կոտորելոց մարդկան բազմութեան, ոմանք 'ի մեծամեծ ամբոխէ տպասաւորացն արքունի՝ անդէն ընթացան պատմել թագաւորին զամենայն բանս նոցա . քանզի գիպեցան անդ նշանագիրք՝ որ գրեցին զամենայն բանս, և ընթերցան առաջի թագաւորին :

Եւ ասէ թագաւորն . փոխանակ զի ոչ կամեցաւ գալ սրտառով շքեղութեամբ կամք, բլունաբար ածցեն մինչև յապարանս, և մուծցեն զնա մինչև 'ի սենեակ արքունի :

Արդ առեալ զտուրքն Հռիփսիմէ տպասաւորացն բռնաբար, մերթ վերամբարձ, մերթ 'ի քարշ : Եւ նա ազազակէր և ասէր . տէր Յիսուս Քրիստոս օգնեալ ինձ . և ամենայն ամբոխն զինի նորա փոզ-

եալ թնդեր երկիրն 'ի բազմու-
թենէ անտի: Արդ ածին մուծին
զնա մինչև յապարանս թագա-
ւորին՝ 'ի սենեակն արքունի: Իսկ
իրրն արդելին զնա 'ի սենեակն,
սկսաւ խնդրել 'ի տեառնէ, և
ասէ:

Տէր Աստուած զօրութեանց,
դու ես Աստուած ճշմարիտ: Դու
ես որ հերձեր զծովն կարմիր, և
անցուցեր զքո ժողովուրդն: Դու՝
որ զամուլ վէմն դարձուցեր 'ի
ծննդականութիւն ջուրցն վտա-
կաց, և արքուցեր զժողովուրդն
ծարաւեալ: Դու ես որ իջուցեր
զծառայն քո զՅովնան յանդուն-
դըս խորոց ծովուն, և ետուր առ-
նուլ զլափ քո զօրութեանդ. և
արտաքսեցեր զնա 'ի դուրս քան
զմարդկային բնութիւնս, և միւս-
անգամ այսրէն առանց ապա-
կանութեան ածեր ողջանգամ՝
կացուցեր 'ի կենդանութեան. զի
և մաղ մի անգամ ոչ շարժեալ
լինէր 'ի վարսից նորա: Դու ես
Աստուած ճշմարիտ, որ և զԴա-

նիւն կուր արկեալ գազանաց՝ ապ-
 րեցուցեր յահագին ժանեացն .
 և կացուցեր զզրպարտեալն առա-
 ջի նեղացն փառաւորութեամբ :
 Դու և զերիս մանկունսն ար-
 կեալ յայրել վասն զքեզ պաշտե-
 լոյն , ողջ և անարատ 'ի հրոյն
 պահեցեր . զի փառաւորեցին
 զքեզ՝ որք տեսին զսքանչելիս քո :
 Դու ետուր խոտաճարակ լինել
 խիստ և անօրէն թաղաւորին Բա-
 բելացոց . զի ոչ իմացաւ փառա-
 ւորել զքեզ 'ի վերայ սքանչե-
 լեացն քո զոր ցուցեր նմա . փո-
 խեալ զնա 'ի կերպարանս անաս-
 նոցն՝ ընդ գազանս անապատի եգի-
 փրակութիւն նորա , և ընդ ցեռս
 անապատի եգի- զարօտ նորա :
 Դու և զաղախին քո Շուշան
 կրկին ապրեցուցեր յերկուց մա-
 հուց փրկեալ . և խայտառակա-
 մահ սատակեցեր զանօրէն թշնա-
 մին . և պսակ պարծանաց արդա-
 րութեան յուսացելոցն քոց շնոր-
 հեցեր և կանգնեցեր : Դու նոյն
 ինքն ես , և ամբ քո ոչ անցանէն :

Դու տէր զփառս քո այլում ոչ
տաս: Դու ես որ փառաւորեալդ
ես 'ի վերայ ամենայն տիեզերաց.
մի սղծեսցեն զանուն սուրբ քո
հեթանոսք: Դու կարող ես փրկել
զիս 'ի սղծութենէս յայսմանէ.
զի վախճանեցայց սրբութեամբ
մեռանել վասն անուանդ քո մե-
ծի:

Փե. Ե՛ւ մինչ դեռ սուրբն
Հռիփսիմէ զամենայն աղօթս առ
Աստուած մատուցանէր, եկն ե-
մուտ թաղաւորն Տրդատ 'ի ներքս
'ի սենեակն՝ ուր էրն զնա արդե-
լեալ: Արդ իբրեւ եկն եմուտ նա 'ի
ներքս, առ հասարակ մարդիկն՝
ոմանք արտաքոյ աստարանիցն,
կէսքն 'ի փողոցս 'ի ներքսագոյն,
սըն առ հասարակ երգս առեալ
բարբառեցան կայթիւք վաղելով՝
ցուց բարձեալ մարդկանն. կէսքն
'ի բերդամիջին, և կէսք զբաղա-
քամէջն լցին խնձոյիւք առհա-
սարակ, համարէին հարսանեացն
զպարսն պարել և զկաքաւան յոր-
դորել:

Իսկ տէր Աստուած նորոգեալ
յիւր սիրելին Հախփախ ապրե-
ցուցանել զնա՝ զի մի կորիցէ ա-
ւանգն որ պահեալ զգուշացեալ
էր, և լուսաւ ազօթից նորա զօրա-
ցուցանել զնա. իբրեւ զՅայէլն և
իբրեւ զԴերածկայն՝ եւս զօրու-
թիւն նմա. զի ապրեացի՝ի ստամ-
բակ բանաւորէն անօրէնու-
թեանն :

Արդ մտեալ Թադաւորն՝ բուռն
հարկանէր զնմանէն կառարել ըզ-
կամս ցանկութեանն :

Իսկ նա զօրացեալ լինէր ՚ի հա-
զւոյն պրոյ. գազանաբար ոգա-
րեալ, առնաբար մարտնչէր. իբրեւ
յիւրեք ժամուց սկսեալ մարտնչել
մինչև ՚ի տասն ժամն, պարտեալ
լինէր Թադաւորն. և զայն՝ որ
անհնարին համարեալ ուժով,
որ մինչև ՚ի Յունաց աշխարհին
էր, բազում այժս պնդութեան
ոսկերացն ցուցեալ էր, և զարմա-
ցուցեալ զամենեանս. և ՚ի Թա-
դաւորութեանն իսկ, իբրեւ ՚ի
հայրենի բնակութիւնն գարձեալ

էր, բազում գործն արութեանն քաջութեանն և անդ ցուցեալ և որ այնպէս հռչակեալ էր ամենայնիւ, արդ յաղջկանէ միջէ պարտեալ վատթարանայր, կամօք և զօրութեամբն Քրիստոսի :

Եւ իբրև պարտեցաւ, վաստակեցաւ, լքաւ, եւ նա արտաքս և ետ ածել ղերաններն Քայիանէ՝ և արկանել խառան 'ի պարանոցն նորա, և ածել ունել զնա առ դուրս սենեկին. և ինքն անդրէն մտանէր. և եղ բանա 'ի բերան ըստ պատաւորացն՝ զի ստիպեցեն զանհրապոյրն Քայիանէ, առել 'ի դրաց անտի 'ի ներքս 'ի սենեակն առ հռիփսիմէ՝ թէ արա՛ զկամս դորա և կեաց դու և մեք :

Իսկ նա յանձին կալեալ խօսել ընդ սանուռն իւրում, և մատուցեալ ասէ 'ի դրաց անտի 'ի ներքս 'ի սենեակն առ հռիփսիմէ : Ո՛րդեակ, պահեցէ զքեզ Քրիստոս 'ի պղծութենէդ, և լիցի քեզ զօրավիդ. քաւ լիցի քեզ ուրդեակ, և թէ լիցի քեզ ելանել 'ի ժառանգ

գումենէ անտի կենացն Ար-
տուծոյ, և ժառանգել քեզ զան-
ցաւորս՝ որ ոչ ինչ խել է. այ-
սօր է, և վազիւ կորնչի:

Իբրեւ խնայան՝ թէ զոր խրատ
յաճախեաց մատուցանել, բե-
րեալ քարինս՝ հարկանէին զքերանն
մինչև թափել ատամանցն. և
ստիպէին ասել նմա՝ զի արասցէ
զկամս թագաւորին:

Նա ևս քան զևս պնդեր և
ասէր. քաջալիբերաց պինդ կաց,
և այժմ տեսանես զԳրիստոս՝ առ-
որ անձկացեալ ես: Յուշ լիցի քեզ
նորդեակ հոգեխառն անուագն,
որով զքեզ անուցի: Յուշ լիցի
քեզ աստուածեղէն խրատն, որով
զքեզ պարարեցի: Յուշ լիցին
հալածանքն իմ, և քո՝ ի միասին:
Յուշ լիցի քեզ և բաժակ մահաւ,
զոր՝ ի միասին եմք ըմբելոց: Յուշ
լիցի քեզ և յարութիւն ամենայն
տիեզերաց: Յուշ լիցի քեզ և մե-
ծատանն յանգիմանութիւնն:
Յուշ լիցի քեզ պարտմն յախաւ-
նական գեհեմին տանջանայցն:

Յուշ լիցի քեզ անասական սար-
դէքն արդարոցն, զոր և մեղն է
սպառաստեալ: Յուշ լիցի քեզ
աստուածեղէն երկնաւոր բար-
բառն, զոր լուար իսկ դու քեզէն
քոյովք ականջօք յայսմ աւուր.
քաջալերեաց և զօրացոյց զքեզ
մեօք հանդերձ, նոյն և արժանիս
արասցէ պսակին և հանդատեանն
զոր խոստացաւ. և զօրացուցէ
զքեզ մեօք հանդերձ, զի լիցուք
բնակիչք Աստուծոյ լուսեղէն
յարկացն յաւիտենականաց բնա-
կութեան:

Այլ տէրն մեր և Թագաւորն
մեր և Աստուածն մեր, որ վասն
մեր խոնարհեցաւ յանարգու-
թիւն, մի Թողցէ զմեզ անարգս,
զի զօրութեանց նորա ցանկացաք.
Վերկիչն աշխարհաց օգնեացէ մեզ,
որ ոչ եթող ընդ վայր զմեզ զյու-
սացեալս իւր. և արժանիս համարե-
ցաւ իւրոց բանիցն քաջալերու-
թիւն տալոյ. զի նա անարգամե-
ծար տէր է, և նա ինքնին սա-
հեացէ զմեզ զազախնեայս իւր

յամենայն մեղաց. որպէս և աշօր
խիշ լուսք, զի եր պահեալ զմեզ
ամենադօր աջոյն, և պահեացէ
զմեզ մինչև յաւիտեան. բայց մի
այն 'ի սիրոյ նորա մի մեկնեացուք:

Այլ զարթուացէ զգորութիւնս
իւր, և եկեացէ կեցուացէ զմեզ,
և մեք զանուն անուն կարգաս-
ցուք. երևեցուացէ զերեսս իւր
'ի մեզ, և կեցցուք. զի նա է Աս-
տուած փրկիչ մեր. վասն նորա
համբերեցաք զօրհանապազ:

Յուշ լիցի քեզ տէրն, որ վասն
զմեզ բարձրացուցանելոյ խոնար-
հեցաւ, և հեղ զարիւն իւր 'ի
վերայ խաչին. վասն կենաց մե-
րոց և փրկութեան մերոյ 'ի մահ
վերաւորեցաւ. գիր զնա 'ի մաի
քում, և կարգա՛ սրաիւ քով
զնա. ահա հասեալ է քեզ յօդ-
նախնութիւն. և զօրացուացէ
զբազուկս քո՝ որպէս զմանկանն
Դաւթայ 'ի վերայ արջոցն և
առիւծուցն, որ իբրև զուս այ-
ծեաց ճեղքեալ բեկանէր. նաև
որ զանալի հսկայն լարգեաց 'ի

ձեռն ծառայի իւրոյ Դաւթի,
խորտակեցէ զչարութիւն անօ-
րէնութեան դորա առաջիք:

Դժւար մարդարէութեան հա-
ւատոցն Դաւթի, և անեալ յար-
դարութեան 'ի վերայ բազկաց
խնոց, առաջի սուրբ և փառաւոր.
եալ սեղանոյն Աստուծոյ՝ անար-
դու աղախին Քրիստոսի. այն՝ որ
այսօր իսկ յայտնութեամբ գթու-
թեամբ մարդասիրութեամբ իւ-
րով յայտնեցաւ մեզ. որ իմաս-
տութեամբն խնդրեցաք զնա, նոյն
ապէք քեզ մեզք հանդերձ առանց
ամօթոյ տեսանել զնա դէմ յան-
դիման:

Արդ զայս ամենայն խօսեցաւ
սուրբն Գայիանէ 'ի բարբառ հռո-
մայեցւոց ընդ իւրում սանուն
'ի դրաց սենեկին, մինչ դեռ Թա-
դաւորն ոգորէր ընդ սրբոյն Հռիփ-
ոիմեայ: Բայց դոյին անդ ոմանք
'ի ապաստաւորացն արքունի՝ որ
լսէին զայն ամենայն 'ի բարբառ
հռոմայեցւոց:

Եւ արդ իբրեւ լուան զայն ամե-

նայն՝ զոր և խնսեցաւ Գալիանէ ընդ սանուն իւրում, ի բաց առին զնա ի դրաց անալի: Զի թէպէտ և բազում հարին զնա, և ծեծեցին քարամբք զերեսս նորա, և թափեցին զատարմունս նորա, և Զարգեցին զմուր բերանոյն ընդաց նորա, ոչ չըլեաց զբանս իւր՝ խօսել ընդ ազնկանն ալ ինչ. ալ զոր սկիզբն արարեալ էր բանից իւրոց առաջի նոցա, և զնոյն յառախեալ բազմացուցանէր:

Իսկ նա մարտեաւ ևս ընդ նմա ի տասն ժամէ աւուրն մինչև ի պահ մի գիշերոյն, պարտեաց զթագաւորն: Եւ զորացեալ ընէր ի հողւոյն սրբոյ ազնիկն. հարեալ վանեալ պարտեալ՝ վաստակաբեկ առնելով զթագաւորն մեղկեալ ընկենոյր. մերկ կողուում ևս ի հանգերձից զթագաւորն կացուցանէր. և զպատմութանն պատահեալ, և զնշան թագաւորին ցտաւեալ կողոպտեալ ամօթալից թողոյր. թէպէտ և զիւր զլեւորին քճքճեալ պատահաւ.

տուն 'ի նմանէ 'ի դուրս բերէր,
յաղթօղ պահէր զանձն իւր սը-
րուծեամբ :

Եւ բացեալ զդուրս տանն
բռնաբար՝ 'ի դուրսեւանէր, հեր-
ձեալ զամբօխ մարդկանն, և ոչ
ուրուք կարացեալ յաղթահարել
զնա, և ընթացեալ ընդ քաղաքա-
մէջսն, ելանէր ընդ արևելակոյս,
ընդ արեգ դուռն քաղաքին :

Երթեալ առ հնձանօքն՝ ուր
էին իսկ յառաջ վանք իւրեանց,
ձայն աւետեաց մատուցանէր
ընկերացն. և ինքն անցանէր հա-
րուստ մի 'ի քաղաքէն 'ի կողմն մի
հաւսոյ՝ 'ի տեղի յարևելս կոյս,
'ի սարաւանդակի բարձրաւանդակ
յաւազին տեղի մի, մօտ 'ի բուն
պողոտայն որ երթայր յԱրտա-
շատ քաղաք. իբրև եհաս յայն
տեղի՝ Ծունր եղեալ կայր յաղ-
թրս և ասէր :

Տէր ամենայնի, ո՞ կարիցէ հա-
տուցանել քեզ փոխանակ բար-
եացն՝ որ 'ի քէն շնորհեցաւ մեզ.
ղի պահեցեր զյոյս մեր հաստա-

տուն՝ որ 'ի քեզ էր. և ապրեցուցեր զմեզ 'ի պղծաբլից ժանեաց գաղանին՝ որ առականէրն զմեզ: Այլ զի՛նչ ևս կայցէ 'ի մեզ կար՝ փոխարէնս հաստուցանել քեզ. բայց անձինք մեր լիցին փախանակ փրկութեան քում. զի գուինքն արժանիս արարեր զմեզ արբանեկութեան՝ կրել զանունդ. քո որով ապրեցուցեր զմեզ. զի բայց 'ի քէն տէր զայլ ոք ո՛չ գիտեմք, և զանուն քո անուանեմք զօրհանապազ:

Այլ մեզ լաւ է մեռանել 'ի սրբութեան քում, քան թէ ձգիցեմք զձեռս մեր յԱստուածոտարս, որ չիցեն իսկ. այլ ո՛չ ինչ իսկ են ամենայն պաշտամունք հեթանոսաց. զի գուեա արարիչ, որ ամենայն 'ի քէն և որդւովք քո միածնաւ՝ առանց որոյ եղև և ո՛չ ինչ. և հոգիդ քո բարի առաջ նորդեացէ մեզ 'ի յերկիր ուղիդ, որ տանի զմեզ 'ի բարութիւնս յաւիտեանականն յերմնաւորս:

Որոյ յանդիման լինելոց եմք

առաջի միածնիդ քոյ. զի առանց
 ամօթոյ կայցեմք 'ի կողմ' աջակող-
 մանն, յորժամ առաքեսցես զգո-
 'ի պատրաստ լուսոյ բնակու-
 թենէդ. հայել յամենայն բնա-
 կիչս երկրի. որ ատեղծ խակ զսիրտս
 որդւոց մարդկան. որ 'ի միտ առ-
 նու զամենայն գործս նոցա. զի և
 մեք 'ի ժողովրդենէ քու մմէ եմք
 և 'ի խաչնէ արօտի քոյ. մտցուք
 'ի յարկսդ զոր պատրաստեցեր
 սիրելեաց քոց: Փութամք տէր
 զի ելցուք 'ի մարմնոյս, զի խառ-
 նեսցուք 'ի գունդ միածնի որդւոյդ.
 քո սիրելոյ. և 'ի թիւ այնոցիկ՝
 որ սիրեցին զօր երևելոյ գալստեան
 տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
 'Ի պղծութենէս և եթ ապրես-
 ցուք. այլ եկեսցեն տանջանք 'ի
 վերայ մեր վասն անուան քոյ՝ պատ-
 րաստ եմք. զի ոչ զըկես դու զմեզ.
 զի դու ինքնին տէր վկայես ինձ,
 զի վարուց երկրակեաց կենացս՝
 ես ինչ ոչ ցանկացայ 'ի մանկու-
 թենէ իմմէ. վասն զի նայեցոյ և
 հաւատացի բանի քո զոր ասացեր.

Թէ վայ իցէ մեզ յորժամ բաղի
ասիցեն զձէնջ մարդիկ. այլ երանի
է մեզ յորժամ նախատիցեն զձեզ
և հալածեացեն, և ասիցեն զամե-
նայն բան չար տուտ զձէնջ վասն
իմ՝ ցնծացէք և ուրախ լերուք :

Արդարեւ իսկ տէր ցնծացաք և
ուրախ եղաք ընդ այս պատերազմ
որ եհաս մեզ, մարանչել սիրով
քով, զի յազմեաց յազմող զոր
ուժիւնդ քո, և ետ մեզ յազմել:
Ուրախ եղաք ընդ այս փոխանակ
աւուրցն՝ որ խոնարհ արարիւն ըզ-
մեզ, և ամացն՝ յորս տեսաց զչար,
չարանան. հայեաց տէր՝ ի ժառանգ
դուժիւն քո և ի գործս ձեռաց
քոց. և առաջնորդեալ մեզ ի վե-
րինդ քո երուսաղէմ՝ որ ի բար-
ձունս. ուր ժողովելացդ ես զամե-
նայն արդարա զաւուրս և զսիրելիս
անուան քո. եղիցի լոյս տեսուն
Աստուծոյ ի վերայ մեր :

ԺԸ. Եւ մինչ գեռ երանելին
սուրբն Հովսիսիմէ խօսէր զայս ա-
մենայն, անգէն ի նմին գիշերի
եկին հասին վաղվազակի ի տեղի

անդր իշխանք Թագաւորին, և
դահճապեան դահճօքն հանդերձ
ընդ նոսա և ջահք լուցեալք ա-
ռաջի նոցա : Եւ մատեան վաղվա-
ղակի կապեցին զնա ձեռս յետոյ,
և խնդրէին զի հատցեն զէզուն :

Իսկ նա իւրովք կամօքն բաց-
եալ զբերանն՝ հանեալ մատուցա-
նէր զէզուն . և անդէն զհանդեր-
ձիկն պատառատուն որ զնովան
էր՝ ի բաց դերժուին ի նմանէ .
և հարեալ չորս ցիցս ի գետինն
երկուս ոտիցն, երկուս ձեռացն, և
պրկեցին զնա . և մատուցին զկան-
թեղունան ցմեծ ժամս . այրէին
և խորովէին զմարմինս նորա հրով
կանթեղացն . և քարինս վտրեցին
ընդ գոգն նորա, և ի վայր վայ-
թեցին զաղիսն նորա . և մինչ գեռ
ևս կայր կենդանի՝ վտրեցին զաչս
երանելոյն . տալա անդամ ան-
դամ յօշէին զնա և ասէին, եթէ
ամենեքեան որ իշխեսցեն ան-
գոսնել և անարդէլ զհրամանս
Թագաւորաց, ըստ նմին օրինակի
կորիցեն :

Իսկ էին և այլ սուրբ անձեր և
կանայք որ ընդ նոսա եկեալ էին՝
աւելի քան զեւթանատուն մարդ .
այլ որ 'ի ժամանակի անգ հասին 'ի
սեղան յայն 'ի նոցանէն՝ որ խըն-
գրէին ամիսփեղ և թաղել զմար-
մինս նոցա . յորոց վերայ սուր
եղեալ կոտորեցին զնոսա իրօն
երեսուն և երկու ոգիս :

Որոց ասացեալ և նոցա զայս ,
սիրեցաք զքեզ տէր զի լուիցես
զձայն ազօթից մերոց . խոնարհե-
ցուցեր զունկն քա բարերար , և
մեք կարգացուք առ քեզ . քեզ
փառք՝ որ ոչ զլկեցեր զմեր ան-
արժանութիւնս 'ի քոց բարեացդ
մարդասէր . որ պահեցեր զմեզ
իրօն զքեզ ական , և 'ի հովանի
թևոց քոց ասրեցաք յանօրինու-
թեանցս բազմութենէ . և ահա
մեռանիմք վասն փառաւորեալ
անուանդ քո : Եւ զայս միաբան
ասացեալ՝ առ հասարակ սպա-
ռեցան :

Եւ մի ոմն որ անգէն 'ի ներքս
սպանին 'ի հնձանի անգ՝ ուր էին

վանքն նոցա . որ այսպէս ասէր 'ի
 ժամ հրաժարելոյն իւրոյ . գոհա-
 նամ զքէն բարերար՝ զի և զիս
 ոչ զրկեցեր . զի ես հիւանդ էի՝ և
 ոչ կարացի ընթանալ զհետ ընկե-
 րացն ժամանեւ . սակայն դու տէր
 մարդասէր քաղցր՝ ընկալ և խառ-
 նեա՝ և զիմ ոգիս 'ի գունդ քո
 սուրբ վկայիցն՝ ընկերացն խոց
 և քերցն առ քո աղախինն և մայրն
 մեր և գլուխ Գայիանէ , և զքեզ
 սիրիչ և որդեակ մեր Հռիփսիմէ :
 Եւ սա այս օրինակաւ խօսեալ՝
 վ'ոխեցաւ : Եւ քարշեալ 'ի բաց
 ընկեցին զմադմինս նոցա՝ առ 'ի
 կեր ընեւ շանց քաղաքին , և գա-
 զանաց երկրի , և թռչնոց երկնից :

ԺԹ . ԻՍԿ Թագաւորն թող-
 եալ զիւր ամօթն կորանաց որ
 պարտէր նմա , որ այնչափ անու-
 անի եղեալ քաջութեամբք առա-
 ւելոյր 'ի մարտս պատերազմացն .
 նաև յուղմախանդսն Յունաց հըռ-
 կայազօր երևեալ , բազում գոր-
 ծս արուածեան և անդ ցուցեալ .
 և ոչ սակաւ մզեալ պատերազ-

մուկն յայնկոյն Եփրատ գետոյ ,
'ի կողմանս Տաճկաց , ուր և կա-
րե վէր խոցեալ ելանէր երկվարաւն
'ի պատերազմէն : Իսկ նորա ա-
ռեալ զերկվարն , և զապագէնն
նորին և զիւր զառնագէնն առեալ
կապեալ 'ի Թիկունան , 'ի վերայ
մկանանցն 'ի լիւզ անցանէր ընդ
գետն Եփրատ :

Արդ որ այնչափ հզօր զօրաւոր
բաւան ոսկերօքն էր , և յազնա-
նէ միտլէ յազմահարեալ լինէր
կամօքն Աստուծոյ : Եւ զայն
ոչ էր եգեալ 'ի մօտ զամեթն նա-
խատանացն , այլ 'ի տեսիլ տի-
րոյն նորա քեռեալ , որամեալ
ընդ մահ ազնկանն , տիրացեալ
սպանայր :

Տեսէք ասէ զխաւարդատար ա-
զանդ ազգիդ քրիստոնէից , զեւրդ
կորուսանեն զանձինս բազումն
մարդկան , հանել յԱստուծոցն
պաշտամանէ . յերկրաւոր վայր-
լից կենացս խափանեն , և 'ի մա-
հուանէ ոչ գորան . մանաւանդ
վասն պանչելոյն հռիփսիմեայ՝

որ ոչ գոյր համեմատ յերկրի 'ի
ծնունդս կանանց :

Վասն զի ակրտ հասեալ զհետ՝
անմեռաց 'ի մտաց չանկանի, մինչև
կենդանի եմ ես Տրդատ արքայ .
զի զՅունաց աշխարհն և զՀռոմ,
մոց քաջ գիտեմ, և զմեր Պար-
թևաց կողմանսն, վասն զի բնու-
թեամբ իսկ է մեր . և զԱսորես-
տան և զՅաճկատտան և զԱր-
աատական . և զի՛ մի ըստ միջի
թուեմ, զի բազում տեղիք այն
են՝ որ իմ խաղաղութեամբ հա-
սեալ է . և բազումք այն են՝ որ
մարտիւ պատերազմաւ աւարիսս
պատահեալ . ոչ ուրեք տեսեալ
է նման նմանութիւն այս գեղոյ՝
զոր էր կորուսեալ այս կախար-
դացն . զի այսպէս զարացան կա-
խարդիքն՝ մինչև ինձ յազմեցին :

Իսկ 'ի վաղիւ անդր մատուցեալ
առնոյր հրաման զահապետն՝
վասն որոցն Գալիանեայ ապան-
ման : Իսկ նա իբրեւ լուռս՝ առ-
սեցն յեղեալ զեղեալ յիմարեալ
ափշեալ, և ոչ յիշեալ վասն որոցն

Հախիսիմայ՝ համարեցաւ եթէ
կենդանի իցէ : Մեծ աւագաւ :
Թեան բարձի ե պատուոյ պար-
գես խոտաւանայր, եթէ յանկարծ
դը հնարեացէ պատրել հաճել
զմեաւ աղջկանն գալ առ նա : Իսկ
նա ասէ . Թէ այնպէս կարիցեն
ամենայն Թշնամիք քո արքայ, ե
որ զԱրտուածս անարգենն, ե
զհրամանս ձեր Թագաւորաց . այլ
կայ կախարդն այն, որ ապական-
եալ կորոյս զչքնազապեղն, ե եր-
կու եւ ընկերք նորուն :

Իբրեւ լուաւ Թէ մեռաւ սուրբն
Հախիսիմէ, գարձեալ պատմույ
Թիւն ընկալաւ . իջեալ նստէր ի
վերայ գետնոյ, ե լալր, ե ի սուգ
մասնէր : Դարձեալ հրաման տալր
վասն առաքինւոյն Գայիանեայ,
Թէ նախ զընդուն ընդ ծածորական
հանել, ե ապա ապանանել . վասն
զի իշխեաց, փնասակար խրատուն
իւրով կորոյս զայնպիսին, որ զգիցն
գեղեցիկութիւն սաներ ի մէջ
մարդկան : Իսկ գորին խրատգան-
շնորհ պարեալ զգիսն իշխեաց,

որոց նմայն զայն շնորհեալ էր
դեղեցկութիւն. վասն այնորիկ
զնա կտրտամահ սպանցեն :

Արդ ելեալ դահճապետն պար
ծելով չարամահ առնել զնա . և
ետ հանել զնոսա շղթայիւք 'ի
քաղաքէն ընդ գուռն հարաւոյ ,
ընդ կողմն պողոտային՝ որ հանէր
'ի Մեծամօրի կամուրջն . 'ի աեղնն
յայն՝ ուր սովոր էին սպանանել
զամենայն մահապարտս . 'ի ճաղ-
ճախուտ տեղի մի մօտ 'ի պարիկն
փոսին՝ 3 որ շուրջ գայր զքաղա-
քան : Եւ վարեցին չորս չորս
ցիցս միում միում 'ի նոցանէն :
Եւ մինչ դեռ կազմէին, սկսաւ ա-
սել սուրբն Գայիանէ ընկերօքն
հանգերձ այսպէս :

Գոհանամք զքէն տէր՝ որ ար-
ժանի արարեր զմեզ մեռանել
վասն մեծի անուանդ քո . և յար-
դեցեր զհողեղէն բնութիւնս մեր,
զի լիցուք արժանի Աստուածու-
թեանդ քում . և հաղորդեցեր
զիս մահուան սրբոց քոց վկայոյն
հռիփսիմեայ և ընկերայն . և արդ

փութամբ և անձկացեալ եմ հա-
տանել նոցա, որ զքեզն սիրեցին .
և ուրախ եմ զի ժամանեցից զինի
զատերն խնայ և որդեկին խնայ հը-
ռիփսփմեայ, և քերպն խնայ և
ընկերացն:

Արդ յիշեա՛ զմեզ տէր՝ որ վասն
անուան քո մեռանիմք զօրհանա-
պազ . համարեցաք իբրև զոչխար
'ի աղանդամն . աբի և մի մերժե-
ր զմեզ վասն անուանդ քո . և գու-
տնւր մեզ զյաղթութիւնդ քո, և
չարն գործակցոքն հանգերձ՝ նը-
կուան լիցի յահէ փառաց քոց:

Եւ յետ այսորիկ մատեան և
արատաւեցին զհանգերձս նոցա
յանդամաց իւրեանց և պրկեցին
զնոսա մի մի 'ի չորս յիցա . և ծա-
կեցին զմտրթս 'ի պնդունս նոցա,
եզին փողս, և փշելով այնպէս
կենդանւոյն մտրթեցին զսուրան
երեսին՝ 'ի ներքուստ 'ի վեր մինչև
'ի ստինան . և ծակեալ զծոծո-
րական, և զլեղուն ընդ այն հանէ-
լն . և վարեցին ևս քաղինս ընդ
գողս նոցա, և յը ուեալ զազիս

նոցա յորովայնիցն ընդ գողոս
նոցա . և քանզի գեռ ևս կային
կենդանի , և ապա բարձին զգլուխս
նոցա սրով :

Արդ որք միանգամ եկեալ
էին ընդ նոսա անտուտ 'ի Հո-
ռոմոց աշխարհէն , որ միանգամ
միաբանք եկին հասին յերկիր
Հայաստան աշխարհին , աւելի
էին քան զեւթանասուն մարդ ,
իսկ որ սպանան ընդ սուրբ տիկ-
նայան ընդ Գայիանեայ և ընդ Հը-
ռիփսիմեայ , նոքիմք հանգերձ
որ թուեցան 'ի թիւ վկայելոցն ,
ընդ ամենայն սպանեալսն երե-
սուն և եւթն մարդ :

Արդ 'ի քսան և 'ի վեց ամսոյն
հոռի կատարեցաւ սուրբն Հռիփ-
սիմէ՝ դասուն սրբով երեսուն և
երեք նահատակակից ընկերօքն
հանգերձ : Եւ 'ի քսան և եւթն
ամսոյն հոռի , սուրբն Գայիանէ
երկու իւրովք ընկերօքն . որք ընդ
նմա պատերազմեալք պսակեցան ,
և առին զպսակն յաղթութեան :

Ի . ԱՐԴ աւուրս վեց 'ի խոր

տխրութեան և յանհնարին տրտմութեան կնիցեալ թագաւորն ազանձումի սիրոյ գեղոյն Հռիփսիմեայ, ապա յետապտրիկ ժամ տուեալ զբաղյ՝ ամենայն զօրացածելէ զուտեղ զպատականն, խուճապական պիտեալ, երազաղ տուեալ, թակարգ ձգեալ, կամեցեալ որս առնել, երթեալ 'ի գաշտն փառական նշամեկաց։⁴

Այն ինչ 'ի կառս ելեալ կամեր թագաւորն ըստ քաղաքն ելանել, անդէն վաղվապակի պատուհաս 'ի տեառնէ 'ի վերայ հասանէր. և հարեալ զթագաւորն այսոյն պղծութեան՝ 'ի կառացն 'ի վայր կործանէր. և անդէն մոլեգնել սկսաւ, և խրովն ուտել զիւր մարմինն. նաև ըստ նմանութեանն՝ Նաբուգոդոնոսորայ պղծային Բաբելոնաց, ելեալ ըստ մարդկային բնութեան արտաքս 'ի նմանութիւն վայրինի խողաց, իբրև զնոսա՝ ընդ նոսա 'ի մէջ նոցա երթեալ բնակէր։

Եւ այնուհետեւ մտեալ յեզէզն

խոտաճարակ լեալ անհնարին
անգգայութեամբ, մերկ զանձն
ընդ դաշտան կոծելով. զի թէպէտ
կամեցան արգելուլ անդէն՝ ի քա-
ղաքին՝ ոչ կարացին. մի վասն բնա-
կան ուժոյն, և մի վասն զի էր և
ոյժն գիւաց՝ որ ՚ի նմայն հարեալ
էին:

Նաև ամենայն մարդիկն որ ՚ի
քաղաքին էին՝ նոյն օրինակ գիւա-
բախք մոլեղնէին. և անհնարին
կործանումն ՚ի վերայ աշխարհին
հասանէր: Եւ ամենայն ընտանիք
թագաւորին ծառայք և սպասա-
ւորք՝ առ հասարակ հարուածովք
հարեալք լինէին. և անհնարին
սուգ վասն հարուածոցն լինէր:

Յայնմ ժամանակի տեսիլ Աս-
տուծոյ երևեալ ՚ի վերայ քեռ-
թագաւորին, որոյ անուն էր խոս-
րովիգուխտ: Արդ եկեալ խօսէր
ընդ մարդիկն, պատմէր տեսիլ և
ասէր. տեսիլ երևեցաւ ինձ յայմ
գիշերի. այր մի ՚ի նմանութիւն
լուսոյ եկեալ պատմեաց ինձ,
եթէ ոչ այլ ինչ գոյ բժշկու-

Առաւելանքս քո զոր պաշտեա գու՝
նա հրամայեաց հանել զքեզ այ-
տի: Եւ անգէն յոտն կացեալ
վազվազակի շարժեաց զպարանն,
և բուռն հարկանէր:

Իսկ սոցա գիտացեալ՝ ձգեալ
հանին զնա 'ի վեր, և տեպն զն
թիսացեալ էր մարմին նորա իբրեւ
զածուղ սկսցեալ. և անգէն հան-
գերձս մատուցեալ զցեցուցին
նմա, և խնդութեամբ առին զը-
նային յԱրտաշատ քաղաքէ, տա-
նել 'ի վաղարշապատ քաղաք:
Յայնմ ժամանակի առ վտանգի
տարակուսանաց ջաւոցն՝ ելեալ
թագաւորն, գիւին առեալ ածէք
ընդ առաջ նորա մերկ խայտառակ:
Եւ նախարարքն արտաքոյ քաղա-
քին սպասէին նմա:

Արդ իբրեւ տեսանէին զնոսա 'ի
բացէ՝ զն գային Գրիգորիոս Օ-
տայրան հանգերձ, և այլ բազում
մարդիկ՝ որ գային ընդ նոսա յԱր-
տաշատ քաղաքէ, ընդ առաջ խա-
ղացեալ մոլեգնելով և ուտե-
լով զմարմնս, գիւահարէին,

և փրփրէին առաջի նորա :

Իսկ նա վաղվաղակի ծուռնր ե-
ղեալ յաղօթս կացեալ, իսկ նոքա
անդրէն 'ի զգաստութիւն դառ-
նային : Եւ սա անդէն հրամայեաց
զի արկցեն զանձամբք իւրեանց
հանդերձ, և ծածկեացեն զամօթն
իւրեանց : Եւ մատուցեալ թագա-
ւորն և նախարարքն, բոլուն հար-
եալ ունէին զտօիցն սրբոյն Գրի-
գորի և ասէին, խնդրեմք 'ի քէն
թո՛ղ մեզ զյանցումս մեր՝ զոր մեք
լնդ քեզ արարաք :

Իսկ նա մատուցեալ կանգնեաց
զնոսա 'ի գեանոյ անտի, և ասէ .
ես մարդ եմ՝ իբրև զձեզդ, և մար-
մին ունիմ իբրև զձերդ . բայց
դուք ծաներո՞ւք զձեր արարիչն
որոյ զերկինս և զերկիր արարեալ
է, զարեգակն և զլուսին և զսա-
տեղս, զծով և զցամաք . և նա կա-
րող է զձեզ բժշկել :

Իսկ անդէն սկսաւ հարցանել
Գրիգորիոս՝ թէ ո՞ւր եղեալ են
մարմինք վկայիցն Աստուծոյ : Իսկ
նոքա ասեն՝ թէ որոց վկայից ա-

սեռ : Եւ նա ասէ , որ վասն Ար-
տուծոյ մեռան 'ի ձէնջ : Իսկ նո-
ցա ցուցեալ նմա զտեղխան :

Իսկ նա ընթացեալ ժողովել և
ամփոփել զմարմինս նոցա 'ի ապառ-
ման տեղեացն՝ զի կախն անդէն ,
տեւին զի զօրութիւնն Աստուծոյ
պահեալ էր զմարմինս նոցա .
զի այն ինն տիւ էր և ինն գիշեր՝
զի արտաքոյ ընկեցեալ էին մար-
մինք նոցա . զի ոչ դազանի էր
մատուցեալ , և ոչ շան , քանզի
անդէն շուրջ զքաղաքուն էին
մօտ 'ի քաղաքն . և ոչ հաւու-
մնասեալ ևս էր նոցա , և ոչ էր
հոտեալ մարմին նոցա : Իսկ նոքա
բերին հանգերձս բազում պա-
տանաց :

Իսկ երանելին Գրիգորիոս՝ ոչ
արժանի համարէր զպատանսն
բերեալս թագաւորին , կամ զոյ-
լոց մարդկանն . այլ իւրաքանչիւր
պատառատուն հանգերձին պա-
տէր զսուրբան . առ անգամ մի , ասէ ,
մինչև լիջիք գուք արժանի պատել
զմարմինս նոցա . և ամփոփեաց

առ. դնաց 'ի հնձանն' ուր վանքն
խակ լեալ էին նոցա. և իւր խակ
վանս անդէն կալեալ օթեվանս
առնէր: Եւ երանելին Գրիգորիոս
զցայգն ամենայն՝ առ Աստուած
աղօթս մատուցանէր վասն նոցա
փրկութեան. և խնդրուածս առ
նէր, զի դարձցին և ապաշխարու-
թեան հնարս դառնել մարթաս-
ցեն:

Եւ 'ի վաղիւ անդր թագաւորն
և նախարարքն, և մեծամեծ աւա-
դանին խառնադանձ ամբօխիւն,
բազմութեամբ եկեալ 'ի ծունր
իջեալ առաջի սրբոյն Գրիգորի,
և առաջի սուրբ ոսկերաց վկայիցն
Աստուծոյ, խնդրէին և ասէին.
Թո՛ղ մեզ զամենայն յանցումն
չարեացն զոր մեք ընդ քեզ արա-
բաք. և խնդրեա՛ դու վասն մեր
յԱստուծոյ քուամէ զի մի կորի-
ցուք:

ԻԱ. ԻՍԳ կապեալն Գրիգորիոս
անդէն սկսաւ խօսել և ասէ. որ
ասէքդ թէ Աստուած քո՛ Աս-
տուած է և արարիչ ամենազօր

կամայական բարերարութեամբն՝
անուամբ անհիւթական . զնիւ-
թական արարածս էական գիտու-
թեամբն իւրով յանտեղիս խմբ-
ի մի հրաման հաստատեալ՝ զաշ-
խարհս պատրաստեաց յոլնէն .
զամենայն ինչ արար Աստուած
ամենակալ, ամենաաւերն . զնածա-
ներսէք, զի բժշկեսցին մեր ցաւք
յանցանաց ՚ի պատուհասէ այսօր :

Որ վանն իւրոյ մարգարէր ողոր-
մութեանն խրատեաց զմեզ, ըստ
բանից աստուածական իմաստու-
թեանն . որպէս ասաց իսկ, թէ
զոր սիրէ տէր խրատէ և գանա-
լից առնէ զորդի՝ զոր ՚ի յակն առ-
նու . իսկ նա բարերարութեամբ
իւրով կոչեաց զմեզ յորդէգրու-
թիւն :

Իսկ ճշմարիտ որդին Աստուծոյ
ոչ ամօթ համարի զայնոսիկ իւր
եղբարս անուանել, որք գարձ-
ցին յերկրպագութիւն նորա . և
հոգին սուրբ շնորհեսցէ մեզ զառ-
հաւատչեաց սիրոյն իւրոյ, զուար-
ճացուցանել զսիրտս մեր յուրա-

խութիւն որ ոչն անցանէ . բայց միայն եթէ դարձիւք , և ըստ կամաց նորա գնասիւք , տացէ ձեզ զանմահութիւն կենաց :

Այլ զի կոչեցէքդ Աստուածքո , բարիոք ասացէք . քանզի որ ճանաչեն զնա՝ նանոցա Աստուած է : Իսկ որ ոչն ճանաչէ , թէպէտ և են նորա արարածք , օտար են ՚ի խնամոց և ՚ի սիրոյ մարդասիրութենէ անտի նորա . իսկ երկիւղածք նորա մերձ են առ նա , և այցելութիւն նորա շուրջ է զնոքոք , և պահէ զնոսա :

Իսկ թերևս ասացես դու՝ թէ ո՛ւր պահէ զերկիւղածս իւր . զի որ ՚ի ձեռս մեր անկան՝ մեռան և չարչարեցան , և մեք ըստ կամաց մերոց դատեցաք զնոսա : Տէս զի կամեցաւ Աստուած զհանգիստ մահու մարդկան . և ՚ի միւսանդամ դալատեան քիառացն երևեցուցանէ՝ տալ զբարիան սիրելեացն իւրոց , և այնոցիկ որ ճանաչեն և առնեն զկամս նորա :

Այլ տե՛ս գու զայս՝ թէ զիարդ

զօրութեամբ Աստուածութեան
խրոյ պահեաց հաստատուն զոր
վկայան սիրելիքն, և ոչ նեղա-
թիւնք բազումք երկմեցողքն
զմի որ 'ի նոցանէն: Եւ ապրեցոյց
զսուրբ զերանելին Հռիփսիմէ ըն-
կերօքն հանդերձ 'ի ձերոց պզծու-
թենէ և յանօրէնութենէ:

Արդ պատրանք մեքենայից
թշնամոյն, որ խեղճանէ իսկ
պատեցին խաբեցին զմարդիկ, և
կորստական ճանապարհացն ու-
ղևոր հաստատեցին: Եւ կամ զիմ
զանարժանութիւնս, զի որպէս
բարերարութեամբն իւրովարժա-
նի արար պատրաստել զիս՝ չար-
չարել վասն անուան իւրոյ մեծի,
և ետ ինձ համբերել, զի հասուացէ
զիս 'ի վիճակս երկնաւորս. և որ-
պէս սասաց իսկ մեծ առաքեալն
Պօղոս, զոր հասցէ ձեզ ճանաչել
և 'ի նմին իսկ և 'ի նորուն բանս
վայելեալս մարգարութեամբն
Քրիստոսի, թէ օրհնեալ է Աս-
տուած որ արժանիս արար զմեզ
հասանել 'ի մասն ժառանգու-

Թեան սրբոցն 'ի լոյս : Եւ արդարեւ
հասաք պարծանօք, զի չարչարա-
նօքն Քրիստոսի վայելիցեմք 'ի
նորին վարդապետութեանն :

Արդ զնա ծանիջիք որ զձեզ 'ի
խաւարէն կոչեաց յիւր պանչելի
լոյսն փառաց . մատիջիք առաջի
աթոռոյ շնորհաց նորա, և գտիք
զողորմութիւն 'ի նմանէ . և 'ի բաց
թօթափեցիք զամենայն աղտ չար-
եաց անօրէնութեան . լուսաջիք
զանձինս ձեր կենդանի ջրովն, և
զփառաց լուսոյ զպատմութեանն
արժանի լինիջիք զգենուշյանձինս
ձեր :

Այլ վասն այսորիկ սրբոյն Հռիփ-
սիմեայ՝ դուք իսկ ինքնին գիտէք,
թէ որպէս պահեաց զնա տէր, և
ասպրեցոյց 'ի ձեռաց ձերոց՝ 'ի
պղծութենէ անօրէնութեան :
Եւ դու ինքնին գիտես զչափ քա-
ջութեան ուժոյ պնդութեան ոս-
կերաց քոյ, զիարդ եղեր տկարա-
ցեալ առաջի աղջկան միոյ : զի
պահեաց զնա զօրութիւն ամե-
նատեառն Քրիստոսի : Իսկ վասն

իմ գու խոյ գիտեա, զի հեղեատա-
սան ամ է իմ՝ զի կայի ես 'ի
խաւարչուտ 'ի խոր յանհնարին
վկրասին։ 'ի մէջ օձիցն էր բնակու-
թիւն իմ, և վասն ահին տեառն՝
աչ երբէք մեղան ինձ. և ոչ զար-
հուրեցայ 'ինոցանէ, և ոչ երկեաւ
սիրտ իմ. զի յուսացեալ էի 'ի
տէր Աստուած արարիչ ամենայնի։
Այլ վասն այսորիկ գիտեմ՝ զի
տգիտութեամբ արարէք զոր ինչ
արարէքն։

Բայց արդ գարձարո՞ւք և ծա-
ներո՞ւք զտէր. զի ողորմեսցի և
կեցուցէ զձեզ, և զսպանեալ կեն
գանիսն բարեխօս աղարէք. զի
կենդանիք են, և չեն մեռեալք.
և ծաներո՞ւք զԱստուած՝ զի նա
ինքն է տէր ամենայնի. և 'ի բաց
թողէք այսուհետե զպղծութեան
պաշտամունսդ, զքարեղէն և զլիւլ
տեղէն, զարծաթեղէն և զոսկե-
ղէն, պղնձաճոյլ պասկերացդ.
զի սուտ են, և անտի։

Եւ ոչ զայդ խոյ տաացի ձեզ
վաղագոյն վասն մոլորութեանն

ձերոյ, թէ մառախուղ ստուերացն
խաւարին թանձրութեան նըս-
տեալ է՝ ի վերայ ձերոյ աչաց սրբ-
տին. ո՛չ կարացեալ հայել իմանալ
ածել զմտաւ, և զարարիչն ճա-
նաչել. արդ՝ թէ ի ձէնջ ես
ուղղութիւն ինչ տեսանէի առ
Աստուածութիւնն պաշտմամբ
մերձենալ, այլ վասն զի ո՛չ դատար-
եցից զցայգ և զցերեկ՝ աղաչել ի
վերայ ձեր, զի մի կորիցէք. այլ
վասն բազում մարդասիրութեան
արարչին՝ որ անքննին և անպա-
տում է առ արարածս իւր. որ
երկայնմտութեամբ ներէ թողու-
անսայ խնայէ, վասն բազում
գթութեան իւրոյ:

Որ յաւուրցն առաջնոց թոյլ
եա մարդկան գնալ ըստ կամաց
իւրեանց, որպէս և ասէն իսկ.
բարձի թողի զնոսա երթալ զհետ
կամաց սրտից իւրեանց, և գնացին
նոքա ըստ կամս անձանց իւրեանց.
այլ այժմիկ սկսեալ կոչել զձեզ
յիւր արքայութիւն և յանեղծու-
թիւն, լինել ձեզ ժառանգաւոր

յաւեն՝ կենդանութեանն՝ որ ոչն
անցանէ :

Ասան որոյ իսկ զիւր վկայան
պիտի քան որ աղբեաց առ ձեզ, որք
'ի վկայելն իւրեանց՝ վկայեցին
զմեանական տէրութիւնն եթ-
րորդական՝ ընդ ամենայն 'ի վերայ
ամենայնիդ Աստուած, որ նա ինքն
է յախտեանս յախտենից. աք-
բայութիւն նորա արքայութիւն
յախտենից, և տէրութեան նորա
վախճան ոչ գոյ : Եւ զմահ իւր-
եանց եղին կնիք հաւատարիմ
հաւատարական՝ իւրեանց ճշմար-
տութեան հաւատաց, որոց ահա
ւասիկ և ճառք 'ի միջի ձերում.
պատմին. որք կենդանի են առ
Աստուած, և քարեխօս ստացո-
ղացն՝ որ մեղմեմք քարեխօս ու-
նել զնորա առ Աստուած. քանզի
վասն Աստուծոյ մեռան, կարող
են զմեռելութիւն բազմոց կեն-
դանացուցանել :

Ասան պարզիկ նորք հաշտեցա-
րուք առ Աստուած, 'ի ձեռն
մահուն որդւոյն Աստուծոյ. վասն

զի որդին Աստուծոյ մեռաւ՝ զի
զմեռելութիւն արարածոց կեն-
դանացուցէ . իսկ սոքա մեռան՝
զի վկայք լինին Աստուածութեան
նորա :

Եւ զի ո՛չ եթէ առանց իւրոյ
մահուանն՝ կենդանութիւն տալ
մեզ ո՛չ կարէր , այլ զի մեծացուցէ
զարարածս իւրով , յանարգութիւն
իջանելովն . զի զանարգս բար-
ձրացուցէ՝ իւրովն իբրեւ զմեզ լի-
նելովն :

Իսկ ո՛չ եթէ՝ առանց սոցա վը-
կայութեան ո՛չ լինէր արդեօք հա-
ւատարիմ . այլ զի մեծացին սոքա՝
որ սիրեցին զնա , և զմեր շունչս
պահեալ 'ի մարմնի մերում : Զի
թէպէտ և հասին մեզնեզութիւնք
մարմնոց վշտաց և անհնարին ցա-
ւոց , աւելի տանջեալքան զամե-
նայն մարդկան , զիսորդ հնար էր
միօրեայ տուալ մարդկային բնու-
թեանս մարմնոց՝ այնմ ահագին
վտանգին չարչարանացն :

Կամ թէ կեցցէ՞ արդեօք միօր-
եայ մարդ յանհնարին 'ի խոր վե-

բապի անդ. յայնմիկ, յորում
 (Թաղեալն կայի ես 'ի մէջ օձիցն
 իբրեւ 'ի շեղի, և եռային զմար-
 մնովք խմովք. պատեալ կային
 շուրջ զինե, և կայառային զանդա-
 մնովք խմովք. սակայն մեծապէս
 ողորմութիւնն տեսան պահեաց
 զիս կենդանի: Եւ օրում ոչ ևս
 էպքարժանի՝ զբանս մշակութեան
 քժչութեան օգտի ոգւոց և մար-
 նոց մշակեմք աւասիկ 'ի միջի
 ձերում. ոգւոց և մարմնոց ձերոց
 պատրաստեցաք՝ զձերօգուան ձեզ
 մատուցանել:

ՅԱստուծոյ 'ի բարերարու-
 թենէ անտի ակացուք զպատգամն
 երկնաւորս ձեզ ջամբել. զի եթէ
 լուիջիք բանին իրաւանց քարոզու-
 թեան արարչին ամենայնի, փոր-
 կեալք պղեալք լինիջիք 'ի փոքր
 պատուհասէզ, և 'ի յաւիտեանս
 կան կեանսն վայելեցիք. բանին
 աստուածութեան լուիջիք, և
 զբարութիւն երկնից արքայու-
 թեանն յանձինս ձեր ընկալիք:

Ապա եթէ յախանայ տգիտու-

Թենէ մեղացո՛ր՝ 'ի քարապաշտ 'ի
փայտապաշտութենէդ սրբեալ լի-
ջիք, և զանճառ բարիսն Աստուծոյ
'ի յանձինս ձեր ընդունել մար-
Թասջիք:

Ապա և սուրբ վկայքն Աստու-
ծոյ՝ զոր դուքն չարչարեցէք, վասն
ձեր և նոքա բարեխօսութիւն
կարեն մատուցանել, և մեր բանքս
և ծառքս և ջանքս և վաստակս
ձեզ յօգուտ սերմանեսցի. բար-
եկեաց շատակեաց կենոք զձեզ
յերկրի վայելեցուցէ, և յեր-
կինս հանդերձեալ կենացն զձեզ
ժառանգորդս արասցէ:

Ապա եթէ ոչ կամիջիք լսել քա-
րոզութեան բանին կենաց, աստէն
հարեալ վրիժուքն չարաչար հառ-
ուածովք զձեզ սատակեսցէ. և 'ի
ձեռս օտար թշնամեաց զձեզ դա-
տեսցի, և միանգամայն իսկ զքէն
վրիժուցն հանեալ՝ 'ի մահ զձեզ
մատնիցէ:

ԻԲ. Ե՛ր իբրև խօսեցաւ երա-
նելին Գրիգորիոս զայս ամենայն,
առ հասարակ ձեռն զօձիւք արկ-

եալ՝ զպատմեալ ճանապարհաւսն .
 Թագաւորն նոյնպէս կայր և նա-
 խարարքն , և այլ բազմութիւն
 մարդկանն իջեալ 'ի գետին ընդ
 մոխիր Թաւալեալ , ասէին առ
 հասարակ իզրե ընդ մի բերան .
 արդ կայցէինչ մեզ յոյս Թողու-
 թեան յԱստուծոյ . զի մեք կո-
 րուտեալ էաք 'ի ագիտութեան
 մերում և 'ի խաւարային ճանա-
 պարհս . արդ իցէ թէ Թողցին
 մեզս այս մեր բազումք :

Եւ պատասխանի Գրիգորիոս
 և ասէ . մարդասէր տէրն՝ երկայ-
 նամիտ և բազումողորմ է . գթած
 առ ամենեւեան՝ որ կարդան առ
 նա , և որ խնդրեն 'ի նմանէ՝ Թողու
 նոցա :

Իսկ նոքա ասէին՝ Թէ Ծանո՛
 մեզ , և հաստատեալ զմիտս մեր ,
 զի մարթաոցուք ազալել զերեւո
 տարաջին մերոյ՝ զոր ոչն գիտեմք ,
 եթէ գարձեալ արգարե գարձցի
 և ընկալցի՞ զմեզ յապաշխարու-
 թիւն . և կայցէ՞ ևս տեղի գարձի .
 և չիցէ՞ արգեգք հատեալ յոյս

կենաց մերոց 'ի նմանէն :

Կամ դու արդեօք ո՛չ յիշեցես զչարիսն զոր մէք ընդ քեզ արարաք . և տայցէ՞ս մեզ զուղիղ վար, դասկետութիւն , և ո՛չ կալեալ ընդ մեզ յիս չարակնիցես զմեզ . և ո՛չ արկանիցես զմեզ արդարեւ յուղիղ ճանապարհէն :

Եւ առ հասարակ գոչիւն բարձեալ մարդկանն 'ի գոչիւն լալոյ Թագաւորուն հանդերձ ամենայն մարդիկ անկեալ Թաւալէին առաջի նորա . զի սակաւիկ մի ո՛չ կարէին մեկնել 'ի նմանէ , վասն անհնարին հարուածոցն բարկու Թեանն , գիւամոլ տանջանացն : Զի Թէ լինէին երբէք ուրեք մեկնել 'ի նմանէ , անգէն գիւացն 'ի վերայ հասեալ զայրագնեցուցանէին , իւրեանց ատամամբքն ուտել մարդկան զմարմինս իւրեանց :

Արդ իբրեւ լուաւ սուրբն Գրիգորիոս զայն ամենայն՝ զոր խօսեցան նոքա առաջի նորա , իսկ նա յարտասուս հարեալ ասէ ցնոսա . դուք ինքնին գիտէք զայն ամենայն

չարիս՝ զոր գութն ընդ իս արարէք .
 զհանրդ հարկեցէ մարդ տոկաշ յայն .
 չափ չարչարանաց վերայ կամ
 զմիջ հնար տոկաշ մարդոյ ժամ
 մի լոկ . 'ի տեսլենէ օձի միջ բա-
 ցուսա 'ի բաց փախչելով մարդիկ ,
 խնդ խէ 'ի բազմութեան օձից
 լինել ամն հնգետասան , և ողջ
 մնալ , և բնակել ևս հանապաղ 'ի
 մէջ նոցա :

Նախ յայրմ իսկ տեսէք զգո-
 րութիւն արարչին . զի որ զամե-
 նայն արար , զհարդ և կամի , յար-
 ժամ և կամի , կարող է զհարաքան-
 ջիւր բարս փափօփել . զի և զայն
 զմեզանչական [Թոյնաւոր գաղանձ]
 որ յանհնարին գրի անգնդային՝
 ընդ անարժանի իւրդամ ծառայիս
 քաղցրացուցանէր :

Զի Թէպեա և միջ անարժանք
 եպք , սակայն փան ձերոյ օգտի
 զմեզ պահեալ՝ երկեցոյց զհարոց
 սքանչելիսցն զգորութիւն . զի զմեզ
 պահեալ անեալ , և 'ի ձեր մշակու-
 թեան գործն եկեալ , և զօգուան
 զձեր բերեալ , Ստուծոյ մարդա-

սիրութիւնն մեզ ան ձեզ կատարեցի :

Եւ կամ էր արդեօք հնարաղջկան միոջ մանկամարդոյունել զգէմ առն սկայի, որպէս տեսէք խնայօք ձերովք. զիմք էր հնարայդմ լինել, եթէ ոչ յԱստուծոյ էր տուեալ զիրաւունս յաղթութեանն, պահել զիւր վկայսն անարատութեամբ 'ի ձերոց յանցուածոց յանօրէնութենէ :

Արդ վասն մահուան այնոցիկ արբոց երանելեացն, որոց արիւնն նոցա հեղեալ 'ի յերկրի ձերում. որք արժանի եղեն Աստուածութեանն շնորհացն պատարագեցան : Վասն որոյ և ձեզ այց և խնդիր եղեալ Հայաստան աշխարհիս՝ վասն նոցա արդար արեանն հեղոյ. և ձեզ քաւութիւն շնորհի սւադիկ ձերով ապաշխարութեամբ յամենապարգևէն Աստուծոյ :

Իսկ վասն իմ, արդեօք ես ոչ էի 'ի հրամանէ Աստուծոյ ձեզ քարոջ՝ այլ 'ի կամս մօաց իմոց, իսկ

արդ գոյք ինձ արգելօք հնար իշխանութեան՝ բան մի 'ի ձէնջ թաքուցանել. թնղ թէ քանզի հրաման առեալ Սատուծոյ: Զի և ես 'ի խոր վիրապի անդ՝ զամենայն օր տեսեալ աջք բացօք զհրեշտակ Սատուծոյ՝ զի հանապաղ քաջալերէր զիս. որպէս և այժմ՝ իսկ զնոյնս տեսանեմ. որ ասէ զիս՝ թէ քաջալերեաց պինդ կաց, զի տէր Սատուած պահեաց զքեզ՝ և արժանի համարեցաւ արդանեկութեան իւրոյ. և ետ քեզ զգործս մշակութեան իւրոյ, զի և գու ընդ այլ մշական մտեալ՝ վարձս առցես զանապական պարգևացն Քրիստոսի:

Զի և ձեր իսկ արկեալ զիս 'ի խոր վիրապն, յանհնարին տեղոյն մահուանէ ելեալ ողջանդամ՝ կամօքն Սատուծոյ. իբրեւ ոչ եթէ զայս ասելով անձինս պարծանա տամ, այլ զի ոչ հնար է թաքուցանել զպանելիան Սատուծոյ. զի ոչ իսկ թաքցի՝ այլ պատմի: Վասն զի զիս տպեցոյց 'ի մահ-

ուանէ, որ յաչս ձեր մեռեալ
համարեալ էի. որպէս և դուք
խակ վկայէք ինձ. և դուք զի մե-
ռեալ էիք 'ի մեղս ձեր, ահա-
ւադիկ մեռեալքդ 'ի ձեռն մե-
ռելոյս կենդանանայք. վասն զի
տուաւ 'ի ձեռս իմ պատմել ձեզ
զհրամանս Աստուծոյ, դարձու-
ցանել զձեզ 'ի ճշմարտութեան
ճանապարհն. և 'ի բաց լինել ձեզ
յունայնութեան պաշտամանց ան-
տի, 'ի քարեղէն 'ի փայտեղէն,
յարծաթագործ սղնձագործ 'ի
սրառկերաց այտի, որ ոչ ինչ խակ
են, և ոչ ումէք պիտանացու-
րառնալ առ Աստուած կենդանի
որ արար զերկինս և զերկիր, և
զծով և զամենայն որ է 'ի նոսա.
և 'ի Բան նորա յորդին միածին,
և 'ի Հոգին կենդանի և կենդանա-
րար, սրբիչ և քաւիչ երկրպագ-
ուաց և փառաւորչաց իւրոց :

Իսկ եթէ զձեզ յորդոր յո-
ժարութեամբ տեսանլցեմք դար-
ձեալ առ Աստուածութիւն անդր,
ախորժ յոժարութեամբ սկիզբն

աբաւցաւք ձեզ՝ պատմելով զասն
արարչաւթեանցն, թէ զխնդրարե
աշխարհս տեսզծաւ 'ի բարեբարե
անտի. թէ զխնդր զարեցան կարգ
աշխարհի. զի ոմանց 'ի մնորդանէ
զհաճաւթիւն բարեացն յիւրեանց
կամաց կատարեցին առ Առ
տուած. թէ որ զարն գործեցին՝
աստէն պատժեցան 'ի յերկրի.
Թէ զխնդր եկն արդին Աստուծոյ
մնորմնով յաշխարհ անարգաւ
թեամբ. թէ զխնդր գալոց է 'ի
վախճանի նովին մնորմնով և վառ
առջ հօր, և վասն լինեալոց բարե
եացն և հանգերձեալ գատաւ
տանին:

Եւ թէ այժմ զխնդր օրէն և
վեզ գնալ պատուիրանօք ըստ կա
մացն Աստուծոյ. և թէ զխնդր
ապաշխարաւթիւն գտանել, ընդ
նմին և զթողաւթիւն մեղաց, և
թէ զխնդր զմեղութեան ազխաւ
թեամբ քաւել, և ըստ կամացն
Աստուծոյ վախշել 'ի չարէ, և
զարիս գործել, և խոտաացելոց
բարեացն հասանել, և թէ զխնդր

արժանի գնալ 'ի Ճանապարհս
Աստուծոյ :

Զայս ամենայն կարգաւ մի ըստ
միոյն ոճով պատմեցից անաշխատ
լեղուաւ և անհանգիստ բերանով .
զի և տէր ըստ իւրում մարդասի-
րութեանն ընկալցի զձեր ասպաշ-
խարութիւնդ . և դուք արժանի
լինիք մտանել 'ի շնորհս մարդասի-
րութեան 'ի ձեռն տեառն մերոյ
Յիսուսի Քրիստոսի :

Մէք 'ի սկզբանցն սկիզբն արար-
եալ՝ սկսցուք ցուցանել զաշխար-
հի զարարչութիւնն , բարերարու-
թեան բարեացն 'ի բարերարէն ,
եթէ դուք կամիցիք սրտի մասք
ունկնդիր լինել և հաւատալ : Սա-
կայն մէք անտուտ իսկ սկիզբն
արասցուք պատմելոյ ձեզ . նախ՝
վասն մեծի միոյ միայնոյ բարերա-
րին . և ասպա եղելոցս ամենեցուն
'ի նմանէ : Այլ զամենայն 'ի ձեր
աշակերտելոցդ յօգուտ փութամք
կատարել ըստ հրամանի Աս-
տուածութեանն . կարևորագոյն
համարեցաք ընդ նորա և վասն

նորին՝ գիտազգացն և նմանաբոյն
բանիւք զգիտարէնն թե լապտէլ .
զի վասն Աստուածութեանն ևն
բանք . քանզի գիտեմք թէ նա և
ճշմարիտ Աստուած :

Այլ զի եթէ զանհաս բնու-
թեանն կարկէզ որ ճառել, և որ
պէս էն՝ զայն կարկէզ որ պատ-
մել . զի անհաս և անբաւ և ան-
քաւանդակ և անքննին, անմա-
տոյց անխմաց և յամենայն արա-
րածաց . աներեւոյթ 'ի տեղեւնէ
և մեա տաւ ամենեւին խնամով .
տեսչութեամբ գթութեամբ շնոր-
հաց մարգարեցութեամբ իւրով .
ոչ տեսաւ երբէք 'ի մահկանացու
մարմնաւորաց, նաեւ զի հոգեղի
նաց և 'ի հրեղինաց զւարթնոց .
Եկայն վառաւորեալ յամենայն
արարածոց . քանզի ամենայն ինչ
'ի նմանէ և, բոլոյ նա միայն ինչ .
նութեամբ :

Եւկայն արքաւորապէս 'ի մարգ-
կանէ՝ որ արժանի եղեն ճանաչել
զարարչութիւն նորա, յերկրպա-
ղութեան կամայն հնարզանդեալ

հրամանակատարք, մշտնջենաւո-
րական և աստուածամերձ կենացն
վայելութեամբ՝ մարգարէք ա-
նուանեցան ի դարս առաջինս ,
աստուածապաշտ յազգէն Եթ-
րայեցւոց , յԱբրահամեան զա-
ւակէն , որ աստուածապաշտու-
թեամբն ընտրեալ՝ ամենայն ազ-
գաց հայր անուանեալ . զի իբրեւ
զգլուխ հաւատոց արդարութեան
ամենեցուն՝ ելեալ նստիցի յառա-
ջահաւասան պարծանօք , արդարեւ
խսկ հայր անուանեալ . որոյ զա-
ւակն՝ ժողովուրդ առաջին սեպ-
հական անուանեալ :

Յորոց միջի մարգարէքն իբրեւ
լուսաւորք՝ աստուածապայծառ
պատգամօքն ծագեցին . որք հոգ-
ւոյ շնորհացն աստուածութեանն
արժանի եղեն ուսուցանել ամե-
նեցուն զօրէնս Արարչոյ . և ըզ-
կամս և զկարգս նորուն ուղղու-
թեան երկնաւոր հրամանացն՝ ա-
մենայն ուրեք առաջի դնելով .
որպէս նոցուն իսկ մատենք մար-
գարէութեն հաւապեալ պատ-

մին . որ յամենեցունց յօգուտ
մինչ 'ի վախճան ընթացեալ , ըն-
տարեալ զտիեզերա յօրինեալ ,
ընթերցողականացն յանգիման կա-
ցուցանել զարուստուն մարդարեա-
կան աստուածեղէն բանիցն . որ-
պէս զի համարեալ լիցի զերանե-
լիան խի գլխովին յանգիման տե-
սանել :

Արդ 'ի մէջ արտոյն աստուածա-
պաշտ գնդաց մարդարեիցն , ոմն
յարուցեալ մեծ մարդարե՝ որում
անուն Մովսէս կարգացեալ . որ-
ժանի եղեալ Աստուածութեան
շնորհացն՝ որ և սկիզբն արարեալ
ուսուցանելոյ ամենեցուն , առեալ
զճշմարիտ գիտութիւնն՝ աշ-
խարհահամար աշխարհապատում
մեծն մարդարեիցն :

Անտի և մեր սկիզբն արարեալ՝
ամէնուպայ շնորհք հոգւոյն՝
բան 'ի գործ արասցուք վարդա-
պետել ձեզ , փոյթ 'ի յանձին
կալեալ , և վստն երկուց աշխար-
հաց հաստատելոյ 'ի բարեբարէն
Աստուծոյ , 'ի սկզբան և կտա-

րածի, վասն անցաւորիս և յա-
ւիտենական մշտնջենաւորին . մեղ
տացին բանք 'ի բերան ցուցանել
ձեզ զօգտւոն . ինչ ասել և ձեզ
լսել, և ընդունել և հաւատալ .
և քակել 'ի սատանայական գոր-
ծոց չարութենէդ, և աստուածա-
մուխ կենացն լինել ժառանգորդ:

Արդեօք սկսցուք շնորհօքն
Քրիստոսի պատմել մի ըստ միով
մանրասլատում նշանակօք . և
դուք ունկնդիր եղեալ սրտի մտօք
լուիջիք :

ՎԱՐԴԱԳԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

ԱՌՆ ԱՍՑՈՒԾՈՅ :

ԻԳ . ՏԻՐ Աստուած, որ նա
միայն ինքնութեամբ . և յառաջ
քան զնա չիք որ այլ արարիչ ա-
մենայնի, որ երեւի, և որ ոչն երեւի
Բայց որդին միածին՝ որ 'ի հօրէ
ծնեալ . և հոգի նորուն՝ որ 'ի նո-
րին յեութենէ . որով եղև աշ-
խարհս 'ի ակզրանց :

Անդ արարեալ միասնական
Երրարդութեանն , միով զօրու-
թեամբ կամայն ամենազօրաց .
միախարհ , միակամ , միարուն
ինքնութեամբ . և ամենայն 'ի
նմանէ եղեալ՝ երկինք և երկիր : Ա.

րարեալ զերկինս խորանարդ հաւ
տայարկ, և զերկիր Թանձրոցա-
տակ, աղբեալ սեղմեալ . և զեր-
կինս կախեալ զոջնչէ, և զերկիրս
'ի վերայ ոջնչի կացուցեալ . և 'ի
նմին զանդաւնդս համատարածս,
խաւարաղլածս, աներեոյթս, ան-
կազմս, անարարս և անյարգարս,
անպատրաստս, ստուերամածս :

Եւ անգէն ընդ ասեւն հօրն
արարչութեան ցարարչակից որ-
գին, և ցհամագործ հոգին որ 'ի
վերայ ջուրցն շքէր . անդ 'ի ներ-
քոյ ջուրցն, հրամայեաց լինել
կազմածոյն յօրինուածոց արա-
րածոց . ասացեալ 'ի հօրէ առ
խորհրդակալն առ խորհրդակա-
տարն համագործս՝ լինել լոյս .
և անգէն եղեալ լոյսն համա-
գիւռ խաւարակուլ օրաբեր: Եւ
յեւ աշտրիկ հաստատութիւն
ջրամած, սառնեղէն, ծովահերձ,
ջրաբաժին . որով երևեալ ցա-
մաջն ամենածին ծագկարուխ
անկարեր: Եւ յեւ աշտրիկ ա-
սացեալ միամեական Եղորդու-

Թեանն զօրութեան՝ լինել լուսա-
ւորացոյ, առ ՚ի ջրեղէն խորանա-
նման հաստատութեան երկնին,
ճառագայթաձիգք, աշխարհա-
դունդք, նշանացոյցք, Ժամանա-
կաչափք. և ասպա զազգն շնչա-
կեաց Թռչնոց, և զեռնոց, և ջրա-
ծին կայտառաց:

Յետոյ բղխեալ եռացեալ յերկ-
րէ ամենայն չորքոտանեաց ազգ-
իւրաքանչիւր ըստ իւրում կարգի,
վայելիւք հաստատեալ յառա-
ջակամ սլատրաստութեան կա-
մացն Աստուածութեան առ ՚ի
սլաութիւ մարդոյն: Որ զվայելա-
կանն հանդերձեալ առնել արար-
չին, որ կամարար կամացն առեալ
անգէն զբարերարութիւն իւր ցու-
ցանել, առնել զբանաւոր զիմաս-
տուն զխօսուն արարածն, ՚ի մէջ
անբան անխօս անիմաստ արարա-
ծոցն. զի իմաստունն գիտացէ
զսլաութիւ արարչին. իմացեալ զա-
րարչին սքանչելութիւն, շնորհս
փառաւորութեան գիտացէ դար-
ձուցանել ՚ի նմանէ զփառաւորու-

Երևան փոխարէն . և ընդ նմին և 'ի
ձեռն նորին՝ ամենայն արարածք
երևեալ գործքն մատուցեն զյիս
առարարութիւն :

Ի՞նչ . Ի՞նչ 'ի մէջ տնտեսութիւն
արարեալ աներկայ՝ փառաւոր
բնա՝ զօրս հրեշտակաց հաղեղենո,
հրեղենա, բազմութիւնք զաւարճ.
նոց . ազատ յօրս վերինս բնակեալ
են 'ի վերայ հաստատութեան
ջրաբարձի : Իսկ մարգկանս 'ի ներ
քայ 'ի հաղեղեն բնակութեան
երկրիս տաւան վիճակք . զի Առ
տու՝ օր բարերարել զամենայն արար.
բեալ : 'ի կարգիս քննելութեանն
հաստատեալ : Իսկ չարն յանձնել
խան կանաց մտեալ՝ կործանի
իւրաքանչիւր զք տաւանմինն . այլ
յարարէն բարի եղեալ ամենայնն
հաստատեցաւ :

Այ յառնեն ըն զմարդն՝ պանջը
լագոյն կարգաւ զիշխանն 'ի մէջ
անցուցեալ, և անդէն տնտանել
զպանջեղիս և զարմանաղիս, և ան
հասական հրաշակերտա : Արաս
ցուք, ասե, մարգ ըստ պատկերի

մերում և ըստ նմանութեան: Իսկ արդ՝ ըստ որում պատկերի արդեօք ասիցէ, և կամ ըստ որում նմանութեան զմարդն սունելքանցի անեղծական, անստեղծական, անտարրական, իսկական Աստուածութիւնն ճանաչի: Ո՞րպէս լինելոցն արդեօք՝ էականին հանդոյն առնոյր լինել. կամ հոյն սակաւիկ՝ ինքնարուս զօրութեանն Աստուծոյ. որ և անստեղծ և անչափական վայրօք, անսկզբնական զօրութիւնն՝ անմատոյց յումբէ ունի մշտնջենաւոր նոյն պարզական և անշարժականն միապէս:

Իսկ արդ՝ որպէս ստեղծականին զինքն օրինակ դնիցէ, և կամ զկան գրօշեալ՝ Աստուծոյ պատկերան ձևիցէ. զոր և ասէն իսկ՝ թէ ըստ պատկերի Աստուծոյ արար զնա. նախ ասաց բանս յառաջացոյց պատմութեան հանդերձելոցն, ապա անց յառաջակայսն, և ի լինելոցն նշմարեցուցանէ: Եւ էր որ անդէն իսկ մօտալուս առաջոյ՝ ի նոյն ի նմին

Ժամանակի գէժ՝ յանգիման ցու-
ցանէ . զի տէր ըստ պատկերի Առ-
տուծոյ տրար զնա . մի՛ վասն խմաս-
տութեանն , բանաւորութեանն
խելամուտութեան , կենդանու-
թեանն հոգեւոր շնչոյն . զոր շնոր-
հեաց առաւելութիւն , գիտել
ճանաչել իմանալ ե՛րբմիտ առնուլ
զամենայն շնորհաց զատուածա-
կիր . զաստուածաբար խնայաւ
թիւնն , և զբանաւորութիւնն ,
զատուածամանօթութիւնն , և
զպետութիւնն , և իշխել ՚ի վերայ
ամենայն երկրաբուլի երկրածին
ստեղծուածոցն , և զգիտութիւն
յառաջագիտութեանն , և կացոյց
զնա տէր ամենայնի . և ասաց Առ-
ուած , թէ ամենայն քաղցրա-
բուխ սերմանիք երկրի՝ ձեզ լիցի
ի կերակուր : Եւ ապա զամենայն
զգազանս և զանասունս և զթռ-
չունս ածեալ առաջի մարդոցն
հնազանդէր :

Իսկ ապա աստուածակիր խնայ-
տութեամբն խելամտեալ՝ ճանա-
չել ըստ իւրաքանչիւր ըստ առան-

ձնային կերպարանաց զանուկն
նշմարեցուցանել. զի գիտութիւն
տեառն 'ի մէջ անցուցեալ՝ նորա
գիտութեամբ զնորա արարածս
ճանաչել, նորա նման նմանեցաւ:

Եւ մի՛ վասն այսորիկ ասէ նմա.
վասն անձնիշխանական կամացն
իշխանութեան, զի յԱստուծոյ
յամենադործութեանն և ամե-
նարարութեանն, երկու արա-
րածք պատուականք և արգոյք
եղեալք 'ի բարերարէն, հաստա-
տեցան մարդիկք և հրեշտակք:
Արդ՝ զմարդիկ թողեալ 'ի կամս
անձնիշխան կամաց, վասն զի իւ-
րով կամօք անձնիշխանութեան՝
գիտացեալ ընդ բարեացն դործոց՝
շնորհս գտանել 'ի բարերար
տեառնէն և յարարչէն. և եղեալ
առաջի նորա զգիտութիւն պա-
տուիրանաց հաճոյիցն Աստուծոյ,
զի գիտացէ խոյս տալ 'ի չարէն՝
և զբարին ընտրել իւրոց կամացն
լուութեամբ՝ իբրև յինքեան քա-
ջութենէ. որով անձնիշխան կա-
մօք յարարչէ անտի՝ զիւրոց ըզ-

վաստակոյ առնալ զգլխարկնս
պատուեալք:

Իսկ վասն նմանութեան իմա-
նալի է այսպէս. զի ամենայն արա-
րածք ընդ հնազանդութեամբ
ժառանգութեան են հարկեալք.
զի մի այլ աւելի ինչ իշխեացեն
գործել քան զայն՝ որչափ ինչ
նոցա հրամայեցաւ, հարկ եղան
'ի վերայ խրաքանջելո՛ր՝ կատարել
զհրամանս: Բայց Աստուած ըզ-
մարդն միայն թաղմապատիկ վա-
ռաւորեաց, և մազք մեծացոյց.
հոգէխառն, հրեշտակակիրս հա-
ւասարացոյնս արար:

Տե՛ս զարեգակն և զլուսին և
զաստեղս, մեծամեծս որչափ քան
զմարդն իցեն. և 'ի նորա կամայն
կան պահեալ ընդ հրամանաւ
պատուիրանադրին: ոչ արեգակն
լինծացեց գաղարէ, և ոչ լուսին
կասէ 'ի մաշել և 'ի շնուլ, և ոչ
աստեղք զկարգ իւրեանց անցա-
նեն. և ոչ ընրինք տեղափոխ ընին.
և օգք 'ի շնչելոյ ոչ գաղարեն. և
ոչ ծով 'ի սահանս ծփանայ առ

զընգաղին մնչեղին աշնացն խառ-
վելոց յուզելոցն սաստիկութեան
անգագար կուտանկելոցն, և զե-
գեալ սահմանն ոչ կարացեալ ան-
ցանել և ապականել զերկիր. և ոչ
երկիր բառնալ կրել գանգաղե-
ղամենայն: Արդ հրամանաւ յո-
քինեալ է ամենայն, որոյ սուրբ և
երկնաւոր զօրութիւնքն կան յան-
գագար փառաբանութեան:

Այս աբար զբարձրութիւն երկ-
նից, և զթիւս աստեղաց, զջուրս
Ժողու, և զաւաղ երկրի, զկշիռս
լերանց: Այս հանէ զամբոս. և
արգելաւ զհողմն. և զարձուցանէ
զերեկ. և դաշարեցուցանէ զսօ-
քսացեալս. և ժողովէ զանձրեա-
լիմա: Վասն որոյ մարգարէու-
թեան հոգին պատմէ, թէ ո՞չ ա-
մենաց ափով իւրով զջուրս ամե-
նայն, և թզաւ զերկնս, և զեր-
կիր ամենայն քլաւ իւրով: ո՞վ եղ-
ջէրկնս ի կշիռս, և զշաշտս կըշ-
տարգօք երարձ. որ իցէ տեղին որ
զնա բարձեալ տնիցի, որոյ բանիւ
աբարածք ամենայն կախեալ կան:

Որ գիտէ զանցս գնացից երկ-
 նաւոր գիտնոցն . որ 'ի վերայ օգոց
 չըջին, և ոչ թիւրին . ապրածին
 և ոչ ըստ արտուղի անկանին .
 ելանեն և միան վարձկանք ազար-
 տաւորք տարւոյ՝ կտանն արծաթ-
 ծենն 'ի տունջենէ 'ի գիշեր, և 'ի գի-
 շերոյ 'ի ախ . փոխարէնս արկեալ
 միմեանց՝ փոխարինին . աննախանձ
 տան, անարգել դարձուցանեն . 'ի
 չափ ժամանակաց, 'ի շորս որոշ-
 մունս փոփոխել տարւոյն՝ որպէս
 և Աստուած կարգեաց : Եւ զեւրդ-
 գնայցեն զօրութիւնք աստեղաց
 երկնից հաստատութեան՝ էջիւ
 կարգեալ 'ի գնացս իւրեանց ան-
 գագար, և ոչ անցանեն զչափով :
 Կամ ուստի՝ ելանեն օգաշունչ
 տիգ հոգմոցն բռնութեան, և ուր
 երթեալ գագարիցեն . և զինչ
 որոշմունք իցեն միոյ միոյ 'ի նո-
 ցանէ . մինն քաղցրաշունչ անու-
 ցանէ զբոյսս . մինն սաստկացեալ
 զպտուկսն բանայ . մինն զքեօտս
 կկէ, գունակ գունակ ծաղիք
 զերկիր զարգարէ 'ի գոյնազոյն

երանգո. զմերկ ծառս ագուցանէ,
զվարսաւոր գագաթունս զար-
դարէ :

Ուստի՛ ծնանիցին օդք ամառ-
ծինք, և որ 'ի նոսին սպառին . 'ի
փայլատակմանց հողմոյ 'ի ձայնէ
որոտման ծնանին անձրկք, և ուր
աէր հրամայէ երթալ, երթեալ
իջուցանեն և ուռգանեն զերկիր .
անուցանեն զբոյսս, սլարարեն
զպտուղս մարմնապարարս . յոյր
յորովայնէ ելանեն գետք աղբե-
րօքն . և ոչ գադարեն յեկն, և
ոչ ընուն 'ի մտանէն :

Երկինք և երկիր, արեգակն և
լուսին, և բազմութիւնք աստե-
ղաց, և ծովք, գետք, գաղան և
անասուն, սողուն և թռչուն,
ձկունք լուղականք, լեալք լինե-
լոցք, զիւրաքանչիւր կարգեալն
ըստ իւրաքանչիւր հրամանացն մա-
տուցանեն : Բայց միայն մարդոյն
անձնիշխան թողան կամքն՝ զինչ
և կամեցի . և այլ աւելի ինչ ոչ
բռնադատեցաւ քան զայն որ
ազդեալ ասացաւ չճաշակել նմա

ի ծառայ անախ . զի այնու աք-
 ժանի արասցէ զնա փոխանակ ընդ
 փոքուն մեծամեծս ընդունել .
 վասն իւր շնորհ ունելոյն վասա-
 կոց՝ լիցի առնուլ նմա յարարչէն
 զփոքունց փոխարէն զմեծամեծ
 շնորհան : Վասն այնորիկ և զանձ-
 նիշխան կամաց նմա հրամայեաց
 վասնակար իշխանութիւն :

Աստ իրազէս մարդ հողաբեր՝
 օրինակաւ արարչին յաշխարհ
 գայցէ առ ժամագիւտ մատու-
 ջական, անմատոյց էականին նմա
 նութեամբ առնուցու լինել զն-
 նելն : Քանզի անոահմանական և
 անվայրապակ և առանձնակուն
 զօրութեամբ, առառւածական ա,
 նուամբ միայն արդեօք մեծարեաց՝
 ըստ պատկերին տակով, այն չէ՝
 ինչ ի գէպ : Քանզի ասէ գիրն,
 Թէ ըստ պատկերի Աստուծոյ
 արար զնա . և այլուր, եթէ Աս-
 տուած հաստատեաց զմարդն յա-
 նդգծութիւն, և ըստ պատկերի
 իւրոյ բարերարութեան արար
 զնա . և միւսն առառւածածանօթ

խմաստութեամբ ասաց, թէ մարդ-
պատկեր Աստուծոյ է: Այլ անդէն
'ի սկզբանն կարգեաց Աստուած
մարդոյն՝ մերձաւոր և ծանօթ
կերպարանաց Աստուծոյ լինել.
քանզի ոչ 'ի հաստատունն միայն,
այլ առաւել 'ի ծանօթ լինելն
փութայ: Քանզի նմանութեամբ
մարդոյ երեւեալ Աստուծոյ 'ի
տեղծանել զմարդն հող յերկրէ,
և փչեաց յերեսս նորա շունչ
կենդանի, և եղև մարդն յողի
կենդանի: Ստեղծեալ զմարդն ձե-
ռօք իւրովք, և արկ 'ի նա զկենդա-
նութիւն 'ի փչել բերանոյ իւրոյ
զկենդանական շունչն իմաստա-
կիր մտաւորութեան բանաւորու-
թեան ազդեցութեան. զի անդէն
դաշնն բացեալ արարածոյն՝ զա-
րարիչն ծանխցէ. և անդէն Աս-
տուծոյ բարերարութեան արար-
չութեանն ընտանի և մերձաւոր
գիտակ և պատմիչ լինիցի:

Եւ թէ զիմիդ ամենայն արա-
րածոյ առեալ հրամանն լինել յան-
նիւթոյ 'ի չքաւոր յանկերպարան

նիւթոյ, որպէս ընդերքական կերպարանաց. և ձայնիւ հրամանաւանց յապաղանաց՝ ամենայն արարածք ազատաւորականք ըզհրամանս կատարիցեն: Իսկ խկական Աստուածութիւնն՝ ի ծածկութեանն ի վերոյ քան զտարական նմանութիւնս և զձայնել զազգեցութիւնս, յորում յանձնական յեութեանն զիւրն ունի: Այլ վասն երեւիլի արարածոցս առեալ նմանութիւն, վասն ժուտկալութեան արարածոցս խոնարհեսցի: Զի թէ ոչ այնպէս էր, ոչ ոք էր որ տեսլեան ընութեանն, կամ ինքեան ձայնին բարբառոյ ժուտալ ոչ կարէր. այլ որպէս զի կարասցեն զնա տեսանել, զոմն այնորիկ առեալ նմանութիւնս երեւիլս, բարբառեալ և զազգեցութիւնս:

Արդ եղեալ մարգն ըստ պատկերի Աստուծոյ՝ հանգերձ ազատութեամբն, իմաստութեամբն, բանաւորութեամբն, և իշխանական պատուովն ըստ ազգեցու-

Թեան արարչութեանն . ոչ եթէ
բառ աստուածարուն զօրութեանն,
զոր միայն միածինն ունի
զնկարագիր էութեանն հօր :

Ապա ածեալ Աստուծոյ զամենայն
արարածս արարչութեան իւրոյ առ Ադամ, տեսանել զի՛նչ
կոչեացէ անուանս նոցա . որով
յայտ է, թէ զարարիչն անուն
յառաջ քան զայս ծանուցեալ
Ադամայ . զի նախ այն էր կարեւորագոյն .
քանզի և միածին որդին
Աստուծոյ զայս ասէր առ հայր,
Թէ այս են կամք իմ, զի ծանիցեն
զքեզ միայն ճշմարիտ Աստուած :
Նա և ՚ի հարկէ խնկ նախ զարարիչն
անուանէր Ադամ . զի յորոյ երեսաց
զկենդանութիւնն ընկալեալ,
նախ քան զամենայն զնա ետես .
քանզի և արարածքս առ ՚ի ծանօթ
առնելոյ նմա զարարիչն հաստատեցան :

Արդ անուանէ զառաջի ածեալն
յանդիման արարչին , և զինի
եկեալն՝ յառաջագումնացն
ծանօթական լինի . որոց ոչ միայն

անուանելովն, այլ և խնամառու-
թեամբ և իշխանութեամբ առ-
հասարակ տիրէ. մինչդեռ միայն
ակիղքն և կատար է լինքն՝ նման
յամենայն արանց ինքն ինքեան
միայն էր, և ժշ ոք զտրամից, և
ժշ ընկեր ոք, և ոչ նման նմա:

Արդ հօր արարչի խորհուրդ
'ի մէջ առեալ ընդ արարչակից որ-
գւոյ և ընդ արարչակից հոգւոյ,
կորե զխորհուրդն զառաջին նա-
խատեղծն մարդոյն. զի որպէս
անգն ասաց, թէ արուցուք մարդ
'ի նմանութիւն պատկերի կեր-
պարանաց մերոց. և անգէն տուե-
ծեալ Ագամ 'ի կենդանութիւնն
'ի չքոյէն հաստատեցաւ: Կոյն Ե-
րինակ և ասացեալ հօր առ որդին
և առ հոգին. ասէ՝ եկայք արաւ-
ցուք Ագամայ օգնական նման նմա՝
ըստ նմանութեան պատկերի իւ-
րոյ և կերպարանաց: Եւ անգէն
արկեալ նմա քուն զարմանալի,
և անգէն հանեալ տկր 'ի կողմ
նորա, և շինեաց զայն 'ի պատկեր
կնոջ, և կացուց առաջի նորա: Եւ

ծանուցեալ Ադամայ աստուածա-
զգեաց իմաստութեամբն , թէ
այս ոսկր յոսկերաց իմոց , և մար-
մին 'ի մարմնոյ իմմէ , տա՛ կոչեսցի
կին՝ զի յառնէ իւրմէ առաւ .
վասն այնորիկ թողցէ այր զհայր
իւր և զմայր իւր , և յարեսցի 'ի կին
իւր , և եղիցին երկոքին 'ի մարմին
մի :

Ո՛չ ապաքէն յանդիման Աս-
տուծոյ ասէր զայն , անդ՝ ուր
ամենայն զօրք հոգեղինացն զփառս
տեառն բարձրացուցանէին , և
մարդն 'ի հանդիսի անցեալ . և
զոր ասէն՝ ամենահաս գիտու-
թեամբն մարգարէանայ , և քնով
զգործեալն զարթնականին 'ի մէջ
բերէ զգործն . զի որ յառնէ առ-
եալ գիտաց , նա և զայր յերկրէ
գիտէ , և զերկիր՝ յոչընչէ , և զԱս-
տուած՝ էական . և ասելովն ,
եթէ թողեալ զհայր և զմայր և
յարեալ 'ի կին , և եղիցին երկոք-
եան 'ի մարմին մի , զբոլորովն
կարգս աշխարհիս և զկատարած
զամենայն գիտաց :

ԻՆ. ՅԵՏ այսորիկ առեալ Առ
տուծոյ յագին գրախտին փափ-
կութեան գնէր զմարդն . որում
յայտ արարեալ ծառս երկուս .
զմինն կենաց , և զմինն գիտու-
թեան բարւոյ և չարի . որում
եգեալ պատուիրանն՝ չճաշակել
նմա՝ ի ծառոյանտի մահու սպառ-
նալեօք . զի Աստուծոյ պատուի-
րանապահոյթեամբն՝ զնախանձե-
լի զաստուծատուր իմաստու-
թիւն պահեալ , զաստուծա-
կան իշխանութիւնն պահպանու-
թեամբ պատուիրանին , յանաղ-
չական փառս էականին ինքնակալ
եղեալ վայելիցէ : Եւ որպէս վե-
րագոյնն ասացաք , եթէ զհրե-
տակս և զմարդիկ յանձնիշխանու-
թեան թողեալ , և զիւրաքանչիւր
պատուէրս եգեալ ի վերայ . զի
իւրաքանչիւր յօժարութեամբ կա-
մացն՝ լիցին արարչին հրամանացն
հնազանդել , վասն որոյ և առուել
փառաց արժանի հասանել : Արդ
մարդոյն եգաւ փոքր պատուէր՝
ի ծառոյն չճաշակել , զի այնու

'ի մեծ պատիւ ձգեալ հասցէ, որ պէս վերագոյնն ասացաք: Իսկ զօրացն բազմութեան հրեշտակացն եգաւ պատուէր, կալ յանդադար փառաւորութեան իւրեանց արարչին. 'ի մեծ պատիւ փառաց զնոսա բնակեցուցանել յաներեւոյթ մեծութեանն վերին երկնաւոր մշտնջենաւոր լուսոյն:

Արդ ոմն 'ի վերին զօրացն իշխանութեանցն հրեշտակացն, իբրեւ տեսանէր զխոստումն բաւեացն բարերարութեան արարչին՝ որ առ մարդ, և մարդոյն կալ 'ի բանի արարչին իւրոյ, և զգուշացեալ պահել զպատուիրանն, իւրովք կամօք չարացեալ չարն՝ չարանուանեցաւ. ուստի և յետս երթալոյ՝ զհակառակասէր զստանայ անուն ժառանգեաց: Արդ նախանձեալ չարին արկանէ ըզմարդն 'ի մահ պատրանօք 'ի փառաց անտի. քանզի և ասէ իսկ ի մաստուենն, թէ նախանձու բանսարկուին եմուտ մահ յաշխարհ

խաբէտութեամբն արտահանեալ:

Արդ եփեալ մատուցանէ զհա-
բէութիւն պատրանաց մարդոցն
թշնամին: Եւ արդ գու ամ'ս զար-
ասէն. ընդէր ասէ պատուիրեաց
մեզ Աստուած չնաշակել 'ի ծա-
ռոյն. որով յայտ խել է, թէ ու-
նէր աղատութիւն Ազամ' և անձ
նիշխան կամն և խնստութիւն
յԱստուծոյ. գիտելովզԱստուած
պատուիրանադիր և զԱզամ' պա-
տուիրեալ. թերեւ խկասքանչ
պատուիրանն նենգութն երեւ-
եալ. և ամենադիմին չէր 'ի ծա-
ծուկ, քանզի քննիչ է պաի և
երիկամանց:

Եւ արդ գու ամ'ս զինչ ասիր.
թէ ճաշակիցէք ասէ, Աստուածք
լինիք. զպատճառսն 'ի նստա, և
'ի ներքս յինքն զիշխանութիւնն
կորզել շանայր. զի զնստա զիպե-
ցուցեալ՝ հանել 'ի խոտամանցն
հնաբնացի. թերեւս հնար լիցի նմա՝
զնորա անզին ժառանգել: Որպէս
և առաքեալն Աստուծոյ՝ որ հմուտ
և արեղեակն էր աստուածաբեր

խորհրդոյն . քանզի և ասէ իսկ ,
 թէ անօրէն իշխանն իբրև Աս-
 տուածանալն կամեցաւ , ձեռն
 արկանէր և զամենայն մարդիկ
 մեղօք կապէր . զի իբրև զնոսա
 հանեալ յայնմ բարեաց , ապա
 նմա հնար լիցի զնոսողացեալն
 ըմբռնել : Իսկ նոքա վասն նորին
 պատճառի խաբեալք ճաշակեցին .
 և անցեալ զստուգութեանաւն՝ յառ-
 տուածակերպ փառացն մերկա-
 ցան :

Սակայն և անգ իբրև 'ի վերայ
 որդւոց հատուցելոց հայրաբար
 գթացեալ բարեգործէ . զոր և
 ասէ իսկ գիրն , թէ լուան զձայն
 տեառն Աստուծոյ , զի իջեալ
 զքնայր 'ի դրախտին ընդ երեկո
 աւուրն : Եւ նոցա փախուցեալ
 թաքուցեալ ծառախիտ տերևա-
 պատ լինէին . զորոյ անցանել
 զամենապէտ երեսօքն անհնար է .
 վասն որոյ և ասէ իսկ , թէ տէր
 Աստուած մերձաւոր եմ ես ասէ
 տէր , և ոչ Աստուած հեռաւոր .
 միթէ մարթ ինչ իցէ մարդոյ

փախչել և թաքնել իննէն 'ի ծածկոյթ իւր՝ զի ես ոչ տեսից զնա . ոչ ինեւ լինեն երկինք և երկիր : Եւ միւգումն հմուտ մեծութեանն նորա 'ի մարդարեիցն սրտոց՝ որ ասէ . Թէ յո՞ երթայցես յողւոյ քումմէ , կամ յերեսաց քոց ես յո՞ փախեայց : Թէ ելանեմ յերկինս՝ գու անդ . ես . Թէ իջանեմ 'ի գոթիսս՝ և անգր մօտ ես , նայել կա . Թէպէտ և թաքնել կարծեցին :

Սակայն բարերարին ձայն արկեալ , Թէ ո՞ւր ես Ա՛գամ . և նա ասէ . լուայ զձայն քո և երկեայ , զի գնայիր 'ի դրախտի աստ . քան զի մերկ էի և թաքեայ : Տեսանե՞ս որչափ մերձաւոր և ծանօթ էին Աստուծոյ , մինչ և ոտնաձայնին անգամ լինէին տեղեակ . քանզի բարերարն յանգէտս պատճառեալ , նախ ոտնաձայն առնէ . զի յոտսն քաւութիւնաբերս հաւեալ մարդոյն , ինքնապատում լինեալ զյանցանացն՝ փրկութիւն գտանիցէ :

Իսկ իբրեւ այն չլինէր , սակայն

չկամի ամբաստան լինել և ահա-
 գինս 'ի դիմի հարկանել, այլ
 հեշտականաւ զիջանէ, թէ ո՞
 աշատմեաց քեզ թէ մերկես դու.
 քանզի կամէր անդրէն ներելոյն
 յինքն արկանել. զի քաղցրու-
 թիւնն Աստուծոյ զնոսա յապաշ-
 խարութիւն ածցէ: Իսկ իբրեւ
 այնու ևս ոչ զգաստացան, այլ
 զմիմեամբք պատճառեալ թշուա-
 ռացան, ապա զգատաւորու-
 թիւնն 'ի մէջ անցուցեալ՝ վճիռ
 հատաներ. զոր հատուցեալ, և 'ի
 հող դառնայցեն. զի Աստուծոյ
 դատաստանն ճշմարիտ է 'ի վերայ
 այնոցիկ՝ որ զլարն գործիցեն:

Յետ այսորիկ ապա զապստամ-
 բութիւնն 'ի մէջ բերեալ ասե-
 լովն, թէ ահա Ագամ եղև իբրեւ
 զմի 'ի մէնջ՝ ճանաչել զբարի և
 զլար. հանցութեալ առ 'ի ծառոյն
 կենաց, զի մի կերեալ կեցցէ
 յաւիտեան, Բայց իբրեւ զմի 'ի
 մէնջ, ոչ եթէ իբրեւ Աստուած
 եղեալ. քանզի չէ էականն լինե-
 լով, այլ զկարծեալն լինելոյ ասէ:

Զոր պինակն առաջ ապրտւածք
կարծեալք 'ի մարգարանէ՝ իր կար
ծեցան առ անմառութեանն առ
յիմարութն պղծութեան մարգ-
հան. որպէս և առ ձեզք իսկ
տեսանէի զքարապաշտ զփայտա-
պաշտ մարգութիւնաք, որ առ
տգխաութեան 'ի ձենջնկալեցան.
որ ոչ բեն, և ոչ խօսին, ոչ իմա-
նան, և ոչ շարժին, և ոչ գոյ շունչ
'ի բերանն նոցա. և խողեալ ձեզ
զԱստուած ճշմարիտ՝ զարարիչն
երկնի և երկրի, անշունչ անմառնչ
քարանց պաշտօն մատուցանէիք,
որ ոչ ինչ իսկ են:

Ասան որոյ և աստուածապետ
արդոյ մարգարեիցն հագացեալ՝
իրբն խնայտուն բժշկաց, զգեզ
գարանոյն ըստ ցաւոյ հիւանդին
պատրաստել, բաւնալ ջնջել ըզ-
գայթակարութիւնս 'ի բաց անցու-
ցանէլ: Որպէս և մի ոմն 'ի նոցա,
նէ պատուածական զգութեամբ
հոգւոյն լցեալ՝ գոչնաց ասելով,
թէ աստուածք որ զերկինս և
զերկիր ոչ պրապին՝ կորեցն յերկ-

րէ 'ի ներքոյ երկնից . այլ տէր
որ արար զերկիր զօրութեամբ
իւրով, և ձգեաց զերկինս սքանչե-
լի խորհրդով իւրով, և պատրաս-
տեաց զտիեզերս ամենայն իմաս-
տութեամբ իւրով . և որոտայ
ձայնիւ, և ընու ջուր բազմու-
թեամբ յերկինս, և հանէ զամպս
'ի ծագաց յերկրէ . զփայլատա-
կունս իւր յանձրեա արար, և
հանէ զհողմս 'ի շտեմարանաց իւ-
րոց :

Յիմարեցաւ ամենայն մարդ 'ի
գիտութենէ 'ի վերայ անձանց
թշուառութիւն յարուցանել .
անգէն անձամբք յանձանց իւ-
րեանց ամօթալից առնել զերեսս
իւրեանց, և մեծի բարկութեանն
Աստուծոյ պատրաստեն զանձինս .
այլ այժմիկ կացեալ է՝ յայսմ
յանդիմանել զմոլութիւն ձեր,
զի 'ի կարգի իւրում պատշաճէ :
Այլ այժմ որ 'ի կարգէն իսկ
սկիզբն արարեալ պատմել ձեզ՝
ըստ իւրաքանչիւր կարգի պատ-
մեսցուք :

Հանեալ այնսւհետե զմարդն
 'ի փափկութեան հանգստեան
 , գրախտէն՝ արտաքոյ գրախտին
 բնակեցուցանէր . և փակեալ նմա
 զճանապարհ Ծառոյն կենաց՝ զի
 մի տկանատես անգամ լիցի վա-
 յելութեան գրախտին : Անդ և
 երկիր անիծեալ, փուշ և տատաակ,
 հաց ցաւոց , և Ագամայ մահկա-
 նացու մահ . և այս մարգասիրու-
 թեան նշանակ է . որպէս ասէն
 իսկ 'ի բերանոյ մարգարէին Աս-
 տուած . Թէ խրատեսցէ զքեզ
 աստամբութիւն քո , և չարիքն
 քո կշտամբեսցեն զքեզ . ապա
 գիտասցես դու , Թէ չար և դառն
 եղև քեզ Թողուլն զիս , ասէ տէր
 Աստուած քո : Եւ 'ի միւռոսմն
 ասէ . Թէ յորժամ գարձցիս և
 հեծեծեսցես , յայնժամ կեցցես
 և գիտասցես , Թէ ուրիցես : Քան-
 զի յորժամ դառն ճաշակացն և
 կասկածանաց մահուան պաշարեալ
 իցէ , անթափ 'ի մտացն յիշեսցէ
 զյիշատակ Ծառոյն կենաց , և
 հեծեծելով խնդրեսցէ զմուտս

Գրախօսին վայելութեան. զի և յանդիման գրախօսին բնակեցուցանել՝ ասացելոցդ վկայէ :

Ի 2. ԻՍԿ բարերարն ոչ միայն ՚ի գրախօսին, այլ և արտաբոյ նորին չէեռանայր ՚ի նոցանէ, յորժամ յանդիման գրախօսին բնակեցուցանէր : Վասն իւրոյ բարերարութեանն հրամայեաց սերել յերկիր. ուր և անդէն ակնարկելով արարչին՝ ծնունդ արձակեալ յերկիր, սկսան բաղմանալ ընդ ասելն. աճեցէք և բազմացարձք, և լցէք զերկիր :

Ուրուոցն ադամայ անդրանկանն Վայէն անուն ճանաչէր, և միւս ումն Հաբէլ. որք անդէն զիմաստութիւն տուողին ՚ի մէջ անցուցեալ, նորին իմաստութեամբ՝ զնոյն արարիչ ճանաչել : Արդ առեալ Վայէն երէց որդին ընծայս նուիրեաց յարմտեաց. որայ կապեալ ջորենոյ ՚ի պատարագս նմա մատուցանէր : Ընդ այն հայեցեալ Հաբէլ, ՚ի հօտիցն. գառամբք ընծայեցուցեալ պտուղ ՚ի խաշանցն

մատուցանէր : Իսկ Աստուած իւրով մարգարտութեամբն խոնարհեալ լինծայս յորդանցն Ադամայ մերձաւոր ճանաչէր : քանզի և անգէն իսկ ընտրութիւն առնէ՝ զոմն 'ի միամտութեան գտեալ՝ ընդունի զգառապտազն : Իսկ զոր ընդ եզրօրն յերկմտութեան գլուխալ՝ անգրէն գառապարտեալ գարձուցանէր վասն երկմտութեանն . և նա անգէն վասն որոյ մահ խորհեալ սպան զեղբայրն . և անգէն նշովեալ երկիր վասն նորա, և նա ինքն անխճաւ զաւաական հանդերձ :

Ապա՝ ադամայ այլ որդիս ստացեալ յԱստուծոյ, մտխանակ սպանելոյն Հաբելի, որոյ անուն Թեթ ճանաչէր : Իսկ այն ապանեալն՝ վասն արգարտութեան իւրոյ կենդանի է առ Աստուած . զի որ յոչնչէն արար՝ նոյն կենդանաջուցանէ զնա յորժամ և կամի, զոր յոյժ պատմել գիւրին է ձեզ . յորժամ զձեզ ջերմեռանդն 'ի հաւատա տեսանիցեմք՝ աստուծոյ

մեզ, որոյ արդարութիւնն կայ և
պահի յաւիտեանս յաւիտենից :
Ապք. Կային նենգատոր մարդաս-
պան, նշովեալ անխառն վտանայ
արիւնք արեւեցոյ. հրամանաւ Աս-
տուծոյ, զի օրհնեալց 'Ամսուրն
զմեկն, և երեսնն պատուեր, զի մի
հրամանն օրհնեալ. խառնակեացն
յանիմեան : զաւարին, մարդ զարդա-
նին Կայենի : Ապք. ըստկերպն
մարդիկն, առհասարակի վերայ
երկրի կողման յեղին երկու
շուան :

Իսկ սեմեան յեղին, որ կային
նահապետք արդարք մինչ ի դարն
աւթերորդ. առ որս ըստերաբաւ-
թիւնն մերձաւոր եղեալ մասն
գամայն իսկ առ արմենքս միջ
ըստերաբաւթեամբն յաւարեանց,
զի մի մեռացոյն ընտանեմեկանն
շինեցին : Այսան որոյ և երկայնա-
կեայ իսկ արարեալ զհարան, և
յերկարաբնաց ծնունդ ընդհեմց
զի գոնեայ վասն ջանեմեկեան
որդւոյն երանիցն ի խնդիր Աս-
տուծոյ. մանաւանդ զի կարեա-

բաղայն իսկ է գիտա ծննդոց ի
կեանս երկրածնայ :

Այդ նահապետք կարգեալք ,
Աբառն առաջին առաքածա-
ստեղծ , աշտինքն Աբառն և Յէթ,
և ի նմանէ Ենուք . և ի նմանէ
Պայնալի . և ի նմանէ Մաղաթիկէ
և ի նմանէ Յարեգ . և ի նմանէ
Ենուք . Եւ Կիւր Ենուք ան-
հայտնար վաթառն և հինգ , և ծնա-
ղ Մաթուսաղայ : և համայ եղև
Ենուք Արածոծայ :

Կաւ ամենայն նահապետացն
շատակերաց եղևալ իրեն ի բարե-
բարու թէ անպի Աստուծոյ ան-
հաղ բաղմացան . նոյնպէս և յետ
ծննդոցն յերկարակեացա արար-
եալ , զի որք Աստուծոյն ասա-
ցանք արամեացեն հալք որդաւոյ .
զի իրեն արատուիրանք զգուշա-
ցուցիչք լինիցին առ ի ծանօթ
առնելոյ զնոսա Աստուծոյ . որ-
պէս և ասացաւ իսկ , թէ հարցնի
դու զհարս քո և պատմեցենք երգ
և զծերս քո և ասացենք բեղ-
որով յայտ իսկ է թէ վասն այնու

բիկ Երկայնակեացք, և ոչ վասն
բազմութեան ծննդոց:

Զի թէպէտ և ասաց Աստուած
ցԱդամ, թէ աճեցէք և բազմա-
ցարուք, և լցէք զերկիր, որպէս
յառաջագէտ ըստ մարմնական
բարութեն լինելոյն ասաց. իսկ Աս-
տուած ոչ ի բազմացուցանելն
միայն, այլ անդէն և անդ կամեր,
զի ի մշտնջենակեաց անմահու-
թիւնն փոխեսցին: Որպէս և զԵ-
նովք տեսանեմք յետ վարուց
երկրակեաց կենաց, յետ ամուս-
նանալոյ և որդիս ծնանելոյ ուղ-
ղութեամբ վարուցն, վերացու-
ցեալ զնա կենդանւոյն յանմահու-
թեան վիճակն. որ ոչ վասն առն
միայնոյ, այլ զի եւք նորա այլոց
ճանապարհ գործեացեն. և ոչ
բռնազրօսութեամբ առեալ ի
կեանսն, այլ զպարտ հաճոյական
վարուց հատուցեալ: Սոյն օրինակ
կամեցեալ Աստուծոյ զամենե-
ւեան յանմահութիւն փոխել յետ
աստ վայելելոյ ամենեցուն:
Ամենայն մարդիկ ութերորդ

Գործուն և Գործունքնալ՝ մեծոք և
 մեղաց Ժառանգեալ՝ մեծացան զա-
 թարեքն յուսակաթոյսը՝ ի ինչնաց
 անտի՝ Սատուծոյ և աստեկանեալ
 զուղղական զիւրեանց՝ ճանա-
 փարէն : Մասանեաց զնոսա Սա-
 տուած ի կրան անձանց իւրեանց-
 առեալ զոքի շնորհաց մարդաստե-
 լութեան իւրոյ ի նոցանէ, զորոց
 և զսոսնէն աստեկանեալ առե- որ
 և աստեկանեալ Սատուծոյ՝ արհալին
 զստեկութեան նշանակ է, զի
 թերեւս ասեալ յաշտանեւ մար-
 թապեմեալեւ զորոց զապարդական
 զարուծիւնն, որ խառնակեցան
 յանկեմեալ զառակն Կայենի ,
 ի պոռնկութիւնս, յաշտանեալ
 վարս, առեալ մեռեղտի միանգա-
 մայն : Իսկ երկիր զաղբացեալ ի
 վարուց մարդեան գարշեցեալ :
 որպէս առե իսկ ինչ միանգամայն
 ամենեքեան յամբարտութիւն
 կործանեցան, և ամենայն մարդ
 որդեկաց զճանապարհս իւր ի վե-
 րայ երկրի :

Ի է . ի ԺԱՅԵՐԵՆԵԱԿԻ ԵՄԵԼԻԿ

Թի Թիայն ոմն արգար գտեալ յար-
 գարացեալ արհմէն, որոյ Նոյ ա-
 նուն կարգացեալ, հաճոյ եղեալ
 Աստուծոյ սիրեցաւ ի նմանէ : Որ
 հրաման տաւալ Նոյն յԱստուծոյ
 առնել տապան արկղադարծ Թիայ-
 տիւ՝ բազում ամաց գործելոյ,
 առ ի հարկանելոյ աղցին Թշուա
 ապելոյ : Որոյ խառտացեալ ոյ-
 նուհեանաւ առնուլ զՆոյ ընտան-
 եզն հանդերձ և ամենայն շնչա-
 կանօքն ի տապանն, և ամենապահ
 ձեռապին Թիակել զտապանն : Եւ
 ապա գարծուցեալ զանդունգա
 աւաղակապս ցամաքաւ՝ հանդերձ
 հոսանօք արձակելովք յերկնից,
 հեղեղառատ ծովապատիժ բար-
 կու Թեամբ, զառ ի ներքոյ երկ-
 նից ջնջել, առհասարակ ողողեալ
 սրբեաց : Իսկ յետ սաստիցն ան-
 ցելոց՝ զայն արգար աշխարհա-
 հայր երկրակալ՝ յաւիտենապիտ-
 ութաւն կացուցեալ, զոր և յեր-
 կարակեաց արարեալ, առ ի պատ-
 մելոյ աղցացն եկելոց զհամաշ-
 իարհական բարկութենն պայտանն :

Բայց ապա միատուհմ միաշնորհ
ազգին բազմացելոյ, խորհուրդ
առեալ համագումար՝ երկնաբերձ
աշտարակ շինելոյ, անուանակէր
առ 'ի յիշատակ մշանջեհաւոր
փոխանակ յաւիտենականին Աս-
տուծոյ . որոյ պատմի անուն
յաւիտենից յաւիտենս, և յիշա-
տակ ազգաց յազգս :

Որոյ բարձրագոյն ազգացու-
թեամբ ցուցեալ զառտուածա-
գործ գիտութիւնն 'ի խառնա-
կելու, յամբոխելն, և զմիասնունդ
ազգն՝ բազում ազգս այլաշնորհ
տարածայնս, անծանօթս 'ի մի-
մեանց ընդ երեսս երկրի ակռեր .
զի մի՝ կամայական սահման ան-
ձանց արկանիցեն, այլ յաւիտե-
նագիր սահմանացն Առտուծոյ
հնազանդեալ գնասցին :

Որ 'ի բաժանել ազգացն և 'ի
խառնակել ընդուացն, և 'ի ցանել
որդոցն Ագամայ, կարգեաց
սահմանս ամենայն ազգաց՝ ըստ
թուոյ հրեշտակաց Առտուծոյ . և
քանզի տարածելոյ ազգացն առ-

տուածամեծաց գլխութեամբն՝
 իւրաքանչիւր պաշտամունս 'ի
 տարրական արարածոց որոշեալ,
 խոտորեցան յանդունդս մոլորութեան:

ԻԸ. ԻՄԿ այր մի աստուածե-
 ղէն ազգեցութեամբն զարթու-
 ցեալ ամենեցուն երանելին՝ Աբ-
 րահամ անուն ճանաչի. ճշմար-
 տին Աստուծոյ ուղեկից լեալ՝
 երթալ զհետ հրամանաց նորին
 հնազանդէր. առ որ բարբառ ար-
 ձակեալ Աստուծոյ՝ ելանել նմա
 'ի հայրենեաց իւրոց. քանզի պա-
 տրաստական գտանի Աստուած
 ինդրականաց իւրոց:

Արդ ելեալ Աբրահամ 'ի հայ-
 րենեաց իւրոց, զհետ հրամանացն
 Աստուծոյ գնացեալ՝ հաւատովք
 վարեցաւ. որ մեծ աւետեաց ար-
 ժանի եղև, ճանաչել զկամս
 արարչին իւրոյ կատարէր. որ ել-
 եալ՝ 'ի մէջ օտար ազգացն հեթա-
 նոսաց պանդխտեցաւ. ըստ առ-
 տուած ապաշտ սովորութեանց
 բազում ամօք, զհամբերութիւն

1

յաման խորհրդեր :

Արդ իբրեւ լցան նորա ամբ ինչ
նշխառն ե ինն, երեւեալ Աստուած
Աբրահամու . ե ուխտ եղեալ
խօսէր ե վերանայր . գարձեալ
հրեշտակոք երեւեալ 'ի Մանգրէ՝
զպարզեւական զաւակն խոտաւ
ցաւ . ե զիւր որդին զալ մտանել
լնդ մարմնով, առնուլ մարմին 'ի
զաւակէն Աբրահամու, ե լինել
որդի նորա, ե ամենայն հաւա-
տացելոց իւրոց լինել հայր արդա-
բութեան, ե նահապետ արդա-
րոց զնա կացուցեալ :

Կա ե մարմնապէս իսկ զանթիւ
բազմութեանն զխոտառմն զաւա-
կին ընդունէր . որով ճանապարհ-
հաւ իսկ միանգամայն ժանգա-
գործ երկիրն Սոգոմացեոց խրա-
տեալ կուրացելովքն, առա 'ի
չհաւանելն՝ իջուցեալ կրակաբեր
անձրեւա, ե աստուածաստութեալ
կութեամբն համառօտ գտուեալ :

Եւ յետ այսորիկ եղեալ կա-
տարեալ նմա խոտառմն զաւակին,
տուաւ նմա որդի խահապ : Եւ

դարձեալ երեւի Աստուած Աբրա-
համու, առ ՚ի սպառաքել ըզ-
փորձական զգոհն զԻսահակ, որով
զաւեաիս հանդերձելոցն ըն-
կալաւ: Նոյն օրինակ և առ Իսա-
հակ որդին Աբրահամու երեւեալ,
զհայրենի զինքն Աստուած յուշ-
տռնել:

Իսկ առ Յակոբ որդին Իսա-
հակայ՝ եւս սքանչելագոյն սանդ-
ղաձև երկնաբերձ տեսլեամբ հան-
դերձ ամենայն հրեշտակօք՝ տէրն
Ծանուցեալ երեւի. երբեմն իբրև
զայր մի սոսկագոյն, և երբեմն
գիշերամարտ մենակուիւ. բայց
մարդարէն հրեշտակ ասէր:

Զոր և կաղացուցեալ իսկ՝ աս-
տուածատես անուամբն նշանա-
կեալ արձակէ, որ հանապազա-
տես յիշատակ երեւեալ տեսուն՝
յակոբեան զաւակին փայլեցէ:

Եւ այսպէս ընդեւական և մեր-
ձաւորագոյն յաճախէ զերեւելն,
մինչև հեթանոսաց թագաւորացն
հնազանդի տեսլեամբն՝ առ ՚իսպահ-
սկանութիւն իւրոց Ծանօթիցն:

զորոց և պատմէր իսկ, թէ կշտաւ
բերաց զթագաւորաց վասն նոցա՝
չմերձենալ յօժեալս . յայտարարեալ
թէ արգարեք թաժին տեսան
Յակոբ, և վիճակ ժառանգու-
թեան իւրոյ խորայել :

Որոց և զամենայն ժամանակս
զհետ երթեալ օգնականութիւն
տանելով, օրհներէ աճել բազմաց
ուցանել զգաւակ նոցա ՚ի պան-
դխտութեանն : Զոր և յերկիրն
Եգիպտացոց իջուցեալ զնոսա
առ հաց ՚ի բերան՝ սովոյն պատ-
ճառաւ, որ լինին ընդ հինգ նա-
հապետան յարրահամեան գորէն՝
ամբ իբրեւ չորեք հարիւր և երե-
սուն :

Ապա անգրէն տեսանեն զբար-
ձրագոյն զառաւելութիւն շնոր-
հաց մարդասիրին Աստուծոյ յեր-
կիրն Եգիպտացոց . զի զայր մի
՚ի բանա արդեւեալ կալանաւոր՝
հանեալ վերացուցեալ յայտնի
արարեալ մարգարէական արու-
եստիւ, տէր Եգիպտացոցն կա-
ցուցեալ :

ԻՅ. ՅՆՑ այսորիկ բաղնացու-
 ցեալ զժողովուրդ իւր յերկրին
 Եդիպոսացոյ, և ետեա զնոսա
 նեղեալս 'ի նոցանէ : Արդ նկեալ
 երեւեալ տէր առն ժող 'ի ժողո-
 վոցենէն Եդոսյեցոց, ընդ որ
 կարի հաճեալ և արժանի գտեալ
 աստուածային խորհրդոցն . որոյ
 անուն՝ Մովսէր ճանաչէր : Երեւ-
 եալ նմա 'ի Քորեր լերինն բոցա-
 նշան բորբոքեալ մարենոյն . ծա-
 նօթա տուեալ Մովսիսի 'ի հայ-
 րենեաց անտի, և զէական անուան
 իւր ճշմարտեալ՝ առաքել զնա
 Եդիպոս . ընդ որում իջեալ
 ազգի ազգի հարուածովք տան-
 ջէր զԵդիպոսցիան առ 'ի խրատ
 Եւ . հանեալ զխորայելացիան
 հոգնանացեալ ամպովն, և սխանաձև
 լուսովն, և բոցադէզ հրոյն սպառ-
 նալեօք, հերձեալ զանգունգա
 ծովախորս, սուզանելով զԵդիպ-
 տացիան, և անցուցեալ զժողո-
 վուրդն հանէ յանապատ . զոր և
 նշանագրեալ վայելեցուցանէ :
 Յանի 'ի Քորեր, և հանէ զնոսա

'ի լեւանն Սիննայ. և անդ 'ի վեր
'ի փնէական լեռինն. ամեպարեկ
առաւած ամեւա խորան հարեալ:
Յարում և գունդ սիւնաձև ճա-
ռարայթածիդ; և մէդ և մառա-
խուղ արահական շուրջ զերամբն
պատեալ. անդ բանակ բիւրաւոր
հրէշտակաց:

Անդր այնուհետեւ կոչեցեալ
զՅովսէս՝ յանգիման առնել աս-
տուածակերպ տեսչեանն. որոյ և
յատկագոյնս նկատեալ, յայտ
առնէ պատգամբան ռոփցն կա-
պուտակագոյն ականակերպ ա-
զիւսանման զուտ երկնագոյն ջինջ
առ 'ի յիշեցացանել զգործակա-
ւոյն և զծովուն, և զգրեմի սիրտ
խտտերախ ժողովեղեանն, և 'ի
գիտաց ամբոռոյն շուրջ զնովաւ
շուք ահի իջրեւհրաբ բորոգեալ:

Աստուած, որ ամենայնիւ լոյս
է, ամենայնիւ լուր է, ամենայնիւ
տես է, ամենայնիւ բան է, ամե-
նայնիւ զորութիւն է, ամենայնիւ
խմսառութիւն է. հոգի կենդանի.
հար կիզելոյ. լոյս անխոփոխ է.

Վառք անսպասում, անքնին տե-
սիլ, անբաւ մեծութիւն. երեւել
նոցա որչափ նոքա փոքրացեն
հանդարտել նորա տեսլեանն:

Յետ որոյ քահանայիցն հան-
գերձ ծերովքն՝ ինքնատես եր-
եւելր. և ամենայն ժողովողեանն
եկեալ յանդիման երեւելր՝ ի տե-
սիլ ՚ի հաւք բարբառեալ. ՚ի շիփոր
բարբառոյ տալ նոցա պատգամ
պատուիրանաց՝ գրեալ ՚ի քարե-
ղէն տափտակս ձեռին Սատուծոյ.
ղի յօրինաց նորա երկիցեն, և ըզ-
պատուիրանս նորա պահեսցեն:
Եւ ասէ ցնա, թէ գամ ես յամսն
յանդիման լինել խորայեղացւոցն՝
խօսել ընդ քեզ, զի հաւատասցեն
քեզ: Եւ երեւեցաւ Կառք քրով-
րելիք, և սիւն ամպովք և միգա-
խառն հրով:

Իբրեւ ելնա երկիցս անդամ Կալ
առաջի տեպոն, ասէր՝ թէ՛ գաի
գլխութիւնս ՚ի քէն՝ երեւեցողքեղ
ինձ, զի գիտացից զանուն քո.
Քանզի ողորմութիւն գաի ես ՚ի
քէն: Ասէ ցնա տէր, թէ ոչ կա-

րեա անասնել զերեւո իմ. զի ՚չ
գոյ. մարդ որ անասնիցե զիս, և
ապրի. բայց ահա գնեմ զքեզ ՚ի
միտպ միմեզ, և անցուցանեմ առ
քեւ զքառս իմ: Եւ եցոյց նմա,
զի գթած է և ողորմած. և երեւե-
ցաւ նմա խոնարհութեամբն, զի
նա մի մեռցի, և ապրեացի և կեց-
ցէ: Որ և ամենայն ժողովրդեանն
եկեալ յանգիման երեւէր. զորոյ
և պարբառն առ հասարակ լու-
եալ, մինչ գեռ ընդ Մովսէսի բանս
՚ի կիրարկեալ էր:

Եւ այնպէս երեկոթո առեալ
՚ի ըրինն աւուրա բազումս, և
ականատես եղեալ. և զօրէն
զհոգեմատեան գիւանին զէառնն
պարեալ՝ ուսուցանէր զորդիան
Իսրայէլի. որոց և պատուիրանս
իւրագիրս շնորհեալ, յորում և
զաշխարհապատումն լինելն Մով-
սէսի ապր: Ցուցանէր և ՚ի նմա
նութիւնս ինչ անտապրական խո-
րան. զոր անեալ Մովսէսի, և
հանգերձ որդւովքն Իսրայէլի
գործեաց խորան նիւթական ըստ

օրինակիցուցելոյն, որով բնակիցէ
Աստուած 'ի մէջ նոցա : Յորում
և հանապազախօս խակ ընդ Մովսէսի եղեալ՝ բիւրասպատիկ օրինացն
կարգելոց . և ընդ նոսին հանապազորդեալ յօթեվանս անապատին , և ահաւորագոյն նշանագործութեամբք տարեալ հասուցեալ 'ի խոստացեալսն :

Եւ եղեալ ընդ նոսա յանապատի անդ , և շրջեցուցեալ զնոսանդ ամս քառասուն . վասն զի մոռացուցէ նոցա զսովորութիւն գիւցապաշտ քարապաշտութեանցն . զի թերեւս կարասցեն սակաւ մի փարատել 'ի հեթանոսական սնոտի ուսմանցն՝ որ ներկեալ անմոռութեամբ էին : Չի այսպէս ածեալ զմտաւ՝ թէ հանեալ զնոսա յերկրէն Եգիպտացւոց սովորութեամբ չարեացն , գուցէ ուր տանիցի զնոսա՝ եւս լի չարեօքն զնոսա տեսեալ, առաւել ևս բորբոքին 'ի չարիս . զոր օրինակ օգ զհօւր տեսեալ՝ ևս չարագոյն հրդեհ հատանիցէ . այլ նախ

քերտացէ 'ի նոցանէ զազան հնա-
ցեալ, և ապա զնոսին խի պղծա-
լից ազգացն Քանանացւոց խելիս
տարեալ բերացէ, և զնոսա անդ
բնակեցուցէ:

Ասան այնորիկ առեալ շրջե-
ցուցեալ զնոսա ընդ անապատն՝
ինքնասեռ 'ի լերինն լինելով, և
ազգի ազգինչանոց և արուեստիւք
'ի ձեռն Յովակիմ զգառանն արդաւ
համեան հրահանգէր: Երկնաւոր
հացիւն մանանայիւն քաղցրաւ,
թեան զնոսա կերակրէր. ջուր 'ի
փմէ բղերալ 'ի ծարաւն զտակս
հոսեցուցանէր, և լորամարդի
անդացեալ զբանակդն, զփափագն
հալերալ լցուցանէր:

Որ անգէն խի բարեացուցեալ
և դառնացուցեալ զարարիչն ալ-
նընդեամբ սովորութեամբ չարի,
փոխանակ բարերարին Աստուծոյ՝
որ թ հանդնեալ Աստուած անուն
եղեալ և փրկիչ հարգային. զասն
որդ բարկութիւն 'ի վերայ նոցա
եկեալ՝ տապափեաց անթիւ զորս
բարեութեան 'ի ժողովրդէնէ ան-

տիւ վասն որոյ հրաման ելաւ
 չեւր՝ չմտանել յերկիրն խոտաւաց-
 եալ։ Արդ անկան տատակեցան
 առնենքեան առ հասարակ յա-
 նապատի անդ, ազգն անօրէն
 զառնացողաց օրդւոցն խորայելի։

Եւ մեծ մարդարէն Մովսէս
 հրամանաւ Աստուծոյ ելեալ ի
 լեւան, և անդ մեռաիւր, որ
 մինչև ցայսօր զգերեզման նորա
 ոչ ոք գիտեկարաց։ Եւ սերեալք
 բազմացան յանապատին, որ ոչ
 գիտէին ամենեւին զլարին զմեռուի-
 ինչ մեղաց։

Լ. ԱՐԴ. ի վերայ նոցա այր
 մի ընտիր, ի ձեռանէ Մովսէսի
 հրամանաւ Աստուծոյ, զօրավար
 և առաջնորդ կացուցեալ, որոյ
 Յեսու անուն ճանաչէր. որ ա-
 ռեալ յանապատէն զարրահա-
 մեան զաւակն զորդիսն խորայելի,
 խաղաց դնաց ի խոտացեալ եր-
 կիրն. իլեաց քակեաց ազգս
 եօթն յամբարշտացն, և դնոսա-
 ւծեալ բնակեցոյց՝ ուր և տեղի
 երեւեցուցեալ։

Հարկ թանձան տեւան տաճար
 շինեցին. և յայտ էր ՚ի հրամանին
 Աստուծոյ . ու անդ միայն իշխել
 մատուցանել նմա զազանեղան պա-
 տարագաց, ու բնակեալ էր Աստ-
 ուած ՚ի մէջ մարդկան: Եւ անդ
 յայտուցեալ նոցա զատաւորս, որք
 ընտ Աստուծոյ կամայն գտնեին
 զնոսա, որ և լին էին հոգաւոր
 մարդարեալ թեան. և էր զի ա-
 մանէն արարեալ նոցա, իբրեւ
 մեռանէն փառաւորքն՝ գարձեղ
 ամբարշտեալ յԱստուծոյ, որից
 պաշտօն տանէին, և պատկերաց
 երկիր պագանէին: Այսն որոյ
 անդրէն մատնեալ զնոսա ՚ի մեռ-
 օտար ողջաց և հեթանաւութե-
 ւորաց, խրատէր զնոսա:

Յետ սյարթիկ ինքանք խեղ
 խնդրեցին յԱստուծոյ թագա-
 ւորս, և ետ նոցա: Յորոց միջի
 յարդոյ զԴաւիթ՝ որ լի էր հա-
 գաւթ արքով, որում մկայեաց եւ,
 թէ գաի զԴաւիթ որդի Յեսեայ
 աչք ըստ սրտի խնամ, որ արասցե-
 և կատարեացէ զամենայն զկանո-

իմ. և կանգնեաց ևս զաթոռ
նորա, և զաթոռ զգուռակի նորա:

ԼԱ. ԵՒ ապա դարձեալ էր
տեսանել 'ի պարգեւական եր-
կրին դունդա դունդա մարգա-
րէականա որք և տեսանողք կո-
չէին՝ վասն աստուածակերպ
յայտնութեանցն պատահելոյ:
Որք և բարձրագոյն պատմէին
խորայեղական տրհմին, ըստ խրա-
քանչիւր կարգի. որպէս և ար-
քայն Դաւիթ զհամաշխարհա-
կան տէրութիւն երգեաց, Թէ
տէր տէր մեր՝ զի սքանչելի է
անուն քո յամենայն երկրի:

Զի որումն կառօք տեսեալ՝
իբրև զօրավար պայծառագոյն. և
որումն իբրև զայր մի 'ի դատողա-
կան աթոռ դատաւոր, իբրև զոր-
դի մարդոյ ընդ ամպս երկնից
եկեալ զհին աւուրցն տեսանէ:
Իսկ այլ ոմն իբրև զայր մի 'ի վերայ
սեղանոյ. զոր և ասէր իսկ, Թէ
տեսի զտէր՝ զի կայր 'ի վերայ
սեղանոյ. տեսանեն զի Թէպէտ և
այր տեսանի՝ տէր ճանաչի:

Եւ միւս մէկն իմ պիտի չե լռեմքսդ :
Եւ տե՛սի զտե՛ր 'ի մերայ աթոռայ
բարձրացելոյ , եւ վեց թեւե թն . որո-
քեաքունդ շարք զտե՛րսմբն . ձա-
տի եւ զամենայն աստուածեղբն
խմանայ . որպէս եւ Աստուծոյ խոյ
սու Արարեալ . անհամար եւ յա-
ճախագոյն տեսիլս արարեալ , եւ
ամենայն զաւակի նորա : Զոր եւ
ասե խոյ մարդարէն 'ի տէրաւնի ,
Եւ եւ 'ի տեսիլս յաճախեցի ,
եւ 'ի ձեռն մարդարէից նմանեցայ :

Որ 'ի բաժանելն ազգացն եւ 'ի
խառնակել լեզուացն եւ 'ի ցանկ-
որդացն Արամայ , կարգեաց ասե-
մանս : Ըստ Թաւոյ հրեշտակաց
Աստուծոյ : Որպէս եւ հրեշտա-
կացն խոյ ինքնապատու՝ պա-
ռեալ զմեկուցայն Դանիէլի գիրա-
քան չե բարհմանաց . զոր ի բարե-
բարին Աստուծոյ , հարկանելով ,
'ի բարկութեան զպարտութիւնս
յիշէ . զի 'ի պղծագործոց պապն
եւ 'ի պատերազմական գիւտցն՝ ա-
ստուածակարդ անուշահոտութիւն՝
զազցա մարդկան աներկիւղ պա-

հէսցեն, առ 'ի յարդարելոյ 'ի
 գիտութիւն աստուածամերձ :
 Զոր և երանելոյն Դաւթայ՝ զչափ
 առեալ պատմէր, թէ բանակք
 հրեշտակաց տեառն շուրջ է զեր-
 կիւղածովք իւրովք, և պահէ
 զնոսա : Եւ մեծն Յակոբ, թէ
 հրեշտակն որ պահէր զիս 'ի ման-
 կութենէ իմնէ : Եւ ամենատերն,
 թէ հրեշտակ իմ երթիցէ առաջի
 քոյ՝ պատրաստել զճանապարհս
 քո : Որոյ պահպանութիւն առ 'ի
 ծանօթ առնելոյ աստուածամերձ
 գիտութեանն զմիասնական ազգան
 բաժանեալս՝ զանկեալսն յերեսաց
 Աստուծոյ, զի թերեւս երեւելի
 արարածովքս՝ ծանօթք աներեւ-
 ոյթք Աստուծոյ լիցին :

Զի արար 'ի միոյնէ արեւնէ զա-
 մենայն ազգս մարդկան՝ բնա-
 կեալ 'ի վերայ երեսաց երկրի . և
 հաստատեաց կարգեալ ժամա-
 նակս և սահմանադրութիւն բնա-
 կութեան նոցա՝ ինդրել զԱս-
 տուած . զի թերեւս զննիցեն զնա
 և գտանիցեն . զի աներեւոյթք

նորա 'ի սկզբանէ աշխարհի՝ յարա-
բաժոցս իմացեալ տեսանին . զի
տէրն արժանաւորաց իւրոց մեր-
ձաւոր է : Նոյն օրինակ 'ի տեսանէ
են ամենայն պահպանութիւնք .
զի ուր տէրն է , անդ ամենայն
քանակք հրեղինացն են . որպէս
և հայրապետին Յակոբայ՝ ըստ
յայանութեանցն եղելոցն առ
նա՝ միանգամայն իսկ 'ի միջի լի-
նէր հրեշտակախումբն քանակաց .
քանզի կարգեալ էին հրեշտակքն
ըստ նմանութեանցն , առ 'ի պատ-
գամաւորութիւն մարդկան , կամք
մարդասիրին Աստուծոյ որ առ
վեցթեւեան սերսվբէիւքն իմա-
նալի է :

Քանզի ոչ եթէ մարմնեղէն
թեւաւորք , այլ ըստ նմանութեան
թեւաւորք . որք երբեք բնա-
խակ սոսկագոյն իբրեւ զմարդիկ
հրեշտակքն երեւեալ . քանզի առ
Աբրահամու և Ղովթայ մարդկօրէն
իսկ գարմանեալ : Եւ առ Դանիէ
լիւ՝ իբրեւ զայր մի երեւեալ . նոյն
պէս առ Գէգէոնիւ՝ թանձրագոյն

տեսլեամք . իսկ Զաքարիա՝ հե-
ծեալ 'ի մէջ լերանց ետես : Եւ
Յեսուս՝ բնաւ իբրեւ զմարդ յան-
կարծոյն , որում և յաներկիւզս
հարցանէր . 'ի մէջն իցես , եթէ
'ի թշնամեաց մերոց . և ապա տե-
ղեկացեալ եթէ զօրավար է զօ-
րացն Աստուծոյ , անկեալ երկիր
պագանէր : Եւ նոյն օրինակ ամե-
նայն հրեշտակատեսացն՝ ճշմար-
տագոյն համարիմք այսուհետեւ
զհոգեկան ազգին զամենայն մար-
դակերպ նմանութիւնս առ մար-
դիկ եղեալ , առ 'ի պատգամաւո-
րութիւնս պասաւորութեան հրա-
մանացն Աստուծոյ կամօք՝ մար-
դասիրին Աստուծոյ . առ 'ի պաշ-
տօն ժամանակաց ըստ իրաց իրաց
ինչ ընծայելոյ , և ո՛չ հանապա-
զակիր զնոյն նմանութիւն յանձին
պահելոյ : Զորոց զանտարրական
անձինս մարգարէն գուշակէ , թէ
ո՛րար զհրեշտակս իւր հոգիս ,
և զպաշտօնեայս իւր 'ի բոց հրոյ .
զի հոգիք են հարկաւորք՝ որք
առաքին 'ի սպասաւորութիւն

ժողովանդաւորացն փրկութեան :

Վասն այնորիկ և անպատու մեղեալ Մովսէսի, զի մի ընդ անըզ-
գայ արարածս հոգիքն մտաւորք
և բանաւորք համարեսցին. այլ ծա-
ռայական սպասաւորութեամբն
ինքեանց բարձեալ բերիցեն զհրա-
մանո մեծութեանց փառացն Առ-
տուծոյ : Բայց վասն արարեալ
ընութեան նոցա՝ անդուռա 'ի
վերուստ մարգարէքն բարձրագոյն
զոչէին, թէ արար զհրեշտակս
իւր հոգիս : Եւ միւսն, թէ ես
իւր տէր Աստուած որ հաստա-
տեցի զերկինս և զերկիր, որոյ
ձեռք հաստատեցին զամենայն
զօրս երկնից . բայց եթէ էին տաք-
րաւորք, ապա երեւելիք և ոչ ան-
երեւոյթք . և առ հասարակ, և
ոչ ումիք երեւեալ : Իսկ եթէ
արարելոցն այսպիսի, որչափ եւս
առաւել բարձրագոյն անարար և
անմատոյց աներեւոյթ ընութիւն
էականին Աստուծոյ խմանայցի :

Որոյ ամենայն աստուածատեո
կատարելոցն միապէս մարգահա-

Ժառանգութեամբ երեւեալ ըստ
 իւրաքանչիւր ժամանակի, որ 'ի
 քարբառոյն և 'ի հրամանացն ճա-
 նաչի՝ եթէ մարդակերպ երեւ-
 եալ. քանզի և ընդ մարդկան խօ-
 սէր, վասն հրաւիրելոյ 'ի տեսիլ
 քարեացն խոստացելոց, և ոչ մշտն-
 ջենաւոր զնոյն նմանութիւն յան-
 ձին պահելոյ. այլ նա բաւական է
 նմանութեամբք ճշմարտութիւն
 ցուցանել. որով ամենայն դժուա-
 րինքն դիւրինք են, և անհնարինքն
 հնարաւոր. կարող է ամենայնի,
 և տկարանաց նմա և ոչ ինչ: Զորմէ
 և տեսանողքն բարձրութեան հնչե-
 ին. զի 'ի չափաւոր յայտնու-
 թեանցն զանչափական աներեւ-
 ոյթն ճանաչէին. և առ ժամայն
 տեսլեամբն՝ զէական զօրութիւնն
 գիտէին ըստ կարի իւրեանց:

Զոր և հայրապետն Աբրահամ՝
 տէր և դատաւոր ամենայն երկրի
 կոչէր. և մեծն Մովսէս՝ էական
 Աստուած և արարիչ ամենեցուն.
 որով և ցանկացեալ էր զփառան
 տեսանելոյ, զի ամենայն իսկ մար-

գարէքն տնամնողք էին: Ոմն՝ թէ տէր տէր առաքեաց զիս և հոգի նորա. և թէ՝ բերան տեառն խօսեցաւ զայս. ապաքէն որ՝ ի բերանոյն լսէր, և կերպարանացն ափանստեա լինէր: Եւ ոմն պաղատանս մատուցեալ ասէր. տէր տէր, ահաւասիկ խօսել իսկ ոչ գիտեմ՝ զի մանուկ եմ ես. տեսանին տառիկ զյանդիմանն ցուցանէ: Եւ ամենայն իսկ հրամանաբերքն՝ իւրե յերեսաց տեառն եկեալ բարձրաբարառ ընդհանուր ազազակէին. ոմն՝ թէ ասաց տէր զօրու(թեանց. և ոմն՝ թէ ասաց տէր ամենակալ: Իսկ ամով ստիան բարբառ. ոմն միտնգամայն իսկ Ճանաչի՝ որով ասէն, թէ ոչ արասցէ Աստուած իրս ինչ, եթէ ոչ յայտնեսցէ զկրտան ծառայից իւրոց մարգարէից:

ԼԲ. Եւ արգ յայտնի է այստե՛հետե ասացելովքս, թէ և նախաստեղծ մարգոյն զնայն նմանութիւն երեւեալ՝ ի սկզբանն. որպէս և առյապաջ ամենայն աստուածա-

տես կատարելոյն զնոյն պահեալ՝
 զի մի օտարադոյն ինչ և անծանօթ
 կերպարանօք զտեսողսն հարթու-
 ցանիցէ . մանաւանդ թէ տուաւ
 լաւագոյն , զի յատուածատես
 Հօրէն՝ որդւոյն տեղեկացեալ
 գիւրագոյն պատրաստիցին իբրե
 ընդէլականի . և զլուեալն ուն-
 կանն , և տկամբ ևս նկատեալ :
 Քրպէս և երանելին Յովք սիրելին
 Աստուծոյ տակըց Աստուած , թէ
 'ի լուր ականջաց լսէի զքէն յա-
 ռաջագոյն , բայց արդ և տէն իմ
 ետես զքեզ . ցոր և ասէր իսկ Աս-
 տուած . ակդեան իբրե այր զմէջ
 քո , և մի համարիք այլադ . ինչ
 երեւեալ քեզ :

Քանզի և 'ի սկզբան ըստ ազ-
 գեցութեն երեւեալ Աստուած .
 զոր և ասէն , եթէ ըստ պատկերի
 Աստուծոյ արար զմարդն : Եւ ա-
 մենայն յաւիտեանց ըստ նմին նմա-
 նութեան Աստուած փառաց ե-
 րեւեալ . զոր և ասէն վկայն Ստե-
 փանոս , թէ Աստուած փառաց
 երեւեցաւ հօր մերում Աբրահա-

մեւ. և ամենեւեմ տէր սարս-
ւովթ, և Աստուած ամենակալ
կոչէն:

Եւ արդ զերեւելն Աստուծոյ
ըստ նմանութեան մարդկան,
ապաքէն ըստ կարողութեան տե-
սողացն խմանալի է. և ոչ եթէ
անշարժակալ բնութիւնն Աս-
տուծոյ՝ սահմանաթափոյց և կող-
մնափակ իցէ. և երբեք երբեք
յիւսակայան սահմանաց յայլ
սահմանս երեւեալ դայցէ, որով
լի է ամենայն. այլ զիջանելով և
հնարաւորութեամբ ընդերացու-
ցանէր նմանութեամբքն. զի մեր
ձաւորս և աստուածամուխս և
յանդիմանատեսս ճշմարիտ կեր-
պարանացն պատրաստիցէ. քան-
զի 'ի նմանութենէն ապաքէն լի-
նի ճշմարտութիւն խնդրելի:

Որում և մեծն Մովսէս ցան-
կացեալ հայեր. զի թէպէտ ձեռն
'ի ձեռն, և բերան 'ի բերան յան-
դիմանախօս ընդ Աստուծոյ ճա-
նաչէր Մովսէս, սակայն ճշմարիտ
գեղոյն ցանկացր տեսանել ասե-

լով զԱստուած՝ թէ ցոյց ինձ
զանձն քո : Եւ արդ՝ տե՛ս զպա-
տասխանին. թէ ոչ գոյ մարդ որ
տեսանիցէ զԱստուած և ապրիցէ.
և ապա սակաւիկ ինչ նշանակաւ
նուաճեալ զհայցողն, և զքնա-
կանն աներեւոյթ պահեալ :

Տեսանե՛ս, զի անտեսական է
'ի տեսողացն, և անքնական 'ի
քննողաց ըստ անձնական կեր-
պարանայն. քանզի ոչ է թէ կեր-
պարանք ինչ տարրականք իցեն
նմանութիւնն, այլ առ ժամայն
տեսիլ. իսկ ճշմարտութիւն՝ բնու-
թիւն գոյական : Քանզի և Մովսէ-
սի նմանութիւն օրինական տար-
րական խորանի ցուցաւ, ըստ
որում կազմեաց խորան նիւթա-
կան. և Եղէկիէլի տաճար՝ օրի-
նակ տաճարի : Նոյնպէս և առա-
ջին մարդոյն նմանութիւն անտար-
րական մարդակերպ երեւեալ
Աստուծոյ, զի արասցէ՝ մարդ տար-
րական 'ի նիւթոյ՝ մերձաւոր ճըշ-
մարտութեան. քանզի Աստուած
անզլջական բարեբարութեամբ

խորով կարգեաց առաջին մարգոյն՝ մերձաւոր և աստուածամուկներէն աստուածական վայելչութեանն :

Եւ մի ըստ միոջէ տառապոյն Հոգին Աստուծոյ հեղեալ՝ ի վերայ դասադաս գումդագունդ տրոց մարգարէիցն՝ ի մէջ իորայէլական տոհմն , որք ըստ կամացն Աստուծոյ պատուիրէին իւրեանց ազգացն՝ պահել զգուշութիւն հրամանացն Աստուծոյ . որ աղգիին ընտիր, և պատուէր առին չմերձենալ և չխառնակել յայլազգիս . ի տոհմն հեթանոսաց , զի մի ևս ուսցին զմեզս նոցա :

Իսկ նոցա խառնակեալ Թաթաւեալ խնամութեամբ ընդ նոսա, առին ուսան զանտառած պաշտութիւնն նոցա . Թագաւորքն և իշխանքն խառնակեցան : Վասն որոյ տրտումը եղեալ մարգարէին գոչէր , Թէ խառնակեցան ընդ հեթանոս և ուսան զգործս նոցա . Ժառայեցին կոոչ նոցա, և եզկ նոցա ի գայթապաւ,

Թիւն, և թէ զոհեցին զուստերս
և զգաստերս իւրեանց դիւաց, և
հեղին արիւն ամբիծ. արիւն ուս-
տերաց և գաստերաց նոցա, զոր զո-
հեցին կռոցն Քանանու:

ԼԳ. ԱՐԴ տէր Աստուած 'ի
Ժամանակի զի հարկանէր զեր-
կիրն Եգիպտացւոց՝ զի հանցէ զնո-
սա անտի, կոտորեաց զամենայն
անդրանիկս Եգիպտացւոց, և
փրկեաց զնոսա անտի: Վասն որոյ
եգեալ ուխտ ընդ հարս նոցա՝
նուիրել զորդիս իւրեանց անդրա-
նիկս տեառն Աստուծոյ իւրեանց,
փոխանակ այսորիկ առեալ զոր-
դիս և զգաստերս իւրեանց՝ դիցն
հեթանոսաց զոհեցին: Բազինս
շինեալ յերկրին՝ զոր տէր Աս-
տուած իւր անուանեալ վիճակ
Ժառանգութեան կոչէր, նոքա
պատկերս կանգնեալ փոխանակ
նորա՝ քարանց և փայտից երկիր
պագանէին. և շաղախեալ երկիր
յարենէն, որ պոռնկեալ 'ի դիսն՝
յաճախէին և զպոռնկութիւնս
մարմնոց. վասն որոյ պոռնկեալ

'ի գնացա իւրեանց :

Զի 'ի մտանէլն նոցա յերկիրն զոր ետ նոցա , հրամայեաց ջնջել զանօրէն ազգան որ էին յերկիրն՝ զոր ոչ սատակեցին . այլ գաշնաւոր եղեալ՝ ուխտս հաստատեալ ընդ ազգան անօրէնս , ընդ որում և միաբանեալ ժառանգեցին զամբարշտութիւն : Զի Աստուած վասն չարեացն իւրեանց եհան զսոսն բնակիչս երկրին 'ի բնակութենէ անտի : Իսկ նոքա մտեալ զնոյն գործ միաբանութեամբ գործել սկսան իւրեանց թագաւորքն և իշխանօքն և քահանայիւքն հանգերձ :

Վասն որոյ տեսուն Աստուծոյ յառաւել գլխոյ մարդասիրութեան իւրոյ՝ առաքեալ առ նոսա մարդարէս սպառնալեաց պատգամօք զի գարձցին յանօրէնութե գործոց իւրեանց , և պաշտեցին զԱստուած զարարիչն ամենայնի . որ վասն իւրոյ մարդասիրութեանն գթացեալ ոգորմէր 'ի վերայ չարութեան նոցա : Որ մարդա-

րէիւն տրտնջէր զնոցանէ , թէ
փայտին ասացին հայրիմ ես դու,
և քարին ասացին՝ թէ քո իսկ
ծնեալ է զմեզ . և դարձուցին
յիս զթիկունս , և ոչ զերեսս իւր
եանց :

Արդ չար և անմիտ ազգին կու-
րացելոցն յարուցեալ 'ի վերայ
մարգարէիցն՝ 'ի քարկոծել և 'ի
սպանանել . և այնչափ կոտորել
զնոսա , մինչև աղաղակել մարգա-
րէի միտջ , թէ ես միայն մնացի :
Եւ առեալ զՄարգարէ սուրբա-
նունն , կարգալ սուտ և ընդվայ-
րահար քրմացն :

Կա և աստուածատէս մարգա-
րէքն ճշմարիտք , որք ճշմարտու-
թեամբ պատմեցին նոցա զգա-
լուստ ճշմարիտ որդւոյն Աստու-
ծոյ յաշխարհ՝ մարմնաւորու-
թեամբ հանդերձ . որ գառնացող
ազգին՝ և զայն չկամեցեալ լսել :
Վասն որոյ ևս առաւել 'ի վերայ
նոցա զմահ զօրացուցեալ , զի և
մի ոք ոչ մնացեալ՝ զոր ոչ սպա-
նին սէսպէս տանջանք :

ԼԴ. ՎԱՍԻ արոյ բարկացեալ
տեղուն Աստուծոյ 'ի վերայ ժո-
ղովդեանն՝ դարչելի առնէր ըզ-
ժառանգութիւնն, մատնեալ զնո-
սա 'ի ձեռս հեթանոսաց. զի զու-
րոց սիրեցին պաշտել զգիւն, և 'ի
նոսին պռոնկեցան, զնոսին տան-
ջիւս և թշնամիս և գերիչս 'ի վե-
րայ յարուցեալ՝ մատնեաց 'ի
ձեռս նոցա. որպէս և ասէն, թէ
մատնեցի զնոսա 'ի ձեռս հոմա-
նեաց իւրեանց հեթանոսաց, և
տիրել նոցա ատերեացն, և թըշ-
նամեացն նեղել զնոսա, խոնար-
հեցուցեալ զնոսա 'ի ներքոյ ձե-
ռաց նոցա: Զի թէ և բազում ան-
գամ փրկեալ զնոսա 'ի ձեռաց
նեղեացն, սակայն յետ ելանե-
լոյն 'ի նեղութենէն՝ 'ի նոյն յա-
ճախեցին. դառնացուցին զԱս-
տուած 'ի խորհուրդս իւրեանց,
և կուրացան յանօրէնութեան
իւրեանց:

Սակայն հայեցաւ տէր 'ի նե-
ղութիւնսնոցա՝ 'ի լսել զձայն ա-
ղօթից նոցա. յիշեալ զուխան որ

ընդ հարան էր, և գլխացեալ ըստ
բազում ողորմութեան խրում,
և ետ զնոսա 'ի գլխութիւնս ա,
աւօք ամենայն գերչաց նոցա .
Փրկեաց զնոսա տէր Աստուած, և
ժողովեաց 'ի հեթանոսաց . գար,
ձուցեալ զնոսա 'ի գերութենէն
յետ ամացն եօթանասնից, յեր-
կրէն Բաբելոնի, 'ի կողմանցն Ա-
սորերոտանի :

Շինեաց զաւերական վերաւին,
և նորոգեաց զաւանդար անուան
խրոյ . ետ զմարդարեութիւն, և
գարձոյց զքահանայութիւն, և
նորոգեաց միւսանգամ վերաւին
զամենայն . և անդէն իսկզբանն
ընծայեցոյց, զոր յետ անցելոց
յաւիտեանց կատարեաց միած-
նաւն խրով :

Չի ոչ եթէ յետոյ խնացեալ
ամենագիտին՝ գայր երեւել որ-
գին յաշխարհ, և բարձրացուցա-
նել զմարդիկ 'ի փառս աւագու-
թեան . այլ ըստ յառաջագրու-
թեան իսկզբանն՝ կատարեաց 'ի
Վախճանի : Չի խորհուրդն ծած-

կեալ առ Աստուած յազգացն և յաւիտեանցն, այժմ յայտնեցաւ որոց իւրոց. քանզի նմանութիւնք երեւեալ առ ժամայնք արդարոցն՝ դուշակք ճշմարտութեանն յաւիտեանականի որ դաւոցն էր՝ լինէին :

ԼԵ. Զի բազում մասամբք և բազում օրինակք՝ կանխաւ խօսեցաւ Աստուած ընդ Հարան մեր մարդարէիւք. 'ի վախճան աւուրցաւ այսոցիկ խօսեցաւ ընդ մեզ որդւոյն, զոր եգ ժառանգամենայնի, որով և զյաւիտեանոս արար. որ է լոյս վառաց և նկարագիր էութեան նորա. որ կրէ զամենայն բանիւ զօրութեամբ իւրով :

Տեսանեմ զմասունն և զօրինակն և զմարդարէան յաճախադոյն, և Աստուած մի՛ որ վասն միոյ միածնին իւրոյ խօսէր : Ասաց մարդարէն 'ի գիմաց տեառն, թէ ես եմ Աստուած, և չիք այլ ոք բայց յինէն, որ պատմեցէ յառաջագոյն զվերջինսն մինչ չև և.

դեալ իցեն , և միանգամայն կատարեսցին . զի զխորհուրդն լցեալ 'ի ժամանակաց , և յայտնեալ մարգարէական գրովք , վասն միայնոյն իմաստնոյն Աստուծոյ գիտէր :

Իսկ յորժամ ինքն եկեալ փրկիչն Որդին Աստուծոյ՝ յայտնեացաւ աշակերտսն , զի երանի եւ տակ աչաց ձերոց՝ զոր տեսանէք , և տկանջաց ձերոց՝ զոր լսէք . զի բազում մարգարէք և արդարք և թագաւորք ցանկացան տեսանել զոր տեսանէք , և ոչ տեսին . և լսել զոր լսէք , և ոչ լուան :

Տեսանեա զի աղգեցուցիչք էին նմանութիւնք Ճմարիտ կերպարանացն Քրիստոսի . և վայրկենի նմանութիւնք՝ 'ի մշտնջենատես կերպարանան փութային հասանել : Զոր և օրէնքն մովսիսագիրք ամենայն իրօք զհանդերձելոցն նշանակեալ փայլէին :

Քանզի իբրեւ ետես Աստուած զհամաշխարհագործ զմեղան տալածեալ , և որով մահն թագաւո-

րեալ՝ առ հասարակ՝ կլանէր յԱ
գամայ մինչև 'ի Մովսէս, և 'ի մե-
ռացոնս գարձուցեալ զկենսաբեր
աւետիսն յառաջագիրսն, որպէս
հոգի ինչ մտնական հրդեհ՝ որ
ապականիցէ զքրինս և զգաշտո-
ւորձովեալ այնուհետև 'ի ներքե
զօրէնսն իբրև զհեղեղատ աստուիկ՝
շիջուցանել զայն համատարած ։
Վասն որոյ և ասէն, թէ ամենայն
որ արասցէ զայս՝ կեցցէ 'ի սոսին-
զի որպէս Ագամայ՝ զի թէ ճա-
շտեկացէ 'ի ծառայն՝ մահ սպառ-
նացաւ, ուստի թագաւորեաց
մահ . նոյնպէս և զօրինացն ասաց,
թէ որ արասցէ զայս՝ կեցցէ 'ի
սոսին, որով և շիջաւ մահ ։

Քանզի և օրէնքն իսկ ստուե-
րագիր յօրինակատարն Քրիստոս՝
կարուսին զմահ . որով և յայտ
իսկ արարեալ զծովացեալ ըզ-
մեղան, և 'ի համար արկեալ, և
լստ իւրաքանչիւր յանցանաց մահ
սպառնացեալ ։ Եւ տկարացու-
ցեալ զամենեւին, և փակեալ ընդ
անիծիւք և ընդ մեղք . զի յոր-

Ժամ եկեալ բառնայցէ ամենա-
փրկիչն Քրիստոս զմեզս անխժա-
բերս և մահածինս, ասացեն ա-
զատեալքն, թէ շնորհք նմա՝ որ
յայնչափ մահուց փրկեաց զմեզ :

Որ յայտ առնէ, թէ օրէնքն
Քրիստոսի մնային. ասելովն, թէ
օրէնքն յանցուածոց վասն յաւե-
լան, մինչև եկեսցէ զաւակն՝ ո-
րում խոստացեալ էր, կարգեալ
հրեշտակօք ՚ի ձեռն միջնորդի :
Քանզի ընդ օրինօքն ասէ փակեալ
ազահայք ՚ի հանդերձեալն հայե-
ցեալ. որում ոչ միայն աղքեր-
կածնաց, այլ և աներեւոյթ զօրք
հրեշտակաց՝ հանդերձ ամենայն
անզգայ արարածովքս սպասեալ
մնային. ըստ այնմ թէ ակնկա-
լութիւն արարածոցս յայտնու-
թեան որդւոյն Աստուծոյ ապա-
տէ. զի ընդունայնութեան արա-
բածք հնազանդեցան. ոչ իւր-
եանց կամաւ, այլ վասն այնորիկ
որ հնազանդեցոյցն յուսով. զի և
իմբեանք իսկ արարածքն ազա-
տեացին ՚ի ծառայութենէ ապա-

կանութեան՝ յազատութիւն փա-
ռաց Որդւոյն Աստուծոյ :

Քանզի յորժամ Ագամ որ
լստ պատկերին Աստուծոյ արա-
րաւ, և ամենայն զաւակ նորա՝ որ
որդիք Աստուծոյ կոչեցան, կա-
մօքն իւրեանց զապականութիւն
ժառանգեցին, ընդ նոսին և ա-
նայն արարածք հնազանդեալ ա-
պականեցան. ոչ իւրեանց կամաւ,
այլ վասն առաջնորդութեան կա-
մօցն Աստուծոյ առ ՚ի Քրիստոս
ազատելոյ : Քանզի և որ միան-
գամ ՚ի ժայելլութիւն և ՚ի փառ-
մարդոյն հաստատեցան, ապա-
կանեալք և անարգեալք վասն նո-
րին բարկութեամբ . քանզի եր-
կիր անիծեալ և փշարեր, հեղե-
ղեալ և հրայրեաց, շարժահիմն
յողդուղեալ, և օգբապականեալք,
ընդ ժամանակս ժամանակս . և
լուսաւորք խաւարամած և արիւ-
նանշանք, և երկինք այլադուռնեալք .
որպէս ՚ի գրոց մարգարէականաց
զանցելոցն է նշանակեալ . զոր և
նոյն իսկ մարգարէքն յազգակա-

նայն կրէին յանձինս իւրեանց :
 Զի թէպէտ և յԱստուծոյ պատ-
 ուեալք առաքելն, սակայն 'ի
 չընդունելեացն թշնամանեալք
 և քարկոծեալք . որպէս և ամե-
 նատէրն ասաց, թէ վասն ձեր կո-
 տորեցին զմարդարէսն՝ բանիւ բե-
 րանոյ իմոյ :

Նոյնպէս և հրեշտակք պատ-
 դամաւորեալք առ աղքատ մարդ-
 կան, անարդեալք և տրտմեալք
 'ի չընդունելեացն գառնային. որ-
 պէս և առ Ղովտ եկելովքն
 հրեշտակօքն, պատեհագոյն է և
 զայլոցն իմանալ : Քանզի եթէ
 գարձելոյ մեղաւորի՝ ամենայն
 հրեշտակաց ուրախութիւն բերէ,
 ո՞րչափ ապստամբութիւնն՝ ամե-
 նեցուն տրտմութիւն գործիցէ .
 որով և անունն Աստուծոյ հայ-
 հոյեալ ասի, և հոգին սուրբ
 տրտմեցուցեալ : Այլ թէպէտ և
 այնպէս նեղութիւնակիր ամե-
 նայն արարածքն ընդունայնու-
 թեան ծառայէին, սակայն ա-
 ռաջի եգեղոյն ազատեցուցիչ յու-

սոյն ամենեքեան սպասէին. հրեշ-
տակք, և մարգարէք, և ամենայն
արարածք: Զի ոմն ասէր. 'ի
պահու իմում կացից' և ելից 'ի
վերայ վիմին և ակնկալաց. և
միւսն՝ թէ ես տեսաւն ակնկալաց
և սպասեցից Աստուծոյ փրկչին.
իմոյ. և ոմն՝ թէ ո՞ր տացէ՝ իսխովնէ
զգորկութիւն Իսրայէլի:

ԼԶ. ԻՍԿ ընդէր արդեօք յեր-
կարեալ միածինն, այնչափ նե-
ղութի արարածոցն հասուցանէր.
եթէ ոչ՝ զի նախ ազգ արարեալ
յառաջագոյն ընդէլական տառնի-
ցէ. զի մի յանկարծ երևեալ ան-
ծանօթն՝ անընկալ լինիցի. ալ
իբրև հայցողաց և սպասողաց՝ ե-
կեալ ծանօթս տայցէ: Զի եթէ
յայնչափ ժամանակաց առ իւր
արարեալն եկեալ՝ անընկալ եղև,
ո՞րչափ ևս ոչ ազգեցելոցն. ալ
կանխակալ խորհրդով ծանօթս
տուեալ ամենայն ազգացն և յա-
ւիտեանցն:

Որպէս ոմն 'ի պատգամաւո-
րացն Աստուծոյ ասէ, թէ ինձ

տուան շնորհքս այս՝ 'ի հեթա-
նոսս աւետարանել զանքնին մե-
ծութիւնն Քրիստոսի . և լուսա-
ւոր առնել զամենեւեան , թէ
զինչ է անասութիւն խորհրդոց՝
որ ծածկեալն էր յամենայն յա-
ւիտեանց առ Աստուծոյ՝ որ զա-
մենայն ինչ արար . զի յայտնեցի
արդ իշխանութեանց և պետու-
թեանց որ 'ի յերկինս են՝ 'ի ձեռն
եկեղեցւոյ բազմապատիկ իմաս-
տութիւնն Աստուծոյ, ըստ յա-
ռաջադրութեան յաւիտեանցն՝
զոր արար տէրամբ մերով Յիսու-
սիւ Քրիստոսիւ . որոյ և վասն նո-
րին յայտ արարեալ , թէ իբրեւ
եկն լրումն ժամանակացն :

Իսկ ո՞վ այն իցէ 'ի մարդկանէ՝
որ կարող իցէ այնպիսի վարդա-
պետութիւն զԱստուածութենէն
ճշգրտել խօսել . այլ որչափ ինքն
կամեցաւ՝ առ 'ի ծանօթ առնել
զինքն , զի ծանիցեն զնա և կեց-
ցեն : Այլ ո՞չ բաւեմք արարածքս
զարարչէն պատմել , որ բեւեռ-
եալ կամք 'ի տիպս պատկերիս՝

ըստ առնել արարարին . այլ որչափ
ըստ չափոյ ժուժալոյ տկարու-
թեանս մերոյ՝ ինքն կամեցաւ
պատմել մեզ . քանզի ոչ ոք գի-
տէ զԱստուծոյ՝ եթէ ոչ հոգին
Աստուծոյ . և որդին եկն պատ-
մեաց և յայտնեաց և եցոյց , թէ
որ ետես զիս՝ ետես զհայր իմ :

Բայց Աստուած հոգի կենդա-
նի է . հուր կիզելոյ . անթիւ և
անփոփոխ է . փառք անպա-
տում . զօրութիւն անբաւ . գեղ
աննման , զարմանալի . անհաս մի-
տաց և խորհրդոց . անխօս լե-
զուաց . անանփոփ խորհրդոց .
արտաքոյ քան զամենայն ճառո .
ոչ ականատես , և ոչ ունկան
ըսեալ . և ոչ կարծիք սրտի կա-
րեն հասանել : Երկինք ամենայ-
նիւ , աշխարհ ամենայնիւ , և
տիեզերք ամենայնիւ՝ ի վեր ու-
նել ոչ բաւեն . և բան նորա բար-
ձեալ ի վեր ունի զամենայն , և ի
զօրութիւն հրամանի նորա կա-
խեալ առանց թեւոց ի թռիչա՝ ի
վերայ օդոցն իրիւ թռուցեալ :

Ինքն պատմեալ զամենայնիւ, 'ի ներքոյ ամենայնի, 'ի վերոյ ամենայնի, արտաքոյ ամենայնի, և ամենայն 'ի նմանէ, և ամենայն 'ի նա, և ամենայն 'ի փառս նորա :

Եւ 'ի բազում նշանս և 'ի բազում արուեստս խօսեցաւ ընդ հարս մեր մարգարէիւք 'ի ժամանակս ժամանակս, 'ի տեօիլս անպատումս, յաննման փոփոխմունս, 'ի լուր զարմանալի, 'ի գեղ գովելի, յաստուածեղէն կերպարանս : Ուսմին լուսեղէն նմանութեամբ՝ 'ի կերպարանս մարդոյ . ուսմին իբրեւ հուր բորբոքեալ՝ 'ի կերպարանս մարդոյ . և արդարոց բազմաց երեւեցաւ, ըստ կարել տեսանելեացն նոցա . և ըստ հանդուրժել լսելեաց նոցա, խօսեցաւ ընդ նոսա : Ձի անբաւ է մարդոյ տեսանել զԱստուած գոյիւ իւրով, իբրեւ մոմոյ զհուր . զի եթէ լերինք ոչ կարեն տեսանել զնա, զի յորժամ հայեցեալ ընդ նոսա՝ հալեացին :

Բայց իբրեւ ինքնակամ կամօք

բարերարութեամբ իւրով զինքն
ցուցանէր, 'ի կերպարանս մար-
գոյ երեւէր . ումնմն լոյս . ու-
մնմն հուր . և ումնմն հողմ . և
յամպ, և 'ի մէգ, և 'ի մրրիկ :

Իսկ թէ ասիցեմք՝ եթէ հուր
է, զոր ինչ տեսանեմքն ասեմք .
թէ ասեմք՝ լոյս է, զնմանութեան
ըստ 'ի կարծիս առեալ զմերոյ
բնութեանս, նմանութիւնք ցու-
ցանեմք աներեւութին վասն մե-
լոյ անհասութեան : Ապա նա
ըստ մերոյ փոքրիկութեանս երեւի,
որպէս զի մի տարրական աղա-
րածք կիզցին յահէ փառացն : Եւ
զնորա զանունն ո՛չ ոք գիտաց . զի
չէր ևս անգր. քան զնա ոք՝ որ ան-
տի և այսր անուանեացէ .

Եւ յերեւելն իւրում արդա-
րոցն՝ զահն իւր յինքն ամփոփէր .
և մարգատեսիլ և հրեշտականման
երեւէր մտահաս ըստ հանգուր-
ժեւ աչաց : Ո՛չ արարածք կա-
րեն քննել զարարիչն, և ո՛չ զան-
գուածն զգանդիչն գիտէ :

Բայց արարիչն գթայ յիւր ա-

բարածս. զի Աստուած արար զա-
մենայն արարածս, և զարդա-
րեաց 'ի գեղ գովելի և 'ի փառս
վայելական: 'Ի հողոյ ստեղծ
զհողեղէն մարմինս. և 'ի լուսոյ
զհրեշտակս զարդարեալ 'ի լու-
սոյ վայելուչ, և զգեցեալ զար-
դարեաց զփառաց աթոռն. մտա-
նէն օրհնութիւնք հրեշտակաց,
բարբառք սրովբէից, փառաւո-
րութիւնք զուարթնոցն, ժողովք
բանակաց, և գունդք սրբոցն, և
գապք գովչաց, և օրհնութիւնք
երկնաւորացն, աղօթք արդա-
րոցն, և սաշտօն սրբոց. սրով-
բէքն և քրովբէքն, և զօրք միաբա-
նական լուսոյն:

ԼԻ. ՉԱՅՍ վկայութիւն ա-
սացեալ կարգեցաք 'ի ձեր լսե-
լիս՝ զսուրբ հաւաստ ճշմարիտս,
որ յայտ յանդիման վարդապե-
տեցին մեզ գիրք սուրբք՝ սուրբ
հոգւովն, վասն մշտնջենաւոր
արքայութեան Աստուածութեն.
որ յայտնեցաւ խորհրդով արդա-
րոց հարցն մերոց, և խօսեցաւ լ

անդ որդւոյն է սուրբ հոգւոյն .
 և ակեապարանեցաւ սուրբ առա-
 քելովք և մարդարեւիւք, և տուաւ
 անդ հաստատութիւն հաւատոց :
 Զի հաւատով ճշմարտեացոյք
 'ի մի Աստուած հայր և տէր և ա-
 րարիչ ամենայնի . և 'ի միածին
 Որդին որ 'ի հօրէ , և առ հօր , և
 ընդ հօր . և 'ի սուրբ Հոգին՝ որ 'ի
 նորուն էութեանէ , և նախաւ ա-
 րար զամենայն տրարածս : Որ է
 մի տէրութիւն , մի զօրութիւն ,
 մի իշխանութիւն , մի մեծու-
 թիւն , մի գիտութիւն , մի խոր-
 հուրդ , մի պետութիւն , մի ան-
 սկզբնական զօրութիւն , երեք կա-
 տարեալ անձինք , մի կոտարեալ
 կամք , անպատում՝ անքնին միու-
 թիւն Երրորդութեանն . մի խ-
 հութիւն , մի էութիւն , մի աստ-
 ուածութիւն . Հայր . և Որդի .
 և սուրբ Հոգի . երեք անձինք . մի
 զօրութիւն աստուածութեան :
 Հայր 'ի յանձնէ . Որդի 'ի Հօրէ .
 և Հոգին 'ի նոցունց 'ի նոսին . խ-
 հութեամբն էութեամբն առ .

տուածութեամբն հարթ հաւա-
սար հասարակ, 'ի խորութիւնս,
'ի բարձրութիւնս, 'ի ըայնու-
թիւնս, յերկայնութիւնս . մի
էութիւն բնութեան . մի պսակ
Երրորդութեանն . և լի են եր-
կինք և երկիր փառօք նորա :

Որպէս Սողոմոն արքայ որդի
մարգարէին ասէ յիւր աղօթան ,
եթէ երկինք և երկիր չեն քեզ
բաւական : Եւ մարգարէն ասէ
իբրև յերեսաց տեառն , թէ եր-
կինք աթոռ իմ են , և երկիրս
պատուանդան ոտից իմոց . ո՞ր-
պիսի տուն շինիցէք ինձ ասէ
տէր , կամ զինչ տեղի բնակու-
թեան պատրաստիցէք ինձ . ո՞չ
ձեռն իմ արար զայս ամենայն .
և ես յո՞ հանգեայց և դադարե-
ցից , եթէ ոչ 'ի հեզս և 'ի խոնար-
հըս , և յայնոսիկ ոյք գողան 'ի
բանից իմոց . և եղէց նոցա Աստ-
ուած , և նոքա եղիցին իմ ժո-
ղովուրդ :

Իսկ որում երկինք և երկիր
չեն բաւական , ո՞րպիտի ունիցի

զնա սիրտ մարդոյ . մի թէ մեծ
ինչ իցէ մարդ քան զերկինս և
զերկիր :

Այլ յաստուածութենէն, զինչ
կամի՝ և լինի . զինչ կամեցաւ, և
արար . զինչ կամեցաւ, և եղև . որ
ինչ կամի՝ ոչ զանցանէ . այլ ամ
փոփեցաւ, փոքրկացաւ, և եղև
զինչ և կամեցաւ :

ԼԸ. ԱՌԱՔԵԱՅ Աստուած
զորդին իւր յաշխարհ, որ եկն և
եղև ՚ի կնոջէն . և ՚ի մարդկեզէն
մարմին պատեցաւ, մարմնով իւ
րով զամենայն մարմին կեն
դանացոյց : Որով յազթեաց
արարիչն աշխարհի . զի նորո
շեսցէ զարդարաւ, և զերծուացէ
՚ի մեղացածին ծննդոց . և հրեշ
տակակերպս արասցէ և Աստուած
որդիս կոչեսցէ . և զմահկանացուս
անմահացուացէ անմահ հոգւովն .
պատուեսցէ աստուածեզէն գեա
ռօքն : Վայելուչ լուսովն զար
դարին, և յերկրաւորութենէս
յերկնաւորութիւնս անցանեն,
՚ի մահութենէս յանմահութիւն,

զանանց լոյսն զլեւնումն, և զանապական գեղ կերպարանացն :

Ո՛րչափ ևս իցէ ամպատում՝ Աստուածութիւնն՝ որ ամենայն բարութեանց պղբւր են կամօք նորա, և տէր ամենայն գործոց . և բանիւ բերանոյ նորա հաստափեցան ամենայն արարածք . և ՚ի նմանէ լոյս առին ամենայն լուսաւորք . և ՚ի զօրութիւն նորա հաստատեալ կան ամենայն արարածք . վերնայարկք երկնից, և աշխարհք ամենայն որ ՚ի նոսին . և ՚ի հոգի բերանոյ նորա ամենայն զօրութիւնք նոցա :

Եւ երկնաւոր պաշտօնեայքն, և սրբոցն լուսեղէն բանակքն յուսող նորա կան կախեալ, և ողորմութեանց նորա կարօտին . և ՚ի նորա ակնարկելն՝ ամենայն արարածոց պէտք պատրաստին . և ՚ի զօրութիւն նորա կեան ամենեքեան, և աչքն ամենեցուն ՚ի նա յուսան :

Ար արարիչն և հաստատիչն է և առաջնորդ է ամենայնի իա-

կութեամբ քնութեամբն . ան-
բաւ զգրութեան՝ որ 'ի նմանէ է՝
տարածեալ արկեալ զամենայ-
նիւ . առաքի կենորար զգրու-
թիւնքն բաշխին՝ որ ընդ ամենայն
արարածս անցանէ , ընդ երկնա-
ւորս և ընդ երկրաւորս , ընդ օդոս
և ընդ հողին , ընդ հաւի և ընդ
ջուր , ընդ լոյս և ընդ խաւար , ընդ
անդունդս և ընդ բարձունս . որ
աներեւակի զգրութիւնն թափան-
ցանց լուսով խրով ելանէ . որոց
զգրութի հոգւոյն անբաւ է , զամե-
նայնիւ արեւալ , ընդ ամենայնիւ
տարածեալ . և ելանեն ճառա-
գայժք զգրութեամբ , անգրաւն թի
քնութեամբ . մի ունի զչափ մի-
րին բարձանց , և մի զտուրին անդն
գոց , մի յաջ և մի յահեակ ձգեալ ,
մի 'ի դէմս և մի 'ի թիկունս : Վեց
զգրութեամբ ճառադպեցին , վեց
հաղարեան դարբն . եօթներորդ
գարն հանդիստ արդարոց :

Ծեօքակերպ զԱստուած քա-
րողեացուք , յօգապատտ անդա-
միք զանգեալ 'ի հողոյ . խրա-

Քոնչիւր տնդամ՝ զիւրաքանչիւր
գործն բարձեալ բերէ յանձին՝ ոչ
ձեռնհաս 'ի գործ ընկերի, ոչ
տկն լսէ, և ոչ ունկն տեսանէ :
ոչ լեզու հոտտի, և ոչ ձեռք
գնան, և ոչ որք աղաղակեն : Բե-
րան՝ խորակաց . հոտտեղիք՝ հո-
տոց . քիւք՝ ճաշակաց . մի մի յիւ-
րում ընդթեանն կապեալ կան :

Բայց ինքն իւրով կամօք արար
զամենակեցոյց . գալուստն իւր,
կատարեաց սկսան Հոր : Առաքե-
ցաւ Աստուած յԱստուծոյ սուրբ
Ռդին էառ զմարմին 'ի կուսե
մարդ կատարեալ՝ կատարեալ Աս-
տուածութեամբն . զԱստուածու-
թեան զօրութիւնն յայտարար,
և զմարմնոյ տկարութիւնն ցու-
ցանէր : Ծառայակից եղև մար-
մնովն մարդկութեանս, և ազա-
տեաց 'ի մեղաց զմարդկութեան
մարմինն : Որով էջ 'ի գժոխս, և
ած եհան անտի զարգեւեալսն 'ի
գժոխոց : Մարմնով հալածեցաւ,
և հալածեաց զսատանայ և կա-
պեաց զմեղս :

Զի որ'ի մարմինն հաւատացին՝
 ծանոցնոցա զԱստուածութիւնն
 իւր . և որք'ի մարմնոյն գլխեցին ,
 ուրացան զքնութիւն նորա : Քան-
 զի միացաւ 'ի մարմնի քնութեամբ ,
 և խառնեաց զմարմինն ընդ իւր
 Աստուածութիւնն : Որ հաւատա-
 ցին 'ի նա՝ նորա վայելեսցեն 'ի
 բարութիւնն անպատում . և որ
 յայց հաւատոց վրիպեցան՝ զան-
 կոխ և զանխուլ գնացին և զար-
 տուղի անկան . խրամատեցին իւր-
 եանց ցանկս անկարկատա . և
 զբազումս 'ի ճշմարիտ հաւատոց
 թիւրեցին . իբրև կարծեցին թէ
 գտին ինչ՝ գտին զոչինչ . որպէս և
 գրեալ է՝ չոգան զհետ ոչքնչի , և
 գտին զոչինչ . զի գիտիցն խնդիր՝
 աշխատութիւն է , իսկ անգիւտ
 աշխատութիւն՝ սուտ վարդապե-
 տութիւն կռապաշտութեան հա-
 սուցանէ :

Զի անսուտո՞ 'ի վերուստ զանցե-
 լոց յաւիտեանցն՝ զինի իսկ եկե-
 լոցս մարգարէիւքն ամենեքումք
 ծանօթա տայ . և առաջին օրինա :

կօքն վերջնոցս բազում անգամ
վարդապետեալ. մերթ ահագին
սպառնալեօք կարգէ՝ յիշատակօք
առաջին վրիժուցն խնդրելոյ, զի
զանհաւատսն զարհուրեցուցեալ՝
յուզլլութիւն յորդորիցէ. որպէս
զգունակ գունակ հարուածսն Եւ
գիպտացւոցն, և զդառնագոյն հա-
տուցումննոցս վրիժուցն խնդրե-
լոցն: Եւ կամ զանհաւան անկե-
լոցն յանապատին, և զամենայն
խակ զփորձ առելոցն բարկու-
թեանն Աստուծոյ զյիշատակս
առեալ բերէ:

Նա և Քրիստոսի խակ՝ զերկիրն
Սողոմացւոց և Գոմորացւոց յօրի-
նակ առեալ. զի մի՛ ի չհաւանեւն
ռմանց՝ ևս գժնդակագոյն զնոյն
կրեսցեն. և մերթ զբազմագիմի
սքանչեւագործութիւնս պայծա-
ռագոյնս և զհատուցմունս ար-
դարոցն պարգեւելոցն Աստուծոյ
յիշեցուցանէ. կարգէ միանգա-
մայն և զհաստատութեան արա-
րածոցս պայման. բազում անգամ
ասելով թէ զերկիրն ձգեցի, և

զերկիր հաստատեցի, և զԺով
ասհմանօք փակեցի. զի այսու
ամենայնիւ հաւատարիմ զատչն
առ խոստացեալսն քաջաբերեցեալ:

ԼԹ. ԽԱԿ Իբրեւեկեալ կատար
բեաց փրկիչն ամենեցուն զեր-
բունն խօսեցեալսն վասն նորին. և
վկայութեամբ զգալուստ որդւոյն
նկատեմք ճշմարտել մարդարեա-
կանօքն յառաջասցելովք վասն
մարմնածին ծննդեան Աստուած-
որդւոյն, հոգեխառն բանիւք զառ-
տուածախառն մարմնոյն. որո
յառաջագոյն Աստուած եցոյց
զիւրոյ որդւոյն զքաղութա՝ արժա-
նաւոր իւրովք մարդարեւիւքն ձայ-
նիւք:

Արդ առաքեալաց Աստուած զոր
գին իւր, որ եկն ծնաւ. 'ի կնոջէ,
և եմուս ընդ օրինօք. զի զորս ընդ
օրինօքն իցեն գնեացէ, զի մեք զորս
գէդրութիւն ընկալցուք: Հան-
դոյն արա և կարապետն Յովհանն,
նէս ասէր. ապաշխարեցէք զի մեր-
մեալ է արքայութիւն երկնից.
զոր և յաւիտեանցն տերն արքայ.

ութիւնսքեր՝ առաջի գնէ ասե-
լովն, թէ կատարեալ է ժամա-
նակն, և հասեալ է արքայաւթիւն
Աստուծոյ:

Եւ արդ՝ եկեալ սրանչեւ խոր,
հրդակից որդին Աստուծոյ՝ կա-
տարեւ զխորհուրդ նախակարգ
յաւիտեանցն, զոր և մարդարէն
ասէ. եւ թէ՛ հաստատէ զբանս ծա-
ռայից խորց, և զխորհուրդս
հրեշտակաց խորց, արդարացու-
ցանէ:

Աւնի և հրեշտակն պատարասեւ
Ֆմա ճանապարհ. որոյ տառաւ
ազջոյն կուսին՝ առ ՚ի զմարդա-
բեականն կատարելոյ. եւ թէ՛ կոյս
յզասցի և ծնցի որդի, և կոչեացեն
զանուն նորա Էմմանուէլ, և ասէ՝
ուրախ լեր բերկրեալ տէր ընդ
քեզ:

Եւ անգէն նշանակէ՝ թէ զի՛նչ
զինտէ տէրն ընդ նմա լինելոց
իցէ. ասէ՝ հոգի սուրբ եկեացէ
ի քեզ, և զօրութիւն բարձրելոյն
հոգանի ըցի ՚ի վերայ քո. քանզի
որ ծնանելոցն է, սուրբ է, և որդի

բարձրելոյ կոչեացի : Եւ ան-
գէն 'ի մարգարէականն հայե-
ցեալ, ասէ՝ եթէ տացէ նմա տէր
Աստուած զաթոռն Դաւթի հօր
իւրոյ. և Թադաւորեացէ 'ի վերայ
տանն Գաիովբայ յաւիտեան, և
Թադաւորութեան նորա վախճան
մի լիցի :

Զորմէ և հայրապետն Գաիօք՝
հոգւոն լցեալ ասէր, և փառա-
ւոր զՅուգա գիտացեալ 'ի մար-
գարէութենէն, ասէ. մի առկա-
տեացէ իշխան Թուգայ՝, և մի աբե-
յերանաց նոցա . մինչև եկեացէ
այն՝ որոյ իւրն է Թադաւորու-
թիւն, և նա է յոյս հեթանոսաց :

Ահա տեսանեմք լցեալ կտա-
րեալ զամենայն վարդապետու-
թիւն լիով. ահա տեսանեմք զամե-
նայն հեթանոսս ապատեալ նմա,
որ կամաւ և որ ահաւոյ. ասէ՝ կա-
պեացէ զգրաստ իւր զորթոյ, և
զյաւանակ իշոյն զորթոյն գնդա-
կէ. այսինքն՝ զգալն խոնարհու-
թեամբ տռմէակա այգւոյն, որ ոչ
կամեցան զայգւոյ տէրն . որ չար.

չարեցաւ իւրով կամօք համբերեալ : Որ 'ի ժամու իւրում պատմեցուք , որ դեռ վասն ծննդեանն եհն բանք ասել ձեզ . զԿուչակումն մարգարէիցն , զքարոզութիւն առաքելոցն , զվկայութիւն վկայիցն . որ նա ինքն է յէութեանն , որպէս և էն իսկ :

Խ. ՍԱԿԱՅԵ յորժամ կամեցաւ՝ էառ զմարդկան կերպարանս , և զգեցաւ մարմին , և էջ 'ի մեր նմանութիւն . այն որ անբաւն էր և անհաս յամենայն լրութեան Աստուածութեանն և վասն մեր էջ 'ի չափաւորութիւն , և ամփոփեցաւ 'ի մարմին . բովանդակեցաւ Ճշմարտութեամբ 'ի մարմնին , և Ճշմարիտ մարդ եղև . և էջ յանարգութիւն՝ զի զմեզ բարձրացուցէ : Սակայն իւրով Աստուածութեամբն յերկինս է և յերկրի՝ առ հօր և ընդ հօր . և ամենայն արարածք հրամանաւ նորա շարժին ըստ իւրաքանչիւր կարգածոցն կազմածոց :

Սակայն թէպէտ վասն մեր էջ

յանարգութիւն , այլ կայ յիւ-
րում քնութեանն որպէս և ինքն
սակ , թէ ես նոյն եմ , և ոչ փո-
փոխեցոյ : Զի թէպէտ զկերպա-
րանս էստ և զհարմին մարդկան ,
այլ խառնեաց միացոյց ընկզմեաց
զհարմին յԱստուածութեանն
իւրում :

Եւ գործեալ սակ . սա է Աս-
տուած Աստուած մեր յաւի-
տեանս յախտեմից : Եւ գոր-
ծեալ սակ . գու նոյն ես , և առի-
քս ոչ անցանեն : Եկեալ այնպիսի
բարբառ սա մեծն մարգարեից
Մովսէս , թէ ես եմ որ խկզբանէն
էի . պատկա տասացեա , թէ որ 'ի
ոկզբանէն Աստուած առաքեաց
զիս առ ձեզ :

Զոր և Յովհաննէս ստեր 'ի Թըզ-
թին իւրում . թէ որ երն խկզբա-
նէ՝ զարմէ լուսոյ , որում ահա
նստեալն իսկ եղաք , ընդ որ հաշ-
եցաքն . և ձեռք մեր շղարկեցին
զքանն կենաց . և կեանքն յայտ-
նեցան , և տեսաք և մկայեմք , զի
նա ինքն է Աստուած Քչեմպիտ

և կեանք յաւիտենականք :

Որ առ զմարմին անըմբռներին ,
և շօշափեցաւ , և ըմբռնեցաւ մար-
մնոյն . և զամենայն անցս մար-
մնոյն յանձն առեալ իւրովք կա-
մօք , յանժանօթս եղեալ համբեր
խոնարհութեամբ . և ոչ ուրուք
բռնադատութեամբ , բայց իւրովք
անձնիշխան կամօք կրեաց զայն .
որպէս և ինքն ասէր , իշխանու-
թիւն ունիմ դնել զանձն իմ
իմովք կամօք , զի դարձեալ միւս-
անգամ առից զնա :

Եւ ինքն ծնաւ 'ի կուսէն , և
իւրովք կամօք կատարեաց զկամս
առաքելն իւրոյ . ասէ՝ ես եկի 'ի
կամս հօր իմոյ . զի ցուցէ զմիւս
ւորական անքականքաժին ինքնու-
թեանն միութիւն : Կամօք հօր
եմուտ յարգանդ կուսին՝ և ոչ
գարշեցաւ . վասն զի ինքն է սրբիչ
ամենայնի : Իւրովք կամօք պա-
տեցաւ 'ի խանձարուրս և եղեալ
'ի մուր անասնոց . զի ինքն է տէր
և արարիչ ամենայն մեծութեանց ,
և բղիթ ամենայն բարութեանց :

Հինաւուրցն վասն մեր մանկա-
ցաւ . և առ զկերպարանս մարմնոյ
տէարութեանս մերոյ մարդեա-
լթեանս , զի զմեզ փոխեցէ յան-
մահութիւնն իւր : Սահայն թէ-
պէտ և զգեցաւ մարմին , և էջ 'ի
մեր նմանութիւն , այլ կայ 'ի
հայրենի բնութեանն Աստուա-
ծութեան իւրոյ . որպէս և էր խել-
ե-է , և կայ յաւիտեան ընդ հօր
իւրում 'ի բարձրւնս յիւրում
բնութեանն՝ հանդերձ մարմնովն
զոր 'ի մէնջն զգեցաւ . փառաւո-
րեալ ցանկորդ 'ի հոգեզէն և 'ի
հրեզէն զուարթնոցն :

Նա եկն եղև մարդ , զի մար-
մնաւորքս տեսանել կարացեն .
բայց զԱստուած գոյիւ ոչ տե-
սեալ ուրուք . ոչ հրեշտակաց , և
ոչ հրեշտակապետաց , ոչ արովբէից ,
և ոչ քրովբէից , ոչ բիւրաւոր բա-
նակաց երկնաւոր զուարթնոց .
բայց արդին ծածկեալ մարմնով
կատարելամիտ խմաստնոց եցոյց և
յայտնի արար , զի յազեցին ըւ-
սոյն պանջըլութեամբ , թէ որ և .

տես զիս՝ ետես զհայր իմ : Եւ եկեալ զխոտաւացեալսն կատարեաց ՚ի սրբոյ կուսէն . և ծնունդն առաջին ՚ի հօրէ յառաջ քան զանկէտ յաւիտեանս , մշտնջենական և յաւիտենական ծնունդն , ՚ի մշտնջենաւորական և յաւիտենական հօրէն յառաջ քան զամենայն :

Այսչափ և եթ գիտել տկարութեան արարելոցս ՚ի նմանէ , զի նա և ճշմարիտ հայր՝ մի են . ուստի ամենայն հայրութիւն անուանեալ կոչի երկնաւորաց և երկրաւորաց :

Մի միայն տէր , երեք անձնական զօրութիւն . երեք անձինք , մի զօրութիւն , մի միութիւն գիտութեան , զօրութիւն մի՝ մի ասնական փառօք , մի միայն լուսաւորութեամբ , մի միայն իսկութեամբ . զի ոչ ոք կարէ քննել թէ՛ օրպէս կամ զեւորդ եղև :

Հաւատացէք յերրորդութիւնն , ճշմարտեցէք ՚ի միութիւնն անշրջուն լուսութեամբ , լուռ հաւատովք : Բայց զանոյոյզ զանքնին ,

ո՛հողապատեանս 'ի հողոյ զան-
գեալ, զխմբ քննել կարիցեմք և
գիտել պարճելոյն . և սկզբնա-
ւորքս զանակիցքնն զանհասն զխմբ
կարիցեմք քննել :

Հաւատք ճշմարիտ այս ևն :
Խոնարհեցաւ և խառնեաց զԱռ-
տուածութիւնն ընդ մարդկեա-
լեանս, և զանմեռն ընդ մեռտաւ .
զի զամենայն մարդիկ անքակտ-
րացէ յանմահութեան Աստուա-
ծութեան իւրոյ, յորժամ մար-
մնովն առ հօրն ընդ աջմէն եմուտ,
և խառնեաց զմեզ յԱստուածու-
թիւնն իւր միածին Աստուածոր-
դին հզօրակիցն . յորոյ 'ի ձեռն
հաստատեաց զհիմունս երկրի, և
սարդեաց զզարդումս երկնից, և
վասն որոյ մարդարին ասե. յայտ-
նեաց տէր զաջ իւր և զբազուկ
իւր ամենայն հեթանոսաց, և
տեսին ամենայն ծագք երկրի
զգիւցութիւն Աստուծոյ մերոյ :

Այն հօր և բազուկն, միածինն
Քրիստոս. և նովաւ լուսաւորեցան
ամենայն եղեարժն . որ խնդրանէ

էր բանն, և բանն էր առ Աստուած, և Աստուած էր բանն. որ ամենայն ինչ նովաւ եղև, և նովաւ հաստատեցան ամենայն ինչ որ ինչ յերկինս և որ ինչ յերկրի, հարկ էր զի նովաւ սրբեցին՝ որով եղենն և հաստատեցան, և նովաւ լուսաւորեցին. և կամեցեալ Աստուծոյ՝ զի կեցցեն արաբաձք, և մի կորիցեն:

ԽԱ. ԱՅ՝ առաքեաց Աստուած զՀոգին սուրբ ՚ի կոյն Մարիամ, և էառ Աստուածորդին մարմին ՚ի կուսէն. որով կորոյս չարն, նովին մարմնովն պարտաւորեաց զմեզնս աստուածախառն մարմնովն. ՚ի բարձրախառն խոնարհուէն զաներեւոյթ խառն տեամանն՝ աւետարանումն հրեշտակացն առ հովիւսն՝ զաստուածեղէն փառացն գուշակէր: Մտուն և խանձարութեն՝ զխոնարհաձիգ մարմնոյն զաղքատութիւնն ՚ի մէջ բերէին. առաջնորդ աստեղն՝ մոգուցն պատարագօք յայտնի ամենատեառնն տէրութիւն. երկրա-

ւորքս գիտասցուք զմարմինն , և
երկնաւորքն ծանիցուք զԱս-
տուածութիւնն :

Արդ տէս զինչ պատմէ մեզ Մի-
քիայն շնորհն հոգւոյն մարգա-
րէսութեան . թէ՛ և գուրեգդէհէմ
ասէ , ոչ ինչ կրտսր վիճակաց հա-
սեր . 'ի քէն ծագեացէ ինձ պետ
և իշխան ասնն Իսրայել . և ելք
նորա իսկզբանէ աւուրց աշխարհի
'ի սկզբանէ զԱստուածութիւնն ,
'ի Բեգդէհէմ՝ զմարմինն պատմէ .

Հրեշտակապետն ասէ . ծնցի և
կօշեացի անուն նորա Քրիստոս .
և տաղմոսարանն երգեաց՝ յառաջ
քան զարե զանուն նորա . մին
զմարմնածին ծնունդն պատմէ , և
միւսն զԱստուածութիւնն ցաւ-
ցանէ , զյառաջ քան զարուսեակ
'ի հօրէ ծնեալ :

Մէք զայս ճշմարիտ հաւատա-
ռանիմք 'ի սուրբ գրոց և յօրինաց
եկեղեցւոյ , առաջնորդ կենաց
ճանապարհի առ Աստուած , և
'ի սուրբ գիրս վարդապետութեան
հաւատովք : Եւ մի խոտորիք 'ի

կարգաց խնամուտութեան, մի յաջ
և մի յահեակ. զի ոչ եթէ
այնպիսիք իցեն տերմանիքն ա-
մուլք և ժանգառք, ազաղունք և
ոտնեալք, բոյսք զոր սերմանեմք
յանդասաւանս արտից լսելեաց. զի
որ և սերմանեացէ զայնպիսի սեր-
մանիս 'ի լսելիս լսողաց՝ այնպի-
սիքն նզովեալ են. թէ և հրեշտակ
իցէ յերկնից, իբրեւ զօձ նզովեալ
հողակեր, որ սուտ և պատիր
բանիւք զպատուիրանս արարչին
միտիել կամեցաւ:

Բայց մեք ոչ այնպիսի պատրա-
նքս ձեզ մատուցանեմք, և զայս
մէայեմք առաջի Աստուծոյ. զի
նա միայն գիտէ զարտից խորհուր-
դքս, և ամենայն ծածկեալք նմա
յայտնի են. զի յամենայն ժամ
առաջի նորա եմք: Եւ այժմ ա-
ռաջի նորա, խօսիմք զնորա պատ-
գաման զքաջարոյսս և զաաղբան և
զպաղաբերան և զարդիւնատունդն
և զայեկանան և զվայելելիան և
զլսեմարանալիցան. որ կարող են
պարարել զձեզ, աստ մարմնաւոր

պաղովն , և անդ յարքայու.
Թեանն զձեզ փայլեցուցանել
յանանց և յերկնաւոր սւրափու.
Թեանն :

Նմա փառք ամենատեառնն ,
որ փսմն մերոյ կենաց մարդացաւ.
և մարդակերպ չըջեցաւ . եկեր
խորե զմեզ և արք . տանջեցաւ ,
չարչարեցաւ , խաչեցաւ , բեւե.
ռեցաւ , սպանաւ , Թաղեցաւ ,
կենդանացաւ , վերացաւ , և ել
նստաւ ընդ աջմէ ծնողին իւրոյ
Աստուծոյ և հօր . և կենդանացող
զամենեւեան որ 'ի նայն հաւա.
ասցին :

ԽԲ . ԲԱՅՑ մեզ գեռ փայ
պատմել ձեզ՝ զծնունդ Աստուած.
որդւոյն որ 'ի կուսէն . Թէ զխնդ.
եղև , մի ըստ միոջէ պատմեացուց :
Զի ոչ եթէ յորմէ հերակ ծնունդ
'ի Կուսէն իցէ՝ յայնմ՝ հերակ ըս.
գիրքն անակղանն բանին գոյացաւ
Թեան . այլ յառաջ քան զամե.
նայն յաւիտեանս ծնաւ . 'ի հօրէ .
իսկ որդ փսմն մեր էջ և մարմնով
ծնաւ 'ի կուսէն , այն ծննդոյ

հայրն որ զնա յն ծնաւ՝ նա միայն
գիտէ :

Իսկ երկրորդ ծնունդն շնորհիւ
իւրով 'ի մէջ մարդկան . վասն զի
կեցուսցէ զմարդիկ, և օրհնեացէ
յառաջին անիծից անտի զերկիր,
իւրովք օրհնութիւնաբեր դար-
շապարօքն եկեալ նորոգեացէ . զի
եռես կորուսեալ զմարդիկ, ժո-
ղովեաց զցրուեալսն, և եդիտ
զկորուսեալսն,

Եւ յղացեալ այնուհետեւ 'ի
Հոգւոյն սրբոյ շնորհադիւտ կու-
սին յանապական արդանդին զոր-
դին Աստուծոյ, անհասական պայ-
մանաւ : Եւ ըստ օրինին ծննդա-
կանաց ծնաւ զանդրանիկն 'ի քա-
ղաքի Դաւթի 'ի Բեդղէհէմ՝ առ
'ի կատարելոյ զմարգարէականն,
Թէ դու Բեդղէհէմ տո՛ւն Եփ-
րաթայ՝ սահաւաւոր իցես լինել
'ի հաղարաւորս Յուդայ . 'ի քէն
ելցէ ինձ պետ և իշխան խորայե-
լի . և ելք նորա իսկզբանէ աւուրց
յաւիտենից աշխարհի :

Տեսանէ՞ս զեւսն յառաջընծայս :

Տեսանենք և զաւետիս հրեշտակացն յօթեւանս հովուացն . թէ ծնաւ ձեզ այսօր փրկիչ, որ Է օծեալ տէր 'ի քաղաքի Դաւթի : Տեսանենք որոյ ելք խկցանէ աշխարհի : Այսօր ծնաւ ասէին . պատմեն զօծելոյն՝ առ 'ի նշանակելոյ զմարդարեականն , թէ ո՞ւր պատմէ 'ի մէջ մարդկան զօծեալ իւր : Եւ տուեալ նշան զօծելոյն, թէ գտանիցէք մօտեւ պատեալ 'ի խանձարուրս, և եղեալ 'ի մօտք . այն խկ էր յաւիտենական խորհուրդն ծածկեալ առ Աստուծոյ՝ որ յայտնեցաւ եղինակեաց իշխանացն :

Զորոյ անդէն զաստուածական փառացն զերգս տուեալ երկնաւոր զօրուն՝ հովուացն ուսուցանէին . զի մի 'ի մարոյն և 'ի պատանացն արհամարհեալ կարծիցի : Եւ փութացեալ այնուհետեւ հովուացն՝ հասեալ գտանէին զմօտեւ ըստ նշանակելոյ հրեշտակին . որ ոչ միայն մօտաւորացն, այլ և բացականացն Արեւելեաց

ապագանշան գտեալ :

Անգ. էր այնուհետև քննելի
հոգեպատում մատենանքն մաք
դարեականք , թէ մանուկ ծնա-
մեր և որդի առաւ մեզ . որոյ իշ-
խանութիւն է 'ի վերայ ուսոց
խնոց . և անուն կոչեցաւ նմա
հրեշտակ մեծի խորհրդոյ . սքան-
չելի խորհրդակից , Աստուած հը-
զոր , իշխան , հայր հանգերձեցոյ
աշխարհին :

Տեսանեն , զի և որդի և իշխան ,
և հրեշտակ և խորհրդակից , և Աս-
տուած հզոր , և հայր հանգերձե-
ցոյ աշխարհին , զայսորածին մա-
նուկն նշանակէ : Քանզի և էր
խնդ որդի . վասն զի զօրութիւն
Աստուծոյ է , խորհրդակից , և
Աստուած հզոր , որով և յաւի-
տեանքն հաստատեցան : Եւ մա-
նուկ , զի այսոր ծնաւ 'ի Բեթղէ-
հէմ . որ յառաջապատում խնդ
է , թէ տէր ասաց յիս որդի իմ
ես գու , և ես այսոր ծնայ դքեզ :
Եւ հայր հանգերձեցոյ աշխար-
հին , զի զհնազեալ և զմահակու-
հին ,

աշխարհս ըստ աւանդին հոգածին
մարդոյն՝ երկրորդ մարդն կուտա-
ծին եկեալ յերկնից նորոգեացէ:
Եւ իշխան, քանզի գաւառան
բոլորեալ յարմատոյն Յեւանայ,
ասէ Եսայի . և ծագել է շառա-
ւեղաց անտի, զծնունդ գոտերն
Դաւթայ. ապա և յաթուռն Դաւ-
թի նստցի, և զաղբարութիւնն նո-
րա յաջողեացէ:

ԽԳ. ՈՐՈՎ եկեալ հասին ա-
ւուրքն, զոր մարդարէն յառա-
ջագոյն սահմանեաց. ահա ա-
ւուրք գան արեւ տէր, և հաստա-
տեցից զբանս իմ՝ ի բարձր՝ զոր
խօսեցայ ի վերայ սանն Իսրայէ-
լի, և ի վերայ սանն Յաւգայ:
Յաւուրսն յայնուսկ և ի ժամա-
նակին յայնմիկ՝ ծագեցից Դաւ-
թի ծագումն արգարութեան, որ
առնիցէ իրաւունս և արգարա-
ւութիւն յերկրի: Վասն որոյ և ան-
գէն ասէ. գալթ՝ Յակոբ, և բռնան
հար զնմանէ, ընդ ծագումն ա-
ւանդին լուսոյ նորա. մի՛ սար աշ-
լուս՝ զքնառա քո. և մի՛ զադուր

քո ազգի օրհարձուկը :

Իսկ այլ մարդարէ յայտնագոյն իսկ վճիռ տայ, [Եւ յաւուր յայնմիկ կանգնեցից ղևորանն դաւթի, զանկեալն կանգնեցից և զկործանեալն նորա, և զատակեալն նորա վերոտին շննեցից. և կանգնեցից զնա ըստ աւուրցն յաւիտենից. որ. ալէս զի խնդրեացեն զիս մնացորդք մարդկան, և ամենայն Հէթանոսք յորոց վերայ կոչեցեալ է անուան իմ ասէ տէր. որ առնէ զայս, յայտնի է 'ի սկզբանէ յաւիտեանց :

Վանձի յառաջագոյն խոստա-
ցեալ Դաւթի՝ ասէ. թէ 'ի պողոյ
յորովայնէ քումնէ նստուցից յա-
թող քո՝ բարձրացուցեալ քան
զամենայն թագաւորս երկրի .
հաստատեալ զաթող նորա ըստ
աւուրցն երկնից, իբրև զարեգակն
առաջի իմ, իբրև զլուսին զի հաս-
տատեալ է յօդս :

Նա եկեալ, որոյ իւրն է թա-
ղաւորութիւն, և նա է յոյս հե-
թանոսաց . որպէս և պատմեացն
Մովսէս : Եւ յարուցեալ թագաւոր

Լոր համաշխարհական, զամենայն
ազգս հնազանդելով. և զթագա-
ւորութիւն իւր ազգի այլում՝ ա՛յ
փոխեալ՝ ըստ ասացելոյն Դանիէ-
լի. նա և Դաւթի իսկ, որոյ որդի
անսւանեցաւ. Քրիստոս, բղխեալ
՚ի արտէ հոգեպատում բարդառով
մարգարէին, զհանգամանս թա-
գաւորին յայտ արարեալ: Նախ՝
թէ գեղեցիկ է քան զամենայն որ-
դիս մարգկան, և շնորհս ասիւէ՝ ի
շրթանց իւրոց. և գեղեցիկ ա՛յ
զկերպարանացն, այլ զանզուգե-
կան փառացն ասէ:

Եւ դարձեալ թէ ան՝ զաւր
քո ընդ մէջ քո հզոր, զի վայելէ
Ճշմարտութեան քում: Ապա
յեա այնորիկ միանգամայն վճիռ
տայ, թէ ամբողջ քո Աստուած
յաւիտեանս յաւիտենից, գաւա-
զան ուզողութեան՝ գաւազան ար-
քայութեան քոյ. և նշանակէ՝
թէ օծեալն է այն, զոր և ինքն
իսկ մարգարէն՝ զմուտս օծելոյն
երգէր ասելովն. թէ վասն այսորիկ
օծ զքեզ Աստուած Աստուած

քո խզով ուրախութեան առաւել քան զընկերա քո :

Տեսանեն զի յառաջագոյն ծառացեալ տեսող մարդարէին հոգւովն արդով թէ միածին որդին Ստողծոյ աթոռակից հօր սիրելին, եղև որդի Դաւթի, և բարձրացուցանել զաթոռ նորա յաւիտենական : Որպէս և ասէն . յառաջագոյն տեսանէի զտէրն առաջի իմ յամենայն ժամ, և ընդ աջմէ իմմէ . զոր և գիտէ, զի երգմամբ երգուաւ նմա Առտուած 'ի պաղոյ որովայնէ նորա նստուցանել յաթոռ նորա . որում և օրինականքն իսկ վկայէին, թէ յազգէ Դաւթայ և 'ի Բեթզահէմ գեղջէ գայ Քրիստոսն :

Եւ անդ նա ոչ միայն յառաջագոյն գուշակելոցն, այլ և առ ժամայն նշանաւ մեղուցն եկելոց, թագաւոր ճանաչէր : Ուր և ասէին, ո՞ր է որ ծնաւ արքայն հրէից. և տեղեկացեալ 'ի դարացն՝ հասանէին ուր էր մանուկն . որում և խրկրպաղեալ, և պատա-

բազմամասնական, և միանգամայն
ակրագէտ և հրեշտակածանաթ
եղեալ գործան :

ԽԴ. Ե՛ւ իբրեւ լցան աւուրք
ուժ թլլիատել զնա . և կոչեցաւ
անուն նորա Յիսուս, որ կոչե-
ցեալ էր 'ի հրեշտակէն, մինչեւ
յղացեալ էր զնա յորովայնի :
Չոր և ասէ մարգարէն, թէ մինչեւ
ատելծեալ էր զքեզ յորովայնէ՝
գիտեմ զքեզ . և մինչեւ ելեալ
էիր յարգանդէ՝ սրբեցի զքեզ .
և այս 'ի տէրն իսկ թարգմանի՝
Թէ զոր հայր սրբեաց և առաքեաց
յաշխարհ : Իսկ այլ մարգարէ,
Թէ յարգանդէ կարգաց զիս տէր,
և յորովայնէ մօր իմոյ կոչեաց
զանուն իմ :

Եւ արգ գու անս զճշմարիտ
կերպարանս բերեալ 'ի աւուրք
կուսէն, և ոչ առաջօք ինչ անսիլ :
Զի և սկիզբն հառ և անուանս
անսկզբնականն . և աւուրք հա-
մարեալ ուժ, թլլիատի յառաջ
քան զարուսեակ որդին, աւետեղ
խոստացեալ զաւակն Աբրահամու :

որով օրհնին ամենայն ազգք երկրի. որպէս զի Քրիստոսի Յիսուսի թլփատելն առ 'ի կատարելոյ զաւետիս հարցն. որով մտեալ ասէ ընդ օրինօք, զի զօրինաւորան փրկեսցէ, զի և մեք զորդէգրու. թիւն ընկալցուք:

Արդ ընկալեալ այնուհետև որդին Դաւթայ հալածանս՝ հալածի յԵգիպտոս առ 'ի կատարելոյ զայն, թէ յերկրէն Եգիպտացւոց կոչեցից զորդի իմ:

Քանզի յառաջագոյն սահմանեալ Աստուծոյ ամենագիտի հոգեկիր մարգարէիւքն իւրովք, թէ որպիսի՞ համբերութիւնս միածին որդին իւր 'ի Հրէաստանեացն եկեալ կրիցէ: Որպէս և Պետրոս յառաքելագործ մատենին ասէ. թէ Աստուած որպէս յառաջագոյն պատմեաց 'ի բերանոյ ամենայն մարգարէիցն զբարձարելն Քրիստոսի իւրոյ, նոյնպէս և կատարեաց. զոր և տէրն իսկ ասէր՝ թէ եկի 'ի կատարեալ զօրէնսն և զմարգարէս:

ԽԵ. ԿՈՅԵՆԼ ապա յԵգիպտոս
 սէ 'ի Նաղարէթ, 'ի Կարծեցեալ
 հայրենիսն իւր ըստ մարմնայ,
 աճէ և զարգանայ հասակաւ՝ ըստ
 օրինակի մարդկան որդին մարդոյ :
 անապ և իսրայէլական ազգին՝ զի
 ինքնակամ գիմնացեն 'ի բացեալ
 ազգիւրն կենաց : Քանզի զմաննէ
 գուշակէ սաղմոսանուագն , թէ
 ազգիւրն կենաց 'ի քէն է : Չոր և
 վերկէն յայտարարեալ Սամարա
 զի կնոջն ասելով . թէ գիտէիք
 դու զպարգեւան Աստուծոյ , և
 ով է որ ասէ ցքեզ , թէ տուր
 ինձ ըմպել , դու արգեօք խնդ-
 րէի 'ի նմանէ , և տայր քեզ
 զջուրն կենդանի :

Որոյ ապա 'ի ընուլ ամացն իւ-
 րաց երկրաւորանից ելեալ յԵրու-
 սաղէմ , և ընդ վարդապետա օրի-
 նացն բանա 'ի կիւրարկեալ և զար-
 մացուցեալ զամենեւեան . առ 'ի
 կատարելոյ զմարդարեւականն ,
 թէ ահաւասիկ 'ի միտ առցէ մա-
 նուկ իմ , վերասցի և բարձրացի
 և փառաւորեսցի յոյժ :

Զի թէպէտ և խոնարհեցաւ
Աստուածութիւնն յերկնից, սա-
կայն յերկրակեաց 'ի ներքնոցս
բարձրացեալ ճանաչի. 'ի միտ առ-
եալ՝ զի թէպէտ և խոնարհու-
թեամբ էջ, սակայն ինքնաբուն
իւրոց փառացն զօրութեամբ
վերացեալ, ըստ յառաջագուշակ
տեսողութեան մարգարէին, թէ
վերասցի և բարձրասցի և փառա-
ւորեսցի: Եւ զի ոչ ինչ է նա կա-
րօտ փառաց, այլ յետ իւրով կա-
մօք զիւր կամս կատարելոյ համ-
բերատար իշխանութեամբն, ոչ
եկամուտ ինչ՝ այլ բնական փա-
ռօքն վերացեալ ճանաչէր երկնա-
ւոր զօրութիւն. ըստ այնմ որ
ասէն, թէ համբարձաւ Աստուած
օրհնութեամբ, և տէր մեր ձայնիւ
փողոյ:

Իսկ փողն մի թէ եղջիւր ինչ
գոչեցէ, փքոցուռոյց ընդովք,
թռալիւր օդով փողիցն այտմամբ.
այլ աստուածասքանչ աւետօքն
ղամենայն գոչել և լցուցանել,
թէ ահա՛ Աստուած, ահա՛ տէր,

զիւ և ճանապարհս քարոզութեան
կենսաբեր նորա վարդապետու-
թեանն արասցեն . և զնա 'ի միտ
առեալ ծանիցեն, թէ ահա տէր
որում ապաստեալ սմա . ցնծա-
ցուք և ուրախ ընդուք 'ի վերելու-
թեան մերում :

Աբ նովին ճանապարհք քա-
րոզութեան բացեալ իւրեանց
կենացն լուսոյ բարեացն հանգս-
տեան, և 'ի միտ առեալ ծանիցեն,
թէ ընդ նմա յարգայութիւնն
վերացեալ լուսեղէն յարկաց բնու-
կութեանն բնակիչք՝ հաւանեացն
'ի միտ առնուլ, պսիւնքն է ճա-
նաչել զնա տիեզերաց . որպէս և
սաղմասարանն տսէ, թէ յիշեացն
և դարձցին առ տէր ամենայն
ծառք երկրի :

Եւ վերանալն և բարձրանալն,
զիւ 42 'ի խոնարհութիւն խոնարհ
մարմնովն . վասն այնորիկ նորին
խոնարհութեան մարմնոյն կեր-
պարանոք բարձրանայ : Իբրեւ զմարդ
խոնարհ երեւեալ, և առաւել
քան զամենայն մարդիկ հեզ և

խոնարհ , և հանգարաութիւն
ցուցեալ՝ համբերութիւն վշտացն
զոր հառ. 'ի մարմնն. վասն այսու
րիկ նոյն մարմնովն բարձրա-
ցեալ 'ի խոնարհութեանցն, մարդ-
կութեանն վերացեալ և վա-
ռաւորեալ , և զմարդատեւիչ
կերպարանացն զոր հառ. բարձրա-
ցուցանէր . զգարիս խոնարհու-
թեան օրինակեալ տալաւորէր :

ԽԶ. ԱՐԴ լռեալ ամն երե-
ւոյն զինքն յայտ առնելոյ, 'ի հա-
տակ մարմնոյն զարգացեալ՝ ըստ
բնութեան աշխարհ մարմնոյն
անսայ . նախ յառաջագոյն կա-
րապետ առաջոյ արձակեալ զՅովհ-
նէսնէս մեծ մարդորէիցն՝ պատ-
րաստել ճանապարհ և ուղղել
չաւիզս յայտնութեան նորս :
Անոց 'ի տալ զմկրտութիւն ա-
պաշխարութեան . ոչ զմկրտու-
թիւն աստուածադրոշմ լուսա-
ւորութեանն կենացն , այլ տալ
զապաշխարութեանն արքութեան
մկրտութիւն . որպէս առ մովսի-
սեան դարբան , յորժամ Աստ.

ուած երեւել նոցա կամեր՝ հրա-
մայէր նոցա լուանալ և սրբել .
զի արժանաւորք լեալ աստուած-
ատեա վառածն տեսանելոյ :

Սոյնպէս և Յովնաննէս եկեալ
լուանայր զժողովուրդն ապաշ-
խարութեամբ . զի յարժամ Աստ-
ուածորդին երեւեսցի, պատրաս-
տագոյնք ապաշխարութեամբն
նման նորին վարդապետութեանն
զունկնդրութիւն մատուցեն ,
'ի սիրտն գործել զճանապարհ . 'ի
հեզ և 'ի խոնարհ օթեվանս զամե-
նատէրն ընդունել մարթացն :

Արդ՝ եկեալ և ինքն միրաի 'ի
Յովնաննէ . ձեռն արկեալ գրեալ
կտակ յաւիտենական , և իւրով
արեամբն կնքեալ , ապրել ամե-
նեցուն լուսաբեր և կենսատու
միրաութեամբն , հրամայեաց ա-
մենայն երկրածին մարդկան , ա-
մենայն մեղեաց , աստուածա-
նման պատկերին փրկութեան
նմանել :

Արդ եկեալ առ կնքատուն
Յովնաննէս միջտեղ 'ի նմանէ , որոյ

զահի հարեալ՝ ընդ գէմ գնա-
ցեալ, թէ ինձ պիտոյ է 'ի քէն
մկրտիլ: Որոյ լուեալ պատասխա-
նի, և առեալ հրաման համարձակ
զնա մկրտելոյ. թէ թոյլ տուր
այժմ, այսպէս արժան է լինել,
զի կատարեսցուք զարդարու-
թիւնս ամենայն:

Եւ զի՞նչ են արդարութիւնքն.
թէ ոչ զոր հոգւովն արքով նորուն
Յովհաննու հայրն գոչեաց. թէ
յիշեաց ասէ զերդումն՝ զոր երգ-
ուաւ Աբրահամու հօր մերում,
տալ մեղաւանց երկիւղի զփրկու-
թիւն 'ի թշնամեաց մերոց, և 'ի
ձեռաց ամենայն ատելեաց մերոց
պաշտել զնա սրբութեամբ և ար-
դարութեամբ. զի յիշեաց զուխտ
իւր որ ընդ Աբրահամու, և զեր-
դումն իւր ընդ Սահակայ. և հաս-
տատեալ առ Յակովբ զհրաման
իւր, և առ Իսրայէլ զուխտ իւր
յաւիտենից. օրհնեաց հարցն
հաւատովք զամենայն երկիր, օրհ-
նեաց կատարեաց զնոստմունսն:
Եւ վասն նորին էջ ինքն 'ի Զուրան,

և սրբիչ և նորոգիչ միանգամայն
զընդամեն կացութեանէր :

Եւ վասն զի զերկիր զառաջին
'ի ջուրցն փարատեցուցեալ, և
հրամայեաց ջրովն պարարեալ
ամենայն բոյսը և զեռունը և
զաղանը և անասունը և թռչունը
'ի ջուրցն գալարութենէ բզկես-
ցեն յերկրէ : Սոյն օրինակ գալա-
րեցոյց զարդանդ ծննդականու-
թեան ջուրցն մկրտութեան, որ-
բն ջուրցն, և մկրտել զհնութիւն
մաշուածոյ հոգեզէն նիւթոյս . որ
'ի մեղացն էր մաշեալ հնացուց-
եալ մերկացուցեալ 'ի շնորհաց
հոգւոյն :

Արդ միւսանգամ բացեալ
զարդանդ աներեւոյթ հոգւոյն
էրեւելի ջրովն՝ նոր ծնանդ նորա,
փեռութիւն զարդարեալ միւսանգամ
'ի ծննդականութիւն աւաղանին,
զքեցութեան զամենեւեան լու-
սաւոր պատմութեան, որ վերջո-
սին ծնանդին :

Քանզի իսկզբանն արարչու-
թեան ժամանակին՝ չղեր հոգի

Սասաւածութեանն 'ի վերայ
 ջուրցն . և անտի զկազմած արա-
 բածոցն յորինէր, 'ի ընեւթիւն
 արարածոցն հրամայէր հաստա-
 նալ: Նաեւ զհաստաթութիւն երկ-
 նի բնակութիւն հրեշտակաց հրե-
 ղինաց, որ երեւինս մեզ ջրեղէն,
 հրամայեաց հաստանալ: Նոյնօրի,
 նաեւ եկեալ կատարէ զուխան՝ զոր
 եգ ընդ հարան: Էջ ինքն 'ի ջուրսն,
 սրբեաց զջուրս ներքին երկրիս՝
 որ մեզոց մարդկան էր պղծեալ:

Արդ իւրոց գաղապարացն
 կոխելով զջուրսն սրբեաց, սրբիչ
 արար: Եւ որպէս յառաջագոյն
 չքէր հոգին 'ի վերայ ջուրցն, նոյն
 օրինակ բնակեացէ 'ի ջուրսն, և
 զամենեւեան ընկալցի որ ծնանին
 նովաւ: Եւ ջուրցն վերինց մած-
 եալք բնակութիւն են հրեշտա-
 կաց:

Արդ զայս ջուրս՝ իցրեւ զայն
 ջուրս արարեալ. վասն զի ինքն էջ
 'ի ջուրսն, զի ամենեւեան հոգ-
 ւովն 'ի ջուրցն նորոգեալ հրեշ-
 տակացին:

Եւ նոյն հոգին մինչեւ յաւիտեան՝ 'ի ջուրցն զամենեւեան յորդեգրուածին մատուցանիցէ : Վասն զի գրուած բացեալ զջուրց 'ի խոնարհ , զի վերնաջուրցն գրուից բացցին երկնից , և զամենեւեան վառօք վերացուացէ յորդեգրուածին :

Չի ճշմարիտ որդին Աստուծոյ խոնարհեցաւ , և էջ 'ի ջուրան մկրտութեան . զի զխոստմանն կատարեսցէ զհարցն և զաւետիս : Յառաջ քան զայն և զթլփատութիւնն էառ յանձն . ժաան զի և երկոցունց կսղմանցն շնորհեսցէ շնորհս , և հատուացէ զբարիս . զի իւրովն թլփատելովն կատարեսցէ զհաստատութիւն խոստմանցն , և 'ի խրախուսս հրաւիրմանց որդեգրութեան ժառանգութեան արժանաւորացն :

Եւ 'ի մկրտելն՝ զամենայն մկրտեալն կեցուցանէ իւրով յանձն առնլովն զմկրտութիւնն , և պատուական արարեալ իւրով իջանելովն 'ի մկրտութիւնն : Եւ

նախ անտի 'ի միտ առեալ ճա-
նաչի որդին ճշմարիտ Աստու-
ծոյ՝ բարբառովն հօր իւրոյ, և
իջանեւով 'ի վերայ նորա հող-
ւոյն : Զի անտի իսկ 'ի միտ ա-
ռեալ ճանաչի՝ առ 'ի կատարելոյ
գլխաւորասացութիւնն հօր, թէ
ահաւասիկ 'ի միտ առցէ մանուկ
իմ, վերասցի և բարձրասցի և միա-
ռաւորեսցի յոյժ :

Զամս երեսուն լուռ և անե-
րեւոյթ շրջեալ 'ի մէջնոցա, և ասպա-
եկեալ հասեալ 'ի մկրտութիւն,
արդ 'ի մկրտութեանն ճանաչի
ամենեցուն : Յովհաննէս վկայէ
և ասէ . սա է զորմէ ասէին, որ
ղկնի իմ գայր՝ իբրև առաջի իմ
եղև . զի նախ նա իսկ առաջին
էր . զի 'ի լրութենէ անտի նորա
մէք ամենեքեան առաք շնորհս :

Խէ . Ե՛ւ հոգին 'ի վերայ նորա
իջեալ 'ի նմանութիւն աղանոյ :
Իսկ ընդէր 'ի նմանութիւն աղաւ-
նոյ երեւեսցի հոգին սուրբ Աս-
տուծոյ . վասն զի ուսուցանէ
տեսողացն, զի ոչ այլ իւիք է հնար

մատչել առ Աստուածորդին՝ թէ ոչ անմեղութեամբ և արդարութեամբ և սրբութեամբ . յազաւ նախերայ միամտութենէն զկերպարանս յանձին բերիցեն :

Վասն զի քննիչ է սրտից և ծածկագէտ , ամենայն գաղափերաց յայանիչ . զի զամենայն ինչ գիտէ , և զամենայն ինչ զոր ասէ՝ կարող է կատարել , և տկարանայ նմա և ոչ ինչ . որպէս ասաց Գաբրիէլ առ Կոյան սուրբ , ոչ տկարասցի առ . 'ի յԱստուծոյ ամենայն բան : Որ և զսրտից խորհուրդն 'ի վերբերեալ առ մարդկան յանդիմանէր . որ ատեղծ առանձին զսիրտս նոցա , որ 'ի միտ առնու զամենայն գործքս նոցա , առ նա էին մատչելոց :

Վասն այնորիկ՝ հոգին ազաւ նախերայ իջանէ . զի ուսուցե տեսողացն՝ սրբամտելովն առ Աստուածորդին մերձե՛նալ , և զչնորհս բարերարութեան հոգւոյն ընդաւնել , և հօր հաճոյ լինել . վասն այնորիկ որդին Աստուծոյ եկն կատարեաց զաւխտն հարցն՝ ան

ուանելով նոցա որդի։ Որդին Աստուծոյ վասն այսորիկ եկեալ մկրտի, հաստատել զմկրտութիւն ամենայնի՝ որ մկրտելոց իցեն. զի անդ իսկ զայս աւանդելով, փրկելութիւն ամենեցուն յայտնեալ և ի միտ առեալ ծանկցի. և բացցէ զամենակեցոյց ճշմարտութեան վարդապետութիւնն իւր յայտնել աշխարհի։ Որպէս ասէ մարգարէն իբրեւ յերեսաց տեառն որդւոյն, թէ մատերո՛ւք առ իս, և լուարո՛ւք զայս. ո՛չ իսկզբանէ 'ի ծածուկ ինչ խօսեցայ, և ո՛չ 'ի տեղւոջ խաւարին երկրի. զի յորժամ լինէրն՝ ես անդ էի. և արդ տէր տէր առաքեաց զիս և հոգի նորա։

Տեսանէ՛ս զէական միաւորութիւնն. յորժամ լինէրն՝ ես անդ էի ասէ. յայտ արարեալ զմիաբուն Երրորդական զօրութիւնն. թէ և 'ի հաստատելն միտգործ, և 'ի նորոգելն միաբան։

Արդ բացեալ երկինք, և հայր աղաղակէ, թէ գա՛ ք որդի իմ սիրելի. և հոգին իջեալ 'ի նմանու,

Թիւն ազանոյ . զի յայտ ընդ
միաբուն խորհուրդ զօրութեան
զալտեան որդւոյն :

Եւ զմէջ իցէ զոր ասէն , Թե
խակցանէ խօսեցայ . Թե ոչ զա-
ռաջածայն սրբոց մարգարէիցն ,
որ ինքն 'ի նոսա վասն իւր խօսե-
ցաւ . և խորհրդով միաբանական
հօրն և հոգւոյն՝ եկեալ երեւի 'ի
վախճան ժամանակաց : Որ էրն
խակցանէ բանն , և բանն էր առ
Աստուած , և Աստուած էր բանն .
աս էր խակցանէ առ Աստուած .
ամենայն ինչ նովաւ եղև . և ա-
ռանց նորա եղև և ոչ ինչ՝ որ ինչ
եղեւն : Նովաւ կեանք էր , և
կեանքն էին լոյս մարդկան . և
լոյս 'ի խաւարի անդ լուսաւո-
րէր . և խաւար նմա ոչ յազմեաց :
Եղև այրմի առաքեալ Սասունոյ
Յովհաննէս . սա՛ եկն 'ի վկայու-
թիւն՝ զի վկայեացէ վասն լուսոյն
զի ամենեքեան հաւատասցեն
նովաւ :

Արդ ցեալ և կատարեալ ամե-
նայն , և լոյս որդւոյն . Աստուծոյ

'ի մէջ անցեալ լուսաւորել զամենայն մարդ՝ որ գալոց է յաշխարհ . որում խաւարն ոչ կարացեալ հաւմեմատել յաղթել . այլ այսու լուսով եղև աշխարհ , և զնա ոչ ծանեաւ : Արդ զամեն այսորիկ եկեալ՝ 'ի միտ առցեն զլոյս նորա , և որդիք Աստուծոյ լինին : Եկն հաստատել զօրէնս և զմարդարէս . և զօրինական անցուցեալ՝ և զճշմարտութիւնն հաստատեալ :

Եւ զի՞նչ իցէ որ ասէ՝ Բանն . մի թէ բարբառ լինի իցէ բախիւն լեզուի ընդ օդս . որ յառաջ բան դասել ասողին չէ յայտ , և յետոյ անհետ՝ չէ 'ի միջի . այլ զամեն այսորիկ անուանեցաւ Բան . զի որպէս բան 'ի բերան ասողին , նոյնպէս և ամենայն հրամանք հօր կամաց ելանեն 'ի բերանոյ որդւոյ :

Զի գիտակ է հօր՝ և կաաարիչ կամաց նորա , որպէս և ինքն ասէ . ոչ ոք գիտէ զհայր՝ եթէ ոչ որդի . որպէս և զորդի ոչ ոք գիտէ՝ եթէ ոչ հայր : Եւ դարձեալ ասէ , եթէ

եկի կատարել զիսմն այնորիկ՝ որ
առաքեացն զիս : Եւ գարձեալ՝
Յովհաննէս ասէ . զԱստուած ոք
երբեք ոչ ետես, բայց միածին որ-
դին որ 'ի ծոց հոր՝ նա պատմեաց :

Եւ ինքն առ հայր ասէ . Թէ
եհատ ժամ, հայր փառաւոր արա
զորդի քո . և եկեալ բարբառ
յերկնից ասէ, փառաւոր արարի,
և այլ փառաւորեցից . իբրե զի ոչ
Թէ 'ի խնդրել ապաստան, և կամ
կարօտ ինչ հայրաբուն փառացն,
այլ զի ըւհիցեն արարածք և հա-
տատեացին յորդին :

Նոյն օրինակ և որդին 'ի միջի
կացեալ՝ զհայրն ցուցանէ աշխարհ
հի և զհորդին ոսկրք . նոյնպէս և
հայր աղաղակէ վասն միածնին,
Թէ դա՛ է որդին իմ՝ միածին՝ հա-
ճեցուցիչ անձին իմոյ . եդի զորդի
իմ՝ 'ի վերայ գորա : Որ և յայտ
լեալ իջանելն՝ 'ի վերայ և հանգչել
որպէս և ինքն ասէր զհորդոյն
սորոյ, Թէ նա զիս փառաւոր
առնէ :

Եւ եկեալ կարարէ զիսմն ա-

աւարջին իւրոյ . որ և աղաղակ իսկ
եղեալ ասէր, եթէ որ հաւատայ
յիս՝ հաւատայ յայն՝ որ առա-
քեացն զիս. և որ տեսանէ զիս՝ զայն
տեսանէ որ առաքեացն զիս . և
այսպէս զհայրական փառան յին
քեան ցուցանէ ամենեցուն յայ-
տական վարդապետութեամբն :

Եւ յառաջին թաց Կարապետն
հրեշտակն առաքեալ հօր, գայ
առաջի և աղաղակէ, թէ սա է որ
գին Աստուծոյ . սա է գառն Աս-
տուծոյ . սա է որ գայ բառնալ
զմեղս աշխարհի :

Ելեալ ՚ի վերայ լերինն բարձու՝
ի մեծութիւն զօրութեան Աս-
տուածութեան, որպէս յառա-
ջատես տեսող մարգարէն ասէ ՚ի
տեսանէ . ՚ի վերայ լերինն սրբոյ
ի լերինն բարձու՝ անդ ծառայես-
ցեն ինձ ամենայն ազգք երկրի :

Եւ դարձեալ միւս տեսողն
գոչէ . թէ եւ ՚ի լերինդ բարձու՝
աւետարանիչդ Սիովնի բարձրացո՛
ղբարբառ քո աւետարանիչդ Ե-
րուսաղէմի : Բարձրացայք բար-

ձրացուցէք զհարաւս ձեր, և մի
զանգիտէք . ասա՛ ցբազաքսդ յաւ-
գայ . ահաւասիկ Աստուած մեր,
ահաւասիկ տեր տեր գայ զօրու
Թեամբ իւրով, և բազումն տէրու
Թեամբ իւրով ահաւասիկ վարձք
հաստուցման իւրոյ ընդ իւր, և
գործք իւրաքանչիւր առաջինորաւ:
Իբրեւ հովիւ հովուեսցէ զխաչինս
իւր և 'ի բազումն իւր ժողովեացէ
զգառինս իւր, և 'ի գերեւ իւր
ընկալցի զնոսա, և մի թար լիցի
յոբեաց ծանրացելոց . Ո՛ր չափեաց
ափով իւրով զջուրս ամենայն .
կամ ո՛վ չափեաց զերկինս Թաւ-
իւրով, և զերկիրս ամենայն քլաւ
իւրով: Ո՛վ եգ զլերինս 'ի կշեռս,
և բարձ զքաչս կշռորդօք: Ո՛վ
գիտաց զմիտս տեառն, կամ ո՛վ
եղև նմա խորհրդակէից:

Եւ զինչ իցէ զոր ասէն, Թե
եւ 'ի վերայ լերինդ բարձու առ-
տարանիչդ Սիոնի . այլ իբրեւ զայն
որ ասէն՝ Թե տէր եւս հրաման .
զի տերունի հրամանքն՝ ամենեցուն
գեր 'ի վերայ են, և 'ի բարձանց

էն հրամանք բարձրելոյն : Եւ զի՞նչ բարձր և ստուար քան զհրամանս Աստուածութեանն կայցէ, 'ի նոյն ինքն ելեալ Աստուածութեանն քարոզք 'ի նոյն հրամանաց լեառն բարձութեան, առանց զանգիտելոյ և երկիւղի՝ ամենեցուն առաջի անվեհեր քարոզել :

ԽԸ. ԱՐԴ եկն և մեծն Յովհաննէս՝ որդի քահանայապետին Ջաքարիայ, անդէն ել տաճարակիցն և ոչ օտար որ. անդէն ժառանգն և բնակիչն Սիոնի, նորուն վակասակիր քահանայութեանն, խոյրադիր պատուին պատմութեանցն սրբութեան, առանգակիր պատուիրանացն, և ոչ եկամուտ որ. այլ կամարածու վայելութեանն շառաւելն Մովսէսի, և զաւակն Ահարոնի, և աւետարանիչն Սիովնի. օծութեանն անկու, առեալ զպատիւ նախնեացն քահանայութեանն. և բովանդակեալ զմարդարէութիւն մարդարէիցն՝ ելեալ յանսպաս 'ի վերայ

Աստուածական հրամանացն լեռնացելոց, բարձրացուցեալ զքառքառ իւր աւետարանիչն Նրուառդէմի, բարձրացեալ բարձրացուցանէր զբարբառ իւր. զի ձայն բարբառոյ էր նա յանապատի և առե՛տհա Աստուած մեր, ահա տէր, և նա նոյն Թագաւոր իսրայէլի :

Արգ. ամենայն շնորհք աւանդութեանն՝ մարդարէութիւն իտայելական աղգին, որ կրէր աւանդապահ օրհնութեանն աւետեացն և օծութեանն, 'ի ձեռն Ղեւեայ տոհմին էր յանձնեալ քահանայութեանն՝ Թագաւորութեանն հանգերձ :

Զի 'ի ժամանակի իբրե կոչեաց տէր զՄովսէս 'ի մէջ հրոյն և ամպոյն՝ 'ի գլուխ Յինեական շերինն, և տեսիլ փառաց տեառն իբրե զհուր վառեալ էր. իբրե առնոց զարատութեանս օրինացն Մովսէս 'ի ձեռացն Աստուծոյ, պարզեալ ինզկր տեսանելով զԱստուած 'ի պատասխանացն նմա, զի առեգլթած եմ և ողորմած, անգ. առ.

նոյր զաւանդութիւն իշխանութեան քահանայութեան թագաւորութեան և մարգարէութեան՝ ի ձեռաց Աստուծոյ: Անդ ետ նմա զօրինակ օծութեանն Քրիստոսի. զի նախ առակքն լիցին, և ապա իբրեւ եկեացէ Ճշմարտութիւնն՝ որոյ են իսկ, և վասն որոց են: Անդ տայր նմա առնել զեղջիւրն օծութեան, զխնկանոց խնկոցն:

Որ եղջիւրն զօրինակ օծութեանն Քրիստոսի, և խնկանոցն զօրինակ սուրբ կուսին Մարիամուունէր. որպէս նայն լի էր խոտովանութեամբ, նոյնպէս և կոյսն հոգւով սրբով և զօրութեամբ բարձրելոյն: Իսկ եղջիւր ձիթոյն՝ ունէր զօծութիւն Քրիստոսի օրինացն. զի որ միանգամ յօրինակ նորա օծանէին՝ անտի օծան: Ուստի և օծէր Ահարովն ի քահանայութիւն տեառն, և առնոյր զքահանայութեան թաղն օծանել ըստ նմին օրինակի, դնել նոցա արտախուրակս, և պաշտել ի սր-

բութիւն տեառն . և կարգել զհա-
նապազորդ հացն 'ի սեղան' որ
բերէր զօրինակ մարմնոյ Աստուած-
որդւոյն :

Անդ արար Մոլսէս զարծաթի
եղջիւր օծանութեան իւրոյ . ուս-
տի քահանայքն , և մարդարէքն ,
և թագաւորքն օծանէին : Անդ
ուստ գայր կարգեալ օծութիւնն
մի ըստ միոջէ ըստ հրամանի իշխա-
նութեան պատուիրանին , որ կար-
գէր գայր առաջնորդութեամբ՝
յԱբրահամեան զաւակին պաշտէր
խորհուրդն . զի աւանդապահ
տային ցմիմեանս մինչև ցՅովհան-
նէս քահանայ , մարդարէ , և
մկրտիչ . և 'ի նա հասեալ՝ իբրև 'ի
Ժառանգ մնացեալ : Զի 'ի նա
հասեալ էր յառաջին նախնեացն ,
Թագաւորացն , մարդարէիցն , և
յօծելոց քահանայիցն՝ իբրև յա-
ւանդապահ . և նա եւս զքահա-
նայութիւնն զօծութիւնն և զմար-
դարէութիւնն և զթագաւորու-
թիւնն ցտէր մեր Յիսուս Քրի-
ստոս :

Եւ կատարեցաւ մարդարէութեան Յակովբայ՝ յասել առ որդի թողի իւրոյ, թէ մի սրահասեցէ պետութիւն իշխանութեանն, մինչև եկեացէ այն՝ որոյ իւր է թագաւորութիւնն. քանզի նա է յոյս հեթանոսաց:

Արդ առաջին հարքն որ եղեն օրինակ նորա, յորս Աստուծոյ կերպարանքն նկարեալ կային. զի նոցա ամենայն արարածք հնազանդէին, քանզի զկերպարանս արարչին՝ ի նոսա տեսանէին: Իսկ զի մարդ հնազանդէին անխօս անմեղ ուռնչեանշուռնչ արարածքն՝ մահ կանաչութեամբ կան. թէ ոչ զնշանս Աստուծոյ՝ ի նոսա տեսանէին, և զկերպարանս արարչին: Եւ այդ պէս մի ըստ միովէ վարեալ եկեալ աւանդութիւնքն մինչև Յովհաննէս, և Յովհաննէս եւ զաւանդն պահեալին՝ տեսուն իւրոյ:

Իսկ. ԱՐԴ. այսուհետև տէրն ինքնին՝ ի միջի կայ, և Յովհաննէս վկայէ՝ եթէ չեմ ես Գրիստոսն, այլ առաքեալ եմ առաջի նորա:

այլ այլ հարանն է՝ նա է փեռայ .
 և որ բարեկամ է փեռային՝ հայ
 առ նմա, և հնազանդի նմա . և նա
 ուրախ առնէ յուրախութեան
 նորա, զի զձայն լսէ փեռային . իմ
 ուրախութիւնս լցնալ և հասար-
 եալ, արդ նմա պարտ է աճել և
 ինձ մեղմանալ : Ար 'ի վերաւան
 գայ՝ 'ի վեր է քան զամենայն . որ
 'ի յերկրէ է՝ յերկրէ աստի խօսի .
 որ յերկնիցն գայ՝ զոր լուսան և
 ետես վկայէ, և զվկայութիւն
 նորա որ մէջ ընդունի . որ ընդունի
 զվկայութիւնն՝ ծրարեաց և կնք-
 եաց, զի արդարեւ ճշմարիտ Ար.
 տուած է : Զի որ յԱտուծոյ ա-
 ռաքեցաւ, նա զպատգամս Ար.
 տուծոյ խօսի . զի մէջ եմէ չափով
 տուաւ նմա հոգին : Հայր սիրտ
 զորդի՝ և զամենայն ինչ եւս 'ի
 ձեռս նորա . որ հաւատաց յորդի,
 ընդունի զկեանսն յաւիտենից . և
 որ թերահաւատ է յորդոյ՝ մէջ
 տեսանէ զկեանս յաւիտենից .
 այլ բարկութիւն Ատուծոյ 'ի
 վերայ նորա ընկեալ է :

Ահա եկեալ հրեշտակն Յովհաննէս՝
 նէս՝ պատրաստել ճանապարհս
 տեառն իւրում: Զի որպէս ա-
 ռաջին գալստեանն Գաբրիէլ
 եղև կարասկտ, իսկ յայտնու-
 թեանս սա առաջի եկեալ ասէ,
 առաքեալ եմ՝ առաջի նորա. այլ
 ոյր հարսնն է՝ նա է փեսայ:

Իսկ ո՞ր է հարսն, կամ ո՞ր փեսայն,
 եթէ ոչ այն զոր մարգարէն ասէ.
 Թէ՛ այսպէս ասէ տէր, խօսե-
 ցայց զքեզ ինձ յաւիտեան, և
 խօսեցայց զքեզ ինձ արդարու-
 թեամբ և գթութեամբ. և ծա-
 նիցես, զի ես եմ տէր Աստուած-
 քո. և լքցես դու զհոմանիս քո,
 զփայտեղէնս, և զքարեղէնս. և
 ասասցես, եթէ երթայց դար-
 ձայց յայրն իմ՝ առաջին:

Քանզի թողին մարգիկ զպաշ-
 տօն արարչին իւրեանց, և ամե-
 նայն փայտի և քարի հնազանդե-
 ցան. և թողին զայրն առաջին՝ որ
 յոգնէին արար զնոսա, և շնացան
 յինչ ինչ տարրեղէն ամենայն, որ
 առ ական գիպեցան. և պոռնկե-

ցան զհետ անոսի պաշտամանցն
 արարածոցն : Ասան այսորիկ էջ
 Աստուածորդին քակել յերկրէ
 զրնգունայնութիւնն պոռնկու-
 թեան շնութեան քարեղէն հո-
 մանեացն . գարձուցանել յերկր-
 պագութիւն հօր , և տալ անուա-
 նել զայրն իւր՝ այր : Եւ առաջին ,
 վասն նախնականին ինքնութեան
 ասէ . որպէս մեկնէ Պօղոս առ
 հեթանոսս , ասէ՝ հաստատեցի
 խօսեցայ զքեզ ինձ հարանու-
 թեան իբրեւ կոյս մի սուրբ՝ յան-
 գիման կացուցանել Քրիստոսի .
 և մարգարէն տսէ , կացցէ գշխոյ
 ընդաջմէ քումմէ : Զամենայն
 տիեզերս իբրեւ զմի հարան գար-
 ձուցեալ առ մի փեսայ , այնպէս
 նշանակէ այրն՝ որ 'ի յերկնիցն
 եկն որդին Աստուծոյ . որպէս
 Յովհաննէս ասէ , ոյր հարանն է՝
 նա է փեսայ . և մէք բարեկամք և
 ծառայք՝ ըստ հրամանացն ընթա-
 նամք . կամք առ նմա և հնազանդ-
 եմք նմա , և ուրախ առնիմք յա-
 ըախութեան նորա , և զձայնն

լսեմք փեսային :

Այս այն է՝ զոր մարգարէն
ասէ . լճւր դուստր և տէս , խո-
նարհեցն զունկն քո . մոռա՛ զժո-
ղովուրդ քո , և զտուն հօր քոյ .
զի ցանկացաւ թագաւոր դեղոյ
քում . զի սա ինքն է տէր քո՝
երկիր պագցես սմա : Այս այն է
որ ասէն . յարիցես զարթլոցես
մերձաւոր իմ սիրելի իմ . բացցես
ինձ զդուրս տանն , և համբու-
րեսցես զիս՝ ի համբուրից բերանոյ
քո . զի առատ են ստինք քո քան
զգինի , և հոտ իւղոց քոց քան զա-
մենայն խոունկս անուշութեան :
Իւղ արկեալ է անուն քո , վասն
այսորիկ օրիորդք սիրելիս զքեզ .
զհետ իւղոց քոց ընթասցուք մեք .
տարաւ զիս արքայ՝ ի սենեակ իւր :

Եւ ո՛վ հարսն , թէ ոչ եկեղեցի
հեթանոսաց . կամ ո՛վ փեսայն՝
եթէ ոչ Յիսուս Քրիստոս որդի
Աստուծոյ . որ էջ յերկնից և
նուաճեաց զամենայն յերկրպա-
ղութիւն հօր :

Եւ զինչ երկու առատ ստինքն ,

եթէ ոչ կտակարանք Աստուծոյ, որ արքուցանեն զամենայն ազէ-
ազս հոգեւոր կաթամբն գիտու-
թեանն:

Եւ զի՞նչ է որ տան. հոտ իւ-
զոց քոց՝ քան զամենայն խոանկո-
անուշութեան. և եթէ՝ իւզ
արկեալ է անուան քո. զօծու-
թիւնն Գրիստոսի, և զանուան
յայտ առնէ. և համբուրելն սիրոյ՝
նշանակէ զեկեղեցի Գրիստոսի,
և Գրիստոս որդի Աստուծոյ:

Արդ նմա առնել և ինձ մեղմա-
նալ, այսինքն զժամանակն տակ
մեղմանալոյ. զի մկրտութիւնն
զոր տալի ժողովուրդեանն՝ ապաշ-
խարութիւն մկրտութեան էր:

Որ տակ 'ի վերուստն եկն՝ 'ի
վերոյ է քան զամենայն, յայտ
արարեալ զգալն 'ի ծոցոյ հօր առ
մեզ: Ասէ, ես յերկրէ խօսեցայ,
յերկնից առեալ զգիտութիւն:
Իսկ որ յերկնիցն եկն՝ զհօր խօսի,
և զհօր գործ գործէ. որպէս
տէրն ինքն ասելի առ հրէայսն,
Եթէ ես 'ի հայր և հայր առ իս.

զենչ տեսանեմ եթէ հայր գործէ, զնոյն և ես գործեմ. զի վասն այսորիկ ես եկի զի արարից զկանն հօր իմոյ, և կատարեցից զգործս նորա :

Ասաց և վասն Հրէիցն, թէ զվկայութիւն նորա դուք ոչ ընդունիք: Ար ընդունի զվկայութիւն նորա՝ ծրարեաց և կնքեաց, զի անկորուստ լիցի արդարութիւնն. և երգանա՞ք՝ զի արգարե ճշմարիտ Աստուած է. զի անշուշտ և անշարժ և անկորուստ լիցի արդարութիւն հաւատոցն. և երգումն՝ կնիք որպէս առ Աբրահամն: Չի որ ՚ի ծոցոյն հօր եկն՝ նա է տեղեակ խորհրդոց ծնողին իւրոյ: Չի ոչ եթէ իբրեւ կարօտ ոք էառ նա զչնորհս հոգւոյն, այլ ինքն միակամ, միաշունչ, միախորհ ընդ հօր և ընդ հոգւոյն. զի ինքն է բաշխիչ խորհրդոց հոգւոյն սրբոյ: Չի հայր սիրէ զորդի իւր և հաստատեալքն հօր՝ որդւով. և որ հօրն՝ նոյն և որդւոյ. և որպէս հայրն, նոյնպէս և որդի. և ամե-

նայն շնորհք հոգւոյն յորդոյ
բաշխին : Որ հաւատայ յորդի՝
ունի զկեանսն յաւիտեանս .
որ թերահաւատ է յորդոյ՝ մշ
տեսանէ զկեանսն յաւիտենից :

Վկայէ Յովհաննէս , ասէ՝
զորմէ ասէին , աս է միածին որ-
դին Աստուծոյ . ես ասեմ եւ վկայ
եմ , թէ աս է որ բռնայ զմեզ
աշխարհի : Սա է ժառանգ այդ-
ւոյն , եւ ասք գայ զօրութեամբ
եւ բազումն հզոր տէրութեամբ
իւրով զի բազումն հզոր՝ հօր ասէ ,
եզտէրութիւն իւր առ իւր ունի ,
թէպէտ եւ կամեց երեւեցաւ խո-
նարհութեամբ :

Ահաւասիկ ասէ վարձք հա-
տուցանն իւրոյ ընդ իւր . եւ ամե-
նայնի նա է հատուցանող , եւ գործք
իւրաքանչիւր առաջի նորա . ըստ
այնմ , թէ ՚ի միա առնու զամե-
նայն գործս նոցա : Իբրեւ հովիւ
մի հովուեսցէ զխաչինս իւր : Որ
՚ի մէջ իսկ անցեալ կենարարն
ասէ , թէ ես եմ հովիւ քաջ .
հովիւ քաջ գնէ զանձն իւր ՚ի

վերայ խաչին իւրոյ: Եւ 'ի բա-
ղակս իւր ժողովեացէ զգառինս
իւր, և 'ի գիրկս իւր ընկալցի զնո-
ստ:

Որ կենարարն եկեալ յայտ
առնէր, առնուլ ժողովել զմանկը-
տին. 'ի վերայ Աստուածական
բարկացն. և օրինակեալ ամենե-
ցուն, թէ ոչ գարձիք և լինիջիք
խորն զմանուկս զայս, ոչ կարէք
մտանել յաղքայութիւնն Աս-
տուծոյ: Նորոգել հրամայէ, և
մերկանալ հրամայէ զհին մարդ-
կութիւնն 'ի ձեռն մկրտութեան
աւազանին: Զի թէպէտ կարի ոք
թմբերալ ծանրացեալ իցէ՝ ծան-
րակիր մեղօքն խտտութեան յղա-
ցեալ. որպէս ասէ, ահաւտօքի եր,
կնեաց զանօրէնութիւն, յղացեալ
զցաւս, և ծնաւ զանիրաւութիւն,
ասկայն բացեալ զգրուես ազաշ-
խարութեան՝ 'ի մէջ կայ կենա-
րարն մեր, եկեալ աղաղակէ և
ասէ. եկայք առիս ամենայն զաս-
տակեալք և աշխատեալք և ոյք
անիք զքեռլինս ծանուես, և եպ

հանգուցանեմ զձեզ . և առէք
զլուծ իմ 'ի ձեզ , և ուսարսւք
յինէն , զի հեզ եմ հանգարտ և
խոնարհ արաիւ , և գաջիք հան-
գիստ անձանց ձերոց . զի լուծ իմ
քաղցր է , և բեռն իմ փոքրոգի .

Իսկ հարցանէ ոք , թէ ո՞վ իցէ
որ այսպէս մխիթար լինի յզեացն
ծանրացելոց , լուիցէ Եսայեայ
մարգարէութեանն : Ո՞վ այն իցէ
ասէ . ո՞վ չափեաց ամիով իւ-
րով զջուրս ամենայն , կամ ո՞վ
չափեաց զերկինս թշաւ իւրով
և զերկիր ամենայն քլաւ իւրով .
ո՞վ եգ զլերինս 'ի կշիռս , և երարձ
զգաշտս կշռորդօք . ո՞վ գիտաց
զմիտս տեառն , կամ ո՞վ եզէ նմա
խորհրդակից : Որ 'ի հօրէ ուսու-
ղլճիւ գառատառանին , նա եկեալ
մարդ . լեալ քարոզէ աշխարհի՝
խառնեալ սիրով իւրով զամե-
նեանս յԱստուածութիւնն : Եւ
այսուհետեւ եկեալ լոյսն 'ի մէջ
անցեալ՝ լուսաւոր առնել զամե-
նայն մարդ որ գալոց էր յաշխարհ ,
քարոզէր և տսէր . ապաշխարե-

յէք զի մերձեալ է արքայութիւնն
Աստուծոյ. կատարեալ են ժա-
մանակք, հաւատացէք յաւետա-
րանն :

Ծ. ԱՐԴ իբրև անցանէր առ-
ծովեղերբ, տեսանէ զՊետրոս և
զԱնդրէաս, և զՅակովբոս և
զՅովհաննէս, և կոչեաց զնոսա 'ի
ձկնորսութենէ անտի. որ անգէն
վազվազակի թողին զհալսն իւր-
եանց նաւովն հանդերձ և երթան
զհետ նորա :

Եւ զբազումս յայլոց 'ի պէս-
պէս զքօսանաց կոչեալ աշակերտս
երկոտասանս և առաքելս ան-
ուանեաց. զորս սւսուցանէ ազա-
տանալ յամենայն զքօսանաց՝ որ
զհետ նորա շրջէին, արժանի ե-
ղեալ աստուածագործ տաւանդու-
թեանն խորհրդոյն :

Ար այնուհետև մարդասէրն
Քրիստոս 'ի մէջ անցուցեալ զա-
մենտկար բժշկարանն, բժշկել
զախտս և զչարչարանս. և զյա-
ռաջաձայն սրբոց մարդարէիցն 'ի
մէջ ունել զքանս՝ որ գոչէ, նա-

զհիւանդութիւնս մեր բարձցէ : և
զնոցուն բանս արդարացուցեալ
որպէս ասէն , թէ արդարացու-
ցանէ զբանս ծառայից իւրոց մար-
գարէից :

Եւ սկանու այնուհետեւ զա-
ռական անցուցանել , թէ՛ ընդ ա-
մենայն տեղիս 'ի ձեռն հոգւոյն
Ճշմարտութեան երկիրագոյցեն
հօր . զի հայր զայնպիսի երկրա-
գուս խնդրէ . և թէ՛ զողորմու-
թիւն կամիմ , քան զպատարադար

Եւ եթէ՛ ես եմ հօրորդին , զի
հայր ինձ վկայէ հոգւովն հան-
դերձ Ճշմարտութեամբ . և թէ՛
Մովսէս ձեզ յառաջագոյն վասն
իմ գրեաց : Եւ Յակոբ վասն իմ ա-
սեր ցեղաւոր , թէ մի պահատեացէ
իշխան Յուդայ , և պետ յերանաց
նորա , մինչև եկեսցէ այն՝ որոյ
իւրն է Թագաւորութիւնն . քան
զի նա է յոյս հեթանոսաց :

Եւ թէ՛ մարգարէքն ամենայն
վասն իմ գրեցին , առեալ յիմէ
առաքէն զգիտութիւն . և յայտ
արարեալ նոցա , թէ իմ է այդիս ,

և դուք էք մշակէն. և ես եկի, զի
ես եմ ժառանգ այգւոյն. եկի
խնդրել զպտուղ այգւոյն զի ա-
ռից. որպէս առաքեաց զիս հալո-
ւիմ, և ես եկի կատարել զկամս
հօր իմոյ :

Եւ թէ՛ եկի կատարել զխոս-
տացեալ աւետիան Աբրահամու,
զի աւետեօքն կեցցեն զաւակն
աբրահամեան. և զաւակն Աբ-
րահամու նոցա ծանօթ լինէր :
Իսկ նորա միանգամայն զճշմար-
տագոյնն առաջի եդեալ, եթէ
յառաջ քան զլինելն Աբրահա-
մու եմ ես :

Եւ անդէն 'ի վեր այնուհետև
հայեցուցեալ՝ որպէս և էն իսկ,
հարցանելով առ 'ի նոցանէ ըզ-
մարդարեականն, թէ որպէս ասեմք
զԲրիտոս որդի Դաւթայ. զոր-
մէ Դաւիթ իսկ նշանակեաց հոգ-
ւովն սրբով, թէ ասաց տէր ցտեր
իմ, նիստ ընդ աջմէ իմմէ. և արդ-
զեա՞դ իցէ որդի Դաւթի :

Նոյնպէս և ամենայն յայտնու-
թեամբք և առակօք յանդիմա-

նէր և խաղաղապէս զկեղծաւորութիւն, և զամբարշտութիւն, և զանօրէնութիւնս նոցա: Իսկ նոցա խլացելոց և կուրացելոց 'ի ճշմարտութենէն՝ նախանձէին 'ի չարութիւն գառնութեան իւրեանց, կորուսանել զանձինս իւրեանց:

Իսկ նա եկեալ՝ լինէր բժիշկ մարդախրութեամբն իւրով, ըզկոյրս լուսաւորել, զկազս գնացուցանել, զարտատս սրել, զիւրեւ զամենայն կորուսեալս 'ի սատանայէ. և զանգամալոյծս յարուցանել, և զկուլս բանալ, և համարց տալ խօսել, և զմեռեալս յարուցանել. զսատանայ կոխած եա տէր հաւատացելոց իւրոց, և խոտանայր երթալ պատրաստել օթեմանս յարգայութեանն երկնից. և զինքն արարեալ օրինակ ամենայնի, համբերել ճգնութեանց առաքելութեամբն:

Որ գարձոյց զժուրն 'ի գինի՝ զի յայտնի լիցի Աստուածութիւն նորա. թէ նոյն է որ յոչնչէն ա-

բար զժուրն 'ի բնութիւն ջրոյ .
 նոյն զժուրն 'ի գինի դարձոյց , որ-
 ապէս և կամեցաւ : Եւ այն որ վասն
 մեղացն ցաւս խառնեաց , նոյն
 ինքն եկն զառողջութիւն բաշ-
 խել : Եւ բազումք հաւատացին
 յանուն նորա , իբրեւ տեսին զնը-
 շանսն զոր առնէր . այլ նա քանզի
 սրտագէտ էր , գիտէր զամենայն
 խորհուրդս մարդկանքանդ ծած-
 կադէտ է :

ԾԱ . ԱՅԱյեա այսորիկ տու-
 եալ վճիռ , եթէ ոչ ոք ծնցի 'ի ջրոյ
 և 'ի հոգւոյ՝ ոչ կարէ մտանել յար-
 քայութիւնն աստուծոյ , և ոչ
 նորոգեսցի միւսանգամ . զի այս
 որ 'ի մարմնոյ աստի ծնեալ է՝
 մարմին է : Իսկ այն որ 'ի հոգւոյ
 անտի է՝ հոգի է . զի հոգին սուրբ
 ուր կամի , բղխէ . զձայն նորա
 լսես , այլ ոչ գիտես՝ ուստի դայ
 կամ յով երթայ . Զի ոչ ոք եւ
 յերկինս , բայց որ էջն յերկնից որ
 գին մարդոյ :

Եւ ասացեալ վասն յառաջա-
 դիր չարչարանացն իւրոց , թէ որ-

պէս Մովսէս կախեաց զօճն յա-
նապատին, այնպէս կախել պարտ
է որդւոյ մարդոյ. զի որ միան-
գամ հաւատայցէ 'ի նա՝ ընկալցի
զկեանսն յաւիտենից : Զի այն-
պէս ակրեաց Աստուած զաշխարհ,
զի զորդին իւր միածին ետ 'ի վե-
րայ նորա . զի ամենայն որ հաւա-
տայ 'ի նա՝ մի կորիցէ . այլ ըն-
կալցի զկեանսն յաւիտենականա :
Զի ոչ առաքեաց Աստուած զոր-
դի իւր յաշխարհ, զի պատժեացէ
զաշխարհ, այլ զի փրկեացէ նա
զաշխարհ . որ հաւատայ 'ի նա՝ ոչ
մեռանէ 'ի անախիժս գառապար-
տութեան. որ ոչն հաւատայ 'ի նա՝
աստուտին իսկ գառապարտեալ է .
քանզի ոչ հաւատացին նոքա յա-
նուն միածնի որդւոյն աստուծոյ :

Եկն առ իւրան, և իւրքն զնա
ոչ ընկալան . այն որ իսկզբանէ
ժամանակացն երախտիքն եղեն,
և խնամակալութիւնք, և պա-
տուիրանքն . ուստի և մարմնով
իսկ երեւեցաւ, յանձանց իսկ մեր
ժեցին զնա :

Եւ այս եւն գատաատանք, զի լոյս եկն յաշխարհ. և մարդիկ տիրեցին զնաւար առաւել քան զլոյս, զի էին գործք իւրեանց չարութեամբ: Զի ամենայն ոք որ զչար գործէ, և չար գտցէ. և աւետեայ նա զլոյսն, և ոչ գայ 'ի լոյսն, զի մի յանգիմանեացին գործք նորա: Իսկ որ առնէ և գործէ զճշմարտութիւնն՝ գայ նա 'ի լոյսն. զի յայանի լինիցին գործք նորա, զի աստուծով գործեցան:

Եւ Աստուածորդին ուսուցեալ ամենեցուն զճանապարհոս արդարութեան. իսկ խաւարաստվոր գործոց մարդկան անօրիւնաց Հրէից սկսեալ կեղծաւորել, և խնդրեալ սպանանել զնա մշակաց այգւոյն, և ոչ համարեալք արժանի զանձինս իւրեանց կեանցն յաւիտենից, այնպիսեացն գեհեան խոտոտցաւ ասելով, վայ վայ 'ի վերայ նոցա:

ԾԲ. ԻՍԿ բարերարի տեառնն ժողովեալ զաշակերտան երկոտաւանս, զորս առաջեալս անուա-

ներաց . և գարձեալ՝ եօթանասուն
 և երկուս . խրատեալ և վարժեալ
 զնոսա Աստուածութեան խրա-
 տուն . և վկայ կացուցեալ և ասա-
 ցեալ ցնոսա, և սիրելիս և բարեկամս
 անուանեալ , թէ ես ձեզ ասեմ
 սիրելեաց խմոց . մի երկնէիք յայն-
 մանէ որ զմարմինս սպանանեն , և
 զոգի ոչ կարեն սպանանել :

Եւ եթէ՝ ես ինձ զձեզ բարե-
 կամս գիտեմ . և թէ՝ զոր միանգամ
 ասաց ինձ հայր իմ , ես ձեզ ցու-
 ցի : Եւ յայտնեալ նոցա զելն
 առ 'ի հօրէ , և զգարձն 'ի նոյն
 ասելովն . թէ եղի 'ի հօրէ և եկի
 յաշխարհ . և գարձեալ թողում
 զաշխարհ , և երթամ առ հայր :

Յուսեալ նոցա և զաւետիս հոգ-
 ւոյն արդոյ առաքելոյն 'ի հօրէ . թէ
 երթամ և առաքեմ զմի թարգման,
 որ եկեալ միս թարսցէ զտա-
 մեալս . վասն իմ : Յն՝ զբուգա-
 կանութիւնն , տե՛ս զմիաւորա-
 կան զօրութիւնն . տե՛ս զմիական
 լիութեանն , կամակցութիւն . զի
 եկեալ՝ ասէ՝ զիմ անգին լլցէ , և

նորմէն ճշմարտութեամբ անաշ-
նորդեացէ ձեզ, և յանդիմանեացէ
զաշխարհս զի ոչ հաւատացին յիս-
դատեացի և զկարծեալ ի չինան
աշխարհիս այսորիկ : Ճշմարտեա-
լի միանգամայն ձեզ վասն իմ, զի
ի հօրէ առաքի . որոյ գալուստն՝
զերթաղոյն իմոյ առ հայր վկայե-
նա եկեալ առաջնորդեացէ ձեզ
ամենայն ճշմարտութեամբ :

ԾԳ. ԱԳՅ. առնուայնուհետե
զյառաջագիր խորհուրդ չարչա-
րանացն Յիսուս կատարել յԵրու-
սաղէմ . վասն որոյ բաղուամ ան-
գամ գուշակեաց, թէ մեռանե-
լոց է և յերկր առուր յառնելոց :

Եւ վասն որոյն արդեօք գայցի
'ի մահն . մի թէ պարտական իցէ
մահու . այլ մարգարէն ասէ, թէ
անորէնութիւն ինչ ոչ գործեաց,
և ոչ գտաւ նենգութիւն 'ի բերան
նորա . զոր և ինքն ասէր, թէ ո՞վ
'ի ձէնջ յանդիմանեացէ զիս վասն
մեզոց :

Իսկ ըստ օրինաց ինչ պարտա-
կան մահու . այլ ասէ՝ կատարել

եկի զորէնս . որում և աւարեալն
վկայէ, թէ կատարած օրինացն
Քրիստոս է :

Իսկ 'ի բռնաւորաց արդեօք 'ի
հարկէ մեռանիցի . այլ ասէ՝ թէ
անձամբ խնով գնեմ զանձն իմ, և
ոչ ոք հանէ յինէն . տնձամբ ասէ
զանձն գնեմ, զի միւսանգամ
առից զնա :

Իսկ ընդէր կամիցի զանձն
գնել անպարտական մահու :

Ես եմ ասէ հովիւ քաջ որ 'ի
վերայ խաշանց խնոց մեռանիմ :
Թորոց խաշանց արդեօք . 'ի հար-
թուցելոցն, 'ի փախուցելոցն, 'ի
գազանակուր եղելոցն . զոր յա-
ռաջագոյն մարգարէն ասաց, թէ
ամենեքին իբրեւ ոչխարք մեղո-
րեալք, և պր ամենոյն 'ի ճանա-
պարհի իւրում մեղորեցու . և տէր
մատնեաց զնա 'ի մեղս մեր, և յա-
նօրէնու թեանց ժողովրդեան խնոյ
'ի մահ վարեցաւ :

Վասն որոյ քահանայապետ
ազգին տիրասպանաց՝ ակամայ
մարգարէացաւ, թէ լսու է մեզ

Գլխի մէջ մեռանիցի 'ի վերայ
 ժողովեցեանս, և մի ամենայն
 ազգա կորիցէ : Բայց նա ոչ 'ի
 վերայ ազգին միայն, այլ զի և զա-
 մենայն արգիսն Աստուծոյ զըրու-
 իտլն ժողովեացէ 'ի մի : Վկայի
 և Պօղոս, թէ յայտնեաց Աստուած
 զսէրն իւր 'ի մեզ. զի մինչեւ
 մեղաւորքն էաք՝ Բռնատա ժամն
 մեր մեռաւ. և 'ի ժամանակի 'ի
 վերայ ամբարշտաց մեռաւ :

Եւ արդ՝ եկեալ աշակերտօքն
 'ի լեւոռն ձիթենեաց, զի կատա-
 րեսցէ զմարգարէին որ ասէ. թէ
 եկեսցէ տէր Աստուած մեր և ա-
 մենայն սուրբք ընդ նմա. և կայցեն
 ոտք նորա յաւուր յայնմիկ 'ի
 ըրինն ձիթենեաց հանգէպ Ե-
 րուսաղէմի, յարեւելից կուսէ :

Եւ 'ի տօնական աւուրն օրինա-
 կաց դայ աշակերտօքն կատարել
 զօրէնսն. և յայտնել զխորհուրդս
 հոգեւորական տօնին. և յառաջ
 քան զլարչարանն զխրկութենա
 գործ զմարմինն իւր և զարիւնն
 պարզեւէ աշակերտացն : Տե՛ս զի

ժամը՝ և ոչ ի բանութենէ չարչարէ
որդին Աստուծոյ՝ որ յառաջագոյն
քան զճարչարելն ճաշակեալ լինի :

Յետ այսորիկ աղօթոս անէ
խորհրդով ի լերինն առ հայր . ոչ
վասն իւր ինչ զանգխաւոյ , այլ զի
յուսցէ թէ միակամ ընդ հօր զա-
ռաջի եղեալն գործէ :

Վասն որոյ բազում անգամ
ասացեալ է յառաջագոյն , թէ
ոչ յանձնէ ինչ խօսիմ և ոչ յանձ-
նէ գործիմ , այլ հայրն որ բնա-
կեալն է յիս՝ նա գործէ : Մանա-
ւանդ ընտ զմարգարէականն , թէ
մոխանակ սիրոյ խնայ մարտնէին
զիս , այլ ևս յաղօթոս կայի . և
յայտ արարեալ աշակերտացն
զմիակամութիւնն հօր :

Եւ ապա իջանէ ի լեռնէն ,
մութացեալ վասն անհաւատիցն
գնել զանձն , մանաւանդ յորժամ
ի պանն եկելոց հեթանոսացն՝ ա-
ղաքել զաշակերտան , երթալ ընդ
նոսա առ Յիսուս : Որովք և կա-
տարի և մարգարէականն . թէ այլ
պէս ասէ տէր ամենակալ , յա-

ւաւրան յայնտիկ բռնն հարցեն
 արք տասն յամենայն ազգաց զգրօ,
 շտկէ առն հրէի և ասասցեն, թէ
 երթիցուք մէք ընդ քեզ. զի
 լիւար՝ եթէ Աստուած ընդ քեզ
 է. և Յիսուսի լուծալ ասէ,
 եհառ ժամ՝ զի փառաւորեցի
 որդի մարդոյ, տեսանեմ, զի զար,
 չարանմն փառս կոչէ:

ԾԴ. ԱՐԻ Ճշմարիտ աշա-
 կերտացն երբեմն ժողովեալ առ
 Ճշմարիտ վարդապետն առ տէրն
 և փրկիչ և բարերար և որդի Աս-
 տուծոյ և օծեալ. զորո հար-
 ցանէր, թէ զո՞ւստէք ասեն մար-
 գիկն զորդւոյ մարդոյ՝ թէ իցէ.
 որոց տուեալ պատասխանի: Դուք
 զո՞ւստէք ասէք, թէ իցեմ. որոց
 առաջինն Պետրոս, ասէ՝ թէ դու
 եւ Բարիստոս որդի Աստուծոյ կեն-
 դանւոյ. վասն որոյ և զերանու-
 թիւնն ընկալաւ. ասէ՝ երանի ե
 քեզ Պետրոս որդի յովնանու, զի
 ոչ յերկրէ տոհմակցաց քոց՝ ի
 մարմնոյ և յարենէ ազգի քոյ՝ ի
 մարդկանէ առեր դու զայդ գի-

առութիւն . այլ հայր 'ի յերկնից
եւ 'ի սիրտքո, և յայտնեաց քեզ :
Եւ արար զնա վէմ հաստատու-
թեան ամենայն եկեղեցեաց :

Եւ եղեն հիմունք առաքեալ-
քն, և առին զնորհա քահանայ,
ութեան և մարգարէութեան և
առաքելութեան երկնաւոր խոր,
հրրդոցն գիտութեան, որ վարէր
գայր յարրահամեան զառակին .
զոր եւ յտէր 'ի ժառանգու-
թեանն աւանդապահն Յովհանն,
նէս, և տէր եւ առաքելոցն :
Զփականս արքայութեանն եւ 'ի
ձեռս նոցա, զի ինքն իսկ Ար-
արածորդին էր գուռն մոռղացն .
վասն որոյ և մարգարէն ազատակէ,
այս գուռն տեառն է և արգարք
միտանեն ընդ սա :

Արդ եւ Յովհաննէս զքահա-
նայութիւնն և զօծութիւնն, և
զմարգարէութիւն, և զթագա-
ւորութիւն ցփրկիչն մեր Քրիս-
տոս, և Քրիստոս եւ առաքելոցն,
և առաքեալքն եկեղեցւոյ ման-
կանցն, համարձակութիւն հարցա-

նելոյ զտէրն 'ի ձիթաստանեաց
լերինն, յորժամ վասն քակելոյ
գեղեցիկ տաճարին վճիռ ետ.
աստ մեղասէն, երբ լինիցի այդ,
և զի՛նչ նշան իցէ քոյոյ դալըս-
տեանն և վախճանի աշխարհիս.

Իսկ նա թէպէտ և հրաժարէր,
թէ վասն աւուրն այնորիկ ոչ զք
գիտէ. ոչ հրեշտակք, և ոչ որդի,
բայց միայն հայր, յառաքելա-
գործ մատենին տուակաւ մեկնէր.
ոչ է ձեզ ասէ քննել 'ի ժամա-
նակս և 'ի ժամն՝ զոր հայր եղ յիւ-
րում իշխանութեանն: Իսկ ո՞
իշխանութիւն հօր՝ եթէ ոչ ինքն
որդի. սակայն առեալ մանրապա-
տումն նշանօք վասն ահաւոր և
ամպախաղաց դալստեանն իւրոյ,
աշակերտացն ուսուցանէր:

Տեսանէս զի գիտակ էր որդի,
ոչ միայն աւուրն՝ այլ և ժամուն,
և կերպարանացն իւրոց և գալս-
տեանն իւրում ոչ իւրիք անտեղեակ.
բայց վասն թերահաւատ լսողայն
ըստ ժամանակին զիջանելով խօ-
սէր. այլ թէպէտ խառնապատում

շարժեաց վասն հարցադաշն զաւերն երուսաղէմն և զհամաշխարհական կառարածն, ոչ ինչ դժուարագոյն է հասանելի վերայ, եթէ կամենայի որ հաւատեալ զիւրաքանջութեն ընտրել:

Եւ առեալ զգայման մեծամեծ ներդաւթեանցն, և սուտ քրիստոսացն, և սուտ մարգարէիցն յարուցելոց և զնեռինն, և զնոցին մոլորեցուցիչ նշանագործութեանցն ճառէ: Վասն որոյ և առաքեալցն նշանակեցին, թէ յետին ժամանակսն այնպիսիքն յառնելոց են:

Ապա վասն յանկարծակի և արագահաս գալստեան իւրոյնշու նախէ հանդերձ օրինակեցն տուելովք Նոյի և Ղապտաւ. զոր Պողոս՝ յսկան թօթափել տսէ: Վարկադակի տսէ յետ ներդաւթեան աւուրցն այնոցիկ՝ արեգակն խաւարեացի, և լուսին ոչ տայն զոյս իւր. և աստեղք յերկնից թօթափեացին, և զօրութիւնք երկնից շարժեացին: Եւ ապա երեւեացի նշան արգելոյ մար

Ի՞նչ յերկնքս խաչն փայլեացէ, և
 ընտելու զամենայն երկիր լոյս
 նարս. յորժամ՝ կրկին զիւր դա-
 լուսան այսրէն՝ նշանակէ՝ առնել
 զհատուցումն իւր՝ ի ժողովուր
 գքս ամենայն յանդիմանութիւն, ի
 յազգս ազգաց դատել զամենայն
 ազգս հրով բարկութեամբ իւրով և
 զատաստանօք իւրովք, զամենայն
 գիտութիւն ետ և յայտնեաց իւ-
 րոցն և հաւատացեալ աշակեր-
 տացն և սիրելի բարեկամացն:

ԾԵ. ԱՄԴ եկեալ ի մէջ ժա-
 ղովեանն յուշ առնելով զյան-
 գիմանաւոր և զհրապարակախօս
 վարդապետութիւնն իւր, թէ ես
 յայտնապէս խօսեցայ յաշխարհի
 և յամենայն ժամ՝ ուսուցի ի
 ժողովրդեանն ի տաճարի անդ,
 Եւր ամենայն հրէայքն ժողովեալ
 կին, և ի Ծածուկ ինչ ոչ խօսե-
 ցայ:

Արդ և ազազակ խի եգեալ
 տակ, թէ որ հաւատայ յիս՝
 հաւատայ յայն որ առաքեալն
 ցիս. և որ տեսնէ զիս՝ զայն տե-

մանէ՝ որ առաքեացն զիս. և այսպէս վկայութիւն եղեալ Ճշմարտութեամբ և ուխտեալ, երթայ այնուհետև անկանի 'ի ձեռս ապտամբողացն : Զի որք 'ի լուսուոր և 'ի կենդանատուր վարդապետութենէն թիկունս գարձուցեալ մելորեցան, թերեւ 'ի շօշափել ձեռացն չարչարանօքն զկենդանարարն, սթափեսցին և զլատատացին մելորակներն :

Քանզի քահանայիցն և օրէնս. ուսոյց վարդապետացն մասնեցաւ, առ 'ի յուշ առնելոյ նոցա օրինօքն զյառաջապատում չարչարանացն իւրոց. և սոցայն առնալ՝ գտուցան զլատաւորն ամենայնի, ըստ ամենայն գրեւոյն վասն նորա :

Որպէս Պօղոս յԱնտիոք զնախապէս վկայէ վասն նորա. թէ ընտկեալք յերուսաղէմ անծանօթք եղեն 'ի նմանէ. և ըստ բարբառոյ մարգարէիցն որ յամենայն չարութան ընթերևողին՝ գտուեալ կատարեցին. և ոչ ինչ պատճառ

մահու գտեալ՝ խնդրեցին 'ի Քրիստոսի օգնութեամբ զնա : Եւ առեալ զկեանս իւրեանց յանդիման կեփեցին զքիստէ . վասն որոյ յառաջագոյն տեառն նշառեալ առ 'ի յորինացն, [Թե պարտ է բարձրանալ որդւոյ մարդոյ : Եւ 'ի ժամուն յայնմիկ ընեալ կատարել ասացեալ բանն որ 'ի Յովք . [Թէ՝ որ տայ հրաման արեգականն և ոչ ծագէ, և [Թաքուցանէ զաշխարհատարած ճառագայթան, և որ կնքէ զկապան, զիւր փայլիւն տառեղաց :

Եւ 'ի վերերորդ ժամուն ասէ աւետարանագիրն, [Թէ խաւար կալաւ զերկիր մինչև ջինն ժամն . որ 'ի կատարելոյ զԱրեգական մարգարէութիւնն, [Թէ եզիցի յաւուր յայնմիկ ասէ տէր տէր, մտցէ արեգակն 'ի միջօրէի, և խաւարեացի յերկրի լոյս 'ի տուէ :

Հանգոյն նմա և Զպարփա . [Թէ եզիցի յաւուր յայնմիկ ոչ եզիցի լոյս, և ցուրտ և պարզ եղիցի օր մի . և օրն այն յայտնի

տեառն . ոչ տիւ իցէ և ոչ գիշեր .
և ընդ երեկս եղեցի լոյս :

Եւ զի՞նչ իցէ , թէ որն այն
յայտնի տեառն , եթէ ոչ յառա
ջագոյն նկատեալ մարդաբնիւքն
ասէ , թէ օր տեառն , որոյ և ժա
մագրութիւն հասեալ էայլ : Որ
պէս և Դանիէլ 'ի հրեշտակէն
տեղեկացեալ գրեաց , թէ յետ
վաթսուն և երկու եօթներորդացն
ապանցի օծեալն :

Իսկ յայտնի տեառն՝ զնշանա
ւորն ասէ . զոր պահպանման ցու
ցեալ , որպէս խնդրանցն լինելոյն
հատուտեաց զլուսաւորան , թէ
եղեցին 'ի նշանս :

Վասն որոյ իւր յերկարեալ
զհրաժարելն հանգերձ խաւարա
գիր ժամուն նշանաւն , զի հայրս
ցին և տեսցեն , զոր խոցեցինն : Իսկ
նոքա ևս քան զևս նսեմացեալք ,
և հասեալք յառախ մեղորա
թեան , և իբրեւ շունք համա
ցեալք 'ի խոտովանական բար
բառոյն :

Եւ նորա կատարեալ ջամե

նայն , որպէս ասէ աւետարա-
նագիրն . թէ յետ այսորիկ գիտաց
Յիսուս , եթէ ահա ամենայն ինչ
կատարեալ է , ասէ ծարաւի եմ .
զի լցցի դիրն , այսպանու թեան բա-
ժակաւն քացախ ընդ լեզւոյ
խառնեալ մատուցանէին . վասն
որոյ նշանակեաց , թէ ամենայն
ինչ կատարեալ է : Անդ լցեալ
բան մարդարէին , թէ կատարած
ինքն արասցէ . վկայէ և Պօղոս ,
թէ իբրեւ կատարեցին զամենայն
զգրեալսն վասն նորա , իջուցեալ
զնա եդին 'ի գերեզմանի :

Եւ զինն ժամաւն գոցեաց Յի-
սուս 'ի ձայն մեծ և ասէ . էլի
էլի լամասաբաբ թանի . այսինքն
է , Աստուած , Աստուած իմ
ընդէր թողեր զիս : Տեսանէս զի
'ի հրաժարեղն անոխակալու-
թեամբ վարդապետութիւն գոր-
ծէ . որով և զաւազակն խաչակից
իւր և զհարիւրապետն , և զբա-
զումս այլս աշակերտեալ . քանզի
կամօք եկեալ 'ի կատարումն , և
ոչ 'ի բռնութենէ ըմբռնեալ ա-

մինազրան :

Վասն որոյ գոչեաց 'ի ձայն
մեծ . զի կատարեացէ զաստցեալն
մարգարէին , թէ արեգակն և
լուսին խաւարեացին , և աստեղք
ծածկեացեն զլոյս իւրեանց . և
տէր 'ի սիննէ գոչեացէ , և յերաւ
սաղէմն տացէ զձայն իւր :

Արդ ով իցէ 'ի մարգկանէ , որ
'ի տաղնապել ոգւոյն յորժամ
մտա 'ի սպառնլն իցէ՝ ազազակ
տալցէ կամ գոչցէ . ալ բերա-
նակապ և անբան ևս եղեալ յա-
ռաջքան զմեռանելն :

Իսկ հաստիչ հոգւոյն Քրիս-
տոս , կամայական սիրովն եկեալ
'ի մահն , ազգ տանէր բարձրա-
ձայն հանգերձ պհաւոր նշանդն
տուելովք , թե և 'ի հրաժարելն
միակամ մեազործ է ընդ հոյ .
կամ յայտնի տանել զհաւատի
մահն իւր զման աշխարհի , բար-
բառելով զմարգարէականն , թե
Աստուած իմ ընդէր թողեր զես .
և թե՝ 'ի ձեռռ քո գնեմ զհոգի
իմ :

Եւ զ. Երեմիայի մերկութիւնն ինչ վասն
 փութանակի եւ լուսաւոր յարու
 թեանն 'ի նենգաւորացն համա-
 բեացի, իջուցեալ 'ի փայտէն ե-
 դին 'ի գերեզմանի . զոր եւ ինքն
 կանխեաց նշանակեաց օրինակե-
 լով ըստ մարդարէին . թէ որպէս
 Յովնան եղև 'ի փոր ձկանն զերիս
 տիւս եւ զերիս գիշերս, նոյնպէս
 լինելոց է որդի մարդոյ 'ի սիրտ
 երկրի :

Արով լցաւ տեսողութիւնն Ե-
 սայեայ, թէ տհաւապի գնեմ
 'ի սիրմն վէմ պատուական : Հան-
 գոյն նմա եւ հոգէպատում երգո-
 զին, եթէ 'ի հոգ մահու իջուցին
 զիս . որում եւ Պաղոս վկայէ, թէ
 մեռաւ ըստ գրոց եւ թաղեցաւ :

Արոց հմուտ եւ տեղեկագոյն ե-
 ղեալ տապելոյն, եւ պատմեալ
 գառաւորին զասացելան Քրիս-
 տոսի, թէ յերկր աւուր յառնե-
 լոց եմ, առին գառ մի զինուորաց-
 զի անքուն ակամբ պատրաստա-
 կանք կայցեն 'ի գիշերապահս ըլ-
 գուշութեամբ :

Իսկ տեքն ըստ ասացելոյն իւրոյ՝ յարուցեալ յաւուրն յերբորդի, զի որպէս 'ի մահն համբն հօր՝ նոյնպէս և 'ի վառաւորութեանն. զի լլցին և ասացեալքն մարգարէին, թէ յետ երկուց աւարց յաւուրն երբորդի յարեցուք և կացցուք առաջի նորա, և զհետ երթիցուք ճանաչել զտէր և իբրև զառաւօտ պարտաւաստեան գացուք զնա, որով լուծեալ զերկուսն մահու: Քանզի ոչ էր հնար արարելու նմա 'ի նմանէ. և ոչ էր նա վաճառեալ ընդ մեզդ. զի թէպէտ և վրասարեցաւ և համարեցաւ ընդ ննջեցեալս 'ի գերեզմանն. առ 'ի բառնալոյ զմեզս և բժշկել զարարածս իւր, այլ առանց օգնականի և 'ի մեռեալս աղատ:

Քանզի վայն և անծառայաւ հան անձամբ մեղացն՝ ազան զքոյրացեալ մահ աշխարհափուլ և եհաս զամենայն արտօր յամենայն երեսաց: Վասն այնորիկ և ասացեալն կատարիք, թէ ոչ

Թողցես զանձն իմ՝ 'ի դժոխս . և
 ոչ տայցես սրբոյ քում . տեսանել
 զաղականութիւն . որ և ասէր
 իսկ , թէ ես եմ հովիւ քաջ , և
 վասն խաշանցն իմոց գնեմ զանձն
 իմ :

Եւ ել այնուհետեւ յերկրէ հո-
 վիւն հօտից բանաւոր ոգևորաց .
 և կատարէ զմարդարեանքս բար-
 բառն , թէ որ եհան յերկրն ըզ-
 հովիւն հօտից . զոր առաքեալն
 Թադրմանէ , թէ եհան 'ի մեռե-
 լաց զհովիւն հօտիցն զմեծն ա-
 րեամբ յաւիտեանական ուխտին՝
 զտէր մեր Յիսուս Քրիստոս :

Եւ քանզի բազում անգամ
 աւանդեալ 'ի լսելիս օրինակա-
 նացն զլարչարանսն , և զերբորդ-
 աւորն զյարութիւնն , ոչ պար-
 ծանօք , և աղաւնալիւ . այլ զի
 քաղցրուայց վարդապետութիւն
 անիցէ զվերաբաւան 'ի հաւատացն .
 ճշմարտութիւնն , յառաջագոյն
 ժամանակի առնէ 'ի յարութիւնն :

Զի որոց՝ եկեալ առ 'ի Կոստէն-
 ոջ . Ժանուցեալ , Թերեւս յորեւմ

առ 'ի գերեզմանէն գացել, գի-
մեացեն անխանել յարդարու-
թիւնն: Բանդի առ 'ի կեալ ըզ-
կենգանին՝ եկն կենդանաբարն .
և նորա փոխանակ կենացն՝ յու-
սահատութեամբ մահու նուիրե-
ցան:

Մեռաւ ապա վասն մեռելոցն
և յարեաւ, զի յարութեամբն իւ-
րով օրինակ ըցի. վասն որոյ և
գիշերի տրարեալ զլուսաւոր յա-
րութիւնն, զի սրահարկելոցն և
գուշակելոցն ծանուցէ զճշմար-
տութիւն իրացն կատարելոց:

Որոյ Թանձրագոյն և տհազին
տրարեալ զարհաւիրան, շարժմամբ
երկրին, և վիճքն պատառելովք,
և գերեզմանքն բացելովք, և մե-
ռելովքն յարուցելովք: Որով և
կատարէր բան մարդարէին, թե
ընրինք շարժեացին 'ի նմանէ. և
երկիր խախտեցաւ յերեօաց նո-
րա, և վեմբ խորտակեցան. որով
և խռովեալ սրահարանացն, և ե-
ղեն հանգոյն մեռելոց:

Իսկ կենգանին յարուցեալ

հանգերձ հրեշտակացն վկայու-
թեամբ ծանօթս տայ, որոց ե-
կեալ սպասէին . որպէս նշանա-
կեաց մարդարէն, թէ քաղցր է
տէր որոց սպասեն նմա յաւուր
նեղութեան, և ճանաչէ զերկիւ-
ղածս իւր: Քանզի յառաջագոյն
հրաւիրեաց յանկնկալութիւն լու-
սաբեր յարութեանն. որով ե-
կեալ 'ի վախճան բարբառ մար-
դարէին. թէ վասն այսորիկ
սպասեա՛ ինձ՝ ասէ տէր՝ յաւուր
յարութեան իմոյ 'ի վկայու-
թիւն:

Դիմեալ այնուհետև պահա-
պանացն 'ի քաղաքն, և այնպէս
հռչակաւոր և ազգական արու-
րեալ զԱստուածագործ յարու-
թիւնն, մինչև անդէն գիշերայն
ընթացեալ եկելոց կանանցն 'ի
գերեզմանէն, աւետարանել աշա-
կերտացն զտեսեալ զսքանչելիան:
Նոյնպէս և պահապանացն ոգես-
պառ սրտաբեկ 'ի քաղաքն ան-
կեալ՝ պատմելով քահանայիցն, և
աշակերտացն եղելոց, մանաւանդ

յարուցելոցն ամբօխելոց և գլխ. գերոց՝ ի քաղաքն երեւելով բազմաց :

Արով եկեալ ի վախճան և խոստացեալ բան մարդարէին, թէ բացից զգերեզմանս ձեր տեղ տէր, և հանից զձեզ ի գերեզմանաց ձերոց : Դարձեալ Եսայի մահ, թէ յարիցեն մեռեալք և կենդանացին որ իցեն ի գերեզմանս . զի ցօզց որ ի քէն՝ բժըշկու թիւն է նոցա . թերեւս վառն կենդանարար արեանն Գրիստոսի նշանակեաց, որ ի վերայ խաչին հեղաւ զամենեքումք :

Եւ զի յայտ արացէ՝ եթէ անտի մարդարէացաւ, զնովմէ տնեալ և ի գէմն աշակերտացն, գնա՛ ժողովուրդ իմ, մեռա ի շտեմարանս քո . փակեա՛ զգուրդք և թաքի՛ր տո՛ ժամանակ մի :

Իսկ կամակոր ազգին խաչահա նուացն, խլացելոցն և կուրացելոցն ի ճշմարտութենէն ոչ ինչ օգուտ գործեաց, ոչ պատմութիւն կենդանեացն, և ոչ

երեւել մեռելոցն, և զ առաւել
լուծիւն նշանացն տատուածա-
յալ թ յարուծեանն : Զի վասն
նոցա իսկ առակեաց ամենագէտն
զքինելոց իրան վասն մեծատանն
թելագրեալ . թէ Մովսէսի և
մարգարէիցն զլուիցեն, ապա
թէ ի մեռելոց ոք երթայ առ նո-
սա, զլսեն :

Արոց ի դէպ ելանէ բարբառ
մարգարէին, թէ յաւուր յայնմիկ
առից ի վերայ ձեր առակ . թէ
ողբասցեն ողբս ձայնիւ և առաս-
ցեն, թէ թշուառութեամբ թըշ-
ուառացաք : Զոր և առեալ ազ-
գականին խրեանց Պողոսի, թէ
ողբալով ասեմ զթշնամեաց խա-
չն Բրիատոսի, որոց կատարածն
կորուստ է :

Ծի . Երթաք այնուհետեւ
Բրիատոս ընդ երեկա աւուրն միա-
շարս թուն՝ երեւել աշակերտացն
գրօքն փակելովք՝ ասէ աւետա-
րանագիրն . և տուեալ զկենդա-
նարար ողջոյնն, և բազում ուրա-
խութիւն աշակերտացն արարեալ :

Անդ կատարէր նուազ սաղմոսա-
րանին, տէր Աստուած մեր երե-
ւեցաւ մեզ, արարէք տօնս ու-
րախութեան կանխաւ մինչև յան-
գիւնս սեղանոյն: Եւ զի՞նչ իցին
անգիւնք սեղանոյն՝ եթէ ոչ
քնաչն նշանակէ. որ և անկիւնո
ցուցանէ խաչին չորս:

Մինն ընդ երկիր ցցեալ՝ զի
յայտնեսցէ գնեւ զտեառն գար-
շապարան յերկրի. զի 'ի վերայ
փմին հաստատութեան շինեսցէ
գիցէ զբարձրութիւն հիմանց ե-
կեղեցւոյ. որպէս մարգարէն գու-
շակեաց, թէ 'ի վերայ վիմին կա-
ցոյց զիս, զի անշարժ առնիցէ:

Իսկ զբուն անկիւնն՝ կատարն 'ի
վեր ուղղեալ, զի այն անկիւնն 'ի
վերկոյս ուղղեալ է, իբրեւ կշռուած
սահմանի զբնութիւն այնորիկ՝ որ
'ի նորայն 'ի վերայ բազմեցաւ՝ 'ի
վերկոյս հաստանիցէ. և անգո
հայեցուցեալ զտեսողն 'ի հայրն
'ի գլուխն Քրիստոսի, և ընակու-
թիւն ցուցանիցէ:

Իսկ աջ անկիւնն՝ ցուցանէ ըզ-

գորութիւնն աջոյ բաղկի . աջոյն
զուրախութիւնն արդարոցն, զու-
րախութեանն պատրաստութեանն
պարգեւատուր պսակացն ցու-
ցանէ :

Իսկ ահեակ անկիւնն՝ զտան-
ջանսն նշմարեցուցանէ զմեղաւո-
րացն : Ասան զի ունի սեղանն
չորս անկիւն, որ է խաչն . և յի-
րաւի սեղան, զի եղև վերընկալ
թէրօւնեան մարմնոյն ճշմարիտ
պատարագին, որ մատեաւ հօր :

Յիրաւի և չորս անկիւնս ասէ,
զի սւղլեացի ընդ չորս անկիւնս
երկրի : Եւ զամենայն տիեզերս
ուրախ արասցէ յայսմ սեղանոյ,
զերկնաւորս և զերկրաւորս , և
զմանդարամետականսն, և զհիմ-
նացեալսն՝ որ են առաքեալքն
և մարդարէքն, զերկնաւորսն ըզ-
հրեշտակս , զգօրս հոգեղէնս .
որոց կարի իսկ ուրախութիւն եղև,
և լինի ընդ անկարծակամ դարձ
կենացն . և մարդիկ երկրաւորք
երկիցեն և դարձցին : Եւ գուք
արդ կամիք այցել ի կամսն Քրիս-

տառի , և անհարամութանքն
ննջեցեալքն , որոս և վրիճաց զնա
սա գալստեամբն իւրով : 'ի խաչն՝
որ կանգնականն՝ որ զյազմու-
թիւնն ցուցանէ . որ վերին
անկիւնն՝ զյազմութեանն վերա-
ցուցանէ :

Իսկ 'ի յայտ՝ անդանոյ վայր-
քեցին նախ առաքեալքն . վասն
որոյ տեսին զյարութիւն նորա և
շնծացան . և լցաւ կատարեցաւ այն
որ ասէն , թէ արարէք ամնս ու-
րախութեան . որոց ցուցեալ զնշա-
նոր չարչարականս յարուցելոյն .
որում վկայէ Պօղոս , թէ այ-
տուհեաւ ոչ մեռանի և մահ նմա
ոչ ևս տիրէ :

Եւ քանզի որանշեղագործ է ,
և անհասական 'ի քննողաց , և ա-
մենայն անհնարականաց հնարա-
ւոր . զի որպէս յառաջ քան պար-
ջարէլն պարգեւեաց զկենդանա-
րար մարմինն իւր և զարիւնն աշա-
կերտացն , առ 'ի յայտ առնելոյ
թէ ինքնակամ չարչարի . նոյն-
պէս և յիս յարութեանն ցու-

ցտնէ յանձին զնշան բեւեռացն •
 յայտ արարեալ՝ թէ չէին բաւա-
 կան վերջն արդելուլ 'ի գերեզ-
 մանի զբժիշկն վերաւորաց :

Նոյնպէս և ճաշակեալ ընդ
 աշակերտան 'ի նոր արքայու-
 թեանն , զի յայտ արացէ՝ և թէ
 որ յանկարօտ և յանճաշակ ար-
 քայութեանն ճաշակել գիտէ ,
 նոյնպէս և յառաջ քան զարշա-
 քանան 'ի քաղցրական և 'ի դարմա-
 նաւոր աշխարհիս ըն և անկարօտ
 ամենալցոյցն շրջէր :

Այլ զոր օրինակ անդ առ 'ի
 հաստատելոյ զաշակերտան ճաշա-
 կեաց , նոյնպէս և առա՛ առ 'ի
 հաւատարիմ՝ առնելոյ աշխարհի
 քաղցեալ , թէ արդարեւ իական
 որդին Աստուծոյ եղեալ ըստ
 ժամանակի և որդի սարգոյ , զի
 կեցուացէ զաշխարհ . վասն որոյ և
 կանխապէս եղեալ մարգարէին ,
 թէ Աստուած յաւիտենական ,
 Աստուած որ հաստատեաց զծա-
 ցըս երկրի , աչքազնիցէ և ոչ վա-
 տակեացէ , և ոչ գոյ քննութիւն

խմատութեան նորոք :

Եւ երեւի և Նշուպետնց ,
ուսմեմն 'ի Ճանստպարհին Եմատու-
սայ . և առաջի եղեալ նոցա զա-
ւանդեալս մարգարէականս , որ
վասն նորոք վկայեալ :

Եւ. ՅՆՑ պատրիկ երեւեալ
աշակերտացն առ Տիբերական
ծովուն , և արարեալ նշանս առ 'ի
հաստատելոյ զնոսա . և յայտ ա-
րարեալ նոցա՝ թէ մէ տակաւիկ
ինչ կասեցուցեալ գերեզմանին
զԱստուածագործ զօրութիւնն .
այլ որպէս և առ ծննդեամբն , և
յառաջ քան զյարչարանսն և 'ի
չարչարանսն , նովին զօրութեամբն
և յետ յարութեան . որում
վկայեաց երանելին Պօղոս , թէ
Յիսուս Քրիստոս , երէկ և այսօր ,
նոյն և յաւիտեանս յաւիտե-
անից :

Յիշեցուցանէ ապա աշակեր-
տացն զվկայութիւնն վասն այլոցն
հաստատութեան և ասէ . այս
բանք են զոր խօսեցայ ընդ ձեզ՝
մինչ առ ձեզն էի , թէ պակտ և

ընուլ ամենայն գրելոցն յօրէնան
Մովսէսի և 'ի մարգարէո և 'ի տազ
մոսս վասն իմ. և փչեաց 'ի նո-
սա Յիսուս և ասէ, առէք զհոգի
տուրք: Եւ յայնժամ երաց զմիտս
նոցա՝ իմանալ զգիրս, թէ այս-
պէս պարտ էր չարչարել Քրիս-
տոսի և մտանել 'ի փառս իւր, և
յառնել 'ի մեռելոց յաւուր եր-
բարդի:

Եւ երբև կատարեաց զուխտա-
գրուլ թիւնն Աստուծոյ վասն
հրէական ազգին, զորոց և ամբաս-
տան եղեալ յառաջագոյն ասե-
լովն, իմ եթէ չէր եկեալ և
խօսեցեալ ընդ նոսա՝ մեղ ինչ ոչ
գոյր նոցա. բայց արդ՝ չիք պատ-
ճառք վասն մեղաց իւրեանց. զի
տեսին զգործս իմ՝ զոր այլ ոք
ոչ գործեաց, և ատեցին զիս, և
զհայր իմ:

Դարձուցանէ այնուհետև զու-
սաւոր վարդապետութիւնն իւր
'ի հեթանոսս. որով ածեալ 'ի
կատարումն զառաջապատում
պատգամն Եսայեայ, թէ ետու

զքեզ յուխա ազգին և 'ի ըյս
հեթանոսաց՝ լինել փրկութիւն
մինչև 'ի ծագաւ երկրի :

Եւ հանեալ զաշակերտան 'ի
լեառն ձիթենեաց, և հաստատ
եալ միաւորական ճշմարտու
թեամբն, ասելով թէ գնացե՞ք
այսուհետև աշակերտեցէ՞ք զամե
նայն հեթանոսս . միտեցէ՞ք զնո
սս յանուն Հօր և Որդւոյ և Հո
գւոյն սրբոյ :

Եւ ամբարձեալ զձեռս իւր
օրհնեաց զնոսս . և ընդ օրհներն
նորա վերացաւ յերկինս, ասէ
աւետարանագիրն . զի կատարեացի
երգ սաղմոսարանին, թէ համբար
ձաւ Աստուած օրհնութեամբ :
Որոյ հրաման տուեալ, թէ նստա
րուք յերուսաղէմ, և ես առաքե
ցից զաւետիս հօր իմոյ 'ի ձեզ .
որով եկեալ 'ի վախճան Ամոգա
կան բարբառն, եթէ որ չինէ յեր
կինս զհամբառնալ իւր, և զաւե
տիան յերկիր հաստատէ :

Եւ Թ. Ան արկեալ մեզ այսու
հետև 'ի վախճան ասացելոցս,

Ճառս 'ի մէջ առնուլ զքրիստոսաւ
 պատում աւետեացն խոտապե-
 լոցն վասն միութարուծիւնաբեր
 աղբեր հոգւոյն որոյ: Մանա-
 ւանգ զի առնեմեր ևս ունիցիմք
 զգիւրահասոյց քաջալերիչն զե-
 րանելին Ղուկաս, որ իրազէտ և
 միջամուխ Գրիստոսապարծ իրացն
 հատորելոց ճանաչի. վասն որոյ
 և բարձրապատում հնչեցուցանէ
 խկզբանն տիեզերախօս աւետա-
 րանին ասելովն, թէ կամ եղե-
 ինձ՝ որ խկզբանէ զհետ երթեալ
 էի ամենայնի ճշմարտութեամբ՝
 կարգաւ գրել քեզ քաջ թէո-
 փիլէ, զի ծանիցես զբանիցն՝ որոյ
 աշակերտեցար զճշմարտութիւն:

Եւ քանզի համառօտ բանիւք
 առ 'ի կատարած աւետարանին
 իւրոյ զերկնաշու ճանապարհն
 Գրիստոսի նշանակեաց, առնու-
 ցարձեալ յառաքելանշան յերկ-
 բորդ մատենին զորպիսութիւն
 իրացն կարգել. և միանգամայն
 իսկ զառաջագիր աւետարանն
 յիշատակելով, տիեզնն գնէ առա-

քելագործ գրոյն, նշանակեալ և զնոյն թէոփիլէ. Զքանն առաջին զոր արարի վասն ամենայնի ո՛ր թէոփիլէ, զոր սկսաւ Յիսուս առնել և ուսուցանել: Վասն որոյ և կար ճապատում շարեալ՝ 'ի վերանալն փութայ. և լուսաւորագոյն ևս պատմեալ զհանգամանս վերանալոյն, զհրամանացն Քրիստոսի առ աշակերտան, և զամպաշուերն նորին, և զվկայութիւն հրեշտակացն իջելոցն վասն վերանալոյն Քրիստոսի, և զորինակն միւսանգամ նորին գալտեսանն:

Յետ այնորիկ պայծառագոյն, և առաւել սքանչելագոյն նշանակէ զէջս հոգւոյն արդոյ յերկնից, թէ 'ի կատարել աւուրցն պենտակոստէից էին ամենեքեան միարան 'ի միասին. և եղև յանկարծակի հնչիւն յերկնից՝ եկեալ իբրև տաստիկ հոգմոյ, և ելից զամենայն տունն յորում նստէին. և երեւեցան նոցա բաժանեալ լեզուք իբրև 'ի հրոյ, և նստաւ իւրաքանչեւ 'ի վերայ նոցա. և լցան ամե-

Ներքեան հոգւով սրբով. և սկսան
խօսել յայլ լեզուո, որպէս և հո-
գին տայր բարբառել նոցա :

Յեռաննն զբարձրանշան զհոգւո
կաւոր և զանկարծահաս զմուտն
հոգւոյն սրբոյ : Եւ եղև ասէ
յանկարծակի հնչւն յերկնից՝
եկեալ իբրև 'ի աստիկ հոգմոյ :
Եւ յայտ իսկէ, եթէ երկնաւոր-
ացն և երկրաւորացս ծանուցեալ
զէջն հոգւոյն սրբոյ, մանաւանդ
թէ հանգերձ երկնաւորական
զօրուն խաղացեալ գայր . որում
յառաջընծայ եղեալ յերգս սաղ-
մոսարանին՝ մարգարէն հայեր .
որպէս 'ի քառասներորդ իննե-
րորդ սաղմոսին նուագի, թէ Աւ-
ռուած մեր յայտնապէս եկեացէ՝
և հուր առաջի նորա գնացէ, և
շուրջ զնովու մրրիկ յոյժ . կոչեացէ
զերկինս 'ի վերուստ, և զերկիր 'ի
գետեւ զժողովուրդ իւր, և ժո-
ղովել առ ինքն զսուրբս իւր :

Եւ քանզի յառաջագոյն վկայ,
ութիւն եղեալ հոգւոյն սրբոյ
տանն իւրոյցելի. և տխա եղեալ.

քրիստոսամուտ գաղտնեւան՝ երկ-
նից և երկրի . երբեմն՝ թէ նայե-
ցարուք երկինք , և խօսեցալց . և
լուիցէ երկիր զգառգամս բերա-
նայ խնայ . և երբեմն՝ լուիցէ եր-
կին , և ունկն գիցէ երկիր , զի տեղ
խօսեցաւ :

Եկեալ այնուհետեւ 'ի գառառ-
տան կոչել զերկինս և զերկիր ,
գառել զժողովուրդս : Վասն որոյ
ամենափրկին նշանակեաց , թէ
եկեալ յանգիմանեացէ զաշխարհս
վասն մեզաց՝ զի ոչ հաւատան յիս .
քանզի տեղեկագոյնք և ընդերա-
կանք եին հոգւոյն՝ տունն խորայե-
լական առ 'ի գումարութենէ մար-
գարէիցն յարուցելոցն , և նոցին
պանչելեզն աշխարհանազ երեւ-
եալ : Ար և հեթանոսական ազ-
գացն յայտնի եղեալ Աստուած-
ական հոգւոյն զգութիւն . և
նշանակէ իսկ ճանաչել թագա-
ւորացն , ասել փարաւոնի ցՅով-
սէփ , թէ ոչ գասնեմք զոր իբրե
զքեզ՝ որ ունիցի զհոգի Ա-
ստուծոյ : Նոյնպէս և Բաղդասար

ասաց ցԴանիէլ, թէ գիտեմք զի
հոգի սուրբ Աստուծոյ գոյ 'ի
քեզ :

Կ. ԱՅԼ որդիքն Խորայելի
առաւել ևս յղփագոյնք մարգա-
րէիւքն Ճանաչէին : Մեծն Մով-
սէս եօթանասուն և երկու ծե-
րովքն յանապատի անդ. և 'ի
պարգեւական երկրին դառք դալք
մարգարէից յարուցելոց յաւուրս
Թագաւորացն, որ 'ի Թագաւորա-
գիր մատեանն կարգեալ կայ.
որոց բնաւ ինքնապատում յայտ-
նի արարեալ զմերձաւորութիւն
հոգւոյն : Եսայի առէ, հոգի
տեառն 'ի վերայ իմ. և Միքիէ,
թէ ես լցայց հոգւով զօրութեամբ
տեառն :

Իսկ Եզէկիէլ միանգամայն
յայտնի արարեալ զազգողական
զօրութիւնն հոգւոյն, ըստ պատ-
մութեան կառանշան տեսլեանն :
Կամ նոյն ինքն իսկ յորժամ
սքանչելակերպ զյարութիւնա-
գործ տեսիլն պատմէր, թէ եղև
ձեռն տեառն 'ի վերայ իմ. և առ

զիս հոգի աուրբ, և տարաւ 'ի
դաշտ մի՝ որ լի էր ոսկերաք զօրաց
բազմաց. և տակն զիս, որդի մարգար
իցէ թէ կենդանի լիցին ոսկերաք
այդ. և ասեմ՝ տէր տէր գու գի-
տես զայդ :

Տեոանեմ զմարգարէն, որպիսի
ճշմարտագոյնս տեղեկացեալ,
յայտ առնելով զԱստուածական
պատիւն հոգւոյն սրբոյ. 'ի միտ
առ և զԱստուածահրաման գոր-
ծոցն զօրութիւն 'ի վերայ թանձ-
րախուռն ոսկերացն հնացելոց.
Թէ որպէս առ իւրաքանչիւր յա-
րեալք և պատուաստեալք և կեն-
դանացեալք՝ կանգնեցան կացին.
զի մի 'ի բանից. և 'ի հրամանացն
միայն, այլ առաւել ևս յերացն
կատարելոցն առեալ տանիցիս
զճշմարտութիւնն բարձրութեան:

Եւ արդ՝ նոյն բաւական և ա-
մենակար հոգին աուրբ քննիչ
խորհրդոցն Աստուծոյ, որ յա-
ռաջագիր օրինոքն աւետարանեաց
մարգարէական բարբառովք վասն
կենսաբեր գալստեան սրբւոյն

Աստուծոյ, առաքեցաւ յԱստուածական փառացն 'ի ժողով երկոտասանիցն ընտրելոց՝ ժողովել առ ինքն զսուրբս իւր. և ճշմարտագոյն հաստատել վասն իրացն կատարելոց, որ Քրիստոս իւն գործեցան:

Եւ երեւեցան նոցա բաժանեալ լինելով իբրեւ 'ի հրոյ. զի ահա նառեա իսկ փայլեցուացէ զշնորհացն բարձրութիւն: Եւ նոքա լցեալ հոգւով սրբով, որք և 'ի մերձաւորացն եպերեալք՝ եթէ արբեալք իցեն. այլ և էին իսկ արբեալք մարգարէական բաժակաւն: Զի նոքա արբեալք և ուրախացեալք և միանգամայն ամենայն տիեզերաց առեալ բերեալ զբարձրութեանցն ուրախութիւնս:

Զոր ընդ նոսայն փոխանակ պատմեալ մարգարէին, թէ ուրախ եղէց և ցնծացայց 'ի քեզ. և դարձեալ թէ արբեցայց յերեւել յերեսաց փառաց քոց. և եթէ՝ բաժակ քո որպէս զանապակ ար-

թոյոյց զեա. և թե՛ ողորմութիւն քա-
տէր յառաջ մղեացէ զեա. և յայնմ
իսկ ծաւալեցան շնորհք հոգւոյն
մրտոյ :

Եւ իբրեւ հաւր երեւեալ՝ զե-
խտամն աքրեցի, և ընտիրն լցի
բաժակօք ուրախութեան հոգ-
ւոյն, անկարօտ գանձու պարգեւ-
զն որ ոչ անցանէ : Եւ նո-
քա լցեալք անկարօտ հոսանօքն
հոգւոյն, միանգամայն զամբա-
րեսցին հրդեհական հոգւոյն զօ-
րութեամբն, որոյ բարեխնդրացն
բարութեան ուրախութիւն պա-
տրաստեցին. ամենայն տիեզե-
րաց մատուռակք եղեալ արբու-
ցին ծաղաւեաց, իսկ անհնազան
գիցն արբուցին զխործանումն :

Չի սկիզբն մատուռակա-
լեան՝ ժիւ մարգարէն մանուկն
Երեմիա ընթացեալ արքոյց բա-
զում լեզուաց զբաժակ հատուց-
ման մեղացն, և զգառնութիւն մա-
հուն անկանգնեպեան :

Իսկ սոքա միանգամայն խառ-
նեցին արբուցին զհաւր հոգւոյն

խմնատութեան, և եզնն մատ-
ուռակք ընդ ամեղերս. ընթացան,
պաշտեցին զանաւշահոտութիւն
բաժակօքն քաղցրութեանց ու-
րախութեանց արժանեացն՝ ի բազ-
մականան արքայութեանն հար-
սանեացն: Իսկ յուլայն և ծու-
լացելոցն, անմտացն, շքեցեցն,
խառնեցին և արբուցին զմիւր
բաժակացն լեզւոյն գառնու-
թեան. զի այրեսցին իսկ ընդ ըմ-
պեղն շքեցեց իւրեանց և անձինք
իւրեանց:

Արք զայս բաժակ Մնանիա և
կինն իւր Սափիրա, և ոչ կարացին
զօրել ուժոյ զօրութեան անողջ
գինւոյ նորա: Ծարաւեցան ար-
բին զմայլեցան, և պապեցան ի
մտաւոյ նորա որ թաքուցեալ էր
՝ ի փոր նոցա. չորացան երկմտու-
թեան մեղօքն իւրեանց, և կիզան
՝ ի համոյ հրաբաժակ գինւոյն սաս-
ախին զօրութեանն:

Արք զայն բաժակ և կին ոմն
Յարթիթա. բաժակ գինին որ ար-
բոյց և ննջեցոյց զնա, դարձաւ ա-

և որ ընդ թերեմէն արդարութեան
կանխեաց և յարոյց զնա յառաջն :

Արդ 'ի բաժանէն յայնմանէ
և Վուռնելիէ . որ եղև արժանի
բազմականին, և եւս բազմաց որ
ընդ նմայն էին : Մատառակու-
թիւն Շմաւոնի ակիղքն արար
ուրախութեանց 'ի նմանէ, բա-
ժանական որ 'ի ձեռին նորա :

ԿԱ. ԵՒ ահա գայ պաշտե-
ղամենեան, և եհտա՝ ահաւատիկ
մինչև առ ձեզ : Ահա լի են շտե-
մարանք այսր թագաւորի, և կազ-
մեալ մատառակք արդուցիչք .
յորինեալ են, բաժանէք 'ի մա-
տունս, և յորինեալ բազմականք 'ի
առաջար, կազմեալ զմեզելի քաղ-
ցր և անորդ գինի ուրախութեան
ամենեցուն, որ կամին ըմպել զնա
հաւատովք : Կազմեալ է և զմե-
րուն դառնութեան խաւարին
չարութեան չարացն ըմպելն,
այրիչն կործանման :

Արդ ահա զոր կամիք ըմպել՝
պատրաստ է երկդքումիք ստու-
գութիւն ձեզ մատուցանել .

արբէք զիմաստութիւն և մի զան-
մատութիւն, զողորմութիւն և մի
զբարկութիւն. զհաւատսն քաղ-
ցրութեան, և մի զերկմատութիւն
անհաւատութեան՝ զայրիչ հրոյն
չարութեան, որ տուտէ 'ի գե-
հենի և 'ի խաւար տանի. այլ
զհուր բաժակացն, որ լուսաւո-
րեսցէ զձեզ յմպելն ձերում
դնա, և այրեսցէ զժանգ մեղաց
տգիտութեան ձերոյ, և պահե-
ցէ զանձինս ձեր յուսով հաւա-
տոց ձերոց:

Աւաքեալքն երանելիքն արբին
և արբեցան, և ուրախ եղեն. և
արբուցին տիեզերաց երկուք բա-
ժակօք՝ որք կամեցան ըմպել,
դինչ կամեցան:

Արբոյց և ձեզ աւադիկ յիմա-
րութիւն տգիտութեան, և խառ-
նեաց աւադիկ ձեզ դեղ բաժակ
մահու. առէք արբէք արդ հաւա-
տովք զբաժակն բժշկութեան
կենաց անձանց ձերոց. զի փրկու-
թեամբ ապրեսցիք յայնմանէն՝
որ գալոցն է:

Ահա հասեալ է բաժանն պա-
տահախց պատճոց 'ի յանձինս
ձեր . առէք արեւք զբաժանն
խաղաղութեան՝ որ լին է օգտու-
թեամբ : Եւարաւի ընտք ապաշ-
խարութեան , զի խառնեոցի ձեզ
միտիծարութիւն ուրախութեան :
Արեւք զհոգին որդեգրութեան ,
և մի զհոգին պղծութեան՝ զոր
արք Սաւուղ , և տարադրեցաւ .
արք Դաւիթ , և եմուտ յուրա-
խութիւն տեառն իւրոյ : Նոյն և
գուք՝ թէ կամիք միայն . բարե-
րար է ուրախարարն՝ որ առաք-
եաց առ ձեզ զայս գառաքեալս ,
որ եկին ձեզ յուրախութիւն . և
բերին երկու բաժակս , մին սա-
տից , և զմիւսն ուրախութեանցն :

Զի այն որ առաքեաց զերկու
ստամանն իւր ընդ ամենայն երկիր
մատուռակս , սոյն առաքեաց
զայս զեւր վկայս 'ի մէջ ձեր . զի
արեւալք եիք գուք զմուղոր-
թիւն մեղաց ձերոց , արքաչին
ձեզ զմեզ պատուհասին՝ որ
եհաս ձեզ . զի մահաւաճին իւ-

րեանց եղէն մատուռակք Ճմարտութեան Աստուծոյ աւետեացն առ ձեզ . քարոզեցին նոքա նեղութեամբք իւրեանց , և խառնեցին զարիւնն իւրեանց յերկուս բաժակս , զի խրատեսցեն զանմիտութիւն կուրուծեան սրտից ձերոց . և դարձեալ պատրաստեցին զառաջիկայն բաժակս ուրախութեան ձերոյ . զի մահու կենդանութեան բաժակօք ուրախ արասցեն զձեզ, զոր ինքեանք արբին :

Ասն զի տեոին զտէրն և զարարիչն արարածոց , զի խոնարհեցաւ 'ի բաժակս խոնարհութեան մահու անարդութեան՝ ինքնա կամ իւրովք կամօք . և արբ զհամբերութիւն չարչարանաց բաժակին ինքնայօժար խոնարհութեամբն :

Ասն այսորիկ ամենայն առաքինի վկայք Ճմարտութեան և Աստուածութեան նորա , ետուն նեղութեան զանձինս իւրեանց . զի իւրեանց նեղութեամբք և

վազքն զոր կրեցին՝ վկայք լինին
այնորիկ որ կամօքն կրեաց զայն .
զի զմեր զանարգութիւնս կրեաց ,
և զմեր չարչարանս յանձն էառ .
և մերում մահուն հաւատարեաց
հաճութեամբ կամայն . զի որպէս
կամեցաւ , զինչ կամեցաւ , և եղև .
և որպէս կամեցաւ , արար : Զի
զմեր հողեղէն բնութիւնս զգե-
ցաւ , և խառնեաց յանխառն Առ-
տուածութիւնն , զի տացէ մեզ
զիւրանմահութիւնն և զանվշտու-
թիւնն , և զանչարչարութիւնն :
Զապականացու մարմինս խառ-
նեաց յանապականութիւն Առ-
տուածութեանն , զի զբնութիւնս
մեր անապականս գործեացէ :

Եւ արգարքս այս ցանկացան
տեառն մահու լինել վկայք իւ-
րեանց մահուամբն այնմ , որ զմե-
ռելութիւն արարածոց կենդանա-
ցոյց մահուամբն իւրով . զի ցանկա-
լի եղև մահ՝ մահուամբ Աստուծոյ
մերոյ , որ վասն մեր էարդ զբա-
ժակն մահու , և եւ ըմպել մեզ
զբաժակն անմահութեան :

Վասն զի այս մահ ժամանա-
կեայն է, զի միւսանգամ նորո-
գեսցուք 'ի փառս յարքայութեն
անփոփոխ կենացն մշտնջենական
նաց: Որպէս ինքն տէրն առէ 'ի
սրբում յաւետարանին, թէ ար-
դարեւ ասեմ ձեզ, զի թէ ոչ հատն
ցորենոյ յերկիր անկանի և մեռա-
նի՝ լոկ միայն հատ կայ. բայց 'ի
մեռանելն բազմապատիկ փառա-
ւորի, և պտղաբեր է տոհմակա-
նաւ:

ԿԲ. ԻՍԿ ամենայն վարք երկ-
րի կենաց՝ նման են վարուց
մշակութեան երկրաբուղի ար-
մուեաց. վասն զի սերմանի նախ
սերմն յարգանդ, և ապա ծառա-
ցեալ ծաղկի մարդահասակ պատ-
կեր Աստուածութեանն. որպէս
վերագոյնն ասացաք, թէ մարդ
ըստ պատկերի Աստուծոյ արա-
րաւ, իմաստութեամբ, բանաւո-
րութեամբ. որպէս զվարս օրինա-
կաց 'ի բնամատեան կարգեցաք
ձեզ զայդ:

Արդ էառ մարդ վարել և սեր-

մաները զերկիր. զի անգէն եղաւ նմա հրաման, թէ զինչ վարեացէ զնոյն և հնձեացէ : Եւ այն աղաւ 'ի խելամառութիւն խմանալ մարդկան զառ 'ի յայտնեղս 'ի ծածկեալ յաներեւոյթման սեբ. մաները և հնձել. զի ընկալցի յառով զհամբարան պատարասեալս. զի զինչ և վաստակեացէ մարդ Աստուած պաշտութեամբ պատ. ուիրանգն, անգ. 'ի պատարասեալ հանգերձելումն ընկալցին զպատուան :

Սոյն օրինակ որպէս մշակութիւնն, զի նախ վարս վարեալս ցելեալս կակղեալս հերձեալս, տկօսածիւ պատասեալ զերկիրն սեւեակոշտեալ, պարարտացեալ նախ քրտամբ և աշխատութեամբ, հատանիցեն զլնգվոյթ արմատն, մոլերոյս տարապարտաճումն կիզարոյս բանջարոցն, և ապա սերմանել զսերմանիւ զօգտակարն յանից :

Սոյն օրինակ և քարոզութիւն աւետարանին, եթէ ժշ նախ հա.

առաջնի ոչ զպարտա պատժապարտ
 առվթեան իւրայոցն ընդ վայրաբոյս
 օտվորու թեան անարժանացն, կա
 մասէր կամագնաց ինքնակամ մե
 զացն : Արաչես և այժմիկ առ ձեզ
 տեսանեմք. զի թէ ոչ խլեալիք
 գութ ի մտաց ձերոց զարմատա ընդ
 վայրաբոյս փաստակար մեզացն,
 որ ի ձեզ արմատացեալ են, և պատ
 եալ զոստովք մտաց ձերոց առ ի
 խափանել զծաղիկս, և առ ի չտալ
 բերել զպատուն, նաե միանգա
 մայն ի գօծացուցանել. արկեալ
 զձեզ ի տարակոյս անօրէնու
 թեան, և կամ յանհիւթ ապա
 ճաժ տեղին. որ թէպէտ վարել
 վարիցեմք, անմասն եղեալ ի
 պաղտն զգիլ : Նոյն օրինակ և
 գութ եթէ ոչ խլեալիք ի ձէնը
 զաննդեանն սովորութիւնն, ոչ
 կարէք ընդունել զերմին՝ որ ի
 ձեզ պատու տայցե՛ զգօտու
 թեանն :

ԿԳ. Այս գութն ի պարգ հայ
 եցարուք խմատուն մտք ընդ
 անձինս ձեր. և խորհուրդ ա.

աւալ ձեզէն 'ի ձեզ՝ խորհեցարուք
և տեսէք զանձինս ձեր . զի Աստ-
ուած գթած և մարգասէր յայց
ել ձեզ և ետես . և ոչ կամեցեալ
ընդ ձեր կորուստն , և վազազոյն
սորսունալեզքն պատուհասեցն՝
կոչեաց զձեզ 'ի գրունս ապաշ,
խարութեան մուծանել , զի կեց-
ցէք և մի մեռանեցիք :

Զի անարժան խնդրոյ մտք
գիկն՝ որ անցին հեթանոսութիւն
խրեանց , և չեզէն արժանի գիւ-
տի անձանց . որք ոչ կամեցան խն-
նալ զտրարիչն խրեանց , յա-
ռաջագէժ կանխագիտութեանն
Աստուծոյ թողեալ զնոսա՝ որ ոչն
էին լսելոց նորա . հրամանացն ,
այլ պատրաստելով տանջանայն
կանխութեանցն նիւթեալք թլլ-
քեցան :

Արդ պարտ է ձեզ կակզել
զանգս մտաց ձերոց , և խելել զմեզ
սքն գայթակցեցուցիչս յանձանց
ձերոց , որ խափան առնեն արդա-
րութեանցն 'ի ձեզ բուսոցն . այս
ինքն կապալաշտութեանցն . սովո-

բուժիւնք , որ 'ի նախնեացն հետե
մուրհալ գանդաշեցին . որ իբրե
քուն ընդ արթոնս եղեալ յիմա
րակորոյս անմտեալք ընդ վայր
թարթափեցին ոչ ինչ յօգտա
կարան , այլ յունայնութիւն անո
տի տարապարտս , յանօգուտս .
որ բնաւ ոչինչ իսկ են , ոչ օգուտ
և ոչ վնաս ունիք :

Օգուտ չեն , զի անշունչք են ,
անխմսաբք , անխաղացք , անշարժք .
ոմանք կոփածոյք են , և ոմանք
կռածոյք . ոմանք խարտածոյք , ո
մանք ձուլածոյք եղեալ 'ի մտաց
ճարտարաց հաստեալք 'ի վնասել
ընդ վայր և եթ աշխատեալք որք
պաշտենն զնոսա . ոչ կարեն զվնաս
ինչ պահել 'ի նոցանէ , և ոչ այն
չափ ' թէ լու մի կամ ճանճ որ
անօգուտ ընդ մարդկան է բնա
կեալ . քչել հանել 'ի տանէ պաշ
տենէիցն իւրեանց : Եւ ոչ սարգքն
որ ելեւէջս առնեն զնոքիմբք
պատկերօք , և ձգեն զոտայնս իւր
եանց զգլխովք նոցա , թէ զայն
յանձանց 'ի բաց կարիցեն մաքրել

այլ ընդ վայր 'ի 'ի ներքոյ ժամ-
գակեր փոշոտեալ հարեալ մաշին:

Եւ քարեղէն պատկերացն ա-
ռեալ զքարաքոս ժամգոյն, զաղ-
բացեալ կանաչացեալ, ներկեալ,
և անփոյթք եղեալ ագեղանան:
Իսկ զփայտեղէն պատկերան որ-
գանցն հարեալ, բոտոտակեր ե-
ղեալ մաշին: Իսկ հանդերձիկն որ
զնոքոք արկեալ, այն ցեցակեր մե-
ջոտեալ փխրեալ մաշեալ, կո-
րուսեալ ապականին:

Զի թէպէտ և սամբ վասն
նոցա անմոռութիւնքն զոք ասիպեն
փոյթ առնել՝ յախերկան կոտո-
րել զանասունս իւրեանց, 'ի զոհ
ձենձերոցն զաղբութեան պղղ-
ծութեան շարաւոյն, սակայն
նոյն խանձրահոտ մեւրն և ծու-
խն այրեցածոյն ելեալ մած-
եալ զնոքոք, իբրեւ զածուխ սեւ-
եալ զնոսա յալլադոյնո գարձու-
ցանէ. և ծախք անշահք և անօ-
գուտ վաստակք՝ որ 'ի նոսա լի-
նին:

Եւ զայս ամենայն ըմբռնեալ

ձեր՝ 'ի մուրրութիւնս ձեպիք
 փնասել օգտութեանն . և յաւի-
 տեաննիւթել ձեզ տանջանս յան-
 շէջ հօւրն , և յորդն անմահ եր-
 թալ վասն ոչընչին : Եւ զարարիչն
 ձեր թողեալ՝ անմահչովքն բար-
 կացուցանէք զԱստուած ձեր .
 հանեալ ձեր զսերմանիս՝ փոխա-
 նակ ցորենոյ փուշ և փոխանակ
 հաճարոյ որոմն , և փոխանակ
 պարարտ երկրին՝ զանօգուտն զա-
 պառաժն ընտրեցէք զանպտուղն :

Արդ անդէ տեսէք , աւագիկ
 գութ յանգիման կայք . ո՞րք 'ի
 ձէնջ յառաջ կացեալ տացէ պա-
 տասխանի՝ թէ լուաւ որ զձայն
 պատկերաց ձերոց . կամ ետես
 գուղնաքեայ օգուտս ինչ 'ի նոցա-
 նէն . որչափ թէ սակաւ մի յայտ-
 նեօք , բայց միայն երազովքն
 և պատիր խաբէութեամբ ցնոր-
 իւքն՝ որ 'ի մէջ գալ ո՛չ կարեն ,
 այնու միայն կորուսեալ զոգիս
 ձեր և հանեալ յարարէն :

Արդ որ այսպէս անօգուտ են,
 և ոչինչ , և ո՛չ ումեք պիտանացու ,

հաաէք խղեցէք 'ի յանձանց ձե-
րոց պատմաբեալ գոտացեալն . որ
ժշ ձեզ խեղութիւն , այլ առող-
ջութիւն բժշկութեան՝ գարմանս
տանել անձանց . իբրև այն՝ որ
Թափիցէ զմազձ և զմազաս գառ-
նութեանն, և Թեթեւացուցեալ
զինքն յախտիցն , առողջութեամբ
լինի :

Սոյնպէս և գուք զանօգուած
Թէ Թողեալ լինիք՝ զօգտութիւն
դատանէք , յաւիտենից տանջանայ
գառատատանացն ապրելով . զի
կռապաշտութեանդ սերմանիք
պաշտելոցդ , յանշէջ հուր գեհե-
նին արկանէ՝ ուստի չիք փրկու-
թիւն ապրել , զայս պտուղ բերել

ԿԴ. ԻՍԿ Ճմարտութիւնն
բարեպաշտութեանն զԱստուած
զարարիչն ամենայնի ճանաչե-
լոյ՝ բերէ պտուղ զյաւիտենա-
կան զմանջնաւոր արքայութիւն
աւրախութեանցն , և տայ այնոցիկ
որ զնայն ճանաչեն : Սերմնդ անօ-
րէնութեանց ձերոց և առ ձեզ
երեւեցաւ փոքր 'ի շատէ՝ բոյսդ

որումն ապառահակց. զի գիտաս,
 թիք զգորին հասկն հանել, որ
 առ յապայն լինիցի. որ առ ձեզ
 մատուցանիցի, թէ ոչ վաղապէս
 սրբեմնիք զորոմն 'ի ցորենոյդ
 ընտրել

Զի գոյ միւսանգամ. այլ ժա-
 մանակ վարել և հնձել. վարել 'ի
 գերեզմանի, և հնձել միւսանգամ
 յարութեամբ 'ի գործս իւրաքան
 չիւր վատասկոց: Մի լինիք իբրեւ
 զգոսացեալն, զոր հուրն տնէջ
 գտեալ զձեզ իւր կերակուր առ-
 նիցի. այլ դալարութեամբ ծաղ-
 կեալ մարգաւէտ 'ի սրտոյն անու-
 շութիւն՝ զարգիւնն մատուցանի-
 ցէք ձերում տեառնն: Զի յոր-
 ժամ միւսանգամ 'ի գերեզմա-
 նացն բուսուցանիցէ զձեզ՝ լինիցիք
 ցորեան, զի քանմարանս արքայ-
 ութեանն ընկալցին զձեզ 'ի բարիս,
 զի բերեցէք զբարիսն ձեզ տուեալս
 ընդ միոյ բազումս:

Զի զոր օրինակ 'ի հոռւմս
 ընտրեալ զորոմն 'ի ցորենոյն՝ 'ի
 հուր արկանիցեն, նոյն օրինակ բու-

ասնին յանկարծօրէն յական թա-
 թափել մարդիկ'ի գերեզմանաց :
 Որոց զԱստուածութիւն նորին
 պատուիրանօքն հանգերձ յանձնու
 ընկալեալ իցէ, նոքա ըստ նմանու-
 թեանն ասողք ցորենոյ՝ բուսեալք
 պարարտութեամբն :

Եւ որպէս հասն մերկ յերկիր
 անկեալ՝ բուսեալ առեալ արմատ,
 բերեալ ցօղուն, արձակեալ ստե-
 դն, կապեալ ծռնը, ջովացեալ,
 առջեալ հասկաթուռ, ընդ միոյ
 հատոյ բազումն առեալ'ի շայն-
 կանութիւն՝ սերմանելէացն պատ-
 րաստէ. Նոյնպէս և անդ է տեսա-
 նել՝ բուսեալ անձինք արգարոցն,
 նոյն մարմինք՝ նոյն հոգւով, բե-
 րեալ զգործսն վաստակոցն արգա-
 րութեանց անգամին'ի գերեզմա-
 նացն զարքայութիւնն. ընդ միոյ
 ռակաւուն, ընդ միոյ մեկնակ ան-
 ձին՝ թիւրս և հազարս պայծա-
 ռացուցեալս՝ անթիւ հատույ-
 մունս առեալ բերիցեն. անգամն
 ընդ յառնելն զքառս զգինու-
 ցուն. որպէս հասնն՝ որ զատուցա-

Թիւն յանձին ցաւցանիցէ, և յըշտեմարանս խնամոցն անկեալ գալանի :

Նոյնպէս փուշքն զհասկն մեղաւորացն պատեալ ներքուստ 'ի վեր գալցեն. անդատին իբրեւ 'ի մօրէ զկերպարանս առեալ 'ի վեր բերիցէն զանօրէն գործոցն զպատուան: Որպէս 'ի հոգեւոր երգարանին նուազէ, [Թէ անկաւ հուր՝ և ժշտեմին զարեւ, մինչ չե 'ի միտ առեալ եր զփուշս իւրեանց. իբրեւ զգծնիկ բարկութեան, կենդանւոյն կիզցէ զնոսա :

Եւ զմինչ իցէ որ ասէն, [Թէ մինչ չե 'ի միտ առեալ զփուշս իւրեանց. այսինքն յանհոգ գատարկութեան գործէին զմեղան, մինչ ոչն գիտէին զյանցանս՝ յառաջագիր պատրաստեցան տանջանքն : Որպէս ուրեմն այլուր ասէ. [Թէ յառաջ քան զոր իւր՝ հասեալ պատահիցեն նմա ցաւք իւրեւ զնորս : Որպէս 'ի սկզբանն փուշքն վասն մեղաւորացն յանցաւորութեան բռնասն, նոյն և զյան.

ցաւորօքն պատեալ բուսեալ՝
լուցիկք եղեալ ալիցեն անգամին
ընդ յառնելն: Իսկ ձեզ աւագիկ
ազգ. արար կանխեաց. որպէս զ
գուք ապրեմիք յայն ահագին
'ի հրոյն հեղեղէ. զի գուրդ սեր-
մանիքն ցանեացին 'ի ձեզ, և մի
փուշն ալրելի:

ԿԵ. ԱՐԴ որդիք մարգկան
մինչև յերբ էք խոտասիրաք, ըն-
դէր սիրէք զնանրութիւն և խոն-
գրէք զստութիւն: Ծաներմաք
զաստուածագործ զպանչելիան՝ որ
առ ձեզն երեւեցաւ. զի այսու-
հետեւ ոչ թողցէ թողագութիւնն
զամենայն բնակիչա աշխարհի, թէ
ոչ ծանիցեն զնա ամենայն ազգք
երկրի, և նմա ծառայեացեն ընդ
միով ծով:

Խղեսցուք ասէ զկապանանոցա.
և ընկեսցուք 'ի մէնջ զլուծ նոցա:
Արդ խղեցէք զկապանան հեթա-
նոսութեան յանձանց ձերոց. և
ազատեցայք գուք 'ի մեղացն յան-
ցուածոցն. ուրախակից լինել
այնոցիկ՝ որ ծիծաղեն 'ի կորուստ

ամբարշտաց . որպէս ասէ խմա-
տուԹիւնն առ հանդերձեալս ,
Թէ այսուհետեւ ես ծիծաղեցայց
զկորստեամբ ձերով . և Թէ՛ այն
որ բնակեալն է յերկինս՝ ծիծա-
ղեսցէ զնոքօք , և տէր ինքնին ար-
համարհեսցէ զնոսա : Յայնժամ
խօսեցի ընդ նոսա բարկուԹեամբ
իւրով և սրտմտուԹեամբ իւրով
խռովեցուսցէ զնոսա : Այս իսկ
ժամանակ է կշտամբուԹեան և
յանդիմանուԹեան . զի որդին
Աստուծոյ առեալ՝ի հօրէ՛ի ծնու
զէն իւրմէ զիշխանուԹիւնն դա-
տել զամենեւեան , որ ոչ պաշտեն
զհայր՝ դատի զնոսա . և որ ոչ
զորդին կամ զհօգին սուրբ՝ տան-
ջեսցէ զնոսա :

Այլ ձեզ ճանաչելոյդ զհայր՝
բարբառ որդւոյն կանխեաց . ասէ
էս կացի Թագաւոր ՚ի նմանէ՝ ՚ի
պատմել ինձ զհրամանս տեառն .
հովուել զձեզ գաւազանաւ խրո-
տուԹեան երկաթոյն , և իբրեւ զկա-
ւեղէն անօթ փշրեսցէ զայնոսիկ՝
որ անհնազանդուԹեամբն դիմա-

գարձ լինելոյն փրկութեանն, զի
անօթք կաւեղէնք իսկ են մարդիկ:
Արդ որ պիտանացուքն են՝ զայն
գանձու պատուականքը լըցէ:
Իսկ որ անպիտանքն են՝ զնոսա
տանջանքը և կորստեամբ լըցէ. զի
զարթուցեալ է տէր յամուոց սրբ-
բոց իւրոց, այց առնել ամենայն
անօրէնութեանց մարդկան:

Արդ՝ Թագաւորք զայս 'ի միտ
առէք, խրատեցարո՛ւք ամենեւե-
րան ոյք գատէք զերկիր. ծառա-
յեցէք տեառն երկիւղիւ, և ցնծա-
ցէք առաջի նորա գողութեամբ:
Ընկալարո՛ւք զխրատս նորա՝ զի մի
բարկասցի տէր, և կորնչիցիք 'ի
ճանապարհացն արգարութեան.
զի բորբոքեալ է բարկութիւն
նորա 'ի վերայ մեր:

Իսկ երանի իցէ ձեզ՝ Թէ մար-
թիցէք աղաչել զերես տեսան,
և յուսայք 'ի բազում ողորմու-
թիւն փրկութեան նորա. Թողցէ
ձեզ և շնորհեացէ ձեզ զյանցանս
ձեր: Ապա Թէ յամուռեալ կայ-
ցէք՝ փշրեսցէ զատամուռս 'ի բե-

բանա ամբարշտաց, և արկցէ զձեզ,
'ի յաւիտեանական տանջանսն :

Ապա յիջինչ օգուտ է այն զգլ,
ջումնն՝ որ անդ անկեալ 'ի միտս
լինիցի . այլ տե՛ս զի՛նչ գոչէ մար,
գարէն, ոչ ոք է 'ի դժոխս որ խոս
տովանի առ քեզ . և ոչ ոք է թէ
յայնմ՝ մահաւ յիշէ զքեզ . զի այ
նուհետեւ ոչ ոք կարէ անցանել
լատ եղեալ սահմանն հաստա
տու թեանն :

Իսկ ժամանակ այս է ապաշխա
րտապն ողորմութիւն դտանելոյ .
առ այժմ՝ այսպէս առէ մարդա
րէն , թէ Աստուած դատաւոր
արդար , հզօր , և երկայնամիտ , որ
ոչ ամէն զբարկութիւն իւր զօրհա
նապազ : Ապա այլ զի՛նչ տախցէ
արգեգք . զի թէ ոչ գարձցին, ըզ
տուր իւր արեալ է , և զազեզն իւր
լարեալ . և նոցա պատգաստեալ
է զանօթս մահաւ . և զնեռա հրե
ղինս գործեալ , որոց երկնեն զա
նորէնութիւն . և յղութիւն նոցա՝
առէ՝ ծնանիցաւս :

Իսկ այնք որ լսեալ պանչելու

Թեանցն դարձցին յԱստուած յա-
րարին, և պաշտօնքն զնա, պաշտէս
ասէ. քաջաշէրեաց երկիր, խնդան
և ուրախ ընդ. զի մեծ արար տէր
զպանեւն իւր ընդ քեզ:

Եւ մարդիկն այն՝ որ զարարին
իւրեանց ոչ ճանաչեն, նոքա իբրեւ
զանաթուհո համարեալ են. վասն
այնորից իբրեւ ընդ երէս խօսի. մի
երկնիւր երէ, զի բուսան քեզ
ճարակք՝ ի գաշտս և յառապար-
զի քան զանապատս ևս անպատու
էին սիրտք մարդկան, և քան
զգաշտս ևս անջրդի.

Արդ և այդի կոչէ զնուաճեալ-
սն, և Թղենի պողարեր քաղ-
լութեանցն յԱստուած պաշտու-
թեանց բանիցն. որպէս և ասէ,
Թէ որպէս քաղցր են ՚ի քիմն իմ
բանք քո քան զմեզ քերանց
իմոյ. և գարձեալ եթէ քաղցր
ես գու տէր, և քաղցրութեամբ
քո ուսն ինձ զարգարութիւնս
քո: Եւ գարձեալ առ Աստուածա-
պաշտս գոչէ մարդարէն, ասէ,
լո՛ւն կալք ցորենով. և զեղցն

հնձանք գինւոյ և խւղոյ . և հա-
տուցից ամացն՝ յորս եկեր մերա-
խըն, և ջորտակն, և ժանգն, և
թրթուրն, զոր իմ մեծ՝ զոր ա-
ռաքեցի 'ի վերոյ ձեր . ուսիշիք և
վայելեալիք, և օրհնեսիք զտէր
Աստուած ձեր :

Իսկ առ անորէնսն պատգեա
տակ . արեւք մանկաղս՝ զի հաս-
եալ է ժամանակ կ'թոց . մեկք
հարեք՝ զի լեալ են, և զեզուն
գուրք իւրեանց, զի բազմացան
չարիք նոցա . վասն այնորիկ
ձայնք հնչեցին 'ի ձորն դատաս-
տանի :

ԿԶ . 'Ի ԺԱՄԾԱՆԱԿՍՆ Աբրա-
համու արք Սողոմ՝ զգինին անօ-
րէնութեան . արգ խնդրեցաւ
և քննեցաւ 'ի բարձրագահաց
տեառնէն՝ 'ի հարիւրոց մինչև 'ի
տասն, և ոչ գտան 'ի նմա տասն
բաժակք արդարութեան : Զի
խաղող նոցա՝ էր խաղող դառնիմ,
և ողկոյղ նոցա 'ի դառնութիւն
լեղոյ . սրամտութիւնք միշտպաց
գինի նոցա . սրամտութիւնք չա-

բաթորիք իմէջ՝ անհնարին ա-
ռանց բժշկութեան , բաժանիք
նոցա :

Վասն այնորիկ արդոյց նոցա
զհամ հրաբաժակ գինւոյն տը-
ման նոցին , և կիզան նոքա բա-
ժակօքն իւրեանց : Էջեալ էին
շահմարանք նոցա անօրէնու-
թեամբ , վասն այսորիկ հնչեաց
կործանումն նոցա : Հասեալ էր
'ի յանդա նոցա սրամեն . վասն
այնորիկ 'ի գործ անկաւ մանկազն
նորա , հնձեաց եկէզ զնոսա 'ի
հրդեհի իւրում : Ուռիանն որ
պատեաց զնոսա , զահեցան նոքա
նմին ուռիանի . և ծխեցան 'ի նմին
ցանցի , զի եղեն բաժին նորին :
Ահաւ թրթուր զնոսա և ծախեաց
զնոսա ջորեակ , և արածեաց զնո-
սա մարախն մեղաց իւրեանց .
վասն այնորիկ վազվազակի գօտա-
ցան : Եւ արածեաց հուր զն-
նուածա նոցա . տեղեաց 'ի նոսա
հուր , և յորդեցին վաակք հրե-
զէնք 'ի մէջ նոցա . և երարձ զիւր-
ոիւն անկեալ 'ի միջոյ նոցա .

գետք հրեղէնք յարեան 'ի մէջ
նոցա , և ողորկեցին այրեցին զեր-
կիր նոցա : Լքան շտեմարանք նո-
ցա հրով , և զեղան նովին հնձանք
նոցա . լքին զբաժակս մեղաց իւր-
եանց 'ի մարոյն , որ արբին և կիզան
միանգամայն : Զի մի Ղոժո է այն
բաժակն՝ որ գտաւ 'ի մէջ նոցա ,
ուստի ոչ արբին նոքա զուրախու-
թիւնն . եղև նա նոցա այլ բաժակ ,
և արբոյց նոցա զտրամուծիւն :

Բաժակ կենդանուծեան՝ ուս-
տի ոչ կամեցան ըմպել զկենդա-
նուծիւն , արբոյց նոցա զմահու-
գառնուծիւն : Բաժակ քաղցրու-
ծեան՝ որ ոչ քաղցրացաւ 'ի քին
նոցա , գառնուծիւն բղխեաց 'ի
նմանէ . այն՝ որ հուր նոցա ոչ
այրէր զգալարսն , այլ պահէր
զկանաչսն , և տուորէր 'ի գօսս
և այրէր զգօսացեալսն : Արբ զայն
բաժակ Յուգա Սկարովտացի և
այրեցաւ , զի աղազուն էր ծառն
նորա : Արբին զայս առաքեալքն
և գալարացան , և լքին անուշ-
պտղովն զերկիրն ամենայն . տա-

բաժնեցու հար ծագեացն նոցա
ընդ ակեղերս : Ազգութիւն նոցա
և գինի անուշ նոցա պաշտի յա-
րախութիւն վերնոց և ներքնոց ,
հրէշտակոց և մարդկան . և տէր
տաճարին ուրախ է 'ի նոսա իր-
րե զայս բաժակքս՝ որ հասին ա-
ւասիկ պարուցանել ձեզ : Մի
Ղովո՞ է այն բաժակն Արրահա-
մեան որ գտաւ 'ի Սագամ . ու-
տի ոչ եղեն նոցա ուրախ , և ըստ
այնմ՝ ոչ գտաւ 'ի մէջ նոցա :

ԿԷ . ԱՀԱ երեսուն և եօթն
բաժակք Գրիստակահը՝ որ եկին
պաշտել զձեզ . հուր է զգրութիւն
նորս , և անուշ է համ նորս .
ուրախութիւն է յայտնիս նորս ,
և տրամութիւն է 'ի ծածուկս
նորս : Զի թէ ընկեք զնա արժան
եօքն , այրեսցէ զախտս ձեր և
սրբեսցին անձիք ձեր :

Այրեցան մարմնիք որդւոցն
Ահարոնի , և ոչ այրեսց հաբն
զպատմութեան քահանայութեան
նոցա , սովոր է այս բաժակ այ-
րել զպաշտեղան , և պահել զար :

բնիկաւոյն : Արդ եթէ կամեալիք
սիրով լռակեւ զբաժակն երանաւ,
թեան՝ զոր յակամայ 'ի մէջ ձեք
բոլորաց, այրեացէ զմեզս ձեր. և
աղատեսցէ և ընտրեսցէ զանձինդ
ձեր յուրախութիւն :

Իսկ եթէ արդեօք ինչ գործի
զմաօք ձերովք, թէ մեք ապանաբ
դառուք վկայսն : Զայս և Պօղոս
անօթ ընտրութեանն, 'ի ագիտու
թեան հրէութեանն ժամանակին,
որ եկն 'ի քարոզութիւն ապրելոցն,
'ի հալածման նոցին սպան նա
զՍտեփանոս, որ եղև վկայ Ասա,
ուածութեն խոնարհութեանն,
և անդէն բարձրութեան 'ի նոյն :

Արդ ահա և գուք որ ագիտա
ցայք, արբէք զբաժակդ զայդ՝
զոր մզեցին ձեռք ձեր. զի զոր
վկայեցին նոքա և մեռան՝ նոյն
մահու կենդանացան նոքին, և
եղին 'ի վեճակս երկնաւորս :

Եւ Ստեփանոս 'ի ժամ մահ
ուն իւրոյ ետես զերկին բացեալ՝
և զորդին ընդ աջմէ հօր իւրոյ
ճնողին, և խնդրեաց զթողութիւն

ապանողացն իւրոց, ելոյծ զկա-
պանս ամբարշտութեան նոցա բա-
րեխօսութեամբ աղօթից իւրոց,
գաղարեցոյց զգոչումն արեան
իւրոյ, լուեցոյց զբողոք տանջման
իւրոյ, հայցեաց 'ի տեառնէ զթա-
ղութիւն նոցա :

Վասն այսորիկ երարձ վերագ-
Պօղոս նորագլուծն՝ զոր ձգէր եղն
ամելոցն . և էառ յանձն զտան-
ջանս նորին, և արք զնոյն բաժակ
մահու նորա . եղև վկայ բանից նա-
րա ընդ նմին հաւասարորդ առ
տէր իւր . ետես զնոյն տեսիլ, և
լուաւ զնոյն անճառութիւն բա-
նիցն՝ զոր ետես Ստեփանոս :

Արդ գուք սպանող էք այսց
ապանելոց, հաւատացէք զհաւա-
տոս նոցա, և ձգեցէք զլուծո
նոցա, և ընկեցէք յանձնաց ձերոց
զլուծ մեղաց, լերուք վկայք ճշ-
մարտութեանն քարոզաց: Արդէք
զնոյն բաժակ հոգեւոր ընդելոցն,
և եղերուք կցորդք նոցա . և իջնեն
մարդասէր սիրոյն վտակք յանգս-
տութից, պարարտացուցանել զեր-

կիր մասոց քարոզութեամբն՝ որ 'ի
 ձեզ առհմական լինի . զգրաւոր
 հաւատովք ձեր 'ի նա՝ ընկել
 ձեզ զգաժակն մարդասիրութեան
 զտուիչ հրայն ընարութեան, որ
 պէս 'ի ժամանակս հրէութեանն
 քահանայութեանն՝ 'ի գերաւ
 թեանն . Արդ առեալ զինդանի
 հուրն պատարաւացն, տարեալ
 քահանայիցն արկին 'ի Զահորն և
 հուրն 'ի Զուր գարձաւ . և յետ
 ամացն եօթանասանից 'ի գարձին
 երթեալ առին զԶուրն, և բերեալ
 արկին զազլակիւղոցն : Իբրեւ շինե-
 ջաւ տաճարն, և Զուրն գարձաւ
 'ի բնութիւն հրոյ . վասն զի ըստ
 պիտոյից կարող է փոփոխել
 զփերպարանսն՝ և զարդիւնս ըստ
 իրացն մատուցանել . մանաւանդ
 այս սքանչելութեան հուր՝ երեւ
 եալ ըստ մասանց մասանց հոգ-
 ւոյն արդոյ :

Արդէս հուրն 'ի մէջ գալարոյն
 կանաչ ոստոցն մորենոյն երեւ-
 եալ՝ պահեաց զնա տնթառամ .
 զի հուրն լուսատու պահեաց

զէրեւնէի, և ապրեցոյց զՄովսէս,
և եղև նմա բաժակ ուրախութեց :
Արբ 'ի նմանէ Մովսէս' որ յա-
տացաւ, 'ի նա . ապրեցոյց զանա-
սունս իարայելի, և խանձեաց զա-
տացուածս Եգիպտոսի 'ի մէջ
կարկտին. և 'ի' մէջ ծովուն արքոյց
զբաժակն իարայելի, զի արբին
զհոգին և երգէին 'ի մէջ ծովուն,
որում մատուցակէր Մարիամ
քնարաւն . զի անցին ընդ ծովն
յաղթ և օրհնեցին :

Արբին և յայնմ բաժակէ և
Եգիպտացիքն, և արքեցան 'ի բա-
ժակէ սեանն' որ կապեաց զան-
խա կառաց նոցա . գլորեաց զնա-
սա միւր նորա, և զարկոյց զնոսա
հոտ նորա : Արբ ժողովուրդն
զորոնջման բաժակն' զոր խառ-
նեաց բարկութիւն, արքոյց նոցա
բաժակ քննման' ուր պարտաւո-
րեցան նոքա :

ԿԸ. ՍԻՒՆՆ սուրբ, որ ընդ առ-
պրա օգոց հովանոցանայր նոցա 'ի
տապ խորշակին 'ի առնջեան, և
լուսառաւ ջեռուցանէր զնոսա 'ի

չառոյ սառածանեացն՝ ի գիշերաւ
պահութեան առաջնորդութեն,
նոյն փուն ըստ ժամանակի ժամաւ
նախի՝ փոփոխեալ՝ ըստ պիտոյից
նոցա զպէտան պատրաստէր :

Երբեմն փնայեալ հոսէր նոցա
յագուրդ՝ ի ծարաւ վտակս անուշ
ջուրցն. զի ինքն Գրիտոս էր այն՝
որ ընդ ամենայնին զամենայն ունի
լիութիւն, լցեալ բարերարէր նոցա.
որ երբեմն քաղցրութիւն հացին,
և երբեմն թռչնօքն. իսկ երբեմն
զքաղցրութիւն ազրերացն բոլորէր
նոցա. և բաժակ հոգւոյն սրբոյ
տրախ առնէր զնոսա :

Իսկ ըստ նոցա խոտապարանո-
ցութեան և ողնդժնեայ բարուցն,
խառնէր ապր նոցա զբաժակն
բարկութեան : Զի այն՝ բաժակ
թէպէտ հուր՝ թէպէտ ջուր,
կարէ զգորութիւն իւր փոխել
յինչ և կամի. երբեմն ձիւն լինի
և երբեմն սառն. երբեմն անձրև,
երբեմն ի հուր փայլակն դառ-
նայ. և երբեմն ցօղ անուշիչ բու-
սոյ, կերակրել զպաշտնս և զթշու-

չունս, զերէ և զանասուն . և պատ-
րաստէ զգարմանս մարդկան և
զինանս արարածոց : Նոյն կարէ
և հոգեւոր ցօղել, բուսուցանել
սերահաճոյկամաց վերնոյն, պատ-
րաստել բանաւոր հօտիցն զկերտ
կուրն անապահանութեանս :

Երբեմն քաղցր անձրեւս շայն-
կան բուսուցիչ երկրապարար
խարակիչ փայլատակմանն , ըզ-
ջերմն գոլն արկեալ առ 'ի բոյան
քրանացուցանէ , արբուցանէ զը-
տեղն յուրախութիւն և զփիթի-
թըն յուրախութիւն զուարթու-
թեան : Արկնակի պահանջէ զգ-
հութիւն տալեացն շնորհողին .
յորժամ օգտի յաճախութեանցն,
զայս բաժակ արբուցանէ . զի և
ամպք սպասաւորք հրամանացն
մատուցուկեն : Զի թէպէտ լը-
ցեալ պատրաստեալ լի անձրե-
ւով զերեսս երկնից ունիցին , ալ
'ի գոլն և յարձակերն , 'ի տալն 'ի
մատուցակերն երկրի , յորժամ
կամի՝ զշայեկանսն մատուցանէ
իւր յորժամ ձէ՛ զգժնգտկան :

զերզեամն և զձիւն և զվնասարեք
կարկուտն . այրիչ նշողիւքն առ-
պաշտւցանէ, 'ի ժանգառութիւն
պատրաստէ զվնասն , և չարաթոյն
օգոցն շնչմամբ խառութեան դառ-
նութեան՝ խորշակահար ցամա-
քեցուցանէ . զվարսաձև բոյն դա-
ւարոյն մօա առ կարճիսն այրե-
ցուցանէ :

ԿԻԹ . ԱՄՊՈՎՔՆ զհրամանան
կատարե . զի բնական իմն է ամ-
պովքն կատարել 'ի սկզբանցն ,
իբրև ընդունիչ հրամանացն և
պաշտօնեայ մատուակութեցն
առ մարդիկ երեւեալ . երբեմն
բարկութեանց , երբեմն ոգորմու-
թեանց :

Զի յորժամ կամէր Աստուած
առ մարդիկ երեւել՝ զգորութիւնն
յամնն ծածկեալ առաջատետեալ
պահէր . զի ոչ կարէին համօրէն
մարդիկ ժուժել բաւել տեսլեան
Աստուածութեանն , այլ փակեալ
զերկինս իբրև պահակաւ իմն
շինքն վարապուրեալ , զի մի ան-
ժայտ եղեալ արարանք կիպին :

Նա թէպէտ երեւէր յայնմ
 ժամանակի ումք ումք արժա-
 նաւորացն, ըստ նոցա հանգու-
 ժեւոյ տեսանեւոյ տեսանեւոյ
 երեւէր. զի նոքա տեսանեւ
 քաւացն, որպէս Մովսէսն : Ամ
 զգնովն ժողովրդեանն 'ի Սինեա-
 կանն լեզինն իջեալ ամպովն պա-
 տեալ երեւէր, և անտի խօսէր
 ընդ նոսա. նա և յամենայն 'ի
 դարան նոյնպիսի երեւեալ ամ-
 պով :

Իսկ արդոյն Եզեկիելի հոգեւոյ
 մարդաբէին՝ ևս հաշակական տեա-
 լեամբ երեւեալ. սակայն ոչ ա-
 ղանց ամպոյ տեսաւ. երբէք ու-
 բեք ամենայն մտեղեաց : Սոյնպէս
 և հոգեկիր մարդաբէին 'ի տեա-
 լեանն իւրում պատգմէ. առե-
 տեաի զի հոգի վերացեալ գայր 'ի
 կողմանցն հիւսիւսոյ. և ամպ մեծ
 'ի նմա, և լոյս սաստիկ զնովաւ.
 և հուր կայծակաւից հաստանէին
 'ի նմանէ. և մեջն նորա տեպչ-
 արեգական, և ճառագայթ հրոյ :
 Սակայն լոյս և հուր, և ոչ ա-

ուննց ամպոյ . զի լոյսն 'ի լուսա-
ւորել զսխտոյան , և հուրն այրել
զանսխտանան բաղկութեամբն :
Իսկ ամպն՝ երկոցուն զերկոսին .
մատուռակել տայ յարբանեկել .
զի հուրն զմեղաւորան այրէ . և
բարեացն՝ զհոգին շնորհացն որ-
դէգրութեան արբուցանէ . իսկ
չարացն զկայծակունան արբուցա-
նէ , և զլոյսն ծխախառն հեղ-
ձամղձուկ նեղութեան տանջա-
նացն : Կաւ մեծութեանն իսկ
ամպք գտանին սպասաւորք . որ-
պէս և տեսողն պատմէ , թէ ամպք
փռչի են ոտից նորա :

Եւ վասն յորդելոցն բաղմա-
ցելոցն ամբարշտութեանց ա-
տաց . Ասէ , սաստէ ծոգու , և ցա-
մաքեցուցանէ , և զգետս ամե-
նայն աւերէ : Ասան զի զծովն
մեղաց ցամաքեցուցէ , և զգետս
տնօրէնութեան կասեցուցէ : Զի
զնեխականն , և զմահականն , և
զպղտորն , և զկացունն պար-
զեացէ :

Իսկ իւրոցն ապաւինելոցն 'ի նա

յուսացելոց՝ փրկութիւն ծա-
 վացեալ և բազմացեալ, և գեա-
 ւաւանց մեղաց յորդեացէ : Ասան
 որոյ միւս մարդարէն ասէ՝ 'ի նոյն
 պարու երգոյն իւրոյ, Թէ զգեառ
 ջրուեացեա, և զերկիր դողացու-
 ցեա 'ի սաստկութենէ անձրեկ
 քոյ՝ որ անցանէն ընդ սա : Զի
 զըւրա սաստկութեան 'ի վե-
 ռուստ հոսեացէ 'ի վերայ Զաւրցն
 զի զըւրան գառնացեալս 'ի բոց
 մզեալ մերժեացէ . զի այնմ մե-
 տեալ որ սրբահամն է, զազոտեղն
 և զգարշացեալն 'ի բաց ան-
 ցուսցէ :

Որպէս միւս տեսանալն 'ի նոյն
 նուագեաց, և անդէն զնոյն միտ-
 համուռ մեկնեաց : Ասէ, անձրե-
 կամաց պատրաստեցեր Աստուծո
 ժողովքդետն քո . զի Թէպէտ և
 հիւանդացաւ՝ սակայն գու հա-
 տատեցեր զնա . զի 'ի մեղաց ծա-
 վուն ըմբռնեալք, և 'ի նոյն ակ-
 տիւն հիւանդացեալք և կատրեալք
 յամբարշտութեան կտպանան :
 Ասան այնորիկ զծովն անուշ

անհամութեան քամեալ, և ցա-
մաքեցուցեալ զանաղքեւրն նորա,
և զանձրև սաստից տեղացէ առ
մարդիկ :

Որպէս 'ի յայս հայեցեալ եր-
գեաց մարգարէն, խորք խորոց
կարդացին առ քեզ 'ի ձայն սա-
հանաց քոց . զի իբրև սահանք
հոգեւոր պատգամացն 'ի վերայ
կուտակին, և զախտաժեսն և
զքաւազնոտսն 'ի բաց կորուսցեն :

Եւ ցոյն բժշկական եղև առող-
ջացուցի՜՜ որպէս և տէն, եթէ
ցոյն որ ցոյէ 'ի քէն՝ այն բժշկու-
թիւն է նոցա, զի դարձցին առ
նա երկիւղիւ : Զի այնք որ սիրով
ոչ դարձան առ նա՝ ահիւ պատ-
քատեալ . արար զնոսա իւր ժա-
ռանդութիւն, որպէս զձեզդ :
Զի նախ զհեղեղն մեզաց 'ի ձէնը՝
ի բաց անցուցէ, և ապա տացէ
ձեզ զառաւորութիւն շնորհաց իւ-
րոց :

Զի 'ի ձէնը բխեալ յորդեօցեն
իբրև զգետս արդարութիւնք, և
կրուտնք իբրև զճուրս հեղեղաց

բազմասցին . և ասլա զիւր գիտու,
 Թիւնն կենացն ձերոց՝ յամագոյ
 ռզարմութեանն 'ի ձեզ տեղացէ .
 որպէս և ասէն , Թէ անձրե կամաց
 պատրաստեցեր Աստուած ժողո-
 վեցեան քո . զի Թէպէտ հիւան-
 գացաւ , սակայն դու հաստատե-
 ցեր զնա : Ապա զուխս փափկու,
 Թեան տացես ըմպել արժանեացն ,
 ըստ բանի հոգեւորական երգչին՝
 որ ասէ . Թէ 'ի քէն է տէր ազ-
 րիւր կենաց , և լուսովքո տեստ,
 ներք զլոյս . և Թէ ծագեա՛ զոգոր
 մութիւնս քո՝ ոյք ճանաչեն
 զքեզ : Իսկ իւրոց ճանաչացն
 ծագէ , և ազրիւրքն խնայաւու-
 Թեանն 'ի նոյն լուսոյ տկանէն
 առ նոսին բզխեալ : Իսկ անխմաս-
 տիցն՝ այրիչ վտակքն , և ոզողիչք
 և հրդեհիչք և տոչորականք :

Եւ քանզի իբրեւ հուր յերկրի
 վառեալ էին մեղքն՝ առ 'ի տալ
 լոյս , զի անթաքուստ լիցին 'ի
 վրէժխնդրութենէն՝ որ 'ի վերայն
 էր հասանելոյ : Վասնորոյ յա-
 ռաջադոյն կանխեաց յառաջա-

գէտ մարդարութիւնն զիրացն
 զիւրոց ասացելոց հաստել. որ-
 պէս ասէ, տեպի 'ի մարդիկ ըզ-
 մեզան ծովացեալ, բազմացեալ,
 հեզեզեալ. որպէս միանգամ
 մեկնեցաւ առական յաւուրս Նոյ-
 եան դարին. ծովացեալ մեզացն
 յերկրի, ընդ նմին ծովացան և
 քուրքն, կորուսանել զմարդիկ
 ասասկացան:

Հ. ԱՐԴ արքոցն մարգա-
 լեիցն զիրացն զեզելոց զառական
 յաճախագոյնս 'ի մէջ բերեալ,
 թերևս եղելովքն ահ արկեալ՝
 զնոսա յիւրաքանչիւր ամբարշ-
 տութեանց փրկել կարացեն:
 Ասան այսորիկ յաճախագոյնս
 երբեմն զՍողոմոնայեցիան հրկի-
 զեալս, երբեմն զհեզեզամած
 մարդիկն քահեզձոյց դարին՝ յո-
 լինակ առեալ, երբեմն զհար-
 ուածս Եգիպտոսի և զայլոց
 բազմաց, և զանօրէնութիւն ծո-
 վացեալս կոչէ, և փարատել յեր-
 կրէ խոտանայ: Եւ դարձեալ
 զարդարութիւն յերկրի խոտա-

նայ գնեւ. և քան զքահանայն ևս
յորդապոլնս բազմացուցանեւ, և
զերաւունս ծաղկեցուցանեւ :

Վասն այսորիկ անցանեւ մարգ-
կան ընդ յանցութե՛ն ծովն, գոչե՛
մարգարէն և ասէ. անցեն ընդ.
ծովն յաղթ, և հերձցեն զաղա
ծովուն, այսինքն է զամբարշտու-
թիւնս, և թէ՛ յամաքեացեն
պտոյտք գետոց, այսինքն մեղացն
յորդութիւնքն : Վասն որոց
միւս մարգարէն ասէ, թէ՛ ի վե-
րայ գետոց բարկացիս. ահա, կամ
սրտմտութիւն քո՛ ի վերայ ծա-
վուց և կամ բարկութիւն քո՛ ի
վերայ գետոց :

Զի անցէ զյորդութեան անձ-
րուն, որ ջուրքն սուրբք կեն-
դանութեան հոսանք մերժեացեն
զջուրս ամբարշտութեան, և ծած-
կեացեն յերկրի դգտունութիւն չա-
րութեան ագիտութեան ամ-
բարշտութեան մարգկան : Որ-
պէս ասէ մարգարէն, թէ քո՛
երկիր գիտութեամբ ահաւն՝
կարեն ջուրք բազումք զի ծածկեն

զծուիս . յայնմ՝ 'ի կորստանիս
 Զուրցն ասէ՝ 'ի կորուսիչ և 'ի
 հեղձուցիչ . Թէ զայն Զուրս Եւած-
 փէ՝ որ արքայ զերկիրս 'ի հրա-
 ւորցրս պղտորս . որ առաւելագոյն
 ևս վասն հրապարանացն՝ 'ի վա-
 րաշտութիւնն որ յորդեն՝ մե-
 լեզնեալ էին յաշխարհի : Զի
 հանցէ զամսն հոգեկնեալ՝ որ մար-
 գարէին Եղեկիէ ի երեւոյսաւ . զի
 նոյն ամս պահապէ 'ի մարգիկ
 շնորհս գիտութեան . և նոյն գա-
 լարացուցէ և զչորութիւնն 'ի
 բոյսս շրջեացէ :

Իսկ զգօսացելովքն որ 'ի հաւ-
 անութիւն գալ ոչ կամին՝ սրբի-
 ունցէ զանձրև հրեղէն վնայատա-
 կանց կիզուլ , յայրել , և 'ի վախ-
 ճանել , մատուցէ լոկիւղ զքա-
 ժակն : Որպէս 'ի տասներորդում
 Թադմոսին նուագէ տեօանողն , Թի
 տեղացէ 'ի վերայ մեղաւորաց
 որոգայթ , հուր և Եծումք , այս
 մորիկ է բաժին բաժակի նորա :

Զի տեր արդար է և զարգա-
 թութիւն սիրէ . և արգարութեամբ

կամի առ թեքն կոչել զձեզ յոր
դէգրութիւն . զի հոգիւնկալ
ամեն Աստուածակիր Ճշմարտու-
թեան սովոր է տեղալ յոգին
մարդկան զգիտութեան ուսուցու-
թիւն . անկել'ի տիրոս մարդկան
զերկիւղ Աստուածապաշտութե,
և մատուցակել զսէրն Քրիստոսի
արարչին առ արարածս . և նորան
կանգն ամբառնալ'ի բարձրութի
տիրոյն Աստուածութեանն , զոր
ձեզ արար է ընդունել :

ՀԱՅ ԶԻ և ամաք ապտաւորք
առեալ զհրաման'ի տեսանէ ,
իջեալ'ի բարձանց'ի խորութիւն
անգնդական ծովուցն խոնարհ'
առ եթերացն առննթեր լցեալ
ուռուցեալ , ամփոփեալք զբազ
մութիւն ջուրցն , խառնեալք վե-
րացեալք՝ տարածեալք ծած-
կեալ զերես երկնից ըն որոտմամբ,
ցոլագին առաստութեամբ զարար
չին հրամանս կատարեն , առ 'ի
նեբքոյս մատուցեն :

Ո՛րչափ ևս առաւել այս վկայքս
որ վերացան 'ի սէր Աստուածու-

Թեանն՝ առ որս Աստուած խո-
նարհեցաւ, և առաւելագոյն
առին զնորհս հոգւոյն, և առա-
ւել լլայն պարգեւօքն: Ար զմար-
մինս իւրեանց ետուն 'ի դանձն
տէրունի, զի միւսանդամ՝ առցին
անգրէն, նորոգեալ զհնացեալնս
Եւ լլեալ Աստուածական պատ-
գամօքն, դուն եղեալ և ճգնու-
թեամբ քարոզեցին. և տեղացին
'ի ձեզ զտեղ երկնաւոր շնորհացն,
և վայլատակեցին 'ի ձեզ զղոյս և
զհաւր միանգամայն, և զԱ-
ստուածընկալ զամսն և զօրուան
'ի ձեզ հոսեցին: Փոխանակ առ-
պաշտօնի տեղալի որոտալոյն ա-
հադնութեան, Աստուած որոտաց
առ ձեզ և ահադնագոյնս, և
կամեցեալ զձերն կեանս և զփո-
կութիւն:

Եւ սոքա որ ասեցին զերկիրս,
և զամենայն ինչ որ 'ի ամս, և օր,
րեցին զերկինս և զգառութեանս
Թագաւորին պարսկին՝ որ նամին 'ի
վերայ նորս. որ ընկալաւ զնապա-
ւ և զողիս նոցա, 'ի լուսեցէն և

յերկնաւոր յարկան յախշաւոր-
ցան նոցա . որ զուարթակից երկ-
նաւորացն եղեն կենդանիք . որ
փոխեցան 'ի տկարութենէս 'ի
զորութիւն , յապականութենէս
յանապականութիւն , 'ի մահուա-
նէս յանմահութիւն . զի յազմե-
ցին մարմնեղէն ցանգութեանն ,
և հաղորդեցան Աստուածեղէն
փառայն . որ նորոգեցան 'ի փառս
անպատումս , և զերծան յանպի-
տոյեցն . և ոսկերք նոցապաճար են
Աստուածութեանն հոգւոյ . քան
զի և առ տէրն խրեանց կենդանի
են , և սուրբ հոգիք նոցա գգւեալ
պահին կենդանիք :

Իսկ մարմինք նոցա և ոսկերք
նոցա Աստուծոյ տաճարք են 'ի
մէջի ձերում . զի ոչ այլ խիք
կարէք գուք զԱստուած ընդ ձեզ
հաշտեցուցանել և մերձենալ առ
Աստուած , եթէ ոչ բարեխառ-
ութեամբ աղթից նոցա . և հաւա-
նել ձեզ հաւատարմ , այնց՝ արով
նոցայն վերացան . և արժանի եղեն
եղանել 'ի ծովն կենդանի , և ամաթ

հոսել 'ի ձեզ զգնակա քարոզու-
թեան Աստուածական պատ-
գամացն . և պաշտել ձեզ զքաժական
տրարչական սիրոյն ' թէ ընդու-
նել մարթասիւք : Զի ոչ զոք
թողուցու ըստ անձանց կամ
դնալ . այլ եթէ կամիք . և եթէ
ոչ , սակայն զոր Աստուածն կամի՝
զայն էք կատարելոց :

ՀԲ . ՔԱՆԶԻ իբրեւ ետես Աս-
տուած զազգս մարդկան տկարաց-
եալ և եղծեալ հիւանդութեան
մեղզքն , եկն իբրեւ զբժիշկ բժշկել-
զի մի 'ի հիւանդութենէ մեղացն
մեռանիցին . որում և վկայէ մար-
գարէն և ասէ , զի թէպէտ և հի-
ւանդացաւ՝ ստկայն գաւ հաս-
տատեցեր զնա :

Արդ այն գթածն և մարդա-
սէրն՝ որ խկզքանէ էր յաւիտե-
նից հաստիչ արարիչն ամենայնի .
որ նոյն ինքն բժիշկ իւրոց արա-
բածացն ծագի՝ որպէս ասէ մար-
գարէութիւնն . Ծագեացէ ձեզ
երկիւզածաց անուան խնոյ արե-
գակն արգարութեան , և բժշկու-

Թիւն 'ի Թեւն իւր :

Ո՛վ իցէ արեգակն արդարաւ,
Թեան, թէ ոչ որ խոնարհեցան
և Ծագեաց զիւր ճառագայթան
ամենայն հիւանդացելոցն և յախտ
անկելոցն մեղքն, նոյն է որ 'ի
հօրէն Ծագեաց. զի նա միայն է
որ կարէ լուսաւորել զոգիտ խա-
ւարեալս մարդկան. և զուարճա-
ցուցանել զանձինս ստուերանդո-
տաց անկելոցն :

Եւ նա ինքն է՝ որ յայլել կար-
տեանդ ձերում. որոյ ճառա-
գայթիւք նորա կեան արարածք
երկեալք 'ի նմանէ ամենայնք։ Նաև
զարգն երկնից, այսինքն են լու-
սաւորքն, զիւրեանց լոյսն յակ-
նարկել ճառագայթից նորա 'ի
մէջ արարածոց նորա ջահացու-
ցանեն՝ առ 'ի տալ լոյս երկրի. և
զի են լուսով նորա երկինք և աշ-
խարհ :

Եւ հոգի նորա՝ նշոյլք ճառա-
գայթից նորին էութեանն. որ
խոնարհեցաւ կամեք գթութեամբ
իւրով, կամեք եկն 'ի լուսաւորել

զորարածա . զի էին խաւարեալ՝
եկն 'ի տնչ ծագել զայս խա :

Իսկ եւթի սչ կամօցին . քանազ
զսկսա խորանց . նորա ճառա
գայթիցն . Մատուանութեանն ,
այրեացն մինչի խալա . որպէս
և տանն , թէ հաւր բարոցեցա . 'ի
բարեութենէ խմէ . այրեացն և
թիցն . մինչև 'ի գժոխս ներքինս .
կերպէ զերկիր և զամենայն բոյս
երկրի նոցա . զաւեսցին հրով՝
բարոգեացին հիմունք լերանց
նոցա :

Զի՛, կամ ընդէր , կամ որպէս
զհիմունս մատուցեալ հրդեհիցն .
այլ քանզի հիմնացեալ էին մեղքն
յերկրի զօրացեալք , զանս այսո
րիկ հիմամբք և արմատովքն հան
գերձ զյարն կործանիցն , և խլեացն
զմոլորութիւնն յերկրէ . առհա
սարակ և զմոլորութիւն կռապաշ
տութեան ջնջել և 'ի քաց կորու
տանել , որպէս ակեղան տանջա
նացդ առ ձեզ ցուցաւ :

Զի յորժամ ծովու զնմանու
թիւն , զմեղացն քամեալք և յա

տակերաց մեռա բերէ 'ի մէջ, զի
զգծեցակոն հեղձուցանէ անգրկն
լատ ճշութեանն նմանութեան
խառաքաութեան ընդգիմնատվա-
րութեան սկիտոյիցն՝ ապարստան
ածաքթեանական փարսւանեան
զորոն վաղարացեալ գնդգն , և
բաղնացեալ կառգն , և տարաւա-
զին առն և ձիոյն նիզակդ , և
անմիւ երթվարգն վառելովք 'ի
շաբաթ կորնչել :

Զի 'ի շախատար ժամանակին՝
առողմուկք կարթ պիտոյեն առ ա-
մենայն բոյս սերման . իսկ յորդն և
անշափն՝ նեխէ ապականէ և կո-
րուսանէ . իսկ որ կարին բաղնա-
նայ , ոգոզէ անյիշատակ ջնջէ :
Սոյնորինակ և լոյսն ցանկալի է
յաշումեր , այլ յորժամ ջերմակին
առնէ՝ ինասէ . լատ երգայական
բանակին՝ որ հակառակ կացեալ
ընդ Մովսէսի , այսեցան 'ի բարկա-
թենէն Աստուծոյ :

Իսկ ցամաք երկիրս բնակա-
թիւն է մեր . և ամենայն օգուտք
և պատշաճականք կենաց մերոյ

'ի անանէ' և 'ի վերայ արա, և
գայեիութեան գաղանիք ըստ
նմանութեան կաթինն 'ի մարէ
մեզ յայնմանէ : Վասն որոյ նոյն
խնամակալ մեզ երկիրս պայծեաց
պատառեցաւ երաց զիւր թանձ-
րութիւնն, և եկուլ միանգամայն .
հենդանւոյն 'ի գծոխս յուզար-
կեաց զՂեւտացիան, որ իշխեցին
յնչաց քերել, և արհամարհել
զքնարեալն և զսիրելին Աստուծոյ
զՄոզէս . յայնմ ժամանակի այս
եղև :

ՀԳ. ԻՅԿ արդ զի առաքեաց
Աստուած զորդին իւր առ մար-
գիկ . որ եկն և շրջեցաւ ընդ աշ-
խարհս, և առաքեաց զիւր առա-
քեալսն ընդ երկիր ամենայն . և
այսք երանելիք որ առ ձեզ հա-
տին, ոչ միայն զոկ բանս՝ այլև
զնշանս արուեստիցն ցուցին ձեզ
մերով պատուհասիւք :

Արդ որք անգամեցին զծա-
ռայն Աստուծոյ զՄոզէս, այն-
պիսի պատուհասիւ եղևն արժանի :
Իսկ որք իշխեցին ընդդէմ Աստ-

ուածորդւոյն խստանալ, մրափով
լինիցին պատժոց պատուհասից
արժանի:

Չի նոքա որ յերկրաւոր հրա-
մանատուէն հրաժարեցին՝ այն-
չափ բարկութեան եղեն պա-
տահեալք: Իսկ որք յերկնաւորէն
հրաժարեցին՝ այնչափ ևս ընչին
գիպեալք տանջանացն:

Քանզի տէր Աստուածորդին ա-
ռաքեալ'ի հօրէ, յորժամ զեւր
առաքելական զսիրելիան առաքելք
ընդ ամենայն երկիր, այսպէս
եհատ զգատաւձիռն և հաստա-
տեաց. ասէ, որ զձեզ ընդունի՝
զիս ընդունի. և որ զիս ընդունի՝
ընդունի զհայրն իմ:

Արդ թէպէտ երէկ սպանէք
գութ զնոսա, Աստուծոյն նոքա
կենդանի են, և յաւիտեան նոքա
կենդանի են լինելոց: Արդ նոցին
բարեխօսութեամբ հաճեցարուք
ընդ Աստուծոյ՝ ըստ խրատու առ-
ջին առաքելակցին ձերոց առա-
քելոցս՝ մեծին Պօղոսի. որ ասէն,
թէ մեզք հաճեցարուք ընդ Առ

տաւծոյ՝ ի մեռն մահու որդւոց
նորա . զի որդին Աստուծոյ մե-
ռաւ և եկաց : Յոյնպէս և վկայքն
նորա սիրելիքն կենդանի են, և
ձեզ բարեխօս :

Զի որդին Աստուծոյ նա ինք-
նին ձեզ բարոյ աւետեաց . և
ինքնին ձեզ մատուակ ուրա-
խարար պատգամացն : Նա ինքնին
ձեզ հրաւիրակ յարքայութիւնն .
նա ինքնին պաշտօնեայ իւրոց
բարեացն . նա ինքնին բազուկս
՚ի վեր հարեալ՝ ՚ի մէջ գետին ան-
ցեալ պարգեւատու լինի իւրոցն
արժանեացն : Նա ինքնին ահար-
կու լինի և դարձուցիչ ՚ի վերայ
այնոցիկ՝ որ ոչն ճանաչեն զնա .
նա ինքնին գտակ է՝ որ կորուս-
եալն են ՚ի նորա բարեացն : Նա
ինքնին առաջնորդ լինի մոլորելոցն,
որք մոլորեալ են ՚ի նորա ճանա-
պարհացն : Նա ինքնին նաւահան-
գիտ լինի այնոցիկ՝ զոր ալիք աւհ
բարչաութեան մեղացն պաշարե-
ցին իբրեւ զձեզդ : Նա ինքնին լինի
դարձուցիչ գերութեան՝ որք

խնայեալ գերեւելք 'ի մեղս իբրեւ զմե-
ղք : Կա խնային լինի բռնիչ վերա-
ւորելոց՝ որ ամբարշտութեամբն
են վերաւորեալք իբրեւ զմեղք :
Կա խնային լինի օգնական՝ որք
Թափեալ են յօգնականութեան
զնայն ճանաչելոյ : Կա խնային
լինի ապաւեն յառաջելոց 'ի նա ,
'ի մշտնջենաւորն յանկեա յանա-
պառ յանդատում յանձախ-
ճան աղքատութիւն :

Որ նայի քաղցրութեամբ յա-
րարածս իւր , և գթութեամբն
իւրով կերակրէ զբարս և զբարիս .
այլ և խրատէ զամենեւեան՝ զի
յորդէգրութիւն կոչման Աստ-
ուածութեանն մերձենալ ար-
ժանիս արասցէ :

Այլ մեզ յայտնի լինիցի՝ զի
այս այսպէս է . զի Աստուած
մարդասեր կամի՝ զի ժառանգս
արասցէ զմեզ խնայեալ : Այլ յայն
ժամ մինչ ոչ գիտէիք գուք զԱս-
տուած , ծառայէիք գուք այնպիսի՝
որք ոչ էին 'ի բնէ Աստուածք .
այլ այժմիկ ծաներորք գուք զԱս-

տաւած , մանաւանդ թէ Սր-
տաւած իսկ ծանեաւ զմեզ . զի
կից դուք մուրհակք յարարածք
տէպրս և 'ի պաշտօն անտի , և 'ի
լուծ ծառայութեան մեղացն եւ
ից հնազանդեալ . այլ այժմ
ազատեցալք յայնմանէ յանօգուտ
կամացն լծոյ ծառայութեանն
'ի սպիտակութեանէ անտի , 'ի Գրիս-
տոս Յիսուս 'ի տէր մեր յորդին
Աստուծոյ :

Զգոյշ լերուք գուցէ հրաժա-
րիցիք 'ի խօսելեաց տառի . զի թէ
այից ոչ կարացին ապրել՝ որ յեր-
բաւոր հրամանատուին իշխեցին
հրաժարել . որչափ ևս առաւել
մեք եթէ յերկնաւորէն թիկունս
գարձուցանեմք : Որոյ ձայնն զեր-
կիր շարժեաց յայնժամ , գարձ-
եալ այժմիկ խոստացեալ է և
ասէ . միւսանգամ շարժեցից ոչ
միայն զերկիր , այլ և զերկինս .
այլ զոր ասէն միւսանգամ ևս ,
յայտնէ զշարժելոցն՝ իբրեւ զե-
ղելոցն փափոխումն . զի այն հառ-
տատուն կայցէ՝ որանշարմն իցէ :

Վասն այսորիկ հնազանդեցէք
գուք 'ի սկիսս ձեր անշարժ թա-
գաւորութեանն . ըմբռնեցէք
ղնարհան , որով պաշտեցէք արտա-
գիւրութեամբ առ Աստուած :
Չի Աստուած հուր այրիչ է , զի
այրեացէ զմեզս ձեր , և պրեացէ
զանձինս ձեր՝ իբրեւ 'ի հալոցս
գործութեան ճարտարութեան
արուեստեցն՝ կռանադարձ արծա-
թարարացն , ընարեւ զժանկն 'ի
արդոյ . անտի :

Իսկ որ ընտիրն է՝ սրբի և պատ-
ուանանանայ . իսկ որ ոչն , այրի
և հրդեհի . որպէս գիտողն ասէ ,
Թէ եզեցի լոյսն Իսրայելի 'ի հուր ,
և պրեացէ զնա 'ի բոց բորբոքեալ :

Եւ զանօրէնութիւնսն խոտոյ
նմանեցուցանէ . ասէ այսպէս ,
Թէ վառեցից զնովաւ . և կերկեց
զնա իբրեւ զխոտ . յաւաւր յայն-
միկ չիջին լեւրինք և բլուրք և ան-
տառք , և կերկեց 'ի շնչոյ մինչեւ
'ի մարմին . և որ ապրէն՝ եզեցի
որպէս ոք որ ապրէ 'ի բորբոքեալ
բոցոյ . և որ մնացեալ իցէ 'ի նո-

ցանկ, ասէ. Թուով լիցին:

ՀԴ. ԱԴ 'ի ժամանակսն
յայնսմէկ յառաջինսն յեա ջրհե-
ղեղին, իբրեւ բաղմնացան մարդիկ
'ի վերայ երկրի՝ վայելէին 'ի պա-
րարտութեն խնամոցն Աստուծոյ.
և ճարպոյ եկեալ զակամբ՝ յայլալ-
լութիւն մտաբերէին, անպիտաց-
եալք յիմարեցան: Եկեալ 'ի մի
վայր խորհուրդ առեալ՝ անտի-
մաց խորհուրդ, շինել 'ի պաշտօն
մեհնեիցն աշտարակ իմն բարձր
անհնարին: Կոթողեցին 'ի գաշա-
ղն Սէնհար՝ յերկրին Ասորեա-
տանեայց:

Արդ շինել շինէին 'ի պաշտօն
գիւաց, անձանց անուն մեհնեա-
շէն կապել, առ իւրեանց որդիս
Թողուլ: Պարծեցեալ հպարտա-
ցեալ՝ զանձինս 'ի գործ կացուց-
եալ կաւագործութեանն վա-
տակասէր անօրէնութեանն աշխա-
տէին իբրեւ պարշար խելլեւտա-
նաց չարութեան զաւակաց աղ-
գացն, զկնի իւրեանց եկեղեցն
Թողուլ խնդրէին այն անմիտ ազգն

առաջին:

Յեր Աստուած նայեցեալ 'ի նոցա պակասութիւնն, խառնեաց արքայց նոցա զխառնակութիւն ըզդուացն բաժանման. անդէն 'ի նմին տեղւոյ զնոսա ընդ միմեանս խառնակեաց, ուստի և նոյն տեղին խառնակութեան զԲաբել տնուն ժառանգեաց: Եւ նորա ջրուեալք 'ի միմեանց մեկնեցան, չքուեալ այնուհետեւ այր ընկերի բարբառոյ, այսպէս քակեալք 'ի միմեանց անշատեցան. և լքում Գործոյն՝ զոր առաջի արկեալ միմեանց տանէին: Եւ արքեալք իւրաքանչիւր ըզու՝ ուսեալք յամենահասակն արարչէն, խառնակեալք և ջրուեալք բաժանեցան 'ի միմեանց:

Եւ հաւր ահագին հողմախառն շոգի հոգւոյն Աստուծոյ, որ առ վեր է զմարդիկ յուղղութեան Ճանապարհն հաստատել, և 'ի զուրազաստակ Ճանապարհացի խափանել, ուղղել յարգարութիւն, և հաստատել զամենեւ

եան, այն հար տնկեալ 'ի վերապատ
կարեալ զաշտարակն՝ վերապատ 'ի
վարդ վերադեալ հասեաց, տա-
պաստ գաշտացն ցան և ցիր կա-
ցուցանեց :

Արդ իսկե այս նոցա նորացայց
ամբարշտութեանցն խափան լի-
նէր. ցրուեալք ընդ վիճակս՝ իւ-
րացան զիւր ըստ կամայն Սատուծոյ
'ի վերայ երկրի սփռեցան. եօթա
նասուն և երկու նահապետք
լեզուաց կացեալ՝ բաժանեցան
ընդ երկիրս, հաստատեալք յիւրա-
քան զիւր սահմանս :

Բայց մի ոմն՝ որ նախնի Հերոս
յական աղքատն ոչ 'ի խորհուրդն
եմուտ շինել զվարդափուլն, և ոչ
կցեցաւ յարագութիւն՝ վասն որոյ
էր խորհուրդն, վասն այսորիկ զիւր
լեզուն պահեալ : Որ նախ արար-
չն իւրովք զաւակօք հանգերմ
ծանօթ եղեալ, որպէս խեղճանն
պատմեցաք, զաստուած պաշտու-
թիւն 'ի յանձն առեալ ժողո-
վուրք մեռական անուանեցան
Սատուծոյ. Բուսի և մարգարէք

աստուածաբանութիւնը , աւետիկ և քրիստոս ըստ մարմնայ՝ որ է 'ի վերայ ամենայնի Աստուած օրհնեալ յաւիտեանս. աւետիկ և աշակերտ. քըն՝ աւետարանիչք՝ նորապարգև կառնարանացն շնորհելոյ . որք և վկայք նորա զօրութեանն գործաց նշանաց և արուեստից, որ գործեցան 'ի նորա գալստեանն :

Որք և մատակարարեցին ըզշնորհան, որք և զհաւրն կենդանութեան հոգւոյն 'ի բերան առեալ հրդեհեալ արեւցին զազուն տիեզերաց . որք և յարուցին 'ի գլորմանէ զանկուսն ամենայն երկրի . որք զանօրէնսւթիւնն տիեզերաց փլուզեալ աչքեալ մաշեցին , ըստ օրինակի աշտարակին , զորմէ պատմեցաքն :

Արդ փոխանակ բարձրաբերձ և վաղաւեր աշտարակին՝ խաչն Ճշմարտութեան կանգնեցաւ . որոյ զօրութիւնն թշունջեմական է , և փառքն նորա Աստուած . որպէս և ասէ գիտօղն , ասէ՝ 'ի քեզ տե՛ր յայանեացի՝ և փառք նորա

դքնդ ծածկեցին . Կնանկն թա-
ղաւորք 'ի լոյս քո , և հեթանոսք
'ի ծագել լուսոյ քո :

ՀԵ . ԱՀՍ Թագաւորեալք .
որք պարծեցան 'ի խաչելեալ
փրկէն . որք և վնայք են նորա
Աստուածութեանն : Որք մեռան
ընդ Քրիստոսի , ընդ նմին և Թագա-
ւորեն . զի մատնեցան 'ի մահ՝ վասն
անուանն Աստուծոյ , զի և կեան-
քըն Յիսուսի յայտնի ընին ահա-
ւասիկ 'ի մահկանացո . մարմինս
սիրելեացն Քրիստոսի : Որք և
յայտնի մեռեալք և 'ի ծածուկ
կենդանիք . որք քարոզենն յայտ-
նի զկենդանութիւնն իւրեանց ,
և տան զկենդանութիւն ընկել
ձեզ՝ որ մեռեալ էք 'ի մեզս ձեր :

Որ Աստուած յայտնեցաւ ձեզ
յոսկերանոցա . վասն զի տոբն նո-
քա յանձինս իւրեանց զլոյս չար-
չարանաց խաչին . և նովն Քրիս-
տոսի չարչարանօքն օրինակեալ
զհամբերութիւն փրկչն յանձինս
իւրեանց , լուսաւորել զխաւարն՝
որ մածեալ էր յոգիս ձեր . որ-

բնութեան գործեցին փռա-
 գործս, որում երկիր պագանեին.
 որպէս և միւս գիտողն առէ.
 փայտին ասացին՝ հաջր իմ ես գու-
 և քարին ասացին՝ եթէ քո իսկ
 ծնեալ է զմեզ. և դարձուցին յիս
 զթիկեանս և ոչ զերեսս իւրեանց,
 վասն այսորիկ փոխանակ փայտին
 որում երկիր պագանեին՝ կանգ-
 նեաց զխաչն իւր. ուստի և զլոյս
 Ճառագայթիցն արձակեացէ ա-
 մենայն արարածոց՝ որ նստին ի
 խաւարի և ի ստուերս մեհու-
 իսկ զանախոյսն այրեացէ, որպէս
 բոս գիտողական բանին առէ,
 եղիցի լոյսն Իսրայէլի հաւր, և սը-
 բեացէ զնա ի բոց բորբոքեալ:

Իսկ աշտարակն յուղեաց զարտ-
 մաութիւն բարկութեան արարչին՝
 ցրել զնոսս և խառնակել զլեզուս
 նոցա: Իսկ ի խաչէն ողորմու-
 թիւնք յուղեցան, ժողովել ըզ-
 ցրուեալսն ազգացն որդւոցն Ա-
 դամայ: Եւ փոխանակ քարապաշ-
 տութեանն հնոսոյն անուռոյ, վի-
 մրցոյց զհաւատս իւրոց վկայիցն:

զի անշարժ ընկեցին և հաստա-
տուն :

Եւ շինեացուք մեք ձեզք հան-
դերձ 'ի վերայ հաստատութեան
հաւատոցն առաքելոցն և մարգա-
րեիցն . ընկալցուք զշնորհացն
հուր հոգին՝ որ այրեացն և վերայ
զաշտարանն մուտրութեան : Նոյն
շինեացէ զմեզ հիմամբք հաստա-
տութեամբն հաւատոյ , և անցէ
զմեզ 'ի միաբանութիւն խաչին
խրով : Եւ ասցէ մեզ զհօս
հոգւոյն՝ որով մեզքն այրեացին ,
և արգարութիւնն լուսաւորեացի
'ի խաչն , ուստի տէրն յայտնեցաւ ,
ուստի տէրն կախեցաւ , ուստի
փառք նորա ծաղեցին և բլին
զերեկիր : Իսկ վկայքն Թագաւորքն
և Թագաւորեալքն ընդ Քրիստոս,
սի , որով և հաշմեք դուք ընդ Առ-
տուծոյ՝ 'ի ձեռն մահու արգւոյ
նորա :

Վասն որոյ և Աստուածորդին
խոնարհեցաւ՝ զի անցէ զմարմն
մարդկան , և խոնարհեացի յա-
նարգութիւն մահու՝ մինչև 'ի Թա

դուռն անդամ՝ զի զարժանա-
ցեալն արասցէ նմանակից պատ-
կերի Աստուածութեանն մար-
դասիրութեամբն իւրով, որք եղ-
բարք անուանեցան վասն անբա-
ւաղան սիրոյն՝ որ սիրեաց զմար-
դիկ . զի լինիցի ինքն անդրանիկ 'ի
մէջ եղբարց բազմաց : Ասան իւ-
րոյ մարդասիրութեանն եհատ
այսպէս զգատով շինն . ասէ ինքն
Աստուածորդին, թէ սղբա են իմ
քորք և եղբարք՝ որ աւնեն զկամս
հօր իմոյ որ յերկինս է . զի որդին
եկեալ կատարեաց զկամս հօր :

Եւ զի՞նչ իցեն կամք հօր, եթէ
ոչ՝ զի զորդիս մարդկան զմեր-
ժեալն ընկալցի միւսանդամ
յարքայութիւնն, և զանկեալն
'ի ներքոյ մահու՝ կանգնեացէ 'ի
կենդանութիւն . և զկամարարն
հօր՝ որ ինքն ընութեամբ որդի է
միածին, արասցէ որդիս շնորհք :
Եւ վասն այնորիկ էջ ինքն տէրն
զօրութեանց 'ի տկարութի մարդ-
կութեան կարգացն . զի նովին
տկարութեամբ ըմբռնեացէ զտկա-

բայեալան ի զօրութիւն Աստուած-
ածութեան կարգացն , և սացէ ար-
ժանի լինել որդեգրութեան շնոր-
հին :

Արդ ինքն իջեալ փամօք՝ զի
զսիրեցեալսն խառնեցէ յԱս-
տուածութիւնն : Որք ըստ ար-
ժանական տիրոյն իցեն ապաւո-
րեալ Աստուածական տիրոյն ,
զնոսա եղբարս անուանեաց . և
զքնական տէրն իւրոյ հայրական
խնամատութեանն ուսոյց նոցա .
և գութ խնամոց հօրն գրգռեց
յորդեաց ջեռոյց զնոսա . և ետ
իշխանութիւն սրբոցն որդիս Աս-
տուծոյ լինել՝ որք հաւատա-
ցին յանուանորս : Եցոյց նոցա
հայր շնորհաց՝ զծնողն իւր . և ետ
բանս ի բերան՝ հայր կռչել զնա
անձանց , և եցոյց զբարերարու-
թիւն հօր իւրոյ՝ նոցա . զի հօրս
բարոյ բարերարութեամբն լիցին
արժանի՝ ճշմարիտ որդւոյն եղ-
բարք անուանել : Զորս առեալ
որդւոյն՝ առ հայր մատուցանիցէ
լեւէ ահաւորիկ . ետ և մանկունք

խմ՝ զոր եւ ինձ հայր: Եւ դարձնաւ առ հայր խօսի եւ ասէ. Թէ պաւստոստոս զանուանքս եղբարց ի մոց, եւ ի մէջ ժողովոցդ օրհնեցից զքեզ: Արարէս եւ առ աշափերտան ասէր. զի զաւանայն զոր առաջ ինձ հայր խմ, եւ ձեզ ցուցի. զի եւս զձեզ ինձ բարեկամս գիտեմ:

Ճշմարիտ արգին Աստուծոյ Ճշմարիտ վիսյա եւ խորհրդակիցս արար իւր զկամարարս Աստուծու թմանն իւրոյ, որք միեւցան ի տէր նորա՝ զպատուիրանս նորա պահել զորս եւ այնչափ վերացոյց բարձրացոյց զնոսա յիւր Աստուածութիւնն: Վասն որոյ եւ առ հայր գոչէր, Թէ այսուհետեւ սպաս չեն յաշխարհէ աստի, արարէս եւ եւ ընմ յաշխարհէս: Եւ եւս աղաչեցի զհայրն, զի հորին աւելցն զբարեխօսն առաքելացէ առ ձեզ զառհաւատչեայն, որ խառնեացէ զձեզ յԱստուածութիւնն. որ ի ձեզ իսկ բնակեացէ մինչեւ յաւիտեանս. զոր ոչ տեսանէ, ասէ,

և ճշ ճանաչէ այս աշխարհ :

Արդ զնոսա արար նախ տաճար
Աստուածութեանն յերկրի , և
տուն օթեմանաց հոգւոյն որոյ .
եւ և հայր իմ ասէ եկեացուք , և
օթեմանս առ ձեզ կալցուք :
Գանձանակ սիրոյ զօրութեան մե-
ծութեան խորհրդոյ հօր՝ պատ-
րաստեաց զնոսա , և յառաջ քան
աշխարհ ծանուցաւ նոցա :

ՀԶ. ԵՒ քանզի ճշ կարացեալ
մարդկան բառնալ զլուծ պա-
տուիրանաց արդարութեանն ,
վասն այսորիկ անկան ընդ կարեզ
մահու մեղացն : Եւ իբրեւ ճշ որ
ուրեք 'ի մարդկանէ կարաց ցան-
կել զխրամատութիւնն , 'ի ծա-
ռայատոհմ ազգացն ոչ հնարե-
ցաւ այս լինել : որ 'ի ձեռն Ա-
գամայն յանցաւորութեան զօրա-
ցաւ մահ և եկուլ . որպէս ասա-
ցաւն , Թէ Սգամայ ամենեքեան
մեռանելին :

Իսկ որդին Աստուծոյ էառ ըզ-
կերպարանս Ագամայ 'ի նմանու-
թիւն ծառայի , և եղև իբրեւ զի

ի մարդկանէ . և եկն ՚ի ցանկել
զխրամատեալն , զի շինեացէ զա-
ւերեալսն . որպէս ասէ մարգա-
րէն , թէ շինեացին աւերակքն յա-
ւիտենից : Զի առցէ զմարմին
արգարացն իւրոց կերպարանաց ,
և նովին մարմնովն կատարեացէ
զարգարութիւնսն ամենայն . որ-
պէս առ յովաննէս խօսի , թէ
այժմ այսպէս վայել է լինել ,
զի կատարեացուք զարգարու-
թիւնսն ամենայն :

Ասան զի ինքն տէրն ծա-
ռայական մարմնովն զամենայն
արգարութիւնսն կատարեացէ ,
զի մարմնոյն՝ զոր խառնեաց և միա-
ցոյց յԱստուածութիւնն , նմին
մարմնոյն տացէ զյաղթութիւնն :
Զի որպէս ընդ միոյ ազամական
մարմնոյն պարտաւորեցան , ընդ
միոյ տէրունական մարմնոյն ա-
զատեացին ՚ի ծառայութենէ մե-
ղացն , այնու ազատութեամբն՝ որ
ի վեր է քան զամենայն ազա-
տութիւնս :

Ար վասն զնոսա ազատելոյ եջ

Ի ծառայութիւն , զի իւրով մարմնովն ըցէ և կատարեացէ զամենայն չափս կարգացն հանգիսի տրգարութեանցն . զի միանգամայն բարձցէ զկարփս տէարութե մարմնոյ մեղացն , և միանգամայն ինքն ինքնեան քահանայապետի հօր իւրում : Եւ միանգամայն ինքեամբ հաշեացէ մատուցէ զինքն պատարագ հաշտութեան հօր իւրում . և նովին պատարագամ մատուցէ ընդ նովին զհաւատան խոտորվանութեան մերոյ : Զի յորժամ ինքն եր ուր յաղութեացն և կատարեացն , և եհատ ընկեաց զգատակնից մահա , զանշուշտ և անսուտ և անվեպ լին կեհացն տւեալիք . զի 'ի Գրիգորոս Եկարա ամենեւեան կենդանացուք :

Եւ զի՞նչ այն իցէ զոր ասին , թէ կատարեաց զիմա հօր իւրոյ , եթէ ոչ՝ զի իւրով մարմնովն բարձրացուցէ զանոլն յաղթութեան կատարման արգարութեան : Ընդ լսմնայն մարմնաւորաց տուեալ

զնորոգելն յաղթութեանն՝ բարձ-
 ցէ զնախատինս յորդոցն Ադա-
 մայ, և թափեացէ զթոյնս մա-
 հու, և ջրեացէ զխայթոցս դժո-
 խոց. որպէս համարձակ լիցուք
 յասեւն, թէ ո՞ր է յաղթութիւն
 քո մահ, կամ ո՞ր են խայթոցք
 քո դժոխք: Զի հապցէ միանգա-
 մայն զամենայն արտօսք յամենայն
 երեսաց, և բարձցէ զսուգ տխրա-
 կան և տացէ զուարթութիւն
 զանարտումն:

Եւ որպէս ինքն խոնարհեցաւ
 ի բարձրութեանն, այնպէս բարձ-
 րացուցէ զորս եգիտն արժա-
 նաւորս իւրում Աստուածու-
 թեանն. և որպէս զնոսա գանձա-
 նակս սիրոյ իւրոյ կամացն, և առ-
 ձոր ընակութեան հոգւոյն որդոյ-
 զն լիցն նորա ընկղմեալ Աստ-
 ւածութիւնն, զի իւրովն ազ-
 գակեց մարմնովն ձգեաց զնոսա
 առ իւր նախ, իսկ նորք զամե-
 նեան ձգեացէ ի նոցա առաւ-
 իութիւնն:

Որպէս յառաջագիտաւ մայր.

գարնն՝ յայն հիացեալ խօսէր ,
 Թէ ուրախ լըցուք յուրախու-
 Թեան ազգիքոյ , և գոժեացուք
 մէք 'ի ժառանգութեան քում .
 զի ժառանգութիւն հօր՝ արգին
 միածին է . իսկ ազգք ուրախա-
 կիցք՝ արգարքն մարմնակիցքն
 տէրութեան մարմնոյն :

Չի գոժութիւն արգարու-
 Թեանն ինքն բարձրացոյց ընդ ա-
 մենայն մարմնոցն մարդկան , որ
 ժառանգն էր հօր , և ժառանգաւ
 կից ամենայն արարածոց : Իսկ
 զիւր վկայեցեալն արար ուրա-
 խակից , զի տոհմակիցք էին մար-
 մնոյ նորա . իսկ ամենայն տոհմա-
 կիցք մարդիկ լիցին ուրախակից
 տոհմակցաց իւրեանց վկայիցն :

Եւ քէնն նախ զնոսա զասաց
 'ի յերկրէս կարգաց , և հրեշտակա-
 կան և աստուածախառն կարգքն
 բարձրացոյց յերկրէս . զի ինքեանք
 վերացեալք յԱստուածութիւնն ,
 զամենեւեան զտոհմակիցս իւր-
 եանց վերացուցեն 'ի նոյն սկզ-
 Աստուածութեանն՝ յոր ինքեանք

համին : Զի և զխորհուրդն Աստուածութեանն նախ նոքա արժանացան գիտել, և նոքոք ամենայն արարածք գիտացին . զի աշխարհ ասէ՝ ոչ տեսանէ, և ոչ ճանաչէ . զի նոքա նախ զատան մեկնեցան յաշխարհէս, և ապա հասեալ փրովն տեսան իւրեանց 'ի զգրութիւն հոգւոյ նորա . գուք ասէ ճանաչէք, զի 'ի ձեզ ընտելեցէ մինչև յաւիտեան :

Հի. ՏԾՍԱՆԾՅ զլատարձիւն, զի ասաց թէ մինչև յաւիտեան 'ի ձեզ ընտելեցէ . զի որպէս 'ի կենդանութեան սոցա, այնպէս և սոցմա և յաւիտեան ընտելեալ ի յոսկերս սոցա բարեխօս հոգին՝ ուղեգրութեան արժանի եղելոց . որով հաշտեցիք գուք ընդ Աստուած 'ի ձեռն մահու որդւոյ նորա :

Զի սուրբ վկայքս այսորիկ հոգւոյն՝ զրում եղեն արժանի . նովին լիցին ձեզ բարեխօս . զի և ձեզ անգիտելոց զանցուցելոց լիցի թողութիւն : Զի որդին Աս-

առածոյ՝ որ խնդրամբն եղաց զորի
նակ կենդանութի իւրոց վկայեցն
սիրելեաց, ասէ ցնտա, թէ ես
կենդանի եմ, և գուք իս կենդա-
նասջիւղ. զի ես ընդ հօր, և գուք
ընդ իս, և ես ընդ ձեզ: Զի և
որ ընդունի զպատուիրանս իմ և
պահէ զնոսա, նա է որ սիրէ զիս,
և սիրեսցի 'ի հօրէ իմմէ. և ես սի-
րեցից զնա, և երեւեցուցից նմա
զիս:

Արդարեւ սիրեցին զտէրն ա-
ռաւելքան զկարն իւրեանց. ասե-
սին զտէրն՝ զի եզ զանձն իւր 'ի
վերայ նոցա, իսկ նոքա ետուն
զանձինս իւրեանց 'ի մահ սոխա-
նակ մահու նորա. և խառնեցան
'ի սէր Աստուածութեան նորա,
և եզեն օթեզանք մեծութեան
նորա:

Տեսին զտէր՝ զի մատուց զանձն
իւր հօր պատարագ, վասն այսորիկ
և ողբա իբրեւ դաւանիք մատուցան
'ի մահ՝ զի լիցին պատարագ Աս-
տուածորդւոյն: Զի որդին էա-
տարեաց զիսմա հօր իւրոյ, և ողբա.

կատարեցին զկամս Աստուածորդւոյն : Աստուածորդին ձգեաց զնոսա աւ ինքն, և նորքոք զամենայն տիեզերս :

Աւին նորա հրամանն 'ի տեառնէ՝ արհամարհել զաշխարհս, և զամենայն զոր ինչ յաշխարհի է. զի արհամարհեացեն զայս կեանս յաշխարհի՝ զի անցաւորք են : Արհամարհեցին և զնեղութիւնսն որ 'ի սմա՝ վասն արգարութեանն որ գայցէ, զի երանութիւնք են և սերմանիք մշտնջենաւոր արքայութեանն : Զի խոտեսցեն լէքեն թողցեն զիւրաքանչիւր գործն ունայնութեան կարգացն, զի ապրեացին յաւիտենից տանջանայն :

Ասէ, մի երկնիք յայնմանէ որ զմարմինն սպանանէ և զոգին ճչ կտրէ սպանանել. այլ երկերուք գուք յայնմանէ՝ որ զոգին և զմարմինն արկանիցէ 'ի գեհենն հոյ : Զի թողուլ զչարս և ընտրել զբարին լիցին, զի փափաքեացեն ընթացին 'ի սրբութիւնն, զերկ-

նաւոր լըյան և զյաւխտենականան
ժառանգել, և ժառանգակից ան-
մահութեանն լինել աստուածա-
կան յաւխտենական փառացն :

Ասաց որդին Աստուծոյ . մեկը
ընդ նեղ գուռն , զի նեղ է աստի
գուռն որ հանէ 'ի բարիս . և
անձուկէ ճանապարհն՝ որ աստի
'ի կեանսն յաւխտենից : Զի նե-
ղութեամբ և վշտոք հասաննն
յանապառ արքայութիւնն անդր՝
որ պահեալն է նոցա , յորժամ
Քրիստոսն յայտնեացի միւսանդամ
յաւխտենական արարեւոքն յա-
րութեամբն , և անմահութիւն
բերելով և ըստ գործոցս հատու-
ցանելով . որպէս և անդր ևս
յիւրում տեղւոյն պատմեացուք
մեզ :

ՀԸ . ԵՒ եղերաւք գուգ , ասէ ,
խորագեոք իբրեւ զձա : Եւ զի՞նչ
իցէ խորագխաութիւն օմին . եթէ
ոչ՝ իբրեւ Ժերասցի նա և տեսանէ
ապականեալ զմարմինն իւր , ըզ-
խորհուրդս խորագխաութեանն
իւրոյ 'ի մէջ բերէ : Զի գիտէ նա

ընդ տեղի ինչ ներգաժերայ վայ-
րաց, և ընդ կրթելն կեղևէ զա-
պականեալ մարմնն ծերացեալ
մարմնոյն 'ի բաց մերկանայ, և
միւսանդամ'ի մանկութիւն գառ-
նայ, և նորոգեալ զծերութիւնն
իւր զարդարէ .

Սոյնպէս և արգարացեալքն՝
զանցաւոր մարմնոյս խաղամուտն
'ի յանձանց 'ի բաց մերկանան . զի
մտցեն ընդ նեղ դուռնն, զի ըմբռ-
նեացեն զանմահ թողաւորու-
թիւնն : Զի որ զտէրն սիրեն՝ կեն-
դանիք են յաւիտեան . քանզի այս-
պէս ասաց որդին Աստուծոյ, որ
հաւատայ յիս՝ թէպէտ և մեռա-
նի, կենդանի է . զի ես իսկ եմ
յարսութիւն և կեանք՝ ասաց որ-
դին Աստուծոյ :

Այս կամօքն հօր՝ որպէս վերա-
գոյնն ասացաք, ճաշակեաց զմահ
վասն մեր, զի փրկեացէ յապա-
կանութենէ զամենայն ազնեա :
Իսկ այժմ՝ զինքսի ընդաջմէ հօր,
զամենայն ինչ պատարաստէ և շնոր-
հէ յաւասցելոց իւրոց :

Եղերսէք առէ միամիտք իբրեւ
զազաւնիս : Մի՛ վասն զի մարդա-
տէր է և մարդընդել, և ի մարդա-
մասի և եթ կամի կեալ ազաւնի .
որպէս զի Աստուած մարդատէր է,
և կամի հանապաղ ՚ի մէջ պարոյ
խրոյց բնակել : Եւ միւս՝ Թէ բա-
զում անդամ՝ բարձրէ ոք զձուս
կամ զձագա ազանւոյ , ոչ երբէք
երկմտեալ Թողու զտեղի բաւնին
խրոյ :

Սոյն օրինակ, Թէպէտ բա-
զում և անապառ իցեն չարիք
մարդկան հանապաղ առ Արար-
չութիւնն՝ ուստի խնամք գարմա-
նոցն մատակարարին՝ որք զնա ոչ
ճանաչեն , սակայն ոչ Թողու և
հեռանայ յարարածոց խրոյց . այլ
հանապաղ յայց ելեալ՝ խնդրե
ղխորուսեալս զի գտցէ . և առէ՛
այսօր եթէ ձայնի խմում լուիցէք .
և կամի՝ զի վասն որոյ զորդին խր
առաջեաց , արտացէ ժառանգս
չնորհօք զամենեւին : Զի ուսցին
ղխորապխաութիւն օձին , և մեր-
կանալ զհնութիւն մարդկութեն

ազխաութեանց ամբարշտութեանց
յանձանց, և առցեն զմիամտութիւն
զանմիաս և առգր ազաւնւոյն,
որ զարս Ստուածութեանն յինքեան
բերէ :

Ձի հոգին Ստուածոյ՝ յորժամ
յայանեցաւ աշխարհի՝ զոր՝ի վերն
սրտամեջոյ, ի կերպարանս մարմնաւոր
ազաւնւոյ երեւեցաւ, զի
ցուցցէ զբարերարութիւն միալեւ
տական սիրոյն :

Ձի որք կամիցին ասպնջական
հոգւոյն Ստուածութեանն լինել,
առցեն ի տեսչենէն զարս
զանմիաս և զաներկեւանն ազաւնւոյն :
Որպէս և տերն ասէր ցաշտկերտան,
թէ եղերսւք գուք բարերարք
առ չարս և առ թշնամիս, և
յամենեցունց հալածեալս վասն
արգարութեան . զի հայրն ձեր
բարերար է, Ծաղէ զարեգակն
՝ի վերայ բարեաց և չարեաց,
և ամէ անձրս ի վերայ
արգարոց և մեղաւորաց . զի լինէ
գուք որպիք բարերարք հօրն
ձերոյ բարերարի :

ՀԹ. ԱՄԴ որք'ի յայտ միտ.
միտութեանն արդարութեանն պա.
տուիրանի կացեալ իցեն՝ առցեն
զինքսարամա արտաթեանն ազա.
նոյ . և թռիցեն՝ի թեւս հոգւոյն
արդոյ հասանել յերկնից արքայ.
ութիւնն , որում ցանկացեալ մը.
նային սուրբ յերկրի : Յոր մար.
դարէն կաթագին տենչացեալ
ապասեր ասեւրիւ , թէ տայր որ
ինձ թեւս որպէս զազանւոյ՝ զ
թռչի վերանայի :

Զոր երանելին Պօղոս՝ առա.
քելակից ձերոց առաքելոցն ,
մեկնեաց 'ի թղթին միւլթարա.
կանի , որով և զթեոսզանիկեցեան
ախոփէր . թէ մէք որ կենդանիքս
մեացեալս լինիմք , հանգուցե.
լովքն հանգերձ յախըտակիմք
լնդ. ամապ՝ ընդատաջ լինել
անառնն 'ի վերայ օգոց , և այսպէս
յամենայն ժամ ընդ անառն լի.
նիցիմք խառնեալ 'ի գունդն Բրիւ.
տոսի , թռուցեալ 'ի թռիչս արա.
դութեան լուսափետուր ապիտա.
կերամն ազանեաց . որք առին

յանձնեա զինքապարտեա որդւոյն
Աստուծոյ որ երեւեցաւ նոցա .
և զնոյնս պատուիրեաց յանձնեա
մատուցանել, զի բոլորեացէնոցա
Թեւա հագեւորս՝ խառնել 'ի
գտնին Աստուածական :

Արդ զարմացեալք հարցանիցեն
և զօրք վերինք լուսնդէնք՝ յոր-
ժամ տեսանիցեն զնեղքնագլուխ
արքոյ մարմնականաց, զի առ-
'տէրն 'ի նեղքոլատ վերացեալ
դայցեն . [Թէ՛ ո՛վ են սոքա իբրեւ
զամեզս Թուուցեալ, և իբրեւ զա-
ղաւնիս ճագախառն երամովին
Թուուցեալ :

Ապա լուսիցեն յինքնին տեսունէ
պատասխանի, [Թէ՛ սոքա յիս
յուսացեալ են . տարայց զնոստ
'ի լեռան սրբութեան իմոյ, և
ուրախ արարից զսոստ 'ի տաճարի
իմում . և ամենեքեանս որ տեսա-
նիցեն զնոսա՝ ճանաչիցեն, [Թէ
սոքա են զաւանկ օրհնեալ յԱս-
տուծոյ, և ուրախութեամբ ջըն-
ծառցեն 'ի տէր :

Անգէն ասիցէ տէրն, [Թէ եղի-

Տիք ինձ որդեք և գասերք : անդ
 տալս դուք ինձանցն յուզիցն
 արարչական սիրոյն՝ ըստ բանի
 մարգարէին . թէ որպէս գիտոյ
 հայր . ի վերայ սրբւոց իւրոց,
 գիտացի տէր յերկնաւորս իւր :
 Զի այժմ՝ յառաւ նայեալին՝
 զայս ամենայն իբրև ընդ հայրի
 տեսանեմք , բայց տալս գիտ
 յանդիման . և ի նոյն նորոգումն
 նորոգիմք փառաց ի փառս իբրև
 զտեսան հային , որ փայտէն և
 ընդրէ զամենեւեմն , և նորոգե
 զար և գասնէ այժմոսացեալս :
 Արդ ի բովս փորձութեան հա
 լացոյ ընտրութեան հոյ կացու
 ցանէր զիշուս առարկայն , զի
 նորոգ ամենայն տէրգերոց ընտ
 րութիւն արտոցէ . զի և տառաք
 Աստուածութեանն . և բովս եր
 կիւ և օթեմանք Արարչութեանն
 ի վերն :

Զոր և յառաջագոտարեմա
 կացն մարգարեիցն՝ զինի գալացո
 գաւանեալ զայս ամենայն ամեն
 նայն արցաւ . նոյն իւրեանց

հրեական անդին ճանուցանելովն,
և ապա ամենայն տեղերաց անդ-
առնել սմին, թէ՛ ժողովել ժո-
ղովրդաց 'ի միասին, և լծադաւա-
րաց ծառայել տեսան :

Եւ դարձեալ 'ի յանձնա հայե-
ցեալք, և զառ 'ի յառաջ գա-
լոցս զորդիս՝ զՍաւրբեալսն նկա-
տեալս . և առ տեք գոցել իրեւ
զանձանց և զորդւոցն՝ որ սինե-
լոցն էին ընդ երկիր, թէ՛ փոխա-
նակ հարց քոց՝ եղիցին որդիք
քո . և կացուացեա զնոսա իշխանս
ընդ ամենայն երկիր, դարձուցա-
նել զամենեւեան . միտամ իշխա-
նութեան հնազանդել 'ի ծառայ-
ութիւն ազատութեանն անձն
իշխան կամօքն . զի ընդին ամենեւ-
եան ժառանգք արքայութեանն,
յինքնագործ լաւութեանէն հան-
դերձ իշխանօք :

Որպէս և ինքն տէրն խաի զհան-
դերձելոցն բերանովք մարգա-
րէիցն, թէ աղարկց զիշխանս քո 'ի
խաղաղութիւն, և զաջելուս քո
յորդարութիւն . որով առաջ

եալքն արքին զբաժանն այլեւրու,
 Թեան, և արքաւոյն տէրգերաց
 զբաժանն խաղաղութեան: Վասն
 որոյ յառաջագոյն կանխեալ մար
 գարէին տեսողութեամբն զի
 նեւոյն, Թէ այսպէս տակ յիս
 տէր, Թէ անդ գու զարծաթն 'ի
 բովս և քննեա՛ն Եթէ սուրբ խցէ,
 որպէս և ես քննեցայց 'ի վերայ
 նոցա. և առի ես զարծաթն և
 արկի 'ի տուն տեսուն 'ի բովս:

Այլ զի գալոց իջանեւոց էր Առ
 տուածորդին, և զամենայն ազգս
 վերացուցանեւոց էր յԱստուա
 ծութիւնն, վասն այսորիկ եղեալ
 քննութիւն 'ի վերայ ամենայն
 մարդկան՝ ըստ նմանութեան ծա
 ուոյն պատուիրանին՝ 'ի պապոյն
 շնաչակեւով. զի արժանի լինիցին
 զանմահութիւնն առնող շնոր
 հապարդեւին:

Նոյնպէս և մարմնայն խոնարհ
 ւութեամբ և անարդն երեւելովն՝
 փորձով քննեացէ զքաջահա
 ւատան, որք 'ի գծուծ կերպարանս
 տեսին և լլուան՝ եթէ Աստուած

է. Եթէ որպէս և զիարդ հաւատա-
տացին քննութեան բարձրու-
թեանն. վասն այսորիկ ած և ա-
տաց, թէ որպէս և ես քննեցայց
'ի վերայ նոցա :

Արդ՝ արարեալ զնոսա միանա-
կան միաբանութեամբ՝ իբրև զմի
տուն երեւեցուցեալ, միախոհ
միահաւատ ճշմարտութեամբն,
միաքարոզ, յօգապատանդամբն,
միատաճար Աստուածութեանն .
որով և զամենայն տիեզերս քնն-
եցեցէ վասն իւրոյ գալստեանն
հաւատոյ :

Ձ. Այն քանզի եկեր հոգ
մեղացն, և վախճանեաց առ հա-
տարակ զմարդկութեան բնու-
թիւնն. զի բոլորքեալ մեղքն 'ի
նմանութիւն հրոյ տոչորեցան,
և բարկութիւնքն և արամառու-
թիւնքն Աստուածութեանն :
Արդարեւ թուով մնացեալքն, որ
պէս առաջն՝ թէ և որ մնացեալքն
իցեն՝ թուով լիցին : Արդ՝ նախ
ընդ թուով մտանէր, և յայտնէ
զերկոտասանսն հաստատեալս մը-

շահի փայտընտրա ըստ աղքատ
խրայէլական տոհմին: Որ և ըստ
առաջին լեզուայն բաժանելոյ
ամենայն աղքատ, երեւոյցեալ
եօթանասուն և երկուս. որպէս
վասն լեզուայն բաժանելոյն յա.
ռաջագոյն ասացաք. զի նոքօք 'ի
միաբանութիւն զառաջին պա.
տառումն աղքատն լեզուայն ժո.
ղովեացէ:

Իսկ ապա զառաջինն՝ Թուով
մնացորդք ասեալք: Վասն որոյ և
ինքն եկն որդին Ասաուծոյ սւ.
սուցանել՝ միաբանական հաւա.
տովքն ընտրել զմին և զնոյն ժո.
ղովն. վասն որոյ եկն իսկ և ասէ,
հաւնձս բողբոսն են և մշակս աս.
կաւս. արդ. աղաչեցէք զտէր հին.
ձոցն՝ զի հանցէ մշակ 'ի գործ
աղտնանց իւրոյ: Եւ նոյն ինքն
այսուիկ պահանջեաց 'ի նոցանի
զտէր առ միմեանս, և միացուցեալ
շնորհա՝ իւր տաճար հաստատեաց
յերկրի, և նոքօք փորձեաց զա.
մենայն սիեզերս:

Եւ այս եր որ երեւոյցաւ հուր

Ձեռքին յաւուրս արեւաստեիցն,
որ եկեալ հանգեաւ 'ի լեզուս
առաքելոցն. որ արկեալ ժողո,
մեաց զցրուեալն, և սկսեալ
խօսել լեզուս առ լեզուսն առա-
ջինսն առ ցրուեալն :

Պատն զի անկաւ սերմն անօրէ-
նութեանց յարդանդ մոաց անմիտ
մարդկանն առաջնոյ, զանս այտու-
րիկ և սազմն ամպարշտութեան
լնկալեալ՝ ձեռն զկշտաւ արկեալ
յզացան, զկառապաշտութեան
Ժնունդն 'ի մէջ բերել: Իսկ սղ-
տուղն այսորիկ՝ քակտումէր այ-
լափոխ այլաձայն, այլքնդայլ 'ի
միմեանց մոլորեալք, այր յեզ-
բօրէ իւրմէ անշատելով ցրուե-
ցան :

Իսկ սոցա զմիասիրտ ժողովն
միասերն խնդրել 'ի միմեանց :
Պատն այսորիկ հրամայէ, զի նախ
ինքեանք իւրեանց մտօքն առ մի-
մեանս ժողովեցին, զի ուսցին
զամենայն ազգացն ժողովն ածել
'ի մի միաբանութիւն: Զի նախ
զնոսա արասցէ օթեմանս պատ-

քառակուսի. և ասորս առաջնացե
առ նոսա զհոգին Աստուածաւ,
Թեանն, որ զսէրն հօր և զորդւոյ
առեալ խաղացեալ զայս առ
նոսա. զի նախ'ի նոսա բնակեցե,
և նորօք յամենայն արարածս :
Ես և հայր իմ ասէ, եկեացուք
և օթեվանս առ նմա արտացուք :
Եւ սիրովն առ միմեանս զոր ու
սոյց նոցա, ասէ՝ ազաչեցէ՛ք զսէր
հնձոցն՝ զի հանցե մեակս'ի դործս
արդեանցն իւրոց :

Մի Թէ ինչն ո՛չ կարէր առանց
ազաչանաց զայն առնել, որ ակ
նարկելովն արար զամենայն արա
րածս. այլ վասն զի քտն ամենայն՝
ընկերսիրութիւն պատուական է
առ Աստուածսիրութիւն անգր.
զի որպէս Աստուածսիրութիւն
մարդասէր է, նոյնպէս կամի զի
զմիմեանս սիրելութեամբն արժա
նի լիցին Աստուածութեանն առ
միմեանս անվնասութեամբն :

Զի 'ի միջէ երկրէ հող և
հողմը, և բոյս հողոյ 'ի միմեանցն
բաժանեալ ծնունդք, և միոյ ա

րաբջի տեղծուածք, մտեսցեն նախ զԱրարչութիւնն, և սիրեսցին 'ի նմանէ. և նորա հաճոյքն կալ կարասցեն՝ ըմբռնեալ զարքայութիւնն երկնից:

Զի անձնսիրութիւն, ընկերսիրութիւն ո՛չ լինի՝ այլ ինքնասիրութիւն, որ ո՛չ է հաճոյ կամաց Արարչութեանն. վասն որոյ և մեղքն 'ի սկզբան մտին յաշխարհ: Իսկ զի Աստուածութիւնն մարդասեր է, վասն այսորիկ իւրոց կամացն արար զնոսա խորհրդակիցս. զի նոքա սիրեսցեն զմիմեանս, և ելլեն հրաւիրակ տիեզերաց և աղաչեսցեն, և հանցեն զմշակս 'ի գործս արդեանց տեառն իւրեանց:

ԶԱ ՉԻ առաջին յղութիւն տնձնակամ մարդկանն գնալոյ, ծնաւ զխառնութիւն խառնակութեանն լեզուաց: Որպէս և վասն հրէական ժողովրդեանն տեսանի 'ի մարգարէկանացն սլաւմովէ. զի ասէ, ալէ հարցէք և տեսէք, իցնեբբէք լուեալ, թէ արուբ յէ-

ցան և ծնան, ձեռն արկեալ զքն-
տերպք և դարման խնդրեացեն :
Զի տեսանեմ աւառիկ զամենայն
այլ՝ և ձեռն իւր 'ի վերայ կշտի
իւրոյ. հայեմ ընդ մարդ, և երեսք
ամենայն իբրեւ 'ի գոյն գալիսն և
գերշնացեալ չըջին :

Արդարեւ իսկ յղացեալ էին
յամբարդաութիւնս կռապաշտու-
թեան բազմաոտեր բարոյիցն . և
ձեռն յնտերս եղեալ էր, ամի
տունէին շահազաւակ դասներէ ան,
ձանց 'ի անովատակ գործոցն :
Ուստի և զեզուն զգոյն ամառի
գունոյն ծննդեանն անձանց, 'ի
հաստուցմանէն յանդիմանութեն
գտեալնոցս լինէր՝ զգերութիւնն
ծնանեւով և զքայքայումն աւե-
րածոյ ցուման : Փոխանակ պաղղոյ
որովայնին՝ իբրեւ զմանուկ 'ի գիրկս
տուեալ տանէին, և յաղցս օտարս
պանդխտեալք : Փոխանակ ակրոյ
ամուսնութեան սեներկացն՝ թա-
գառական գտեալ լինէին : Փո-
խանակ սրբութեանն վիճակաւու-
թեանն՝ զկործանումն յարարչէն

իւրեանց 'ի մերձաւոր տեառնէն
ընդունէին :

Սոյն օրինակ և ազգն առաջին ,
փոխանակ զի իշխեցին 'ի բուն
յիւրեանց տեառնէն թիկունս
գարձուցանել, որ զնոսայն յոչըն-
չէն ինչ արար : Եւ 'ի խեցակոյտ
և 'ի խեցակարկառ 'ի կարաշա-
ղախ աշտարակն առաւինեալք
նոսին ախալուն անօրէն պաշտա-
մամբքն յղացան, ջրուեալք պա-
տառեալք քակտեալք 'ի միմեանց
բաժանեալք , ծնանէին ընդ
երես երկրի . իւրաքանչիւր ոք
առանձինն մի մի 'ի նոցանէ զմի-
նութիւն չկեցութեանն յանձինս
իւրեանց՝ իբրև զպտուղ որովայնի ,
'ի գիրկս ըստ նմանութեան ման-
կամօր՝ առեալ ընդգրկեալ բե-
րէին :

Եւ հայեցեալ 'ի պատուհասն
յառաջին եկեալ ջրհեղեղին ,
ակասն գործել զաշտարակն . իբրև
ակն ունելնմին , և նոսին շինելովն
ապրել՝ յորժամ եկեացէ : Եւ ոչ
հայեցան յարարին , և ոչ կար-

Ճեւթիւրեանց անորէն թեանցն,
 և նոսին հաճել 'ի գործն և ապ-
 րել, և 'ի նմանէն որ ինչ կամու-
 թիւն լինելու թեան, թէ յետ
 թէ յառաջ. զայս ինչ ճշ ածին
 ընդ միւս, որ իսկզբանէ արարչն
 է. և 'ի մի գողով եկեալ ամե-
 նեքեան, և ճշ ևս զգային միմեանց
 յղութեանն որով և ծանրա-
 ցեալն էին.

Վասն այսորիկ և ամենազէտն
 իբրեւ ետես զանհաճոյս կամուսն
 իւրոց 'ի նոսա՝ զխաղութիւնն
 զանհապութիւնն, իորհուրդ ար-
 կեալ Աստուածութեանն, զյղու-
 թեանն նոցա բերել 'ի մէջ զծը-
 նունդն : Եւ ասաց Աստուած,
 եկայք իջուք և պատրեացուք
 զեղուս նոցա. և ճշ ասաց՝ թէ
 գնացէք իջէք և պատրեցէք զե-
 ղուս նոցա. որպէս և կարգ. հա-
 մանին պատշաճէր Աստուածու-
 թեանն. այլ եկայք ասէ իջուք և
 պատրեացուք. իբրեւ առ հաւա-
 սարութիւնն գործոյն 'ի պատ-
 րեացուքն ասել, յերախառ մար-

գոյն արարչութեամբն և լեզուացն
բաժանմամբ՝ օրինակեաց զայս :

Քանզի զմարդկութիւնն վասն
մերոյ փրկութեան յանձն առնլոց
էր Աստուածութիւնն , զթիւ
Երրորդութեան երեսացն ուսու-
ցանել առաքելոցն . զի ըստ այնմ
օրինակի աշակերտեսցեն , որ ընդ
ամենայն տիեզերս մարդկու-
թեն՝ յայտնեալ երեք անձնական
միասնական զօրութեանն խոնար
հեալ ծուար կրկնեսցի : Իսկ յը-
զութիւն նոցա՝ ծնոյց զանլուր մի-
մեանց ձայնիցն շփոթութիւն :

Արդ՝ զինչ ասացին ազգքն այ-
նոքիկ առաջինք 'ի շինել զաշտա-
րակն . եկալք շինեսցուք աշտա-
բակ , զի իցէ գլուխ նորա մինչև 'ի
վեր 'ի յերկինս : Որ ոչ կտրա-
ցին հասուցանել 'ի բարձրութիւնն
խոտոացեալ անձանց պարծանացն՝
զոր պանծացան . այլ աւերեցին
քաղեցին զմիաբանական միա-
լեզու միաբանութեանն իւրեանց
շինութիւն միամտութեանն :

Ո՛չ հասուցին զաշտարակն ըստ

տաւելոյն՝ յերկինս . զի յերկրի
էր, և աստուած էր շինուածն .
այլ անտի իջուցին 'ի կործանումն
բաժանմանն ցրուելոյն . յղացան
զանօրէնութիւն, ծնան զբազմա-
ձայն լեզուաբաժանութիւն, զի
մի լուիցէ այր ընկերի բարբառոյ,
'ի միմեանց մեկնելով ցրուեցան :

Իսկ Աստուածութիւնն երեւե-
ցաւ յայնժամ խորհրդով, և յայտ
նեցաւ այժմ յայս ժամանակս
յայտնապէս . մեկնեցաւ ար-
գեամբք, զի ծանխցեն ամենեքեան,
տեսցեն և հաւատասցեն : Արդ՝
տերմանեաց 'ի յանձինս մարդաբն-
իցն զշնորհս յառաջագիտութեան
հոգւոյն սրբոյ . զի յղացէ զճշշ-
մարտութեանն աւետիս Աս-
տուածութեանն գալատեան ա-
մենայն արարածոց . և նոքա տեր-
մանեացին ընդ ամենայն աթեղբա-
զի յղացին զխորհուրդն կենդա-
նութեան անկեղծութեան անմեռ
հոգութեանն բերել զծնունդն :
Յղացին զյոյս և զսէր, նախ առ
Աստուածութիւնն արարչութենն,

և ապա զանք ընկերաբարութեանն
աննենգ կեղծաւորութեամբ՝ հա-
ւատարութեամբ պահել առ մի-
մեանս :

Զոր և ինքն իսկ եկեալ մեկ-
նեաց որդին Աստուծոյ. թէ յայտ
երկուս պատուիրանս՝ ամենայն
օրէնք և մարդարէք կախեալ կան :
Նախ սիրել զԱստուածութիւնն
յամենայն սրտէ և յամենայն
տնձնէ և ամենայն զօրութեամբ
հանգերձ, որ է առաջին : Եւ
երկրորդ՝ սիրել զընկերն իբրեւ
զանձն : Իսկ երրորդ՝ լսել Աս-
տուածութեան բանին և հաւա-
տալ այսմիկ :

Այսուիկ յղացան զարագու-
թիւն պանալոյ՝ որով ծնան 'ի
թռիչս 'ի թեւս հոգւոյն սրբոյ,
զի խառնեացին 'ի գունդն Քրիս-
տոսի. յղանալ զյոյսն հաւատոցն,
և ծնանել յարքայութիւն միան-
գամոցն զըմբռնեալսն : Արդէս
ընգ. ամենայն արարածոց գոչէ
մարդարէն առ հայր՝ իբրեւ յա-
մենեցունց բերանոյ, իբրեւ ընգ.

ամենեցունց ամենալ զորքեզրու-
թիւն շնորհի՝ որ կատարելոցն էր
առ մեզ, ասէ . իբրեւ երկունք
յղոյ, զի հասեալ իցեն 'ի ժամա-
նակս ծննդեան, և առ ցաւ խը
ճիցէ :

Եւ զի՞նչ իցեն երկունք հա-
սեալք՝ որ զցաւն ճիւղ ստիպի-
ցեն . այլ զըջմունս և զխոտովու-
նութիւն ապաշխարութեանցն
յղեցեալք . որպէս և ասեն՝ թէ
այսպէս եղաք սիրելոյ քում : Եւ
զորմէ՞ սիրելոյն արդեօք խօսեացի
մարդարէն . թէ ոչ վասն որդւոյն
նորա ասիցէ՝ որ գալոցն էր, ո-
րում մնայր ակնկալութիւն ամե-
նայն արարածոց . որ եկն կատա-
րեաց ինքեամբ զամենայն . որպէս
և ասեն խի առ նա բողոքեալ,
թէ տէր յահ և յերկիւզ քո
յղեցաք և ծնաք զհոգի փրկու-
թեան քո :

ԶԲ . ԱՐԴ փոխանակ աշառ-
րակին ինքն տէրն կանգնեաց
զխաչափայտն՝ ըստ յառաջապա-
մարդարէութեանն՝ որպէս ասէ

Թէ ահաւասիկ կանգնեմ նշան
'ի վերայ հեթանոսաց, այսինքն
զխաչն փրկական. յորոյ վերայ
ինքնին տէրն, ուստի և զկեանս
գործէ աշխարհի :

Բայց եկայք ասացին շինեա-
ցուք զաշտարակն, զի իցէ գլուխն
մինչև 'ի վեր 'ի յերկինս . և այս
լսաւ նոյն ըստ նոցա կարծիան ան-
ցեալ . և այն ոչ տրապէս :

Իսկ խաչ աշտարակի՝ յորոյ
վերայ Աստուածորդին բազմե-
ցաւ, խաչն յերկրի՝ և մարմինն 'ի
վերայ նորա . իսկ Աստուածու-
թիւնն մինչև 'ի վեր քան զերկինս,
և քան զանկէտ քան զանսահման
բնութիւն տարրեզէն արարածոցս
բովանդակեալ և բեւեռեալ 'ի
խաչին փայտի . լցեալ և տարա-
ծեալ 'ի տարերս և յանտարերս,
այնպիսին՝ որ և 'ի սիրտս առաքե-
լոց և ամենայն արոց բնակեալ
էր հանգերձ հարբն և սուրբ հոգ-
ւովն իւրով : Որ և լեզուս՝ փո-
խանակ լեզուացն խափանեւոցն
շարժեաց . զի յառաջին աշտա-

րակէն ցրումն եղև, իսկ 'ի խաչէս՝
 ժողով. անտի մերժումն 'ի տան-
 շանս, և աստի մերժումն յարքայ-
 ութիւնն :

29. ՅԵՍՅԱՆ առաքեալքն
 զսէրն առ մարմնակիցս իւրեանց,
 և ծնան զամենայն արարածս՝
 խառնել յԱստուածութիւնն :
 Մասնեցին զանձինս իւրեանց՝
 ընկերացն բողոքելով զի Աստուած
 ասացին . վասն այսորիկ իբրև
 զթշնամիս չարամահք եղեալ 'ի
 վերայ երախտեացն, չար փոխա-
 նակ ընդ բարւոյ ընդունէին հրա-
 ւիրակքն . որ եկին կոչել զամե-
 նեական 'ի հարսանիս Աստուած-
 ութեան սիրոյն : Մահ ընկալեալ
 տանջանոքն հանգերձ, փոխանակ
 ընդ դրուատն և պատիւ գտանելոյ
 'ի նոցանէ, որպէս գուք իսկ առ-
 ձերս արարէք . զի ապիստութեամբ
 արարէք . զի ոչ էիք հասեալ յի-
 րաւի 'ի լաւութեանցն վերայ :

Իսկ յառաջին աշտարակէն
 ցրումն լեզուաց եղև . արդ ինքն
 տէրն ժողովեաց ցրուեալս աղ-

գացն , և բեւեռեաց ընդ մար-
մնոյ իւրոյ զոր առ 'ի մէնջ 'ի
փայտին յոր և կախեցաւ . զի ան-
քակուծիւն արասցէ 'ի մի հա-
ւատս միասնական պաշտամանն :

Իսկ նոքա առին հրաման սիրել
զտէրն , և զկամս նորա առնել . զի
զանձինս տոհմակցաց իւրեանց՝
այսինքն ամենայն մարդկան՝ ապ-
րեցուցեն յաւիտենից մահուա-
նէն :

Զի տէր ինքնին եկն մեռաւ
վասն ամենեցուն , զի զամենես-
եան ձգեսցէ յանմահուծիւնն :
Իսկ սոքա նորին կամացն քարոզք
առաքեցան , զի ապցեն զփրկու-
ծիւն և զերախտիս Աստուածու-
թեանն առնուլ 'ի միտ ամենե-
ցուն՝ որ առ նոսայն եղև :

Ասան այսորիկ յղեցան առա-
քեալքն 'ի հողւոյն սրբոյ, ծնան
լեզուս՝ խօսս ամենեցուն անմա-
հուծեան : Զի ինքն եկն հոգի
Աստուածութեանն՝ փորձել և
քննել զամենեւեան իբրեւ զար-
ծաթս 'ի բոգս լեզուօք առա-

քելոցն. որպէս տսէն՝ ընդ ամենե-
ջուն ընդ երկրի բերան տուեալ՝
իբրեւ զվող նովին զօրութեամբ
գոչէ մարդարէն, թէ փորձեցեր
զվեզ Աստուած և քննեցեր՝ որ-
պէս և քննի արծաթ :

Արդարեւ իսկ փորձեցան ար-
գաղքն իբրեւ ՚ի բովն ՚ի հողին
սուրբ. զի նախ զնոսա փորձեաց
՚ի փշեւ հողւոյն զօրութեան.
փշեաց ՚ի նոսա և ասէ, առէք
զհողին սուրբ : Զի ընտրեցէ
նախ զնոսա իբրեւ զարծաթ՝ զի
աղան այրեսցի. զի տուն տեառն
ինքն Աստուածախառն մարմինն
էր. որ և տիեզերաց էին բովք
արքելոց :

Անկան առաքեալքն առաքի-
նիք ՚ի բովն նախ թուով երկու-
տասանքն. այրեցաւ կտրեաւ մի
՚ի նոցանէ որդին կորստեան Յու-
դա. իբրեւ զանագ ՚ի մէջ հոյ
ծախեալ սպառեցաւ :

Արքեցան Մեռտառնքն և ընտ-
րեցան իբրեւ զարծաթ ՚ի բովն. և
եկին անօլք ընտիրք ճարտարու-

Թեան ակադից արարչին: Փարձե-
ցան պէսպէս նեղութեամբք և
տանջանգք՝ զոր կրեցին 'ի մարգ-
կանէ յայնցանէ որոց զօգուան
խօսեալք, հաստատեալ սիրովն
ապին մարմնակցացն: Ընդունէին
տանջանս, զի զանառն առաքչին
հրամանս կատարեսցեն՝ սէր օգ-
տի ընկերացն բերեալ. համբերել
նեղութեանց, զի զանցաւորան
արհամարհեսցեն:

Զի յորժամ արարիչն աշխարհ
հի յայտնեսցի, միւսանգամ նոքա
ընդ նմին թագաւորեսցեն յա-
ւիտենական մշտնջենաւորութիւն.
որպէս ասէն յիրաւի 'ի գէմն նոցա
նոյն երգողին մարգարէութիւն,
թէ փորձեցեր զմեզ Աստուած,
և քննեցեր որպէս և քննիարծաթ,
իջուցեր զմեզ յորոգայթ և եգիբ
նեղութիւն 'ի թիկսւնս մեր, և
անցուցեր զմարդիկ 'ի վերայ գե-
խոց մերոց:

Զի քննեաց զնոսա հրովն հո-
գւոյն, և ետ 'ի ձեռս մարգկան.
զի հանգիսի փորձութիւնքն ե.

րեւեացին նեղութեամբն վասն
 արդարութեանցն . որպէս գուք
 յայնցանէ , որ և 'ի ձերում աշ-
 խարհիս առաջի ձեր՝ Աստուա-
 ծութեանն վկայք գտան , գիտէք
 զփորձն . զի սիրեցին զյոյսն խոս-
 տացեալ Աստուածորդւոյն 'ի
 միւսանգամ գալտեան : Աւին
 զհուր հոգւոյն կենդանւոյ յան-
 ձինս իւրեանց , և զվտակո բղի-
 ման անմահութեանն բաւական
 եղեն ընդունել : Վասն այսորիկ
 կարացին գիմել անցանել , արհա-
 մարհել զհրով տանջանօքն և
 զպապեալ սառամանեօք մեղացն :
 Արդարեւ արհամարհեալ զմեղօք և
 ընդ նմին զնեղութեանցն եկելոց ,
 գոհանային զտուողէն շնորհաց ,
 թէ անցաք մեք ընդ հուր և ընդ
 ջուր , և հաներ զմեզ 'ի հանգիստ
 Զի նախ անցին ընդ հուրն և
 ընդ ջուրն և ընդ սուրն մեղաց .
 և արհամարհեցին զհուրն և ըզ-
 ջուրն և զսուրն տանջանացն փոր-
 ձանացն . և ընկալան զուսաւորիչ
 հուրն կենդանութեան , և զջուրն

նորոգութեան, և զսուրն՝ այսին-
քէն՝ զբանն Աստուծոյ, որ սուր է
քան զամենայն սուր երկսայրի,
և պողովատիկ. և կարօզ է հասա-
նել հատանել թափանցանել
մինչև յորոշումն ոգւոց և մար-
մնոց և շնչոց :

Ասան այսորիկ և մարգարէն
յառաջաբերեալ զլինելոցս՝ յա-
ռաջագոյն ընծայեցուցանէ զայս,
թէ սուր երկսայրի ետ 'ի ձեռս
նոցա. որով և կտրիցեն հատանի-
ցեն, միանգամայն զանօրէնու-
թիւնս ամպարշտութեանցն խլես-
ցեն յերկրէ : Եւ զհնձեալսն և
զհատեալսն զլինչ արասցեն. ասէ՝
հոգմբ առցեն, և ամպք բաժա-
նեսցեն, և փոթորիկ իբրև խռիւ-
կուտեսցէ զնոսա : Իսկ կուտեալքն
'ի հուրն անշէջ մատնեսցին : Զի
արդարև իսկ ճշմարիտ մշակաց
գործ այն է, զպիտանի արդիւնսն
զշայեկանսն 'ի շտեմարանսն ժո-
ղովեսցեն, և զփուշն և զդժնիկն
տալ ճարակ հրոյ :

ՁԻ. ԱԴԻ սուքա նախ զան-

Ժինս փորձեցին , և ապա աշխարհի
 եղեն բովք : Ընկալան զհոսն
 կենդանութեան . միւսանգամ
 մտին 'ի բովս իբրև զարծաթ զը-
 տեալք և պարզեալք և ձուլեալք
 'ի սէր արարչին . գտան 'ի հնոցէն
 հալոցաց փողք կռածոյք , 'ի
 սպաս տեսան հրամանացն գոչե-
 ցին ցին զտիեզերս . փողք առ
 փողս գոչեցին . տեսն ընկեր ցն-
 կեր , թէ աւետարանեցէք որ բոս
 օրէ զգրկութիւն նորա . պատ-
 մեցէք 'ի հեթանոսս զքրտոս նո-
 րա , յամենայն ժողովուրդս զըս-
 քանչելիս նորա . զի մեծ է տէր
 և օրհնեալ է յոյժ , ահարկու է
 նա 'ի վերայ ամենայն կռօց : Եւ
 թէ ամենայն կուռք հեթանոսաց
 ոչ ինչք . այլ տէր զերկինս արար :
 Իսկ փոխանակ պատկերացն
 կուռոց՝ առաքեալք իբրև զի փողք
 կռածոյք անուանեցան , զի զամե-
 նայն աշխարհս ընդհանուր լլցին .
 որպէս ասէն՝ թէ ընդ ամենայն
 երկիր եւ բարբառ նոցա , և մինչեւ
 'ի ծագս տիեզերաց նն խօսք նոցա :

Արդ և ինքեանք հնոց տիեզերաց,
 և հուր կենդանութեան 'ի լեզուս
 նոցա՝ հոգւոյն սրբոյ, և զամենայն
 աշխարհս փորձեացեն : Եւ զի
 գոչեացեն ևս 'ի տեառնէն զճշմա-
 րիւս բնութեանն Աստուածու-
 թեանն յայտնութիւնն . թէ
 տեսէք տեսէք զի ես եմ, և ոչ
 գոյ այլ Աստուած բայց յինէն .
 թէ՛ ես սպանանեմ և ես կեցու-
 ցանեմ . թէ՛ և ես հարկանեմ և
 ես բժշկեմ . և ոչ դք իցէ որ հա-
 նիցէ զձեզ 'ի ձեռաց իմոց : Եւ
 եթէ՛ սրեցից որպէս փայլակն
 զսուսեր իմ, և 'ի խնդիր վերժուց
 արձակեցից զաջ իմ . հատուցից
 զհատուցումն թշնամեաց իմոց :

Յղեցան լեզուք առաքելոցն
 զանչափութիւն հաւատոցն իւր-
 եանց, և ծնան զլեզուս զոր ոչ
 գիտէին : Գոչեցին իւրեւ զփող՝
 զմիահեծան տէրութեանն իշխա-
 նութիւն . և ծնան զանթիւ բազ-
 մութիւն մարդկան 'ի կարգս
 հրեշտակաց՝ 'ի սպասաւորու-
 թիւն Աստուածորդւոյն :

Զի փոխանակ հրեշտակացն անկեւոց՝ որք կործանեցան յառաւածակիր լուսեղէն՝ ի սպասաւորութենէն, որդիք մարդկան հրեշտակասցին, և կալցին զտեղիս նոցա: Զի թիւք կարգեալք փառաւորութեանցն նոյն կան՝ անխախտաբ մնացեալ ընդ ռութեամբն անպակասեցին. զի ի հասարակ փառաւորութեանն գովեստքն աճեցեալ զգրասցին. ուստի ի հասարակաց համեմատութենէ՝ փառք ի բարձունս Առտուծոյ, և յերկիր խաղաղութիւն ի մարդիկ հաճութիւն:

ՁԵ՛. ԵՂՆՆ փողք առաքեալքն ժամատուք տիեզերացն. զի դիցեն ի տիրոտ ամենայն երկրի անկեալութիւն ժամակալութե, տգասել տեառնագալուստ փողոյն: Զի նոքն ձայնիւք եկեալ հասեալ ի ժամանակին, ծանուցեալ զնոյն ձայն փողոյն, ի մահահանգիստ քնոյն յարուցեալք ի գարունս, զի և բուսոցն իւրաքանչիւր հասեւոյն երեւեալ ընդին:

Զի այնուհետև յայն հասնաւ
գարունն, զիւրաքանչիւր տեւում
նեաց յարմատաց անտի զտեւիչս
կերպարանաց բերիցեն :

Իբրև ոմն զարման քաղցրա-
համ զգեղեցկատեան . որպէս
ասէ յառաջընծայ մարգարեաւ
Թիւնն, Թէ արգարքն իբրև զար-
մաւենիս ծաղկեացին, և իբրև
զմայրան ընթանանու բազումք եղի-
ցին . անկեալ եղիցին 'ի տան
տեառն, և 'ի գաւիթս Աստուծոյ
մերոյ ծաղկեացին :

Եւ գարնեալ՝ ինչն տէր մեր
Յիսուս Քրիստոս յաւետեացա-
բեր և 'ի կենսաբեր աւետարանին
իւրում ամենեցուն տայ գիտու-
թիւն յայտնապէս, Թէ 'ի Թղեն-
ւոյ անտի սւսարմաք զառակն .
զիյորժամ նորա ոստըն կակղաս-
ցին և տերեւեացին, գիտասցիք
ասէ Թէ մերձ է գարունն :

Զի կարի նմանութիւնք և օրի-
նակք են ամենայն ծառատունկք .
զի զիւրաքանչիւր կերպարանաց
տեւիչս բերիցեն, և ոչ երբեք փո-

խեն զգայնա գոյնա ծաղկանցն,
համնցն և հոտոցն և տերեւոյն .
զի արմաւն զիւր զտեւիլն և զգոյնն
և զհամն և զարարն բերիցէ, ըզ-
բնական զարմատաց ծննդեան բու-
սոցն :

Նոյնպէս և թուզն զտեւիլ իւրոյ
տերեւոյն, և զարար կեղեւոյն, և
զտարր մրգոյն 'ի նմանէ որիչ . և
այլքն 'ի նմանէ ուրոյնք :

Զի կարմրախնձորն զիւր զօրի-
նակն, և կարմրատանձն զիւրն, և
կարմրադեղձն զիւրն . և եւն նոյնք
'ի նորին բնութենէ՝ որ այլադոյնք
են . զի և զհոտն անգամ իւրա-
քանչիւր ոք 'ի նոցանէ առանձինն
արձակիցէ :

Որպէս կիտրոնն, և տպաբալաւ
մոնն, և գափնին, և ձիթենին գե-
ղեցիկ, և սերկեւիլն, և մուրան, և
ընդոյզն, և նուշն, և քնարուկն, և
հաճարուկն, և թութն, և նուռնն,
և հոյնն . և ամենայն ծառք մրգա-
բերք և ծաղկաբերք և տերեւա-
բերք և հասակաբերք, բարձուիք
և մեծամեծք . որպէս մայրն, և

նոճհ, և շոճհ, և Թեղոյն, և
սարգն, և սարոյն, և սօսն, և յա-
կրին, և գին, և կազամախն, և
տոււսախն :

Սոյնպէս գունակ գունակ և
երփն երփն ծաղկանցն . որպէս
մանրագորն, և վարդն, և շու-
շանն, և ասպաղան, և յոսմինն,
անխարն, և սմնակն, ներդիւն, և
շամպղիտակն, և մեղրուկն, հօ-
րօտն և մուրօտն, և մանիշակն . և
այլն ամենայն համապարամն ծաղ-
կանցն, և ծառոցն բոյոք բողբո-
ջրցն գարնանւոյն՝ երեւեսցի յեռ
գմերանոյն :

Սոյն օրինակ և յարութիւն մե-
ռելոց, զի յորմէ հետէ ստեղծաւ
աշխարհ, ոչ ոք 'ի նոցանէ յաշուին
կամ 'ի գարունն փոխ էառ յըն-
կերէն, և կամ զիւրն ետ զկերպա-
րանն բուսոյն ծննդեանն նմա-
նութեան իւրոյ :

Այլ իսկզբանն արարչութեցն
'ի ստեղծութեամբ գործ ժամանա-
կէն՝ մինչև 'ի վախճանելոյ ժա-
մանակն, Թէպէտ սոքայ յաշուին

տանին բոլոր աշուձը, չորացեալ
տերեւընկէջ լինին . և պարա-
րեալք ձմերասուձք լինին, սառ-
նապատք, ձիւնաթաղք, եղեմնա-
խաղք խոտութեամբ հարեալք,
գոճին արմատքն ծաղկանցն, և
կամ բազմակոյտք իմն իմն գա-
րատանացն . և անասուք բարձրա-
բերձ մայրիցն մայրեացն աշեցե-
լոց՝ ստուարապատ յովորացելովքն
հանգերձ շառաւերդքն :

Սակայն 'ի ժամանակս գար-
նայնոյն հապեալք, ամպաշողք,
որոտընդոտք, անձրեւաբազկք,
ցօղահալք, առատաբուխք, ա-
մարասուձք, 'ի վեր բերեն զե-
րաքանջիւր սրինակ բուսոյ տե-
րեւոցն . ըստ իւրոյ բնութեանն
գայ տեւիլն յիւր կերպարանն . և
ևս չ փոխի 'ի նմանէ յրնկերն, կամ
չնկերէն 'ի նորա նմանութիւն-
ոյլ ըստ հաստատել կապողքն՝
նոյնպէս կայ յիւրում բնութեանն
անխախտատ անխափան պատգաա-
տեալ ըստ տրարչին հրամայել
բուսանին փխփին :

Նա և մանրախոտքն գալարիք .
 իմն իմն և այլևայլք և որիչ նմա
 նութեամբք 'ի միմեանց . որպէս
 լռն , և վարսակն , և կնիւնն , և
 որ ինչ նման է նոցա :

Նաև պերմանիքն աղտոկալոք
 մարդկան . որպէս ցորեանն , և
 հաճարն , և դարին , և կորեակն ,
 գաւարան , և ոռայնն , ոլոռնն ,
 որիղն , և գրկուղն , սիսեռն , և
 այլ եւ բազում սերմանիք , զոր
 'ի թիւ ճչ որ կարասցէ արկանել .
 որք իւրաքանչիւր յիւրում ժամու
 'ի գարունսն ցուցանեն զյարու-
 թիւնս իւրեանց բուսովքն , և
 համովք , և հոտովքն , բողբո-
 ջովքն , Ծաղկովքն , և ընդովքն .
 և տերեւազգեստք զիւրեանց մեր
 կութիւնն ըստ իւրաքանչիւր նմա
 նութեանն ագուցանեն , որպէս
 ողորն :

Եւ մարմինքն մարդկան՝ աւ-
 տուածական ցօղովն 'ի մեծ գա-
 բունն պարարեալք 'ի գերեզմա-
 նացն բուսանիցին . զի միանգա-
 մայն կազմին զոսկերօքն չորացե-

լովք միայն, և ջիւք, և աճառքն,
 նեարդքն՝ մարթովքն զգեցեալք,
 և մաղովքն զարգարեալք. և իւր-
 եանց հոգիքն՝ ի նոսին գարձեալք,
 և իւրեանց նմանութիւնք յին-
 քեանս, զի զիւրաքանչիւր գոր-
 ծոցն տեսիլս՝ ի գլուխս իւր-
 եանց առեալ բերիցեն, իբրեւ
 զմերգս քաղցրութեան և զա-
 նուշութեան պտուղսն, հա-
 մովքն, և իւղովքն, և ծաղիկովքն
 և հոտովքն, աճեցուն բազկար-
 ձակ տերեւալից, ջրասուն վայել-
 չութեամբքն: Զոր և սաղմոսա-
 բանն մարգարէութեան նուա-
 գեաց, թէ եղիցի նա որպէս ըզ-
 ծառն որ տնկեալն է ի գնացս
 ջուրցն. և որ զպտուղ իւր տալց
 ի ժամու և տերեւն նորա մէ թա-
 րեացի. և զամենայն ինչ զոր և
 առնիցէ՝ յաջողեացէ նմա: Եւ գար-
 ձեալ՝ եթէ ծաղիկեացին ի քաղաքի
 տեառն՝ իբրեւ զխոտ երկրի. և
 եթէ՝ եղիցին զհնեալ յաւի-
 տեանս:

Ա.Ա. Ե՛ւ արգարե խի գա-

բունն բուսաբեր՝ զորինակ մարդ-
կան յարութեան մեռելացն ու-
սուցանէ . և զի ծաղիկքն և ծա-
ռատունիքն դարդարին : Կա և
փուշքն բուսանին . որպէս գժնիկն,
և տատասկն , եղիճն , և պատե-
ղիճն , խայթահարն , ժանտա-
փուշն , ապիափուշն , սրափուշն ,
որոմինն , կայծուն , դաղձն միա-
սակար , և որ ինչ նման է սոցա .
և սղբա ամենեքեան յիւրաքան-
չիւր նմանութեան բնութեանն
բուսանին : Իսկ օգտակար ծա-
ղիկքն , և կամ շառաւիղք ծա-
ռոցն դարաստանաց՝ յիւրեանց
բնութեանն հասանեն դարնոյ-
նոյն :

Իսկ միտք մարդկան , որ են
տունիք բուրատտանաց , կամ
ծաղիկք ծաղկոցացն Աստուածու-
թեանն , ունին ինքեանք յին-
քեանս լատկամաց իւրեանց բերել
զնմանութիւն և զորինակս տե-
րեւոյն և ծաղկանցն , և հոտոցն ,
և միւսոցն :

Զի թէպէտ և դառնաբերք լի-

նին , և Թէպէտ քաղցրաբերք , Թէպէտ միգարերք լինին , և Թէպէտ փշաբերք . Թէպէտ արգարու-
Թիւնաբերք լինին , և Թէպէտ մեղ-
սաբերք . Թէպէտ Ծաղիկք լինին ,
ցի 'ի սկսեղս պատուականս Թա-
գաւորին ելանիցեն , և պսակք
զարգու ուրախութեան պիտոյց
պատրաստիցին , ըստ ասելոյն գու-
շակութեան հոգւոյն արտոյ , 'ի
բերանոյ խտեցեալ Նտայեայ
մարգարէին . Թէ յայնժամ եղի-
ցես գու պսակ վայելութեան 'ի
ձեռին տեսան , և Թագ տրքայ ,
ուրութեան 'ի ձեռին Աստուծոյ . և
քեզ անուն կոչեացին կամք իմ ,
և երկրին քում շինութիւն բնա-
կութեան :

Անգ լինելոց է շինութիւն՝
յԱստուածականն և յանատուեր
և յանկարօտ և յանփոփոխ քա-
ղաքին : Չի այժմ ամենայն բոլոր՝
յիւրաքանչիւր բնութեան կան
կապեալք . բոլոր միայն մարգա-
տունկէն կարող են զիւրաքանչիւր
զկաման գումանկ գումանկ կերպս .

բանայն չ'ըջընել, որպէս կամին՝
 զայն բոյս թաղեն 'ի յանձինս
 իւրեանց. և նոմին թաղին 'ի գե-
 րեզմանսն, այսինքն է մահն. աշ-
 ուն, աչ խոտոցն՝ այլ մարդկան
 որ ժողովին 'ի շտեմարանսն. իսկ
 գարունն՝ ոչ խոտոցն կամ՝ փայ-
 տին, այլ մարդկան զայն կերպա-
 րանս բերէ՝ զոր ընդ քեզ թաղե-
 ցեր 'ի գերեզմանին. զի եթէ
 Թողկաձև կամ անուշահոտ ա-
 նուշահամ արդարութեամբն
 ննջեսցես 'ի գերեզմանին, ընդ
 քեզ կանխեալ բուսանին 'ի յա-
 րութեանն քո արդարութիւնքն :
 Ապա եթէ մեղօք թաղեցար 'ի
 քո անուն գերեզմանին, ընդ
 քեզ բուսեալք 'ի գարունն փուշ-
 քն 'ի յարութեանն շուրջ զքե
 բուսանիցին :

Ձէ . Աւի լուր մեծին Յով-
 աննու, որպէս բողոքէ ան-
 հրէական ազգն Աբրահամեան .
 արարէք ձեզ այսուհետեւ արուզս
 արժանիս ապաշխարութեան . և
 մի ձեռն յոնմին հարկանէք և

ասեք, եթէ ունիմք մէք հայր
 զԱբրահամ. ասեմ՝ ձեզ՝ զի կա-
 րող է. Աստուած 'ի քարանցո
 յայտցանէ յարուցանել որդիս
 Աբրահամու: Զի ոչ եթէ զԱբրա-
 համ ինչ զնշոյց 'ի հայրապետու-
 թենէն. այլ զի արժանիքն իցեն
 նորա որդիք, և ոչ անարժանիքն:
 Արդ զօգտակարսն գարմանէ.
 իսկ վասն անշայեկան խոտոցն և
 փշոցն զի՞նչ կամիցի առնել ար-
 գեօք. ցամաքեցուցանէ. նախ և
 դօսացուցանէ՝ յորում ոչ գտցէ
 զպտուղն:

Աղէ նայեաց յառակ թզենւոյն
 և տես. եկն տէրն 'ի թզենին՝ զի
 գտցէ 'ի նմա զպտուղն, և ոչ եղիտ.
 զի չե էր ժամանակն պտղոյ բերել.
 լոյ և անկծ զնա, թէ յայամհետէ
 'ի քէն պտուղ դք մի կերիցէ:

Քանզի ամենայն բուսաբերք և
 տերեւաբերք և ծաղկաբերք ժա-
 մանակաւ ունին բերել զպտուղն.
 իսկ սա զի՞ անխժաւ՝ զի չէր ժա-
 մանակ պտղոյն. արգեօք թէ ար-
 տոյ ինչ էր, ոչ կարէր առնել, որ

բանին միայն հրամայեաց երկրի՝
բերել զծառան, և զբազմութիւն
մայրեացն իւրաքանչիւր պողոտէ,
և ամենայն բուսոցն իւրաքանչիւր
անբանմբ ըստ աղգի իւրում՝ ի
վերայ երկրի, պատրաստել և
ծառոցն զկերակուր պիտոյից յայ-
նում հասեալ ժամանակի:

Արդ ոչ զբազատ ինչ զայն գո-
տութիւն ծառոցն հասուցանէր .
այլ կանխեաց ինքն և ասէ, ի
թզենւոյ անտի ուսարուք զա-
ռակն: Իսկ թզենին բարձեալ
ունէր զօրինակ անպտուղ մարդ-
կան. զի զանպտուղսն արդարու
թեան ցամաքեցուսցէ զգիւշսն:

Աղէ լուր մեծի մարդարէին
յառաջընթաց կարապետին Յով
հաննու, որպէս ասէ թէ այսու-
հետեւ տապար առ արմին ծառոյ
կայ. ամենայն ծառ որ ոչ առ-
նիցէ զարտուղ բարի, հարկանիցեն
և ի նիւթ հրոյ պատրաստիցեն:
Եւ մարդարէն Եսայի ասէ, Թե
եղիցին մեղաւորք իբրեւ փուշք
պղծեցեալք և ընկեցեալք:

Իսկ զգալարովքն խնամարկեալ
 Կենդանի իջովն՝ յարքայութեանն
 յայն գարունն նորոգեալ պատ-
 րաստեցէ . որ տայցեն զպատու-
 ընդ միոյ հարիւր, և ընդ միոյ եր-
 կերիւր, և ընդ միոյ երեքհարիւր .
 այսինքն զխառնակոցն զհասուց-
 մունս պարգեւացն՝ իւրաքանչիւր
 հաստացն լուսաւորութեան :

2Ը. ԱՅ՝ ի գարունս բուստ-
 րերս և ծաղկաբերս՝ որ զնորոգու-
 թիւն գեղեցկութեանն գարնայն
 ւայն՝ լիս հնութեան ձմերայն:
 ւայն բերիցէ, և թռչնոցն հա-
 ւալցն ծանուցեալ զխրեանց ժա-
 մանակ գալստեանն: Որովն յայտ
 հայեցեալ մարդարէն Երեմիաս
 ասէ, զիւրոյ ժամանակին զգէտս
 ի նմանութիւն օրինակաց յան-
 զիմանութիւն բերէ, և զհանգեր.
 ձեռացն ակնարկէ յասելն, թէ
 արգարե ծիծառն, և տատրան,
 և խորդ, հաւքն վայրի ծանեան
 զժամանակ գալստեանն իւր
 եանց: Զի ժամանակաւ գարնայն
 ւայն և իւրեանց գալստեանն

ցուցանեն զժամանակ վարուց
կենաց ուրախութեան մարդկան,
'ի ձայն առնել, 'ի ճշեղն, 'ի ճռու
ղելն, 'ի շինել բունոցն :

Եւ ծառն մարդասէր է . յոր
ժամ տեսեալ մարդկան՝ նոժաւ
ճանաչեն զկանաչազգեստ հասկն
գարնայնւոյն աճմանն : Իսկ տառ
րակն ամուսնասէր երեւեալ,
զջերմաձայն քաղցրաձայնն 'ի լսե
լիս մարդկան լնու . 'ի գործ ար
կեալ զթեթեւագործն զկրկտա
կերտն զգուշնալեայ փայտակեր
տիկն երկթեւեան ձուոցն իւրոց՝
ապաւէն ծննդոցն իւրոց պատ
րաստէ :

Նաեւ դատադատ խորգոցն հա
ւուց եկեալք 'ի գարնանւոյն
ժամանակս՝ երամացեալք հա
րօրանան : Ելեալք թռուցեալք
բարձրացեալ 'ի բարձրութիւն
բարձանց օդայատակ թեւոցն
գարշապարաց կոխան առնել
զանհաստաւան : Փոզք եզեալք
զկթ զաձայնն զազազակ բարձեալ
զգործս մշակացն արգարութեան

վատասիրոյն օգտութեան մարդկան՝ զարթուցանեն 'ի քնոյ, քիանութիս եղանցն փութացուցանեն :

Իսկ թռչանքն փողք են երկրագործութեան, հողագործութեան, յառաքինութիւնն յագորելոյ . որպէս մեղուն և միջին վատաց վարդապետ լինիցին, և կամ նախատորոգը կայցեն :

Նոյն օրինակ նմանեալ թըռչունքս մեծածայն՝ մեծագոչ փողոյն անառնադարձառ աղջումն առնել ամենեցուն 'ի մեռելոց յարութեանն . որպէս ասաց յԱստուածապատում իմաստութեանն նուագան Սողոմոնեան երգոյն, Թէ զարթիցեն 'ի ձայն հաւուն պահպանեալքն :

Իսկ ո՞վ իցեն պահպանեալքն, և Թէ ոչ՝ ոգիքն ժողովեալք պահպանեալք ընդ հրամանաւն . որ զիւրեանց մարմինն իւրաքանչիւր զգենլոց)են . և ըստ գործոցն ըմբռնել զիւրաքանչիւր պատրաստութիւն վատասիրոյն զանբնա-

նեացն պտուղն . որպէս 'ի վեր
անդր պատմեցաք ձեզ :

ՁԹ . ԻՍԿ երանելիք առա-
քեալքն փողք են պատուիրակու-
թեան . զի պատրաստեցեն զա-
մենայն լսելիս՝ Աստուածական
փողոյն գալստեանն պատրաստա-
կան սպասել . զի անխափանք
խառնեցին յայն գուհի թռչնոց,
ուստի և ձայն ազգոյ փողոյն յա-
րութեանն հարկանիցի . զի և սո-
քա արժանացին իւրեանց թեւա-
ստանալ և բարձրանալ 'ի բար-
ձունս՝ և զտէրն բարձանց առանց
ամօթոյ տեսանել . զայն տէր՝ որ
'ի հեռաստանէ ճանաչէ . և զգնա-
ցեալն 'ի նեղութեան՝ կեցուսցէ
զնոսա, որք վասն արդարութեան
գնատամբերութեանցն զքորձու-
թիւնն վասն սիրոյն Աստուծոյ
տարան 'ի յանձինս իւրեանց :

Արդ սոքա կատարեցին զկամն
տեսան իւրեանց , զի սիրեցին
զմիմեանս . զի և նա սիրեաց զնո-
սա , այնչափ՝ մինչև եգ զանձն
իւր 'ի վերայ բարեկամաց իւրոց :

Իսկ նոցա առին հրաման տրել
զմեմանս. զի այնն ընկալին
յանձինս իւրեանց զնորհան խոս.
ատցեալ:

Վասն այսորիկ զսէրն արտիցն
ժածկեալոց, և կերպարանգքն ցու.
ցանկին 'ի ժողովելն միով հաւատ.
նութեամբ 'ի վերնատունն. որ
եկեալ հոգին սուրբ եգիտ զնո.
սա, և օթեմքնս կալեալ 'ի նստ
քնակեաց: Չի զանձուկ նոցա որ
առ տէրն ունեին լցեալ՝ միանգա.
միցն կատարեսցէ զխոստացեալն.
զի ասէ, ես երթամ և զմխիթա.
րիչն ես առաքեմ՝ առ ձեզ. որ
և կեալ մխիթարեսցէ զսիրտս ձեր.
զի նա զիս միառաւոր առնէ, զի
յինէն առնու և պատմէ ձեզ: Որ
և շնորհոգութեանն տէր միաբա.
նութեանն 'ի նոցա միաբանու.
թեանն լլցէ. որ 'ի տեառնէն
առին հրաման, թէ ելէ՛ք ընդ
ամենայն աշխարհս, և աշակեր.
տեցէ՛ք զամենայն լեզուս, և միջ.
տեցէ՛ք զնոոս յանուն Հօր և Որ.
դւոյ և Հոգւոյն սրտոյ. և ուսու.

ցնք զամենայն պահել զոր խօսե-
ցայ ընդ ձեզ . և ես ընդ ձեզ եմ
զամենայն աւուրս կենաց ձերոց՝
մինչ ի վախճան աշխարհի :

ԶՃնարտութիւն զԵրրորդու-
թեանն զմիաբուն տերութեանն
երեքանձնեան զօրութեանն եւ
նոցա զգիտութիւն . զի ըստ այնմ
օրինակի աշակերտեսցեն զամե-
նեան , և մկրտեսցեն յանուն
Հոր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ :

Այլ զի զհոգւոյն սրբոյ առին
զգորութիւն , և զամենայն ազգացն
լեզուացն բաժանելոց ընկալան
զգիտութիւն . զի ամենայն աշ-
խարհաց որ ընդ ամենայն տիե-
զերս մարդիկ իցեն , բաւական լի-
ցին ուսուցանել զհրամանս Առ-
տուածութեանն , և զտեքն արարչ-
ինն առ իւր արարածս և զնա
նորհումն վասն մերոյ բարձրու-
թեանն , և զյոյսն անմահութեան
յետ մեռելոց յարութեանն : Եւ
թէ՛ տոյն ինքն մշտնջենաւորու-
թիւնն զօրութիւն և Աստուա-
ծութիւն որդւոյն՝ վասն մերոյ

փրկութեան եկն զգեցաւ զմարդ-
կութիւնն. մանաւանդ թէ առա-
ւել վասն նորոգման ամենայն
արարածոց իւրոց. զի տացեն ա-
մենեցուն զայն գիտութիւնն, որ
նոցա մեծամեծքն շնորհեցան :

Անդ կատարեցաւ յառաջա-
սաց ընծայութիւնքն մարդարէ-
ութեանցն նորոգ, թէ յաւուր
յայնմիկ ասասցեն հազարապետքն
յուզայ 'ի սիրտս իւրեանց, թէ
եկայք դոցուք մեզ զքնակիչս եւ
բռւաաղէմի, և տէր ամենակալ
Աստուած նոցա: Զի նախ անդէն
իւրեանց ազգին ետուն զգիտու-
թիւն, և անդուստ յերուսաղէմ
բաշխեցին ընդ ամենայն տիեզերս
զԱստուածապաշտութիւնն :

Եւ քանզի տէրն ամենայնի
յազգէն Յուդայ ծագեաց, վասն
այսորիկ և սոքա հազարապետք
տան Յուդայ կոչին. զոր և մեկ-
նեաց Պոլոս առաքեալ, ամ թա-
փեաց և ասէ. մեք հազարապետք
եմք խորհրդոցն Աստուծոյ :

Ապա յիսաւի ուրեմն ասէ նոյն

Հոգի 'ի բերանոյ մարդարէին յառաջագոյն, թէ յաւուր յայնմիկ ասէ տէր՝ եգի զհազարապետան տանն Յուդայ՝ իբրեւ զջահա վառեալս 'ի մէջ փայտից, և իբրեւ զդամբարս հրոյ յեղեգան, և կերիցէ յաջ և յահեակ ձեր զամենայն ժողովուրդս շուրջանակի։ Եւ խոնարհագոյն ևս ասէ. թէ հեղից 'ի վերայ տանն Դաւթի և 'ի վերայ տանն Երուսաղէմի զոգի շնորհաց և զգիտութեան, և գարձցին յիս։

Զոր եկն կատարեաց ինքն սուրբ Հոգին՝ որ առաքեցաւ 'ի հօրէ և յորդւոյ։ Զի որպէս որգի առաքեցաւ և եկն հարբն և հոգւովն, սոյնպէս և Հոգին առաքեցաւ հարբն և որդւովն, զի երեւեսցի միասնական միաբունն զօրութիւն։

Դ. ՍԱԿԱՅՆ եկն յԵրուսաղէմ 'ի քաղաքն, գտեալ զնոսա 'ի միասին՝ ելից զսիրտս միով զօրութեամբ. զի կատարեսցին ասացեալքն յառաջախտութեան նո-

բուն հոգւոյն 'ի բերանոյ մարդա-
րկութեանն Յովնէլայ: Եւ եղիցի
յեսայսորիկ յաւուրս. յետինս
ասէ Արատւած, ամուսնացի ես յո-
գւոյ խնէ 'ի վերայ ամենայն մար-
մնոյ. և մարդարէասցին որդիք ձեր
և գտերդ ձեր. և երիտասարդք
ձեր տեսիլ տեսցեն. և ծերոց ձե-
րոց երազք յայտնեցին. և 'ի վե-
րայ Ծառայից խնոց և տղախնեաց
խնոց ամուսնացի յոգւոյ խնէ և
մարդարէասցին. և ասաց Նշանս
յերկինս 'ի վեր և յերկիր 'ի խռ-
նարհ, արիւն և հուր և մզրիկ
ծխոյ. արեգակն դարձցի 'ի խա-
ւար և լուսին յարիւն՝ մինչեւ
նկեալ իցէ օր տեսուն մեծն և
երեւելին. և եղիցի ամենայն որ
կարդասցի զանսան տեսան՝ կեց-
ցէ:

Եւ զինչ իցէ զոր ասէն՝ եթէ
յաւուրս յետինս. քանզի յոր-
ժամ արար Արատւած զարարա-
ծըս, յառաջին աւուրն ակեալ
'ի վեցերորդին. կատարեալ զամե-
նայն ինչ, վասն ամենակար և ան-

ջան, անաշխատ և անգանգազ
զօրութեանն հանգեալ յամե-
նայն գործոց իւրոց. և զօրն եօթ-
ներորդ կոչեաց հանգիստ :

Իսկ իբրեւ ետես Աստուածու-
թիւնն սայթաքեալ անկեալ ըզ-
մարդն 'ի պատուիրանսպահու-
թենէ անտի, զի ոչ եկաց մնաց
'ի ըստութեան անգ՝ որպէս և
նայն կամեց. այլ ընդ պատժովք
պատուհասիւք անկեալ՝ յար-
գարութեան գատաստանին գրա-
ւեցաւ 'ի ներքոյ մահուան. վերա-
ւորեալ խոցեցաւ 'ի հոգս, 'ի ծոկ-
փրս, յաշխատութիւնս, 'ի քըր-
տունս ցաւոց, յանհանգիստ երեր,
մոռնա տապանմանց ընկզմեցաւ. և
նչ գարձոյց զբանն զոր արաց,
այտինքն՝ զմահն զոր եգ 'ի վերայ.
այլ զարարչութեան ժամանակն
զոր հարկ ընդ վեցօրեայն թուով,
զի յայտնի ըիցի մեծութիւնն իւր :

Սոյն օրինակ կշռեաց վեցհա-
զարամեան ժամանակի, ցաւոց
քրտանց աշխատութեանց երկրի.
մի մի հազար տմաց՝ առ զո մի

կշահալ ըստ վեցաւորն առաջնոյ,
յորում լիցին ծնականք և սերուն-
դք բազմացունքք լինելութեան:
Յորում և փորձութիւնք հան-
գիսի լաւացն՝ գործեսցէ զնո-
րութիւն հատուցմանցն, պարգեւ
առու խոստմանցն ակնկալու-
թեանցն ժողկալութեանց ար-
դարոցն զնեղութեանց, որ և բովք
'ի շարաթեան ամացն աշխատու-
թեանցն. զոր և մարդարէն գոչ-
եաց յամենեւին և ազգեցոյց
ասէ, հազար տմ յաչս տեառն
իբրև զօր մի զի անցանէ:

Զի յառաջնամն սկիզբն, և
'ի վեցերորդումն՝ նորոգումն, զոր
արար իւրով գալստեամբն, և գէ-
ջս հոգւոյն պարգեւեաց. և 'ի
ամին հազարի վախճան. վասն
որոյ և յեւին կոչի, յորում
միւսանդամ գալոց է. և զեօթ-
նեւորդ աւուր խորհուրդ ժամա-
նակի զառանց թուոյն և զառանց
չափոյն զհանգիսան և զպարգեւան
ընդ նմին բերելով 'ի սկզբանն. զի
նիցն իբրու յիշխանութեանս այս

միջ զորն եօթներորդ հանգիստ
 էսլէ . վասն պատրիկ սուրբ և փա-
 փուկ ունել պատուիրէ . զի ամե-
 նայն ոք ծանուցեալ զորն փափ-
 կուծեան հանգիստ արարչին պա-
 տուեացեն : Զի ընդ պատրիկ
 յեօթներորդ դարին հանգուացե-
 զաշխատեալն , որ աշխատեցան
 'ի վեցդարեան իւրեանց ժամա-
 նակին . իբրեւ այն եթէ ընդ նմին
 աշխատեցան յիւրեանց ժամա-
 նակին , սոցնպէս և ընդ նմին հան-
 գիցեն յայն երկայն ամին յան-
 չափուծեանն և ընդ նմին ուրախ
 լիցին :

ԱՅ. ԱՅԼ հոգին Աստուծոյ
 'ի վեցերորդիս երեւեցաւ ընու-
 զառաջաձայն խոստմունս իւր՝
 զասացեալս բերանովք մարգարե-
 ին . որ հեղան շնորհք հոգւոյն
 սրբոյ յետին ժամանակիս . ամու-
 ցան 'ի վերայ բազմախուռն գու-
 մարուծեան ժողովոյն , հոսեցան
 իբրեւ զյորդադէմ բազմութիւն
 բանուծեամբն ջուրցն բազմու-
 թեանց :

卷之八

卷之八

卷之八

'ի միտ զնշանան, զոր ետ յերկինս
'ի վեր և յերկիր 'ի խոնարհ:

Երկնաւորացն այն նշան է, զի
տեսին զորդին Աստուծոյ մար-
դացեալ 'ի վեր յերկինս, և ընդ
նմին զկամարար զմարմնակիցան,
զի իցեն ընդ նմին Թագաւորեալք
և միահոմեալք և միագունդք 'ի
գունդս հրեշտակացն:

Իսկ 'ի յերկիր 'ի խոնարհ այն
նշան է, զի տեսին մարդիկ յերկրի
զմին զնոյն որդին Աստուծոյ խո-
նարհեալ մարդացեալ 'ի վերայ
խաչին, զի հեղուցու զեւր ա-
րիւնն, ուստի և հուրն վառեցի
յառաքեալն, և գայցեն 'ի լե-
զուս նոցա զամբարք. զի զմեզս ա-
մենայն մարդկան աչրեսցեն բարձ-
րեն 'ի միջոյ: Զի ինքն որդին Աս-
տուծոյ եղև դառն, և մատեա-
հօր իւրում պատարագ հաշտու-
թեան 'ի վերայ խաչին, և միտ
հաղոյն երարձ զմեզս աշխարհի:
Հուր ասէ և արիւն և մարմն
ծխոյ. հուր սրբիչ որ սրբեացն և
սրբէ զամենեւին հոգին սուրբ. և

Իսկ լուսին ևս մեծամեծս ցու-
ցանէր . զի ըստ նմանութեան
հայերէջ զարիւնն յինքեան 'ի
վերստս ամենեցուն ցուցանէր
արարածոց զիրկութիւն ամենայն
աշխարհաց, որք առնիցեն ինքեան
մտք զայն արիւն՝ իւրեանց ազ-
գայութիւն :

Իսկ որ զայս արհամարհիցեն
և ոչ գայցեն յայտդիտի պարզե-
ւարաշխութիւն , լուսինն ցուցա-
նիցէ զմշտաբուզի արիւնն 'ի նոցն
մարմնոց , որ զհամորէն զտանջա-
նայն կորստեանն զանմահ որ-
գունան գժտիւցն բզկիցէ :

Վասն այսորիկ ասէ , տաց նշ-
շանս յերկինս 'ի վեր և յերկիր 'ի
խոնարհ : Տէր 'ի խոնարհ յերկր
'ի վերայ խաչին , իսկ լուսաւորք
'ի բարձանց քարոզք , ազգ առ-
նեւ ընդ անդերս ամենայն : Ար-
իւն և հուր և մրրիկ ծխոյ : Երկա-
կըք պաշտեցան . մին կենաց ասե-
տիք , և մի արհաւիրք սպառնալ-
եաց . պատուհասից : Արեգամբ
գարձցի 'ի խաւար , և լուսին յար-

նկարեացի Գրիստոս 'ի ձեզ :

ԴՐ . Ա՛՛՛՛ մանկացուցին զա-
մենայն տիեզերս , վասն այսորիկ
զի առին զգորութիւն այնպիսի՝ որ
հինաւորցն մանկացաւ . որպէս
Արտուածախառն իմաստութիւնն
երգեաց յառաջագոյն . ասէ ,
գարձցի թագաւոր 'ի մանկու-
թիւն . և գարձան տիեզերք 'ի
մանկութիւն , զի տեսին զտէրն
մանկացեալ :

Անգ նոր ծնան առաքեալքն
զաշխարհս ամենայն 'ի ջրոյ և
'ի հողոյ . յազեցին հուրք զա-
մենայն ոք , զի առին հրաման՝ թե
ամենայն ոք հուրք յազեսցի : Իսաա-
նեցան անքակութեամբ յատուա-
ծութիւնն և լուսաւորեցան . լոյ-
մայլեցուցին և լին զտիեզերս
պարգեւօք :

Չի որ միանգամ 'ի Գրիստոս
մկրտեցան՝ զԳրիստոս զյեցան , և
զհագի նորին լուսոյ յականեն
արդին զչնորհան , և նորին ահայոց
նշանօքն հրադեզ գորութեամբքն
յազել անգեւ 'ի ներութենէ մե .

կշռեալ ըստ վեց աւուրն առաջնոյ),
յորում լիցին ծնունդք և սերուն-
դք բազմացունդք լինելու թեան:
Յորում և փորձութիւնք հան-
գիսի լաւացն՝ դործեսցէ զընդ-
րութիւն հասուցանցն, պարգեւ
առու խոստմանցն ակնկալու-
թեանցն ժուժկալութեանց ար-
դարոցն զնեղութեանց, որ և բովք
'ի շարաթեան ամացն աշխատու-
թեանցն. զոր և մարդարէն գոչ-
եաց յամենեւին և ազգեցոյց.
ասէ, հազար ամ յաչո տեառն
իբրև զօր մի զի անցանէ:

Զի յառաջնումն ակիզրն, և
'ի վեցերորդումն՝ նորոգումն, զոր
արար իւրով գալստեամբն, և զէ-
ջրս հոգւոյն պարգեւեաց. և 'ի
ամին հազարի վախճան. վասն
որոյ և յեաին կոչի, յորում
միւսանգամ գալոց է. և զեօթ-
ներորդ աւուր խորհուրդ ժամա-
նակի զառանց թուոյն և զառանց
չափոյն զհանգիստն և զպարգեւան
ընդ նմին բերելով 'ի ակզբանն. զի
ինքն իբրու յիշխանութեանս այս

Մարգարեացան զխորհուրդս
 ծածկեալս , խօսեցան յանկար-
 ծակի զամենայն լեզուս , ամենայն
 ազգաց ետուն վերանալ առ հա-
 սարակ յարքայութիւնն : Ընկա-
 լան զյայտնութիւնս անսլեանց ,
 պատմեցին ամենեցուն , յայտնե-
 ցին զխորհուրդն հարսանեացն
 մշանջնաւորաց Աստուածորդ-
 ւոյն , այսինքն յորդեգրութիւնս
 վերանալ . և նովին որդւովն և
 հոգւովն՝ ընդ հօր տւաթի ընենը :
 Եղեն կոչնականք կոչել զամե-
 նեանսն յաւազանս միտտութեան ,
 լուանալ ի յազտոյն ի սատանա-
 յական ծխոյն . զի զգեցցին զպատ-
 մուճանս լուսեղէնս , և մտցեն
 յուրախութիւնսն հարսանեացն ,
 ուր փեռայն Գրիստոս տւաթի ը-
 նի առ հարսինն , այսինքն՝ առ
 մարմնակիցան արքայան . որ ընդ
 Գրիստոսին չարչարեցան , ընդ
 նմին և թագաւորեսցեն :

Արդ յայտնեցան հոսեցան
 շնորհք հոգւոյն յամենեպն . զի
 զամենեանսն արժանիս արասցե

'ի միտ զնշանան, զոր ետ յերկինս
'ի վեր և յերկիր 'ի խոնարհ:

Երկնաւորացն այն նշան է, զի
տեւին զորդին Աստուծոյ մար-
գացեալ 'ի վեր յերկինս, և ընդ
նմին զկամարար զմարմնակիցան,
զի իցեն ընդ նմին Թագաւորեալք
և միահոմեալք և միագունգք 'ի
գունդս հրեշտակացն:

Իսկ 'ի յերկիր 'ի խոնարհ այն
նշան է, զի տեւին մարդիկ յերկրի
զմին զնոյն որդին Աստուծոյ խո-
նարհեալ մարգացեալ 'ի վերայ
խաչին, զի հեղուցու զվեր տ-
րիւնն, ուստի և հաւրն վառեալի
յառաքեալն, և գալցեն 'ի լե-
զուս նոցա զամբարք. զի զմեզս
մենայն մարդկան աչրեսցեն բարձ-
րեն 'ի միջոյ: Զի ինքն որդին Աս-
տուծոյ եղև դաւան, և մատեա-
հօր իւրում պատարագ հաշտու-
թեան 'ի վերայ խաչին, և միա-
հաղոյն երարձ զմեզս աշխարհի:

Հաւր ասէ և արիւն և մարմն
ծիւոյ. հաւր սրբիչ որ սրբեացն և
սրբէ զամենեւին հոգին սուրբ. և

Իսկ լուսինն ևս մեծամեծա ցու-
ցանէր . զի ըստ նմանութեան
հայելոյ զարկանն յինքեանն 'ի
վերստա ամենեցուն ցուցանէր
արարածոց զվերութիւն ամենայն
աշխարհաց, որք առնիցեն ինքեան
մտօք զայն արկան՝ իւրեանց ար-
քայութիւն :

Իսկ որ զայս արհամարհիցեն
և չէ գայցեն յայսպիսի պարգե-
ւարաշխութիւն , լուսինն ցուցա-
նիցէ զմշտաբուրդ արկանն 'ի նոցն
մարմնոց , որ զհամարէն՝ զտանջա-
նացն կորստեանն զանմահ որ-
գունան գժտխոցն բոլիցէ :

Վասն այսորիկ ասէ , տայ նը-
շանս յերկինս 'ի վեր և յերկիր 'ի
խոնարհ : Տէր 'ի խոնարհ յերկր
'ի վերայ խաչին , իսկ լուսաւորք
'ի բարձանց քարոզք , ազգ. առ-
նելլնդ տեղերս ամենայն : Ար-
իւն և հուր և մրրիկ ծխոյ : Երկու-
իլք պաշտեցան . մին կենաց աւա-
տիք , և մի արհաւիրք սպառնալ-
եաց . պատուհառից : Արեգամբ
գարձցի 'ի խաւար , և լուսին յար-

նկարեացի Բրիտանոս 'ի ձեզ :

ՂԲ . Այ՛ն մանկացուցին զա-
մենայն տիեզերս , վասն այստորիկ
զի առին զգորութիւն այնորիկ՝ որ
հինաւորցն մանկացաւ . որպէս
Աստուածաբանն իմաստութիւնն
երգեաց յառաջագոյն . առե ,
գարձցի թագաւոր 'ի մանկու-
թիւն . և գարձան տիեզերք 'ի
մանկութիւն , զի տեսին զտէրն
մանկացեալ :

Անգ . նոր ծնան առաքեալքն
զաշխարհս ամենայն 'ի ջրոյ և
'ի հողոյ . յազեցին հաւրք զա-
մենայն ոք , զի առին հրաման՝ թէ
ամենայն ոք հաւրք յազեցի : Խառ-
նեցան անքակութեամբ , յաստուա-
ծութիւնն և լուսաւորեցան . ըզ-
մայլեցուցին և լին զտիեզերս
պարգեւօք :

Ձի որ միանգամ 'ի Բրիտանոս
մկրտեցան՝ զԲրիտանոս զգեցան , և
զհոգի նորին լուսոյ յականեն
արդին զնորհան , և նորին ահաջոց
նշանօքն հրադեզ զգորութեամբք
յազել պիգեւ 'ի ներսութենէ մե .

Թիւն 'ի բարձանց, իբրեւ զքան
 մշակս ընթացան՝ ընուլ սերմամբ
 Աստուածապաշտութեամբ զամե-
 նայն լեզուս :

Եղեն ճրագումբ լուցեալք՝
 իբրեւ 'ի վերայ աշտանակի, այս.
 ինքն 'ի վերայ խաչին . և նորուն
 զօրութեամբ ճառադայթիցն լու-
 սաւորեցին զտիեզերս . հաշածե-
 ցին զմթութիւն խաւարին յամե-
 նայն մարդկանէ, զի արտայն
 զնոսա ընդանիս Աստուածակա-
 ժիրոյն :

Սփռեցան ընդ տիեզերս՝ լինել
 քարոյք ճշմարտութեանն . քի
 ոչ գոյ արգել և ոչ խափր, ոչ
 հրէի և ոչ հեթանոսի, ոչ ծա-
 ռայի և ոչ տեառն, ոչ առն և
 ոչ կնոջ . զի ամենեքեան մի իցեմ
 'ի Քրիստոս :

Եւ բազումք 'ի հրէական ազ-
 գէն, նոքին իսկ բուն առաքեալք՝
 տիւնքն հաստատունք, և բազումք
 'ի հեթանոսաց, զնոցին օրինակ
 յանձինս իւրեանց առեալ բազ-
 մեալ բերեին : Բազում ազատք :

տրանց, այլ և ՚ի ձեռն կանանց
սրբոց քարոզեցաւ աւետարանն
կենդանութեան ընդ տիեզերս ա-
մենայն . զի և կանայք օրհնեցան
վասն կուսածին ծննդեանն որ ՚ի
նոցանէն :

Արդ բուն առաքեալքն սիւնքն
ամուլքն, որ խօսեցան զամենայն
լեզուս՝ ելին ընդ տիեզերս, Քի.
Ճակեցան, բաժանեցին զաղբ
ամենայն . զորս առաքեալ և ես
նոցա իշխանութիւն՝ առնելնշան
և զօրութիւնս արուեստից, զՔի.
ռեալս յարուցանել, զհիւանդս
բժշկել, զխտածէսս ողջացու-
ցանել, զկազս գնացուցանել,
զկոյրս բանալ, զխուլս ՚ի բան
գարձուցանել, և տալ համոյ
խօսել, և զգորտս սրբել, և զա-
մենայն ցաւ և զլիութիւն հալս-
ծել . զքեւս թշնամիս մարդկու-
թեանս փախուցանել, և զատա-
նայ պահակ մեզաց մալորութեմ
մարդկութեան կոխան առնել .
զամենայն որ Աստուած պաշտու-
թեան ծանօթս կացուցանել :

կոցն ճգնութեանցն, ժէ մըրի օղջ
վարձուցն փոխանակ . բանութի
համբերութեամբ ըմբռնեացին
յանձինս իւրեանց զարքայաւ
թիւնն Արտուծոյ մարտիւ պատե-
րազմոց իբրեւ զքաջ նահատակաց,
զգեցեալ յանձինս իւրեանց զհա-
ւատան և զսէր իբրեւ զհաճո ամբու-
թեան, յորում ոչ կարեն գործել
նենպութեան նեղք բանապիտ-
թնամեայն . եգեալ զյոյս փրկու-
թեան իբրեւ զպաղատարտ անվթար
և գիմեպք ընդ տիեզերս՝ ըս-
տաւորեցին զազցա ամենայն :

Առաւել ևս զօրինակ տուեալ
համբերութեանցն , և այլոցն ևս
տային թղթովք՝ զառաջնոցն վար-
արն իբրեւ կազապար արկանէին .
թէ՛ օրինակ առէք եղբարք զեր-
կայնմտութիւն մարդարեիցն , որ
խօսեցան յանուն տեառն . թէ՛
զհամբերութիւն Յովսէփ ըս-
բուք , և զկատարումն տեառն
տեսէք :

Զի և տերն զնայն եցոյց նոցա
զհամբերութիւնն . թէ երանի

Եւ այսպէս սփռեալ ընդ տիե-
զերս՝ բաժանեցան յամենայն լե-
զուս . որոց վկայեալ եկքն հրէ-
այքն յամենայն կողմանց, թէ
լսեմք մեք յիւրաքանչիւր բարա-
ւոց . որք ժողովեալ տեսին զա-
ռաքեալսն 'ի միոջ վայրի, յառաջ-
քան զսփռելնոցս ընդ ամենայն
տիեզերս :

Արդ ոմանք զիւրեանց հրէա-
կան կողմն առեալ վարդապետե-
ցին . իսկ այլք սփռեցան ընդ տիե-
զերս . ոմանք 'ի Մարս, և ոմանք
'ի Պարթեւս, ոմանք 'ի Խուժաս-
տան, և ոմանք 'ի Միջագետս .
ոմն 'ի կողմանս Գամրաց, ոմն 'ի
Պոնտոս, ոմն յԱսիա, ոմն 'ի
Փռիւգիայ, ոմն 'ի Պանփիւղիայ,
ոմն յԵգիպտոս, և ոմն յաշխարհ
հնդկաց . ոմն 'ի կողմն Լիբէացւոց
ոմն 'ի կողմն Վիւրենացւոց, ոմն
'ի կողմն Դաղմատացւոց, ոմն 'ի
կողմն Սպանիացւոց, ոմն 'ի կողմն
Ազովտայ, ոմն 'ի կողմն Թրակայ,
ոմն 'ի կողմն Լակոնիայ, ոմն 'ի
Վապագովկիայ, ոմն 'ի Բիւլթա-

աւանդութիւնն Բրիտանի, ընել
ժառանգորդ Սրտուծոյ, և ժա,
աւանդակից Բրիտանի :

Այսպէս զգրացուցեալ զնոսա
'ի խորհուրդս կամոց իւրաց՝
յուսովն նոցա 'ի Բրիտանա . զոր
ի դաք լուարուք և հաւատասցիք
փրկութեան աւետարանին ճշ-
մարտութեամբ ձերով, յոր հա-
ւատասցիք և մկրտեսցիք 'ի հոգին
աւետաց սրբութեան . որ է
ինքն դրաւական ժառանգութիւն
մերոյ, 'ի փրկութիւն նաւաճու-
թեան 'ի գովեալ փառաց նորա :

Ապա ընթացան ընդ տիեզերս
ամենայն մինչև 'ի ծագս երկրի, թ
առնել զքարոզութիւն բանին կե-
նաց : Անդ և զօրք հրեշտակացն և
հոգեղինացն և հրեղինացն առ 'ի
միութարութիւն առաքելոցն գա-
մարեալ . և բանից ընդել և ճա-
նապարհաց և բանասմուտ կա-
պանացն, ուստի և շնորհօք Սր-
տուծոյ կորզեալ զառաքեալն,
Ճանաչէին : Եւ առաջնորդեալ
հրամանակամբ հոգւոյն որոց

գումարեցոյ ընդ ամենայն կողմանս որ 'ի ներքոյ երկնից, ամենայն նշանօք և արուեստիւք և շնորհազործ զգրութեամբ, ազգարարեալ ըստ իւրաքանչիւր մասին . և զբանն կենաց հնչեցուցեալ, և միանգամայն Բրիստոտա, Ժանօթս և յարութիւնական յաւանք ծաղկեցուցեալ . քանզի սոցուն 'ի շնորհազարդ բանիցն և 'ի գործոցն յայանի է իւրաքանչիւր սահմանադրութիւն հրամանաւ հոգւոյն սրբոյ միջնակեալ: Զոր և Պօղոսի իսկ նշանակեալ, Թէ յԵրուսաղէմէ մինչև 'ի Լիբիիկայ ինձ եհաս լի առնել զաւետարանն Սատուծոյ . և գարձեալ Թէ որ կարգեաց զՊետրոս 'ի Թլփատութիւնն, զորացոյց և զի 'ի հեթանոսս:

Արդ և Սատուածագիր ժամանակն մերձեալ կայր ամենայն ումէք Բրիստոտաառուր փրկութեն հասեալ . որպէս և Պօղոս 'ի յԱթէնս պատապիանաատւ եղեալ, Թէ զժամանակն անդխտութեամբ

ընտել մարգարէիւքն յարուցեալք
զառաւելազոյնն հայցէր . որով
ասէն , եթէ յազեալ եմ արգ
զոհիւք ձերովք . ե թէ՛ ոչ վասն
պատարապաց քոց կշտովեմ ըզ-
քեզ . այլ մասն՝ Սատուծոյ պա-
տարադ օրհնութեան : Եւ թէ՛
զննչ խնդրե 'ի քեն թէր ո՞ մարդ ,
բայց առնել իրաւունս եւ արդա-
րութիւն , ե պատրաստել զնի՛
տեաւն եթեալց :

Նոյն կանոն ե առաքելովքն
պաշտեցան , քանզի միայն Սա-
տուծոյ օրէնք ե օրինադատաւի՛
առաջին ե երկրորդն ճանաչէր :
Զոր օրինակ տեաւն յայտ արա-
րեալ ասելովն , յայսմիկ ե բանն
ճշմարիտ . զի այլ ե որ թերութեմ
եւ այլ ե որ հնձե , եւ առաքելոյն
զնեզ հնձել՝ զոր գուք ոչ վաստա-
կեցիք . այլք վաստակեցին , ե
գուք 'ի վաստակս նոցա մտէք . զի
որ թերութենն ե որ հնձեն , առ
հարարակ ցնծացեն :

Այլ նոքա տեղեկացեալ էին
արուեստի քարոզութեան յամե-

նութեանն հասեալքն՝ 'ի խոր-
 հրդոցն հոգւոյն սրբոյ յիշատա-
 կել զԱստուածախօս զԱստուա-
 ծասպատում զաւետաբեր վար-
 գապետութիւն միածնին Աս-
 տուծոյ. զի դրով կարգեալ հաս-
 տատեսցեն ամենայն ազգաց և
 յաւիտեանց եկեւոյ 'ի ներքոյ
 երկնից, առ 'ի լուսաւոր առնե-
 լոյ զամենայն մարդ որ դաւոյ է
 յաշխարհ: Մանաւանդ թէ աղբե-
 ցութեամբ հոգւոյն շարժեալք՝
 յառաջի եդեալն յաջողեսցեն:
 Վասն որոյ յուսուցանելն իսկնշա-
 նակեաց աշակերտացն սրբոյ փր-
 կիչն ամենեցուն ասելով, թէ ևս
 բազում ինչ ունիմ ասել ձեզ
 այլ ոչ կարէք հանդարտել այժ-
 միկ. յորժամ եկեսցէ հոգին ձրչ-
 մարտութեան, առաջնորդեսցէ
 ձեզ ամենայն ճշմարտութեամբ:
 Ակնարկեաց և վասն կենդա-
 նատուր աւետարանին իւրոյ, թէ
 քարոզեսցի աւետարանս արքայու-
 թեան ընդ ամենայն տիեզերս, 'ի
 վկայութիւն ամենայն հեթանո-

այս, և աստ եկեացէ կատարած :
 Քանզի և առաքելոցն վկայիցն նո-
 րին ճշմարտութեան՝ առեալ 'ի
 սուրբ ակեապարանէ և 'ի մարգարե-
 ական գրոց՝ թուլթո հոգէպա-
 տումն առաքելախօսս ծաղկեցու-
 ցեալ . զի կանոնք մշտնջենա-
 կարգք աշակերտելոցն պահելոցն .
 մանաւանդ հայեցեալ եւ 'ի կա-
 տարումն եկեղեցեացն՝ յաճա-
 խէին այնուհետե զառաքելո-
 գոյնսն բարբառելով : Որպէս և
 Պօղոսի յայտ արարեալ ասէ . զի
 մատուցելուն խօսիմք ընդ կա-
 տարեալս . զիմատուցելուն ոչ
 զաշխարհիս այսորիկ, և ոչ զիշխո-
 նաց աշխարհիս այսորիկ զեազեա-
 նելոցն . այլ խօսիմք զԱստուծոյ
 իմատուցելունն ծածուկ խորհր-
 քով, զոր յազաջ քան զյաւի-
 տանս սահմանեաց Աստուած 'ի
 փառս մեր . զոր ոչ դք յիշխանաց
 աշխարհիս այսորիկ ծանեալ . զի
 եթէ էր ծանուցեալ՝ ոչ արգ-
 իօք զտէրն փառաց 'ի խաչ հա-
 նէին : իմատուցեալմբն լուսա-

ւորեալք և զարդարեալք էին . ա-
սելովն , թէ մեք ոչ զոգի աշ-
խարհիս այսորիկ առաք , այլ ըզ-
հոգին որ յԱստուծոյն . զի նո-
վաւ ծանեաք զայն՝ որ յԱստու-
ծոյ շնորհեցաւ մեզ :

Եւ արդ առեալ հոգելից և հո-
գէմուխ Աստուածատեսացն զԱ-
ստուածատուր աւետիսն , և դրով
հաստատեալ , և զմի աւանդու-
թիւն՝ չորս աւետարանս սահմա-
նեալ . ոչ օտարագոյնս ՚ի միմեանց
արուեստախօսեալ , այլ ամենա-
գէտ հոգւովն Աստուծոյ՝ զմիա-
ւոր ճշմարտութիւն հրամանացն
Քրիստոսի պատմել . զոր յառա-
ջակարգ մարգարէսն է տեսանել :
Չի զոր մեծին Մովսէսի յառա-
ջագոյն շնորհօքն հոգւոյն զլինե-
լոցն առակախօսեալ , զնոյն հո-
գէսլատում բարբառովն և զկնի ե-
կեղոցն մարգարէիցն երկրորդեալ .
որովք երեւեալ ամենապարզև
հոգւոյն զօրութիւն :

ՂԷ. ՀԱՄԲԱՐՁԵԱԼ այնու-
հետև թեւովք հոգւոյն աւետա-

գւոյ, և միաբուն և Աստուածա-
կից պատուին, և ամենակար զու-
րութեան նորին:

Քանզի յառաջագոյն իսկ Աս-
տուածագէտս յարդարեաց բիւ-
րասպատիկ սքանչելեզքն ամենա-
տերն-Քրիստոս զսիրելի աշակերտ-
արն իւր. զի և գեղոյ և կերպարա-
նաց և միասնական բնութեանն
երկից անձանցն կատարելոց՝ մեր-
ձաւորք և ծանօթք իցեն: Չի ոչ
եթէ իւրեանց կարճահաս իմաս-
տութեամբն հասեալք չքնազ
գիտութեանն Աստուծոյ, այլ
նորին իսկ մարդասէրն Աստուծոյ
յայտ արարեալ յերկնից, թէ գա-
ն որդի իմ սիրելի՝ գմա լուիջիք:

Չոր և Պետրոսի վկայեալ ի
կաթողիկէին իւրում, թէ ոչ
պաճուճեալ ինչ առասպելաց ըզ-
հեռ երթեալ, ցուցաք ձեզ զտե-
առն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
ղգորութիւն և զգալուստն. այլ
մեզէն եղեալ ականատեպք նորա
մեծութեանն: Քանզի առեալ
Յաստուծոյ և ի Հօրէ զյիւսուս և

զպատիւ, եկեալ այնպիսի բար-
բառոյ 'ի մեծ վայելչութեան փա-
ռաջ անտի, [Թէ դա՛ է որդի իմ
սիրելի՝ ընդ որ հաճեցայ . և զայս
բարբառ մեք խկ լուար եկեալ
յերկնից՝ որք ընդ նմա խկ էաք 'ի
սուրբ լերինն :

Նոյնպէս և որդին եկեալ մա-
տուցանէ առ հօրն դիտութիւն .
[Թէ եկի՛ ո՛չ զիմ կամս կատարել ,
այլ զկամս հօր իմոյ որ առա-
քեացն զիս : Եւ յորգագոյն նշա-
նակելով 'ի վարդապետելն իւ-
րում, զփառս հօրն բարձրացու-
ցանէ . յայտ արարեալ զմիանա-
կան կամացն , [Թէ զքանս զոր ես
խօսիմ ընդ ձեզ՝ ո՛չ ե[թէ յանձնէ
ինչ խօսիմ, այլ հայրն որ յիս
բնակեալ է՝ նո՛ գործէ զգործն :

Նոյնպէս և վասն հոգւոյն արդոյ
ասէ , [Թէ հոգին ճշմարտութեան
առաջնորդեսցէ ձեզ ամենայն
ճշմարտութեամբ . զի ո՛չ ե[թէ
յանձնէ ինչ խօսեսցի , այլ զոր
լիցէ՝ խօսեսցի , և զգալոցն պատ-
մեսցէ ձեզ . նա զիս փառաւորես .

ցէ՛ զի յիմմէ անտի առնուցու , և
պատմեսցէ ձեզ . զամենայն ինչ
զոր ունի հայր՝ իմ է . վասն այնո-
րիկ ասացի, թէ յիմմէ անտի առ-
նուցու , և պատմեսցէ :

Տե՛ս զմիաբանութիւնն զմիա-
կամութիւնն զմիաւորական ճըշ-
մարտութեանն . և տե՛ս զիմօր
լուսաւորեաց զգոյութիւնն երից
անձանցն հաւաստի . ասէ , եթէ
ոչ յանձնէ ինչ խօսեսցի հոգին
սուրբ . քանզի յիմմէ անտի առ-
նուցու , և պատմեսցէ ձեզ . զի
զամենայն ինչ զոր ունի հայր՝ իմ
է : Տե՛ս զհայրն կատարեալ , և
զՅոգին ճշմարիտ , և զհոգին հա-
ւաստի :

Նշանակեաց և զանորոշական և
զմիաբուն Աստուածական զօրու-
թեանն պայման ասելովն , ելի 'ի
հօրէ և եկի յաշխարհ : Նոյնպէս
և վասն ճշմարիտ հոգւոյն , թէ
հոգին ճշմարտութեան՝ որ 'ի հօ-
րէ ելանէ :

Տայ վճիռ և վասն միաւորու-
թեան միասնական Երրորդու-

ընտ հոգւոյն է իմանալ յասելոյն,
 թէ հոգին ճշմարտութեան որ 'ի
 հօրէ ելանէ . ելանէ և ոչ բաժա-
 նի, և բոլիսէ և ոչ սպառի . և միան-
 գամայն զճշմարտագոյնս զմիա-
 պէս զմիակշիռն ասէ . թէ ես 'ի
 հայր, և հայր յիս . և որ ետես
 զիս՝ ետես զհայր իմ :

Քանզի ոչ եթէ սահմանք ինչ
 զԱստուածականն բովանդակի-
 ցեն, թէ հայր յերկինս, և միածին
 որդին և ճշմարիտ հոգին յերկրի .
 որով լի է ամենայն, և է յամե-
 նայնի, և 'ի վերայ ամենայնի :
 Վասն այսր ամենայնի Աստուա-
 ծախօսեալ և վարդապետեալ աշա-
 կերոացն իւրոց, հրաւիրէ յառաջ
 նորդութիւն հոգւոյն որոյ՝ յորս
 և տակը իսկ, թէ ես բազում ինչ
 տւնիմ տակ ձեզ, այլ ոչ կարէք
 հանգարտել այժմիկ . բայց յոր-
 ժամ եկեացէ հոգին ճշմարտու-
 թեան՝ յիշեցուցէ ձեզ, և առաջ
 նորդեացէ ձեզ ամենայն ճշմար-
 տութեամբ : Վասն որոյ և Պետ-
 րոս իսկ նշանակեաց առնուզ զհո-

Նութենէն տեսան մերոյ Յի-
սուհի Քրիստոսի. զոր և ականա-
տես եղեալ պարծի՝ թէ զտէր
Յիսուս Քրիստոս տեսի աչք ի-
մովք :

Բայց թէպէտ և այսպէս բար-
ձրասպատիւ և սքայծառանշան ա-
ռաքեցաւ ՚ի Քրիստոսէ, տայ հնա-
զանդութիւն և երկոտասանիցն .
գրեալ Կորնթացւոցն, զի ես ձեզ
զայն նախ աւանդեցի՝ զոր և եսն
ընկալայ :

Նոյնպէս և Եբրայականացն ,
թէ մեք զհարգ ապրեսցուք հեղ-
գացեալքս յայնպիսի փրկութէն ,
որ սկիզբն առ խօսելոյ ՚ի տեսունէ,
և ՚ի ձեռն այնոցիկ որ լուանն՝ ՚ի
մեզ հաստատեցաւ : Որովք յայտ-
նի է եթէ միոյ զօրութեանն շնորհ-
քն զամենեւեան լուսաւորեալ՝
առ ՚ի վկայութիւն միոյ ճշմարտ-
ութեանն զարթուցանէին . քան
զի և առէ Պօղոս, թէ ամենեքին
մեք զմի հոգի աբրաք :

Որով բարձրասպատումս և երկ-
նաբարձրագոյնս սկսան հռչա-

Աստուած էր Բանն : Արդէս և
 Քրիստոս ասաց, թէ զոր ունի
 հայր՝ ունիմ ես : Դարձեալ և
 Յովհաննէս 'ի թղթին իւրում
 ասէ, թէ նա է Ճշարիտ Աստուած :
 Նոյնպէս և Պօղոս, թէ յերեւել
 փառաց մեծին Աստուծոյ և փրկի
 չին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ
 եգ զանձն իւր վասն մեր :

Արդ միով միաբանութեամբ և
 ինքնայօժար մերովք իսկ կամօք
 հասցուք մէք հաւատոց և գիտու-
 թեան որդւոյն Աստուծոյ, յայր
 կատարեալ 'ի ջափ հասակի կա-
 տարմանն Քրիստոսի : Քան-
 զի առեալ վարդապետութիւնն
 Քրիստոսի՝ առ 'ի բազմաց ունկն
 գրութիւն հայի. որով հրամանաւ
 զամենայն ազգս երկրի՝ ընդ ան-
 զջական վարդապետութեամբն
 նուիրեաց ասելովն. թէ ելէ՛ք ընդ
 ամենայն հեթանոսս՝ աշակերտե-
 յէ՛ք և մկրտեցէ՛ք զնոսս յանուն
 Հոր և Արդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ :
 Առաւել առ 'ի բազմաց տէնկա-
 լութեամբն կամի երեւեցուցաւ

ներկա պիտաւոր գաղութան իւր :
որպէս թէ վասն երկայնամուտե
համբերութեան և յուսալից ապա-
ռելոցն կայցէ երեւել : Այոպիսի
ինչ է իմանալ և զառաջին գա-
լութան Քրիստոսի, և զէջս Ար-
տուածեզէն հոգւոյն 'ի տաճե-
րորդում աւուրն 'ի սենտակոս,
տէից տօնին :

Քանզի ոչ եթէ օթեվանք ինչ
պիտոյ էին ծախել միածնի որ.
դւոյն Աստուծոյ յեւս բարձրու-
թեանն երկնից, և կամ սուրբ
հոգւոյն իջանելով 'ի ժողովս Ե-
ւաքելոցն, որով երկնիք և երկի-
լի են. այլ այնպէս կամեցաւ
մարդասէրն Աստուած, որպէս
թէ տաան աւուրց անկալութիւն
առաքելոցն 'ի վերնատանն, կոչե-
ցէ զպարգեւաբեր հագին՝ զմի-
թափէն ումնեցուն :

Եւ ամենայն ուրեք պատճառ
ինչ 'ի մարդիկ հարկունէ զիւրոյ
բարեբարութեանն. զի վասն զիոյ
պատճառանայ աստի 'ի վեր ըն-
ծայելոյ, անչափ բարեաց պատ-

բառական հատուցանող գաանի-
ցի։ Եւ զինչ իակարգարե տնչափ
և անհասական քան զայն կայցէ,
յորժամ յերկնից փառօք հօր
գայցէ . և տուալի ամենայն հրեշ-
տակագուհի զօրուն զձեռանէ
տուալ զէւրոցն սիրելեացն՝ առ
ինքն հանեալ տանիցի . յորում
Աստուածեղէն ընդթեանն զան
բաւական զկեանսն՝ միասնական
վայելեցուցանէ։

Քանզի ապէնիազն Աստուած
վայրակեաց ընդթեանն և կա-
նանաւոր ասհմտնացն, ընակու-
թիւն Աստուածամուտ սքանչելի
վասն իւրոցն օրեւելաց զարքայու-
թիւնն յարգարէ . յորում միա-
կեաց վայելութիւն ամենայն ար-
ժանաւոր բանաւորացն, հոգեղի-
նացն և մարմնականացն, առ ին-
քեան պատրաստեալ զեռեղեցիք։

Վասն որոյ ամենափրկիչն տալիս
աւետիս աշակերտացն և քաջա-
լերէր, թէ ուր եսն իցեմ, և գուք
անգ իցէք, և յամենայն ժամ
զիմ զփառն տեսանիցէք։ Բայց

ԱԳԱԹԱՆԴԵՂՈՍ

ԴԱՐՁ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՍ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԸՆԴ ՁԵՌՆ ԱՌՆ
ՍՐԲՈՅ ՆԱՀԱՏԱԿԻ :

ՂԹ. **Լ**ճԴ եկայք եղբարք,
զօդուան վասն հասարակաց շի-
նութեանն փութասցուք. զի և 'ի
ձէնջ պատուհապք վերասցին, և
լիցի 'ի խռովութենէդ հասելոյ
վազվազակի խաղաղութիւն, և 'ի
գերեալ մոլորութեանցն դարձ
փրկութեան: Այլ ես զամենայն
պատգամս Աստուածութեանն
կարգեցի և եդի 'ի լսելիս ձեր
առ հասարակ. ոչ թաղուցի զօ-
դուան խկջանցն մինչև վասն
վախճանին. զամենայն պատմե-
ցաք ձեզ:

նախնայական , խոնարհութեամբն ,
հնազանդութեամբն հաւատաց . և
կրօնաւորել ձեզ պահովք , անկել
'ի տիրառ և առնուլ 'ի միտ . ամենի
զկամացն խորհուրդս , և արժանի
լինել լուսնման մկրտութեան
սրբութեանն . և արդոցք մատին
ժառանգութեան լուսոյն վիճա .
կին հատանել , և պարծանաց խա-
չին՝ որ կորուսելոցն յիմարու-
թիւն է , և ձեզ որ դաւայքդ՝ ի
մատուցութիւն և զօրութիւն և
փրկութիւն Աստուծոյ է :

Որ 'ի յորդէգրութիւն արժա-
նի արասցէ Աստուածութեանն ,
ջնջել զմեղս ձեր , և ընդունել
զմեան պսակի սրբոցն որ առ ձեզ
են : Զի դուք լինէք փառաբանիչ
Աստուածութեանն , դասուցն
փառաբանչացն հազարգեալք 'ի
կցորդութի օրհնութեամբն հոգ-
ւոյն արդոյ . և արժանի լինէք
գութ զխորհուրդն Աստուածու-
թեանն առնուլ :

Զի լուսնեալ իցէք 'ի յազոոյ
սատանայի , և նա ձերոց սակցն

յարկացն՝ զոր սոցա շինիցէք աստ ,
 պատրաստեցեն ձեզ զյարկս լու-
 անդէնս յարքայութեանն երկնից .
 որում ակն ունիմք հասանել քա-
 րեխօսութեամբ սրբոց , 'ի նոյն
 ժողով միաբանութեան յար-
 քայութեանն Գրիստոսի : Զի
 նոքա են փառք և զօրութիւն և
 պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից .
 ամէն :

Ծ . Եւ զայս ասացեալ՝ արձա-
 կեաց զամբոխն . բայց Թագաւորն
 և մեծամեծքն ոչ երբեք մեկնէին
 'ի նմանէ , զի հարուածեալք , և
 զջայգ և զցերեկ օթեմանք առ
 նմա լինէին 'ի մէջ աղւտոյն . առ
 գուրս հնձանին էին օթեմանք
 նոցա . զքեցեալքուրձ , և նստեալ
 'ի վերայ մոխրոյ , և պահեալ լի-
 նէին պահս աւուրտ վաթսուս և
 վեց :

Եւ այսպէս երանելին Գրի-
 գորիոս անհանգիստ անդադար
 զջայգ և զցերեկ ոչ դադարէր
 երբեք աւուրս վաթսուս և հինգ ,
 խօսել խրատել և ուսուցանել և

վարութիւն իւրովն. հանգերձ վա-
կայութեամբն, զմի մի ոք 'ի նո-
ցանէ տառնձինն յականէ ծա-
նուցանէր. և նոցին յԱստուծոյ
ասացելովքն՝ կորզեալս յարմա,
բեալս ընծայեցուցանէր զամենայն
ասացեալ զպատգամն հոգւոյն
սրբոյ, և 'ի նմին զմեկնութիւն
նորուն հանգերձել գրեաց նո-
րին զօրութեամբն:

Իսկ նոքա ժողովեալ կու-
տեալ անթիւ մարդկանն, զմի
միամբք գնութեալ խնճոյս կա-
ցուցանէին՝ ունկնդրութեան վար-
դապետութեանն մատուցանել
զլսելիս. բազմութիւնք անհունք
անչափութեամբք անհնարին շա-
տութեամբք ժողովեալ 'ի հռչա-
կէն, անսանել և լսել զանալայման
սքանչելիս Աստուածութեանն:

Ժողովեալք յիւրաքանչիւր գա-
ւառաց արք և կանայք և մանկը-
տի, ահաբեկեալք յահէն զօրու-
թեանց Արարչութեանն, լինէին
հնազանդեալք, և ունէին իհա-
ւատս. ճեպէին առ ցուցական

մարմինքն, և ընդ անգամ ոսկե,
 րացն բուսեալ էր խողանստե
 իբրև մեծամեծ վարազաց վայ-
 րենեաց . և եղևգունք ծայրից
 մատանցն ոտիցն և ձեռացն՝ կըճ-
 ղակեալք էին իբրև զգետնաբիր
 տրմատակեր կնճթացն : Նաև
 պատկեր երեսացն գիմացն շք-
 ջեալ էր 'ի պատկեր և 'ի կնճիթ
 գոճանացն յեղեգան բնակելոցն՝
 իբրև յիւրոյ 'ի գաղանամիտ բա-
 րուցն ընուծենէ և վարուց, 'ի
 թագաւորութեանն շքոյ սաստ-
 կութենէ անկեալ, շքեալ 'ի տե-
 սիլ նմանեալ անասուն գաղա-
 նացն . և շքէր 'ի մէջ գաղանացն
 'ի ներքոյ եղեգանն՝ կորուսեալ
 'ի միջոյ մարդկանէ :

Իբրև եկն եհառ ելեալ 'ի
 քանդէ վիրապին խոստովանողն
 Քրիստոսի Գրիգորիոս, հասանէր
 'ի տեղի վկայեցելոցն՝ իբրև 'ի
 տեսչութենէն Աստուծոյ, 'ի մի
 վայր ամենեքեան ժողովէին . այ-
 սամտեալք ամենեքին, 'ի տեղին
 հասեալք յայտնեցան : Եւ թա-

գաւորն խողացեալ մեծածայն
ճշեւ, գնշեւ, հնշեւ, բոխոհելով
փրփրացեալ, գիգեալ զինճթա-
կերպ երեսօքն, լեալ 'ի նմանու-
թիւն չորքոտանւոյ, ընթացեալ
յեղեգանքնակերամ գաղանացն
'ի միջոյ՝ հասանէր յայն տեղին :

Իսկ երանելին Գրիգորիոս յա-
ղօթա կացեալ, խնդրէր յամենա-
պարգեւէն Աստուծոյ առ մի
նուագ՝ իջ զկերպարանացն հար-
ուածելոցն առողջութիւն, այլ
զմտացն ունկնդրութիւն վարդա-
պետութեանն զգառութիւն,
առնուլ 'ի միտ զասացեալն Աստ-
ուծոյ պատգամացն : Եւ լեալ
բժշկութիւն այսչափ միայն, քով
լսել, և 'ի միտ առնուլ, և համար-
ձակ խօսել : Եւ մինչև 'ի վաթսոս
և վեց օրն զաւուրս վարդապետու-
թեանն՝ 'ի նոյն կայր կերպարանա-
այլ ձորձապատեալ կայր պատա-
տեալ 'ի մէջ բազմամբոխ աշխար-
հաժողով հրապարակացն կուտե-
լոյ 'ի մարգկան միջի :

Իբրեւ սկսան թաւաղել ունկա-

Դուր անաջի նորա և խնդրել բժշ-
 քութիւն, քանզի թագաւորին
 զատեալ էր կերպարանն 'ի մարդ-
 ւային բնութենէ ձաղաժանակ
 տեսչեամբն, բայց միայն 'ի բանի-
 ճաց խօսարանացն և 'ի շտեղծոյն :
 Իսկ ճա յետ աղաչանացն տը-
 տեալ պատասխանի ասէ ցնոսա,
 Թէ և ես ընդ ձեզ իբրև զմի 'ի
 ձէնջ խնդրեցից զձեր օգուան, և
 զուք սրտի մտօք խնդրեցէք զձեր
 քօշկութիւնն, մարդասէր Աստ-
 ուածութիւնն ողորմեացի ձեզ :
 Բայց փութացարուք շինեցէք
 զվկայարանսն, զի հանգուացուք
 զվկայսս Աստուծոյ. զի և ողբա-
 զձեզ հանգուացեն 'ի տանջա-
 նաց պատուհասիցդ. և ապրեալք
 յահագին և 'ի դառն պատրաս-
 տեալ հանդերձեալ խոտաղեալ
 դատաստանացն, և արժանի ը-
 ջիք արքայութեանն Քրիստոսի :
 Իսկ նոցա խնդրեալ զի փութով
 հրամայեացէ, որպէս և կամեացի
 զինչ և կամիցի առնել : Իսկ նո-
 րա տեսիլ պատմեալ նոցա ասէ :

ՃԲ. ԱՐԴ Ե ԿԱՅՔ պատմեցուք
 ձեզ Էջմարդ զցուցական պիտոյն
 Արարչութեանն առ ձեզ, որ ինչ
 երեւեցաւ ահաւորութիւն տեւ-
 լեանն. Աստուածութեանն խո-
 նարհեալ առ սուրբ վկայս իւր,
 և սոցա զանհամեմատ բարձրու-
 թիւն՝ յանպատում վերացեալ
 յանդուգականութիւն արքայու-
 թեան երկնից:

Արդ զլինելոցն ընդ ձեզ զկե-
 ցուցարեւր տուչութիւն շնորհելոյ
 երեւեալ ինձ տեսիլ Աստուածա-
 կերպ պքան չեղի անպատում, զորոյ
 փոքր՝ ի չափէ առ ի զհանգամանս:

Արդ ի հասարակել ի գիշերիս
 յայսմիկ, զի խոնջեալ գուք ի քուն
 լեալ էիք ի ծանրութենէ աշխա-
 տութեան ի տքնութենէ անտի,
 և ես գեռ ի զարթման հարեալ
 էի, մտախորհ կայի վասն յան-
 կարծահաս գիպելոյ տէքնին պքան.
 չեղեացս ողորմութեան Աստուա-
 ծութեանն այց առնելոյ ձեզ,
 արկանելոյ զձեզ ի բովս խրատու-
 հանձարոյ գիտութեան Աստուա-

Ժապէտ վարդապետութեանն :
 Չմտաւ ամէի ե զսէր վկայիցն
 առ սիրեցեալ Արարչութիւնն ,
 ե զփոխարէն դարձուածսն անպա-
 տումնն պատրաստեալս նոցա ,
 թէ որպիսիք իցեն :

Յանկարծակի եղեալ ձայն
 սաստկութեան , բըմբւն որոտ-
 ման , տհաւոր թնդիւն , իբրեւ զձայն
 եռանդան կուտակելոյ ծովու
 ալեաց խռովութեան : Եւ բացաւ
 խորանաշէն յարկն հաստատու-
 թեան երկնից . ե իջեալ այր մի 'ի
 կերպարանս լուսոյ , կոչեաց զա-
 նուն իմ' ե ասէ , Գրիգորիոս . ե
 իմ' նայեցեալ տեսի զկերպարանս
 նորա , զարհուրեալ գողացեալ
 յերկիր կործանեցայ : Եւ ասէ
 ցիտ . նայեաց դու 'ի վեր , ե տես
 զսքանչելիս զոր ցուցանեմ' քեզ :

Եւ իմ' նայեցեալ տեսի բա-
 ցեալ զհաստատութիւն երկնից , ե
 զջուրսն որ 'ի վերայ նորա՝ ըստ
 հաստատութեանն պատասխելոյ ,
 զի ըստ նմանութեան ձորոց իբրեւ
 փխտարս լերանց՝ յայսկայս յայն-

կոյս բաժանեալ գիշերալ կային
անբաւութիւնք, անկշռութեան
տկան տեսանելոյ: Եւ լոյս հո-
տեալ վերուստ 'ի վայր մինչև յեր-
կիր հասանէր. և ընդ լուսոյն՝
զորք անշափք լուսեղէնք երկմե-
ւեանք 'ի տեօիլ մարդկան, և թից
իրեւ զհար:

Եւ ըստ նմանութեան մանրա-
մաղ փռւոյ հիւղէի, որ 'ի ժամա
նակս արեգակնակեզ գարնացնւոյ
ըստ պատուհանացն կամ լոյսան.
ցոյց երգոցն 'ի նշոյլն խաղաղե-
բաղմութեան մանրամաղ փռչն,
հոյնպէս և զորք ընդ լուսոյն լին
զառխապրեւտ ամենայն, և ա.
ռաջն ջիւղեալ յառաջանալ
լուսոյն, և զորք ընդ նմին:

Եւ մի ահաւոր տեօիլ մարդոյ
բարձր և ահեղ՝ որ զառաջն տանէ
և գէջն 'ի վերուստ մինչև 'ի խո-
նարհ առաջապահ յառաջեալ,
և 'ի ձեռինն խորում ուռն մի մեծ
ոսկի. և այն ամենայն զհետ խաղա-
ցեալ գայր: Ինքն սրացեալ խոյա-
ցեալ գայր՝ ըստ նմանութեան ա.

բազմութեւ արծուոյ . և եկն էջ
եհաս մինչև 'ի մօտ յատակս երկրիս
'ի շինամէջ քաղաքին , և բախեաց
զլծանձրութի լայնատարած գետ
նոյ . և մեծ և անչափ դրնդիւնքն
հնչեցին 'ի սանդարամետան անդն
դոց . և ամինայն երկիր յերեւե-
լիս յական տեսանելեաց բաւա-
կանի հարթ հաւասար դաշտաձև
յատակեցաւ :

Եւ տեսանեմ 'ի մէջ քաղաքին
մօտ յապարանս արքունի՝ խարըս-
խաձև ճախարակաձև խարխիս ոս-
կի , մեծութեամբ իբրև զմեծ մի
քուր , և 'ի վերայ նորա սիւն մի
հրեզէն բարձր մինչև յոյժ , և 'ի
վերայ նորա թակաղաղ մի ամ-
պեայ , և խաչն լուսոյ 'ի վերայ
նորա :

Եւ նայեցայ և տեսանեմ այլ
խարխիս երիս . մի 'ի տեղւոյն
ուր վկայեցաւ սուրբն Գայիանէ
երկուք ընկերօքն . և մի 'ի տեղւոյն
ուր վկայեցաւ սուրբն Հաիմալմէ
երեսուն և երեք ընկերօքն , և մի
'ի տեղւոյն հնձանին : Եւ այն խա-

րիակը կարմիրք 'ի գոյն արեան , և
սիւնը ամպեղէնք , և խոյակք հրե-
ղէնք . և 'ի վերայ սեանցն երկոյ
խաչք լուսեղէնք ըստ նմանութե-
տեառնանման խաչին . և այս
սեանց խաչք հաւասարք էին այնք
լուսեղէն սեանն թափաղաղի , զի
նա բարձր էր քան զնոսա : Եւ չը-
րեցուց սեանցն 'ի վերայ խաչիցն
կամարք զարմանատեւք 'ի միմեա-
նրս կապեցան . և 'ի վերայ այնորիկ
տեւի գմբեթաձև , խորանարդ ,
ամպեղէն , շինուած Աստուածա-
կերտ զարմանալի :

Եւ 'ի ներքոյ խորանին 'ի վերայ
կամարացն տեւի զսուրբ վկայ
զայսոսիկ զերեսուհ և զեօթն , իւ-
րե 'ի լուսաւոր կերպարանս ապի-
տակութեանն հանգերձանցք , զոր
ոչ բաւեմ պատմել :

Եւ 'ի կատար շինուածոյն տե-
սանէի աթոռ զարմանալի Աստ-
ուածակերտ զքանչելի հրեղէն ,
և զխաչն տէրունական 'ի վերայ
նորա . զորով փարեալ լոյսն հա-
մատարած , խառնեցաւ ընդ ճա-

ռաբայթա խաչին, և մածեալ 'ի նոյն միացաւ. և սին գործեաց լսանն շողացեալ, և ծագեաց 'ի մէջ ներքին սեանցն խարսխաց :

Եւ բղենաց աղբիւր յորդաբուղի, և հոսեցաւ ծաւալեցաւ ընդ գաշտս ամենայն, և ելից առ հասարակ, որչափ ական բաւեաց: Եւ եղև ծով լի և կապուտա կապոյն, և երկնագոյն երեւեցան գաշտը առ հասարակ: Եւ տեսի բազմութիւն հրեղէն սեղանոց անչափ բազմութեամբ. և սին մի առ սեղանն, և խաչ մի վերայ նորա. և իբրեւ զաստեղս բազմութեամբ այնպիսի երեւեալք և անչափ փայլեալք:

Եւ տեսի հօտս անթիւս այծեաց 'ի գոյն սեւութեան, որք անցեալք ընդ ջուրն, յօդիս դարձան. և զգոյնս իւրեանց 'ի կերպարանս սպիտակութեան չորջեղին. և լուսակիզն ասրն փայլէր առ հասարակ, մինչև ճառագայթք հասանէին 'ի նոցանէն:

Եւ մինչ գեռ նայէի ևս, յան-

կարծակի ծնան հօտքն և բազմա-
ցան և ծնունդքն լցին զվայրան . և
ծնեալ գառինքն ամենայն լուսա-
կիւն էին : Իսկ յանկարծ այլ ծը-
նունդք յաճախեցին բազմացան .
և կէսքն անկեալ էին յայնկոյս
ջրոյն . և գառինքն գայլք եղին
Թուխք , և յարձակեցան եղին 'ի
մէջ հօտքն , և սկսան կոտորել ,
և եղեն արեան ճաղագոխք :

Եւ մինչ քեր նալի . և անտի,
և բուսան Թեւք հօտքն , և եղեն
Թեւաւորք , և վերացան խառնե-
ցան 'ի զորս լուսեղէնս : Եւ յա-
րեաւ հեղեղ հրեղէն , և արկեալ
սարաւ զգայլն :

Եւ ես նայեցեալ զարմացեալ
կայի : Եւ այլն որ յառաջնուն
կարդաց զանուն իմ . և ցուցանեի
ինձ , ասեցիս թէ այր գառ զի՞ կա
զարմացեալ , և ոչ 'ի միտ առնոս
զմեծամեծս Աստուծոյ : Եւ ես
ասեմ , յիսկէս տէր :

Եւ ասեցիս . անտիչ ցուցա-
քեզ այս՝ զի 'ի միտ առցեա . զի բա-
ցեալ են աւագիկ երկինք . գիտե-

զի բացեալ են գրուէք մարդասիր-
լութեանն քրիստոսի առ իւր ա-
րարածս : Եւ ձայն բարբառոյ ո-
րոտմանն, գիտեալ զի իջանէ անձրև
սողորմութեանն և գթութեանն
Աստուծոյ :

Բացեալ են աւանիկ գրուէք
երկնից, բացան և ջուրքն որ 'ի
վերայ նորա, զի մի արդեւ լինի
այսմ աշխարհի մարդկան ելանել
'ի վեր . զի սուրբ վկայքս այս որ
աստ՝ վկայեցին և հիւսիսական
հոգմանցս ճանապարհ գործեցին .
զի ինքեանք ելին և այլոց շաւիղս
աւղղեցին :

Աւասիկ լոյս զի ելից զվայրս,
այս քարոզութիւն աւետարանին
է, որ և զկողմն հիւսւոյ ընու . և
զորք լուսեղէնք փափաքեցին իջա-
նել 'ի հոտ անոյշ ծաղկաձև վար-
դագոյն արեան վկայիցն . նա
այսուհետեւ խառնելոց են ընդ
մարդկան 'ի բնակութիւն բաղմու-
թիւնք հրեշտակաց :

Իսկ այրս ահաւոր և շքեղաւոր
որ զառաջն ունի լուսոյն, և զուռն

տակի 'ի ձեռքն իւրում, և բա-
խեաց զտանգարամեանն. այս Տեա-
ջութիւնն Արամածոյ է, որ հայի
յերկիր, և տայ գողալ. մերձի 'ի
շերինս, և ծխին : Այն ահ Ար-
ամածութեանն հարթեաց կոր-
ծանեաց ընկեաց զմեղութիւնս
յերկրէ : Այն զի հնչեաց երկիր,
զձայն ծառայութեանն հնազան-
գութեանն բարբառեցաւ :

Որոյ տեանն խարխախ օսկի է, և
նորուն սիւնն հրեղէն, և թակա-
ղաղ ամպեայ, և խաչն լուսեղէն
'ի վերայ նորա : Ոսկի խարխախն'
վէմն հաստատութեան անշար-
ժութեան է. և սիւնն հրեղէն՝ կա-
թողիկէ Եկեղեցի է, որ ժողովի
զամենայն ժողովս 'ի միադանու-
թիւն հաւատոց 'ի ներքոյ թեւոյն
իւրոց : Եւ թակաղաղն ամպեայ,
որ ընդունելոց է զարդարա յոր-
ժամ թռչին 'ի տեառնադայլոս,
տեանն ընդ առաջ վերանալ :

Իսկ խաչն լուսաւոր 'ի նմա է
ինչն մեծ քահանայապետութիւն
'ի մեջ ժողովարոցն, օրինակ Բրիա-

տոսի պատկերին մարմնանալոյն
քահանայութեանն օծութեան
Աստուածորդւոյն: Եւ տեղին այն
լիցի տաճար Աստուծոյ, և տուն
աղօթից խնդրուածոց ամենայն
հաւատացելոց, և աթոռ քահա-
նայութեանն:

Եւ խարխալքն երեք որ կար-
միրքն էին 'ի գոյն արեան, վասն
չարչարանաց եկելոցն եղութեանց
մահու համբերութեանն. զի ըզ-
մահն իւրեանց արարին խարխալ
ճշմարտութեան հաւատոց, հաս-
տատութիւն արեամբն իւրեանց:
Եւ սիւնք ամպեղէնք, զի ամպ
ունի զթեթեւութիւն արագու-
թեան յարութեանն յերկինս վե-
րանալոյ: Եւ Թափաղազն հրեղէն,
զի բնակութիւն նոցա լինելոց է
'ի հուր Աստուածութեանն լու-
սոյն:

Եւ խաչքն ունին զկերպարանա
վկայիցն, որ նմանեցին տեառն
չարչարանացն, և մեռան փոխա-
նակ նորա. զի Աստուծով կեցին
և ընդ Քրիստոսի խաչեցան, կեն-

գանի է Բրիտանոյ յոսկերս նոցա,
 յուսոնեւ Լամենեցուն զկենդանու,
 Թիւն նոցա . յայանի առնել զհոտ
 անուշաւթեան դիտուլթեան իւ-
 րոյ 'ի նոցանէ, հաչակել զառաքի
 նութիւնս . նոցա ընդ տիեզերս :
 Զի սպանին նոքա զմարմինս զերկ-
 րաւորս, և կտխեցին զտէրունս .
 Կան ի պաշտօնեղեն տեառն իւրեանց
 չարչարակից, նոյնպէս փառաց և
 զօրութեն ընկելոց են հաղորդք :

Այլ առաջին խաչն որ յուսու-
 քեզ, ունի զպարծանս քահանայ-
 ութեան պատուին, պանծացեալ
 'ի խաչն Բրիտանոյ : Իսկ երեք
 ևս, որ ունէին զտեղի վկայարաւ,
 նոցն հանգստի պարտն . զի 'ի
 տեղւոյ հեղման արեանն իւրեանց
 ջինեացին հանգիստք վկայարանք
 ոսկերաց իւրեանց :

Իսկ զի բարձր է սիւնն առա-
 ջին . զի մեծ և բարձր է պատիւ-
 կաթողիկէ Եկեղեցւոյ քան զա-
 մենայն արարցն : Իսկ կամարքն որ
 'ի տեանց անտի 'ի միմեանս կա-
 պէին, այսինքն է հաւատարութի

միաբանութեան կաթողիկէ Եկեղեցւոյ : Իսկ խորանն 'ի վերայ, ունի զօրինակ վերնոյ քաղաքին՝ զժողովարանն միաբանութեան արքայութեանն երկնից :

Եւ զի երեւէին քեզ վկայքն, գիտեալ զի մահ ժամանակեան է ասի, և կենդանութիւն նոցա յափտենական, փառաւորեալք 'ի փառս Աստուածորդւոյն. վասն այստիկ և զօրինակ խաչին նորա աստուորեալ յանձինս նոցա :

Եւ 'ի վերայ կատարոյ շինուալ Թոյն զոր տեսանես, նոյն ինքն Թոռ ամենազօր բնութեան Աստուածութեանն ինքնութեանն. զի նա ինքն գլուխ է Եկեղեցւոյ սրբոյ և տաճար ամենայն բարութեց. և 'ի նա ամենայն շինուածքն պատշաճի, և աճէ զաճումն Աստուծոյ. յոր ամենայն մարմին յօգիւք և խաղալեզք և անգամօք հաստատեալ և կազմեալ :

Եւ լոյս զի փարի՝ տապք՝ զխաչիւն, այսինքն հոգի Աստուածութեանն՝ որ զորդին փառաւոր

առնէ : Եւ զի խառնեցաւ ընդ
Ճառադայթս նորա , այսինքն զի
յորդւոյն առնու և պատմէ սիրե-
լեաց իւրոց : Եւ զի միացաւ 'ի նոյն ,
զի մի է բնութիւն Աստուծոյ :

Եւ զի ծագեաց լոյսն 'ի մէջ
սեանցն չորեցունց , և բոլեցոյց
աղբիւր յորդաբուղիս : զի կաթու-
ղիկէ Եկեղեցւոյն շնորհք հոգւոյն
'ի մէջ վկայելոցն և 'ի մէջ քահա-
նայութեանն բոլեցոյց է աղբիւր
մկրտութեան , լուանալ զաղտ
ոգւոյն մարմնովքն հանդերձ : Եւ
այն զի յորդեաց ելից ջգաղում
վայրա , զի լինելոց է փրկութիւն
մկրտութեամբ բազում ժողովո-
ղոց : Եւ զի երկնագոյն երեւե-
ցան գաշաք ամենայն , այսինքն է'
զի երկիրս իբրեւ զերկինս լինելոց
է , խառնուողք հրեշտակաց և
մարդկան :

Եւ հրեղէն սեղանոցն բազ-
մութիւնք՝ որ քերդ : երեւին ,
ճշմարտիւ խնդրելոց են սեղանի
Աստուծոյ , որ զքաւութիւն բաշ-
խեն ամենեցուն : Եւ հրեղէն յայն

սակս երեւեցաւ, զի պաշտօն հո-
գւոյն եղիցի փառք : Եւ ո՞րք մի
մի առ սեղանն, պաշտօն տղօթից
խոստովանութեանն : Եւ խաչք
'ի վերայ նոցա . այսինքն զի ա-
նուան Գրիստոսի փառաւոր լիցի
լնդ ամենայն տեղիս : Եւ զի բա-
զում էին իբրեւ զաստեղս, զի
պաշտօնն տղութեան իբրեւ զաս-
տեղս բազմասցին :

Եւ հօգք բազմութեան այ-
ծեացն սեւութեան, որք յիշանել
'ի ջուրան՝ յօգիս գարձեալ սպի-
տակութեան, աւագիկ աջն Աստ-
ուածութեան շնորհացն 'ի ձեռն
քահանայապետութեան հասա-
նելոց է . յորոյ ձեռն բղիսեցէ
ազբիւրն մկրտութեան, թողու-
թիւն քաւութեան բազում մե-
ղաւորաց : Եւ լուսակիզն ասր
նոցա փայլեալ պայծառացեալ
էր, այսինքն մկրտեալք լոյս
զգենլոց են, և արքայութեանն
խոստացելոյ արժանաւոր լինելոց :
Եւ զի ծնան հօտքն և բազմացան
և լինն զվարան, այսինքն է զա-

զում ժամանակս աննշույթանէ
քարոզութիւն , և ծնանին նոր
ծնունդ նորոգութեան , և բազ-
մացուցանէ մկրտութիւնն :

Եւ զի կէսքն անցեալ ելեալ
էին հազքն ընդ ջուրան՝ 'ի նոյն
կողմն ուստի անցեալ էին , այ-
սինքն է՝ 'ի յետին ժամանակն
անօրինելոց են՝ անկեալք 'ի ճշ-
մարտութենէն . ընկենլոց են յետ
զգորշմ՝ ուխտին սրբութեան , և
բազումք թողուն զուխտն սրբու-
թեանն :

Եւ 'ի գառանցն լինելոց են
գայլք՝ որ կտորեկոց են զաւր-
գաւինս , այսինքն որ գնուն 'ի ճշ-
մարտուէ անտի և յուխտէ քահա-
նայիցն լինելոց են գայլք . և հանեմ
ճաղճախիս արեան 'ի գառանցն ,
այսինքն ուխտին և քահանայու-
թեանն , և խռովութիւն . ժող-
վոգոցն : Իսկ որ համբերէ միտ-
մտութեամբ , 'ի գառանցն 'ի ժռ-
ղովոգոցն կամ 'ի քահանայիցն ,
թեւո առնուցուն և յարքայու-
թիւնն Բրիտտոսի վերանան : Իսկ

որ զմիտս գայլոցն կամ՝ զգործս
յափշտակութեան նոցա ունիցին,
'ի հուրն անել յմատնեացին :

Եւ ասէ ջեա պրն , պինտ կաց,
քով լեր, զգոյշ լեր, զի գործ 'ի
ձեռն եկեալ հասեալ է քեզ. զի
քեզ բարութիւն լինելոց է, զի և
գու ընդ ճշմարիտ մշակս վարձս
առցես զանապական պարդեւացն
Քրիստոսի :

Առգ զգոյշ լեր աւանդիդ՝ որ
'ի հաւատացաւ 'ի տեառնէ
ուսէ Քրիստոսէ. շինեցիք
ճար անուանն Աստուծոյ՝ որ
յաւ 'ի տեղւոջն, ուր սիւնն
լէն ուներ զոսիկ խարխսն,
կայարանս սրբոցն՝ 'ի տեղիսն
առ զինան ինքեանք 'ի կենդա-
նութիւն Աստուածութեան յու-
սոյն : զի բժշկեցին հարուա-
քեալքն, և քարոզութեանն յա-
ջգդուած յառաջագետ լիցի հա-
նապազորդութեամբ որ ըստ օրէ,
հասունեւ ամենեցուն 'ի չափ կա-
տարման հասակի հաւատոցն
Քրիստոսի : Եւ զայս ասացեալ,

շարժումն եղեալ՝ ընդ առաւել-
տանալն ծածկեցաւ անախին :

ՃԳ. Այդ ամենորանքն ամե-
նաստեղծն, ամենահաստիչն, ամե-
նէնիմաստն, ամենատէրն, ամե-
նակալն, ամենազիւտն, ամենա-
բժիշկն խրատեաց զձեզ. զի Առ-
աւելածութեանն իւրոյ զձեզ մեր-
ձաւորս արատցէ. վասն այնորիկ
ցուցեալ ձեզ մեօք զկենաց ճանա-
պարհս, և զփրկութեան հանգա-
մանս զթողութիւն միանգամայն
ածել հասուցանել 'ի վերայ.
վասն այնորիկ զտեսիլ հանգեր.
ձեւոցն երեւեցոյց ինձ՝ պատմիչ
ձեզ, առ ժամանակիս զիւր կամ,
որն առ ձեզ կատարելով :

Այդ և դուք զատցեալան հոգ,
մանացն փութացարուք. և որք
եկայք շինեսցուք զվկայարանս,
փոխել զվկայսն 'ի հանգիստ. և
սորա փոխեսցեն զձեզ 'ի նորոգու-
թիւն :

Եւ զայս տեսեալ՝ հրամայեաց
զի զնիւթ շինուածոյն վազվազով
պատրաստեսցեն : Եւ ամենայն

բաղմուծեանն մտրդկան լուեալ
զայն, իւրաքանչիւր ընթացան
պատրաստել զնիւթն. 'ի տեղին
հրամայեալս կուտէին, ոմն վէմ,
ոմն քոր, ոմն աղիւս, ոմն զմայր
փայտն, պատրաստէին խնդալից
փուծով և մեծաւ երկիւղիւ:

Եւ ինքն Գրիգորիոս զլար ճար-
տարութեան շինողացն 'ի ձեռն
առեալ, զերանելեացն վկայարանն
հանգստարանացն հիմունս յօրի-
նեալ. և մի մի իւրաքանչիւր ամե-
նայն բաղմուծեանն սատարու-
թիւն 'ի ձեռն առեալ, ըստ գե-
ղեցկագիր յարմարելոյ հիմնար-
կին 'ի կատարումն շինուածոյն
կանգնեցին:

Սմենայն որ ձեռն 'ի գործար-
կեալ և կանանւոյն անգամ սա-
տարեալ ըստ իւրեանց տկարու-
թեան կանացի ուժոյն: Եւ այս-
պէս հասարակ գործէին զգործն
հաւատովք և մեծաւ երկիւղիւ,
զի մի որ ամենեւին անմասն ե-
ղեալ 'ի փրկութենէ շնորհացն,
'ի բժշկութենէն զրկեսցի:

Եւ կանգնեալ երբն վկայա-
բանս, մի 'ի հիւսիսոյ յարեւելց
կողմանէ քաղաքին, ուր վկայեաց
սանականն հռիփսիմէ երեսուն և
երեք ընկերօք : Եւ զմիւսն շինե-
ցին 'ի հարաւակողմ կաւսէ անափ,
ուր վկայեաց 'Գայիանէ նորուն
անուցիչն երկու ընկերօքն : Եւ
զմիւսն ևս մօտ 'ի հնձանն 'ի մէջ
այգւոյն, ուր եին նոցա վանքն :

Շինեցին կաղակցին զտեպնս,
և զարգարեցին ոսկի և արծաթի
կանթեղամբք լուցելովք, և լաւ
տերօք վառելովք, և աշտանակօք
բորբոքելովք :

ՃԴ. Եւ հրամայեաց մէն
մի իւրաքանչիւր արկղագործ,
տախտակամած, մայրափայտեայ,
բեւեռապինդ, հառաահեղուս,
երկաթապամ, տապան գործել :
Եւ ամենայն ըստ տառերոց պա-
տուիրանին արարեալ, հանգեր
ձեալ կաղմեալ պատրաստեցին
ըստ եզեալ հրամանին տուելոյ.
Եւ ինն զարկեղան արարեալ սրբոցն
առ գուրս հնձանին, առաջի սրբ-

բոյն Գրիգորի :

Իսկ նա առեալ ինքն մի միայն
'ի ներքա մտանէր, և ոչ թողոյր
զայլ ոք ամենեւին 'ի ներքա մոտ-
նել . ասէ՝ ոչ է պարտ ձեզ հուա-
լինել և մերձենալ առ նոսա, որ
չնդ էք բռնկեալ, որ չնդ էք սր-
բեալ մըրտութեամբ :

Այլ ինքն միայն առանձնա-
ցեալ, զմի մի իւրաքանչիւր 'ի պ-
րոցն յիւրաքանչիւր արկեղ դնէր՝
իւրաքանչիւր հանդերձով կազմու-
թեամբ սինդէր, և կնքէր Քրիս-
տոսանդան կնքովն :

Իսկ թագաւորն և աղբայա-
զուկքն և ամենայն մեծամեծքն,
և նախարարքն, և ազապքն, և
զօրքն ամենայն իւրաքանչիւր բե-
րէին իւլս անուշրուս և խունկս
աղնիւս, և գոյնագոյն նարոսա
պատանաց, զմեռաքսառէջս և
զոսկեթելս կերպասուց :

Եւ կին թագաւորին, և օրի-
որդք թագաւորազուկք, և կանայք
պատուականացն, և մեծամե-
ծացն գասերք բերէին ծիրանիս

և զտակէհուռն գիպական և զերկնա.
գոյն սարխաանն իբրեւ զձիւն, 'ի հան
զերձանս արքոցն : Նոյնպէս և
զտակին, և զարծաթն, և զկտաւան
գիութով կուտէին առ գուրս հըն.
ձանին :

Արդ ելեալ տեսանէր սուրբն
Գրիգորիոս, զի շեղջ շեղջ կու.
տեալ էին առ գուրս հնձանին :
Իսկ նա ոչ առնոյր 'ի յանձն զնոցա
ինչ առ նոսա մատուցանելաւսն՝ ոչ
վազ իսկ ասացի եթէ ոչ է պատ.
շաճ՝ զձեր ինչ՝ մինչ չի էք արեալ
մկրտութեամբ՝ առ նոսա մատու.
ցանել . այլ յօժարութիւնդ ձեր
բարիոք է վասն ձերոյ փրկու.
թեան :

Այլ այս ամենայն յարքունա.
կան գանձուն պահեալ կայցէ,
մինչև ձեզ հովիւ և վարդապետ
'ի տուչութենէ բարերարութեան
Աստուծոյ՝ երեւեացին ձեզ Ե.
Աաշնորդք, քահանայապետք, տե.
սուչք, եպիսկոպոսք՝ երկցամբք,
եկեղեցակարգք լուսաւորուեցն
սիրոյն Աստուծոյ . և այդ ամե.

նայն երթիցէ 'ի սպասս փառաւոր-
քնկալ սեղանոյն 'ի ձեռն քահա-
նայապետին կացելոյ : Այլ այժմ
եկայք զսոսա յիւրաքանչիւր հան-
գիստն մատուցուք :

ՃԵ. ԻՍԿ Թաղաւորն Տրդատ
գեռ ևս յայնժամէր յամենայն
կերպարանս խողի, բայց 'ի մարդ-
կապէսն խօսելոյ . և կճղակք ձե-
ռացն և ոտիցն իրրև խողի, և
գէտք երեսացն կնճթացեալ, և
ժանիք մեծամեծք իրրև վարա-
զաց, և խողանստե Թաւացեալ
զամենայն մարմնովքն : Այլ կայր
պատեալ զերեսն գլխովն հան-
գերձ՝ արկեալ զիւրեաւ քուրձ, և
կայր երեւոյթ տեսլեամբ 'ի մեջ
ժողովոցոցն :

Արդ մատուցեալ ազաչէր
զսուրբն Գրիգորիոս, զի գոնէ ձե-
ռացն և ոտիցն հնար լինիցի բժըշ-
կութեան . զի 'ի գործ շինուա-
ծոց սրբոցն արժանի արասցէ,
գէթ սակաւիկ ինչ մասնաւորել
զնա :

Իսկ երանելն Գրիգորիոս .

570
ծումբ կրկնեալ ամենառեւան բա
րերարի մարդասիրին Աստուծոյ
երթեալ անկեալ էր զսուրբն
կալարկէղօքն երանելի մարմնոցն
Քրիստոսական վկայիցն՝ մատու
ցանել պաղատանս . համբարձեալ
զբազուկսն հանապազատաբաժ
յերկինս , ամենայն ժողովէրոյ
և Թագաւորին բժշկութիւն հա
ցեր :

Արա դարձաւ առ Թագաւոր
շնորհելովն Քրիստոսի զոտանն
բա և զձեռան բժշկեր . զի Թափ
ցան կճղակք ոտիցն և ձեռաց
զի առ մի նուագ հաղորդեալ լի
'ի գործս սրբոցն , իւրոց ձեռս
վաստակելով :

Իսկ նորա հարցեալ ՂԳրիկ
րիտս՝ թէ զինչ հրամայեացէ նմ
նա տայր զափարկէղացն սրբո
ղի հատեալ զտեղիսն իւրաց
չիւր 'ի բնակութեան՝ յորինե
'ի ներքս 'ի մարտիրոսական
յարկին հանդատեանն :

Իսկ նորա աղաչեալ զՂԳր
րիտս՝ զի հրամայեացէ , մի՛

կնոջ իւրոյ Աշխենայ տիկնոջ, և
մի՛ վասն քեան իւրոյ հարազատի՝
որում անուն էր խոսրովիգուխտ,
զի իշխեացեն և նորա հաւասարել
գործոյն : Եւ նորա տուեալ հրա-
ման, և նոցա երթեալ ընդ նմա
օգնել գործոյն, և առեալ զչափ
տապանացն՝ փոսել փորել զտե-
ղին, հանգիստ սրբոցն՝ ի ներքս ի
տաճարն հանգստարանացն :

ՃԶ. ԱՄԴ առեալ Թագաւո-
րին փայտատ և բահ, հատանէր
դիրս հանգստոցացն սրբոցն իւրա-
քանչիւր ըստ չափարան արկե-
ղացն : Այնպէս և ինքեանք երկու
քին Աշխեն տիկին և քոյր Թա-
գաւորին խոսրովիգուխտ, ըստ
բոլոր բրոզին ի հանդերձս իւր-
եանց ընկալեալ զհոգն արտաքս
պեղէին :

Եւ այսպէս կարգի կարգի յա-
ռաջակողմն պատրաստեցին զդիրս
սրբոյն Հռիփսիմեայ. և զկնի նո-
րա զերեսուն և զերկուցն ի տեղ-
ւոջն յայնմիկ, ուր հեղան արիւնք
վկայականք երանութեան նոցա ,

'ի տեղի հանգտեան պատրաստե-
լոյ սուրբ և փառաւոր սեղանոյն
Քրիստոսի:

Սոյնպէս 'ի վկայարանին՝ որ 'ի
հարաւակոյս քաղաքին էր՝ պատ-
րաստեաց, և զայն տեղին փոսէր
սրբոյն Գայիանեայ և երկուց ըն-
կերացն, ինքն Թագաւորն քերթն
Խոսրոփեղխոով հանգերձ և Աշ-
խէն տիկնաւ. զգիրս սրբոցն իւրա-
քանցիւր բնակութեան յորինէին
իւրեանց ձեռօքն:

Եւ եկն Թագաւորն՝ խնդրեաց
հրաժեշտ 'ի սրբոյն Գրիգորի
եօթնօրեայ ճանապարհ կալեալ 'ի
վեր 'ի բարձր լեառն Մասիա. և
անտի 'ի գլխոյ լեռնէն առեալ
վէմն արաստոյս, անասչա, ան-
կոփս, յազթս, Ծանուհս, եր-
կայնս, և սոռւարս, մեծամեծս,
որ զմի մի ոչ լինէր հնար՝ թէ և
գիպելոյ բազմութեանց 'ի մարդ-
կանէ՝ զայն շարժել:

Արդ առեալ սկայաղօրն հայ-
կաբար զութ արձանան՝ 'ի վերայ
իւրաց թիկանցն զայն գնէր,

ստանձնեալ բերեալ 'ի վկայա-
րան տաճարացն : Մէն չորս ար-
ձանս սեռան կանգնէր՝ իբրեւ փո-
խարէն անմիտ մարտին , զոր ընդ
սրբոյն պատերազմեալ յիւրում
սենեկին . որ ամենապահ շնոր-
հացն յաղթեալ՝ զայնչափ զար-
մանութիւն գործեաց : Եւ սա
պատկ յաղթութեանց՝ զիւրոյ ձե-
ռագործութեան զվաստական մա-
տուցանէր : Արարեալ շինեալ
կազմեալ զսուրբ վկայարանսն ե-
րեսին , հանգերձեցին զարդարե-
ցին և զրինգ յարգարեցին . և ա-
պա առեալ զիւրաքանչիւր յիւ-
րաքանչիւր տեղի վկայութեանն
մատուցանէին :

Զսուրբն Գայիանէ 'ի կողմ հա-
րաւոյ իւրոյ մարտիրոսութեանն ,
երկու ընկերօքն դնէր 'ի վկայա-
րան տաճարին : Սոյնպէս և զե-
րանեղին Հռիփսիմէ երեսուն և
երկու ընկերօքն 'ի կողմն արեւե-
լեաց 'ի կողմ տաճարին մատուցա-
նէին : Եւ զմիաւորն որ 'ի հնձա-
նին սպանին , սորա տաճար 'ի

կողմանէ քաղաքին 'ի հիւսար
կողմանէ . և զամենայն սուրբան'ի
միասին գումարեալս զնաչական
վկայան Գրիառոսի, յիւրաքանչիւր
հանգիստս մարտիրոսական բնա-
կութեան շինուածոյ փոխեցին .
ըստ երեւելոյ հրամանի տեսլեանն
յառաջագոյն Գրիգորի, այսպէս
և կատարեցաւ :

Եւ ներքստգոյն խորանացի
կենդանագիր գերեզմանացն, 'ի
տեղիս տեղանոցն յերեսին վկայա-
րանս մէն մի կանգնեաց զսուր-
նչան տէրունեան խաչին . 'ի
միայն ասէ առաջի աշգր ամենս.
կեցոյց Նշանիդ երկիր պագանի-
ցէք տեառն Արտուծոյ արարչի
մերոյ :

Ահա սիւնք համառատուն կանգ-
նեցան ձերուած խարխուլ շի-
նուածոյն. այս այն սիւնք են ասե-
որ ունին զբեռն ծանրութեա՜ծ
ձերոյ շինուածոյն փրկութեան .
ահա երեք սիւնք, և չորսորդ
սիւնն կենդանութեանն՝ որ զձեզ
առ Աստուած վերացուցանէ : Ե-

յաւնկնդրութիւն Աստուծոյ վար
դասութեանն փութային :

ՃԷ . ԱՐԴ իբրեւ ժաղովեալք
միահամուռ 'ի պաշտօնարան
տեղւոյն յարկի տան Աստուծոյ
կային , խօսեւ սկսաւ երանելի
Գրիգորիոս և ասէ . գիբ ծուր
ամենեքեան , զի արասցէ տեղ
բժշկութիւն հարուածոցդ : Եւ
եզեալ ծուր ամենեցուն աւ
Աստուած , և երանելւոյն Գրիգ
որի մեծաւ ազօթիւք և պաղատա
նօք , խնդրեալ ուժգին ճգնու
թեամբ և արտասուօք վասն թա
գաւորին բժշկութեան :

Եւ թագաւորն մինչ կայր 'ի
տեսիլ կերպարանաց խոզի ընդ
ժողովրդեանն , յանկարծակի հա
րեալ զշողման , և զխորին խոփ
արտաքոյ մարմնոյն 'ի բաց ընկէ
նոյր , ժանդատեսիլ ժանեօքն և
կնճթագէմ երեսօքն հանգերձ
խողանացեալ մաղովն թաւաւ
թեամբ զխորխացեալ կաշին 'ի
բաց ընկենոյր : Եւ գէմք երե
սացն գարձան յիւր կերպարանն .

578
տեսիլ հայեցելոցն : Քանզի եր-
կիրն՝ որ և համբաւոյն անդամ
օտար էր կողմանցն այնոցիկ .
յորում ամենայն Աստուածա-
գործ սքանչելութիւնքն գործե-
ցան, առ ժամայն վաղվադաշ-
կրացն եղելոցն խելամուռն և
նէկն . ոչ միայն առ ժամանակա-
պաշտելոցն, այլ և յառաջակա-
յաւիտեանցն յապա եկելոցն
սկզբանն և կատարածի, և ա-
նայն Աստուածատուր աւանդ
թեանն :

Եւ զչափ առեալ զերացն .
աստուծոյն, համարձակա-
ւ և առաւել բարձրագոյն գ-
կերտութիւն նորագիւտ վա-
պետութեանն խնդրէին
նեւ, թեքել և ստորաս-
քարողութեանն անդեա-
կանն յորինեալ : Որով և ին-
խակ 'ի կողմանց կողմանց,
առաջ դաւառաց հայա-
խարհին՝ յորդեալք և դ-
հասանէին 'ի բացեալ
շնորհացն գիտութեանն

Ատուածոյ :

Իսկ անդէն վաղվազակի Թա.
գաւորն ինքնիշխան հրամանաւն,
և ամենեցուն հաւանութեամբ,
գործ 'ի ձեռն տայր երանելոյն
Գրիգորի. զի յառաջագոյն ըղ-
հայրենական հնամեացն նախ.
նւոյն, և զիւր կարծեալ աստ.
ուածսն՝ չստուածսանուանեալ
անյիշատակս առնել, ջնջել 'ի մի.
ջոյ :

Ապա ինքն իսկ Թագաւորն,
խաղայր ամենայն զօրօքն հանդերձ
'ի վաղարշապատ քաղաքէ՝ եր.
թեալ յԱրտաշատ քաղաք, աւե.
րել անդ զբաղինսն Անահտակա
դիցն. և որ յԵրազամոյն տեղն
անուանեալ կարգայր : Նախ զի.
պեալ 'ի ճանապարհի երազացոյն
երազընդհան պաշտաման տիգ.
դից 5 դպրի դիտութիւն քրք.
մացն՝ անուանեալ դիւան դրջ.
Որմզդի ուսման ճարտարութեան
մեհեան. նախ 'ի նա արկեալ
ձեռն՝ քակեալ այրեալ, աւե.
րեալ քանդեցին :

և Ծախն Ծառացեալ մինչև յամառ
հասանէր :

Եւ ամենայն գեւքն 'ի փա-
խուստ դարձեալ առաջի մարդ-
կանն երեւեցան զօձիս արկեալ
և զճակատ հարեալ, և զճիւղ բար-
ձեալ, մեծածայն գոչելով տսէին
Թէ վայ մեղ. զի յամենայն երկրի
փախստական արար զմեղ Յիսուս
որդին Մարեմու. դառերն Մարդ-
կան. և տառի ևս 'ի ձեռն մեռելոց
և 'ի ձեռն կապելոց՝ եհաս մեղ
փախստական լինել : Արդ 'ի յ
դիմեալ փախիցուք, զի փառքն
նորա լին զտիեզերս. այլ երթամք
մեք 'ի բնակիչս լերինն՝ Վաւկաս՝
'ի կողմանս հիւսւոյ. Թերեւ
հնար լիցի, և ապրեալք լիցուք,
զի առանց հանդատեան զօգս կո-
ծեալ, անջատ զմեղ 'ի բնակու-
թենէ մարդկան, կանաքեւ զցան-
կութիւն կամաց մերոց՝ նոքօք :

Եւ զայս ասացեալ առաջի ա-
մենեցուն, զի մարդիկն որ լուսն
առաւել ևս 'ի հաւատոս հաստա-
տեցան ամենեքին : Իսկ ուրա-

Թեանն . այլ լսի պարտգէր քա-
ղաքորմով զտեղեան , և կանգնէր
զնշան տերունական խաչին : Նոյն-
պէս յեւր և 'ի մուսա ճանապար-
հաց և 'ի փաղոցա և 'ի հրապարակս
և 'ի ճանապարհակիցա , պահ և
ստաւէն զերկրորդեալ ամենե-
ցուն զնոյն նշան կանգնէր :

Աւետարայնաւորսն զԱրշակու-
նեաց տոհմի որէրն , 'ի վարժս
վարդապետութեան պարտա-
ցուցեալ . որոյ առաջին Տրդատ
անուն՝ որ և Թագաւորն իսկ էր ,
ամենայն տամբ իւրով : Նոյնպէս
և զամենայն ոգի ջանայր յերթ-
րեւ հասուցանել 'ի գիտութիւն
ճշմարտութեան . և յորժամ այն
պէս լի առնէր ընդ ամենայն ըզ-
տուրք աւետարանն տեառն և
ամենեցուն զգուշացեալ զճանա-
պարհս կենաց վարելոյ , ապա
ամենեցուն զայն գնել 'ի մեփ-
ղի տեառն Աստուծոյ իւրեանց
միայն երկիրպագչեն , և նմա միայն
սպաս տարցին :

ԱՅԹ . ԵՒ ապա յայնմն ապա-

Թագաւորին՝ գերէր զամենեւին
 'ի հայրենեաց աւանդելոյն 'ի
 սատանայապաշտ գիւական 'ի
 սպասաւորութենէն՝ 'ի հնազան-
 դութիւն ծառայութեան Քրիս-
 տոսի մատուցանէր. և յորժամ
 'ի նոսա զբանն կենաց սերմա-
 նեալ, և զամենեւեան յԱստ-
 ուածապաշտութիւն կրթեալ: Որ
 և յայտնի իսկ բնակչաց գաւա-
 ռին՝ նշանք մեծամեծք երեւեալ,
 կերպակերպ նմանութեամբք գի-
 ւացն փախստական լինելով ան-
 կանեւ 'ի կողմանս խաղտեաց:

Եւ իբրեւ զնոսա ևս հաստատէր,
 ապա երթեալ հասանէր յամոյ
 տեղին յանուանեալ յԱնի, 'ի
 Թագաւորական կայեանսն հան-
 դատոյաց գերեզմանաց Թագաւո-
 րացն Հայոց. և անդ կործանեցին
 զբազինն ևս գիցն Արամազդայ
 հօրն անուանեալ գիցն ամենայնի:
 Եւ անդ կանգնեալ զտէրունական
 նշանն, և զաշանն ամբուն հան-
 գերձ 'ի ծառայութիւն եկեղեց-
 ւոյ նուիրելին:

հենացն աւարեալ ժողովեալ, 'ի նուէրս սուրբ սպասու եկեղեցեաց Աստուծոյ թողին տեղօքն հանդերձ:

Եւ այսպէս 'ի բազում տեղեաց բառնային զգայ(թագղեցուցիչ) անմոռնչս, ձուլեալսն, կփեալսն, քանդակեալսն, անախտանսն, անօգուտսն, վնասակարսն, արարեալսն անմոռ(թիւն) ցնորելոցն մարդկան, դարձեալ սրտի մօք 'ի հաւատս հաստատեալք:

Արքայն մեծասաստ իշխանու(թեամբն) տայր հրաման, սատանայակուր և դիւամուլ ազգացն կողմանցն այնոցիկ (թափել և զերծանել) յունայնավար հնաշէրջ սնոտիագործ պաշտամանցն, և հնազանդ լինել ամենահեշտ լծոյ ծառայութեանն ֆրիստոսի:

Եւ յորժամ զայս անդ ևս արարեալ հաւատարութեամբ ա(մենեցուն) առ հատարակ լցեալ զախտոյս քարոզութեանն, ոչ ինչ ապաստան լինէր յահ և 'ի սաստ(թագաւորին) հաւանեցուցանելոյ

զինքեկացոյն բարձր հաստոց
ստութեան շրջել 'ի զգաստութիւն
աստուածութեոյց խմատութեան.
և ծանօթոս աւետարանական աւե-
տեացն յարգարեալս ընդելս կա-
ցուցանէր:

Գայր հասանէր 'ի Մրհական
մեհեանն անուանեալ որդւոյն
Արամազդայ, 'ի գիւղն զոր Բա-
ղայառիճն կոչեն՝ ըստ Պարթե-
ւարէն լեզուին. և զայս 'ի հիմանց
բրեալ խլէին, և զգանձոս մթե-
րեալս աւար հարկանելին և ազքա-
տաց բաշխէին, և զտեղիսն նուի-
րէին եկեղեցոյ. և զքնակիչս աշ-
խարհին հաստատէր 'ի գիտութիւն
ճշմարտութեան: Եւ յայնմ հետէ
փոյթ 'ի վերայ ունէր զառնթե-
րակաց արքունիսն հանդերձ մե-
ծամեծ աւագանւոյն և ամենայն
ազատագունդ բանակաւն, առ-
տուածեղէն խմատութեամբն
վարդապետէր:

ՃԺԱ. ԻՍՊ Թագաւորն Տրդա-
տիոս հանդերձ միաբանութեամբ
կնաւ իւրով Աշխէն տիկնաւ, և

592

Իսկ Գրիգորն ոչ աւնէր յանձին
զոյս՝ առնուլ զմեծ պատիւ քա-
հանայապետութեանն • առէ՛ սչ
կարեմ հանգարտել զսան անշա-
փակալ բարձրութեանն զօրել • զի
անպատում է այս պատիւ Գրիգ-
որոսաւոր փառացն առաջնոր
գութեան՝ միջնորդել ընդ Աս-
տուած և ընդ մարդիկ • այլ զար-
ժանին խնդրեալ գոցեն :

Իսկ անդէն տեսիլ պատնշից
յԱստուծոյ երեւեալ Թագաւո-
րին, տեսանէր զհրեշտակ Աստու-
ծոյ՝ զի խօսէր ընդ նմա • Թէ պար-
էճեզ զԳրիգոր միջակեցուցանել
առանց յապաղելոյ ՚ի քահանայ-
ութիւն , զի լուսաւորեացէ զձեզ
միրաութեամբ :

Նոյնպէս և երեւեալ Գրիգորի
հրեշտակի Աստուծոյ • զի մի իշ-
խեացէ ինչ պնդել յամառել զսան
այնր , զի ՚ի Քրիստոսէ է այդ քեզ
հրամայեալ • Իսկ նա հաւանեալ
զաղվաղակի քարբառեալ ասէր ,
Թէ կամք Աստուծոյ կատարեօ-
ցին :

հին : Չորեքտասաներորդ իշխանն
Շահասն Զարաւանդ և հեր
գաւառի : Հնգեասաներորդ իշ-
խանն Մաղխաղութեան տանն :
Վեշտասաներորդ իշխանն Ար-
ծրունեաց :

Այս իշխանք են ընտիրք , կու-
տակալք , կողմնակալք , հազարա-
ւորք , բիւրաւորք , 'ի մէջ հայաս-
տան աշխարհի տանն թորգումայ .
զոր գումարեաց թագաւորն , և
առաքեաց զնոսա 'ի կողմանս Վա-
սպադովկացւոց 'ի քաղաքն Վեսա-
րացւոց , զոր ըստ հայերէն լեզու-
ին Մաժաք կոչեն . զի տարեալ
զԳրիգորն՝ քահանայապետ կա-
ցուսցեն իւրեանց աշխարհին , և
հանդերձեցան դէտ ունել ճանա-
պարհացն : Եւ հրամայեաց հրո-
վարտակ դրել օրինակ զայս :

ՊԱՏՃԻՆ ՀՐՈՎԱՐՏԱԳԻՆ

'ի ՎԱՂՆՋԵՆԻ հետէ կորու-
սեալք , տգիտութեամբ մեղացն
սպառեալք , մատախլապատք ,

Թագաւորիս մերոյ լինել խաղ, և
 ընդ վայրագատուն գաղանա արա-
 ծել: Այդ ողորմեալ մեզ բարե-
 խօտութեամբ ազօթեց վիպեցե-
 լոցս, 'ի ձեռն այդ վիպեցեղոյ-
 Գրիգորի զամենեւեան զմեզ բժշ-
 կեաց:

Քանզի և գաւ առաւել վիպ
 գտաւ՝ առաւել քան զառաւել,
 վասն այսորիկ յԱստուծոյ մեզ
 առեալ առաջնորդ: Չնախնա,
 կան կարգս սովորութեան ունայ-
 նութեան՝ կռապաշտութեանն
 հայրենեացն, զոր Աստուած 'ի
 ձեռն գորս խլեաց և երարձ 'ի
 միջոյ. և ուսոյց ամենեցոյն
 մեզ զիւր զվիպութիւնսն և զհրա-
 մանս, ըստ խրոց կամացն գնալ՝
 մինչև 'ի սալ մեզ հրամանս յայտ
 յանդիման, զգոյն ինքն զԳրիգոր
 մեզ համբ և անտուչ և վարդա-
 պեա ճշմարտապատում՝ կացու-
 ցանել:

Վասն այսորիկ և մեր ապաս-
 տան եղեալ յաշնականութիւն
 ընդունելութեան ազօթից մերոց

պէս և մեզ յԱստուծոյ հրամայե-
ցաւ: Եւ ազօթս արաջեք, զի
զմեզ արժանիս արտօցէ Աստուծոյ
խնայողութեան, առողջու-
թեամբ դնալ 'ի Ճանապարհս նո-
րա. և ձեր սէրն առ մեզ եկեալ
հանգիցէ ողջոյն:

Եւ պատճէն հրովարտելին զ-
րկնակ զայս գրեցաւ:

ՃԺԳ. Եւ կազմեցան, պատուո-
տեցան, առին ընդ իւրեանս պա-
տարագոյն ոսկի և արծաթ, ձիս և լու-
րիս, և հանդերձս գունակ գունակ
զարդս 'ի սպաս պատուական տե-
ղեացն որոց տանցն Աստուծոյ
ուր առաքեալքն էին. և ամենայն
եկեղեցեացն առնէին պատարա-
տութիւն պատարագացն, ընդ ո-
ր էին անցանելոց:

Եւ հանէին զԳրիգոր յոսկիս
պատ կառան արքունականս՝ սպի-
տակաձիւղ ջորւոցն. և ամենայն
իշխանքն գումարեալք ընդ նո-
կառօք և երիվարօք, զօրօք, նշա-
նափօք, իւրաքանչիւր գնդօք:

Խաղալին յԱյսպարստ գաւա.

գութեամբ: Եւ ամենեքեան տա-
նէին տն խնդութեան, և զառաքն
Գրիգոր պատուեալ ըստ արժա-
նի առաքինութեանցն Ճգնու-
թեանցն վկայութն մարտին, կան-
թեղք և սաղմսիւք, և երգովք
հոգեորոք փառաւորէին:

Եւ իշխանաց քաղաքն զա-
ցեալ բազում մեծարանս եկեղե-
ցեացն, և ընկալեալ հոգաբարձու-
թեամբ ըստ Քրիստոսի անուռ
նկելոց կարգի. և այսպէս մեծա-
պատիւ յամենեցունց մեծարեց
ըստ արժանաւորութեանն եր-
նութեան վկայական անուր
տառնալոյ:

Եւ եղեալ ժողով բազում եպի-
կոստոսաց 'ի քաղաքն Նեաբոյ-
ւոց՝ զի ձեռնագրեացեն զառաքն
Գրիգորիոս, և աւանդել 'ի ն
զպատիւ խոնարհութեան քա-
հանայութեանն Քրիստոսի, և
զգարձրութիւն եպիսկոպոսա-
թեան փառաւորութեան Սե-
տուծոյ՝ զպատիւ մեծ, պրով-
պետարանաւն եգին 'ի վերջ

կոպոսն Գրիգորիոս՝ զի օրհնեացին
 'ի նմանէ. և ասէին ընդ միմեանս,
 եկայք անսցուք զսուրբ Եսիսկո-
 պոսն Գրիգորիոս. այս այն այր
 է ասէին, որ վասն Քրիստոսի համ-
 բերեալ չարչարեալ վկայ հաւա-
 տարիմ գտեալ զխոստովանողա-
 կան անուն ժառանգեաց:

Եւ յետ այսորիկ առնոյր ընդ
 իւր զբազմութիւն առնոյր ընդ
 նախարարակոյտ զօրուն հանդէպ,
 հրաժարեալ այնուհետեւ շնորհա-
 գիւտ պարգևելոցն, և ամենայն
 իւրայովքն յանձն եղեալ շնոր-
 հացն Աստուծոյ՝ ճանապարհոր-
 դեալ, և այսպէս բազում օթե-
 վանօք անցեալ առողջութեամբ,
 յաջողութեամբ, և հոգեւելից օւ-
 բախութեամբ, եկեալ հասանէին
 'ի Հայաստան աշխարհ:
 ՃԺԴ. Եւ իբրեւ եկն Եհաս 'ի
 սահմանս Հայոց, լուաւ Գրիգոր
 րիոս՝ թէ վահե վահե ան մեհեանն
 մնացեալ է յերկրին Տաքոնոյ մե-
 հեանն մեծագանձ, լի ոսկով և
 արծաթով, և բազում նուէրք մե-

մանց Յուճաց, բարձեալ բերէր
ընդ իւր նշխարս ինչ յոսկերացն
մեծի մարգարէին երանեալ մկրտ-
չին Յովհաննու, և զսուրբ վկայն
Քրիստոսի զԱթանագինէսն:

Եւ իբրեւ եկին հասին յանգի,
ման մեհենացն մօտ 'ի գեան Եփ-
րատ, կամէր հանել զնոսա 'ի
բարձրաւանդակ տեղիս մեհե-
նիցն՝ կործանել զբազինսն, և յի-
նել վկայարանս նոցա:

Իբրեւ եկին մօտ 'ի տեղին 'ի
գեան Եփրատ իբրեւ ձիոյ արշաւա-
նօք երկուք, և գեռ ընդ փոքր ձո-
րակ մի անցանել կամէին ընդ ջուր
մի սակաւ, զտեղի առին սպիտակ
ջորիք կառացն՝ ուր կային դանձք
Աստուածային նշխարք նոցա, ոչ
կարացին հանել ընդ ձորակն:

Եւ յայտնեալ առ Գրիգոր
հրեշտակ տեառն ասէ, հաճեցաւ
տէր բնակել սրբոցդ Աստուծոյ
'ի տեղւոյդ: Ուր և անգէն՝ բաշ-
մուլեան զօրացն, մէն սակաւ սա-
տարեալ շինեցին զվկայարանն, և
զսուրբսն 'ի հանգիստ փոխեցին:

այնչափ կորոյս, զի յետ այնորիկ
 ոչ ինչ յայնմ տեղւոջ նշմարէր
 դասներ, ոչ քարի և ոչ փայտի,
 ոչ ոսկի և ոչ արծաթ, ոչ բնա-
 երևէր թէ լեալ ինչ իցէ անդ: Եւ
 կոտորեցան մարդիկ պաշտաման
 քրմութեան որ ՚ի տեղւոջ անդ
 էին, և անհետ եղեն սակերք նո-
 ցա. զի որք տեսին, անթիւ մար-
 դիկ հաւատացին: Եւ ասէ Գրի-
 դորն, տեսէք զի որպէս ջնջեցան
 գայթաղութիւնքն ձեր, զի չէին
 ինչ. այլ ծառայեցէք յայամհետեւ
 Աստուծոյ՝ որ արար զերկինս և
 զերկիր:

Եւ յետ այսորիկ ելանէր նա ՚ի
 տեղի մեհենիցն, և ժողովեալ
 դարձուցանէր զմարդիկ աշխարհին
 յԱստուածապաշտութիւն: Եւ եդ
 անդ զհիմունս եկեղեցւոյն, և
 ուղղեաց սեղան փառաց Քրիս-
 տոսի. զի նախ անդ արար սկիզբն
 շինելոյ եկեղեցեաց, և ուղղել
 սեղան յանուն սուրբ Երրորդա-
 թեանն և կազմել աւագան մկր-
 տութեան:

մեծապարծ սլարժանօք զօրու,
 թեամբ խաչին, և եբարձ նշխարս
 անտի կէս մի՛ի սրբոցն. զի և յայլ
 տեղիս հաստատեացէ զխնամական
 նոցա: Եւ ընդ ամենայն տեղիս և
 ընդ ամենայն դաւառս շրջէր յա-
 ւանս, և յագարակս. շինէր եկե-
 ղեցիս, և առնէր միրտութիւն, և
 կացուցանէր քահանայս:
 ԾԺԶ. ԼՈՒՆԻ ապա և մեծ
 թաղաւորն Տրդատ, եթէ Գրիգոր
 եկեալ հասեալ է յերկիրն Հայոց
 առեալ զզօրս իւր, և զԱշխէն տե-
 կին, և զքոյրն իւր խոսրովիգութիւն
 և չու արարեալ յԱյրարատեան
 դաւառէ՛ի Վաղարշատա քա-
 ղաքէ ընդ առաջ Գրիգորի, գայր
 հասանէր՛ի քաղաքագետն Բա-
 դուան, որ անուանեալ կոչի՛ի
 սլարթեական լեզուէն Ռիցուան,
 և անդ ապասեալ մնայր նմա առ
 սօրեայ ժամանակս: Իսկ նա շրջէր
 զի լցէ զկողմանս կողմանս եկե-
 ղեցեօք և քահանայիւք և սրտ-
 տնէիւք, և ամենայն աստուա-
 ծաւորձ սպասաւորութեն կար.

զամենեման շնորհիւ ամերտարա-
նաւն Քրիստոսի, և բազում ցըն-
ծութեամբ և ուրախութեամբ
յաւանն դառնային: Եւ անդ մա-
տուցեալ Թագաւորին իշխանքն
եկեալք զբերեալ պատասխանին
ողջոյնարեր Թղթոյն, զի գրեալ
էր զպատճէնն՝ օրինակ զայս.

ՊԱՏՃԻՆ ԹՂԹՈՅՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ

Գանեալքդ և խրատեալքդ,
Հարուածեալքդ և ողորեալքդ,
տանջեալքդ և նուաճեալք, կո-
րուեալքդ և գտեալք, մոլո-
րեալքդ և դարձուցեալքդ, յակնա-
ռեալքդ և սիրեցեալքդ տեառն.
Տրդատէս Թագաւոր Հայոց մե-
ծաց, և Աշխէն տիկին, և օրիորդ
Խոսրովիդուխտ, և ամենայն բազ-
մամբութիւն ժողովրդոց՝ որ իցեն Հայոց
մեծաց: Ղևոնդէս արքեպիսկոպոս
մետրապօլիտ մեզաղի Կեսարու,
և ամենայն ուխտ եկեղեցւոյ սրբոյ
քահանայութեան, եպիսկոպո-
սաց, երիցանց և սարկաւազաց

Վասն զի ոչ կանխեալ գիտա-
ցեալ ձեր զարժանն, վասն այսո-
րիկ ամ զարժան գաւազանն 'ի
վերայ. իբրև 'ի քնոյ ընդոստու-
ցեալ ձեր, տեսէք զգգաստու-
թիւնն որ արժանն է: Եւ զի ոչ
խմացայք դուք զմարդկանն 'ի
մարդկապէսն, գիտու.թիւն արար
ձեզ 'ի չմարդկապէսն: Եւ զոր
յանգիտութեանն արհամարհե-
ցէք, հաստատեաց զձեզ յանշարժ
գիտութիւնն. զի վէմն իսկ որ 'ի
շինողացն անարգեալ, եղև նա
ձեզ գլուխ անկեան: Զի զոր բար-
կացուցէքն, արտասուօք հաշտե-
ցուսլիք:

Զի զոր կափուցեալ զաչա ձեր՝
համբերէիք խաւարի, ծաղեացե-
բաց և լուսաւորեաց զտեսանելիս
մերկեաց զձեզ զգեցեալ զխաւարն
հեթանոսութեան, և զճառա-
գայթարձակ զգեցոյց զպատմու-
ճանն: Իսկ զոր համարեալ անմը-
տութիւն՝ կորուսանել պանծա-
ցեալ, նոյն ինքն ձեզ խմաստու-
թիւն տուաւ, և նոյն ինքն ձեր

Թեանդ ձերոյդ նահանգիդ, առ
'ի մէնջ կայցէ անշարժ՝ յեկեղեց-
ւոջս Կեսարու. ուստի և հանդեր-
ձեցաւ ձեզ պատրաստութիւն չի-
նութեան ձեռնադրութիւն:

Որով անասական պարգեւք
ձեզ բաշխին վկայացեալ աջովդ՝
չնորհօք նորոգութեան միրտու-
թեան, և փրկական խաչին, և
կենդանարար մարմնոյն և քաւիչ
արեանն Քրիստոսի, և երանութեք
բազմոցելոց քահանայութեանց.
որով դուք արժանի լիջեք վերա-
նալ խառնել աղօթարուդիս մշարն,
շենաւորք 'ի զօրս Քրիստոսակե-
ցոյց գնդին: Ո'ղջ լերուք 'ի Քրիս-
տոս, և հանապազ վայելեալ լիջեք
'ի փրկութեան տեառն:

ՃԺԻ. Ե՛ւ ուրախ եղեն ընդ
միմեարութիւն թղթոյն, ևս՝ զի
եկեալ հասեալ էին ուղեգնացքն
լուսաւորութեամբ. և երեւեալ
Աստուածաշնորհ պարգեւօք՝ ա-
ռաւել զհոգեւոր անձուկն օրհե-
ցին. և եւս քան զեւս 'ի հաւատա-
սըն հաստատեցան մեծաւ ցըն

մարդարէին, թէ յորժամ հեծե-
ծեսցես՝ յայնժամ կեցցես :

Այսպէս բազում աշխատու-
թեամբ կատարեալ վասն համաշ-
խարհին բարեաց ինչ օձանս գտա-
նելոյ. որում և պարգեւէր իսկ
վիճակն յամենաշնորհն Աստու-
ծոյ, հայրական չափոց ծնանել
ծնունդ՝ նորոգ և սքանչելի պար-
գեւարաշխ աջոյն իւրով. զամե-
նայն 'ի ջրոյ և 'ի հոգւոյ՝ յար-
գանգէ մկրտութեամբն միւսամ-
բամ վերստին ծնանել, առնել
կատարել, սրբել, գրոշմել և
ժողովուրդ տեսուն :

Եւ եգ անդ հիմունս, և շինեաց
եկեղեցի. և զնշխարսն զոր ունէր
յոսկերաց սրբոցն, 'ի տէրութեան
տանն բնակեցուցանէր : Սոյնպէս
և ընդ ամենայն կողմանս դաւա-
ռացն դնէր հիմունս եկեղեցւոյ,
և ուղղէր սեղան, և կացուցանէր
քահանայոյ : Եւ ամենայն երկիրն
դարձեալ սրտիւք իւրեանց, կան-
խէին 'ի պաղատանս և յերկիւղ
Աստուծոյ :

խաբն օծութեան՝ զոր արկանէր
Գրիգորիոս 'ի վերայ մարգկանն,
չբշան տռեալ 'ի մէջ գետոյն
չարջ զմարգկան խաղայր,

Եւ ամենեքեան զարմացեալք
բարձրացուցանէին զօրհնութիւն
'ի փառս Աստուծոյ : Եւ ընդ
երեկո առարն նշանն աներեւոյթ
լինէր, և նոքա յաւանն գառնայ-
ին : Եւ որ մկրտեցանն յաւար
յոյնմիկ, աւերի քան զհնգետա-
սան բիւր մարդիկ յարքունակս
զօրացն :

Եւ անտի ելեալ մեծաւ ցնծո-
թեամբ, և սպիտակ հանգերձիւք,
սաղմոսիւք և օրհնութեամբք,
կանթեղօք վառելովք, և մոմեղի-
նօք լուցելովք, և ջահիւք լորտո-
քելովք, մեծաւ լըջմտութեամբ
և բազում զուարթութեամբ լու-
սաւորեալք, և հրեշտակացեալք,
և առեալ զանուն օրգէդրութեան
յԱստուծոյ, և մտեալ 'ի Ժառան-
գութիւն արդոյ աւետարանին, և
'ի վիճակ արդոյն խառնեալք,
ծաղիկեալք 'ի հոտ անոյշ 'ի Քրիս-

պաղոց տօնից հիւրընկալ դիցն
Վանաթի, զոր յառաջագոյն խոկ
'ի նմին տեղւոյ պաշտէին՝ յուրա-
խուծեան հաւասարդ աւուր։ Զի
ժողովեալ 'ի յիշատակմեծի երա-
նելոյն Յովհաննու, և սուրբ
վկային Աստուծոյ Աթանաղինի,
յայնմ աւուր խմբեացեն 'ի նմին
յաւանի։

Յորում և երանելոյն Գրիգորի
զվարդապետութիւնն իւր 'ի գործ-
արկեալ, և ժողովրդոցն առ ըն-
դունել քաղցրացուցանելով, և
ծովացուցեալ զվարդապետու-
թեանն խորութիւն, և լցուցեալ
զամենայնսն հոգեւոր բարութիւն,
հասանել նմա բովանդակ 'ի վերայ
ամենայն երկրին սահմանացն հա-
յոց մեծութեան աշխարհին, շի-
նելով եկեղեցիս յամենայն աշ-
խարհս, 'ի կողմանս, յաւանս,
'ի շէնս, 'ի գեօղս, յագարակս։

Սոյնպէս և թագաւորն յամե-
նայն իշխանութեան իւրում առ
հասարակ՝ գրեաց չորս չորս հոգս
յամենայն յագարակ տեղիս, իսկ

բարոյ զաշխարհականս, զոր առեալ արկանէր 'ի բովա վարդապետութեան, և հոգեւոր սիրով եռանդամբ զաղտ և զժանգն զարաւահոտ դիւացն և զանոտիադործ պաշտամանցն 'ի բաց քերէր: Եւ այնչափ անջատէր 'ի հայրենի բնակացն իւրեանց՝ մինչ ասել նոցա, թէ մոռացայ զժողովուրդ և զտուն հօր իմոյ:

'Ի տեղեաց տեղեաց սահմանացն հայոց՝ տայր հրաման թագաւորն Տրդատ իւրոյ իշխանութեանն՝ յաշխարհաց և 'ի դաւառաց բազմութիւն մանկուոյ ամէլ յարուեստ դպրութեան, և կարգել 'ի վերայ հաւատարիմ դպրապետս, առաւել զազգս սղծագործ քրմացն, զմանկունս նոցա 'ի նոյն ժողովել զումարել յարժանաւոր տեղիս դասս դասս և դարմանս օրձկաց կարգել:

Եւ զնոսա յերկուս բաժանեալ, զումանս յԱսորի դպրութիւն կարդեալ, և զումանս 'ի Հելլէնոր և անդէն յական թօթափել

յաշխարհս և 'ի դաւառս առհա-
սարակ, սոյն օրինակ դորժեաց
բազմացոյց զամենայն եկեղեցիս,
և կոցոյց քահանայս . և Քրիս-
տոսեան գրոշմովն զամենեւին
առհասարակ ընծայեցուցանէր
լինել ամենեցուն հոգւովն սր-
բով:

Եւ այսպէս ընդ ամենայն եր-
կիրն Հայոց՝ 'ի ծագաց մինչև 'ի
ծագս ձգէր տարածանէր զմշա-
կութիւն քարոզութեանն և աւե-
տարանութեանն . 'ի Մատաղաց-
ւոց քաղաքէն մինչև առ աշխար-
հան Խաղտեաց, մինչև առ Կա-
ղարջօք, մինչ խալառ 'ի սահ-
մանս Մասքթաց, մինչև 'ի դրունս
Ալանաց, մինչ 'ի սահմանս Կաս-
փից, 'ի Փայտակարան քաղաք
արքայութեանն Հայոց . և յԱլ-
դացւոց քաղաքէն մինչև առ Մծ-
բին քաղաքաւ, քերէր առ սահ-
մանօքն Ասորոց, առ նոր Շիրա-
կան և Մահքրտան երկրան, և առ
Կորդւօք մինչև յամուր երկիրն
Մարաց, մինչև առ տամբն Մահ-

Թեան փառաց մեծին Աստուծոյ
և ամենափրկչին Յիսուսի Քրիս-
տոսի նաւթձեաց . և զամենայն
միանգամայն յԱստուած պաշտու-
թեան պայման փոխեաց :

ՃԻԱ. ԵՒ դարձեալ բազումն
անհամար գունդս գունդս վանա-
կանաց 'ի շէնս և յանշէնս , դաշ-
տականս շինակեացս և լեառնա-
կեացս , անձաւամուտս և արդէ-
լականս հաստատէր : Եւ զոմանս
յորդուոց քրմացն առեալ զառա-
ջասուն ձերբասունս առնէր . փոյթ
ուսման 'ի վերայ ունէր , ընդ հո-
գեւոր խնամով և երկիւղիւ սնու-
ցանէլ : Որ յաշտիճան եպիսկո-
պոսութեանն էին արժանի կալոյ
առեալ ձեռնադրութիւն 'ի նմա-
նէ . որ առաջնոյն՝ Աղբիանոս ա-
նուն , որ ապա կողմանցն Եփրա-
տական գետոյն լինէր վերականգու-
երկրորդին՝ Եւտաղիոս , որ 'ի կող-
մանս վայրացն Բասենոյ կացեալ
լինէր հովիւ : Երրորդին՝ Բաստոս
Չորրորդն՝ Մովսէս : Հինգերորդն՝
Եւսեբիոս : Վեցերորդն՝ Յոհան

բութեան զանձինս տուեալ, մո-
նաւանդ հայեցեալ ևս 'ի միտի
բութիւն առաքելական բանին՝
եթէ յորժամ վասն Քրիստոսի
տկարանամ, յայնժամ զօրա-
ցեալ լինիմ. և եթէ՝ լաւ ևս լիցի
պարծել տկարութեամբ, զի բնա-
կեսցէ յիս զօրութիւնն Քրիստոսի:

Անդ էր ասպա չարբենալ գին-
ւով, այլ առաւելուլ հոգւով, և
պատրաստել զսիրտս երգովք հո-
գեւորօք 'ի փառսն և 'ի գլու-
թիւն Աստուծոյ: Անդ կրթու-
թիւն քաղցրուսոյց ընթերցու-
ծոց հոգեպատում գրոց: Անդ
քաջալերութիւն յորգորական
լուսաւոր վարդապետութեան,
առ 'ի յառաջագէմ ընտրութիւն
պսակահամբար Քրիստոսագիր կի-
տին: Անդ եռալ հոգւով Աստու-
ծապաշտ ծառայութեամբ: Անդ
աղօթք աղերսալիք և սրգատանք
փարեւիք և խնդրուածք հաշտե-
ցուցիչք, վասն ամենեցուն կե-
նաց առ մարդասէրն Աստուծո:

Եւ նովին հոգեւորաւ արուես:

'ի սիրտս սերմանեալ ծաւալե-
ցուցանէր . և զայս արարեալ զա-
մենայն ժամանակս իւր՝ վասն ան-
ձին և վասն աշխարհի :

Քանզի սովոր իսկ են ճշմարիտ
վարդապետք , զանձանց տուաբի-
նութիւն կանոն աշակերտելոյն
դնեն . մանաւանդ յուշ առնե-
լով զտէրունականն զմիոյն զմիայ-
նոյն զիմաստանոյն Աստուծոյ . քան-
զի ասէ իսկ՝ սկսաւ Յիսուս սուսնել
և ուսուցանել : Որով բազում
անգամ աւելալ զաշակերտսն ու-
րոյն , և աննիազական անձամբ
օրինակ կատարելոյն լինէր . յոր-
ժամ 'ի Թաբօրական լերինն զա-
ւետեացն զերանութիւն տայր .
և կամ 'ի նմին լերինն զկանոնա-
կան աղօթսն առնէր , մինչ դեռ
աշակերտքն 'ի Տիբերական ծո-
վուն նստէին :

Եւ դարձեալ՝ յաւուրս բազար-
ջակերացն յօրինական տօնին զգի-
շերոյն աղօթս երկցս անգամ 'ի
ձիթատանեաց լերինն առան-
ձինն մատուցանէր : Ուստի յայտ

միածնին կամ հոգւոյն սրբոյ բա-
րեխօսելն՝ գիտելի է . քանզի միա-
պատիւ աստուածականն , և ոչ
բազմաբար :

Իսկ երանելի առաքելոցն ըն-
կալեալ 'ի վարդապետութենէ
Ճմարտութեանն , նախ կարօտա-
կան անձանցն օգուտ , և ապա օրի-
նակ աշակերտեցելոցն , բարձեալ
տանէին . երբեմն առանձինն , և
երբեմն ժողովովք գումարելովքն
դիւան Բրիտտոսի բարձրացու-
ցանէին :

Քանզի առաւել ևս օգտակար
յամենայն աշխարհական զբօսա-
նաց առանձին սահման , և միայն
աստուածապաշտութեան պարա-
պել : Զոր և մարդարեքն յառա-
ջագոյն գործէին , որք 'ի լերինս
յանապատս , յայրս և 'ի քարա-
ծերսս վիմաց զաստուածեղէն
կրօնիցն ծառայութիւն հարկա-
նէին : Նոյնպէս և ամենայն հարքն
որ առաջնորդեցան յառաքելա-
կան կանոնացն , և յինքեանց ան-
ձանցն բերին օրինակս վերջնոցս :

երթեալ ընտրէր անձին իւրում կայս հանդստեան յանապատ տեղիս և անդ ընակէր, և յանապատիցն լուսաւորէր զամենեւեան:

Եւ բազմացոյց կացոյց տեսուչս Եպիսկոպոսս յամենայն գաւառս հայոց իշխանութեանն իւրոյ. և որ եպիսկոպոսացն յաշտի՝ ճան ձեռնադրեցան 'ի նմանէ, աւելի քան զչորեք հարիւր եպիսկոպոսս, որք կային տեսուչս տեղեաց տեղեաց: Իսկ զկարգս երկցանց և կամսարկաւադաց կամ անադանոսաց, և որ այլ ևս 'ի պաշտօն տեսուն կացին, անթիւք էին 'ի բազմութենէ:

Իսկ Թագաւորն Տրդատ՝ զայս ուխտդնէր ընդ ամենայն մարդոյ՝ որ միանգամ ընդ նորս տէրութեամբն էին ընդ մեծի և լիփոքու, զի ամենեցունց հաստատութիւնայն կայցէ առ նոսա, զի անխորշ և անխէթ Աստուծոյ հրամանացն հնազանդեացեն առանց երկմտութեան, և արարչութեանցն հա-

մանկութեան ուրիշ էր ամուսնացեալ, և երկու որդիս ստացեալ. ուրոյ ամուսնոյն անուան ճանաչի վրայ թանկեա, որ յաշխարհակեաց կեանս էր. որ ապա և նա յաշխարհան ապաւանսն եկաց յերկրութեան:

Եւ երկրորդին՝ Ռաւաակէս, որ ՚ի մանկութենէ ըստ Աստուծացործ Ծառայութեանեալ էր. որ ՚ի մեծակեաց լեառնակեաց կրօնս մտեալ էր, և բազում ազգի ազգի վշտակեցութիւն ըստ աւետարանին կրեալ ամենայն կրթութեամբ, և ամենայն իրաց հոգեւորաց զանաւորութեալ. մեծաւորութեան լեառնակեցութեան, քաղցի և Ծարաւոյ, և բանջարաճաշակ կենաց, և արդեւանաց անլուսից, խորաշնազգեստ և գեանատարած անկողնաց. և բազում անգամ զհեռապան հանգիստն գլխերաց զհարկքնոյ յոտնաւոր սքնութեան ՚ի թարթափ ական վճարելով. և զայս արարեալ ոչ սակաւ Ժամանակ: Գտեալ և զամենա յինքն յարեցուցեալ, և աշակեջտեալ

վարժեալ Աստուծակեաց հրա-
մանօքն, և ցանկալի եղեալ օրի-
նապահն կալեօք, և բարեաց օրի-
նակ ամենայն աշխարհի:

Եւ անդէն 'ի նմին ուշ եդեալ
փութով ընթերցուածոց Աստ-
ուածեղէն գրոց, զի յունական
աշխարհական դպրութեանն երկ-
րաւոր իմաստութեանն՝ յառա-
ջագոյն առաւել էր տեղեակ փի-
լիսոփայական մտաց հանճարդի-
տութեան, զի ուսեալ էր զայն:

Արդ՝ ընկալեալ և զնորհա երկ-
նաւոր պարգեւացն, որով առ-
ժամայն լուսաւորեալ և թեւա-
կուռ թեւամուխ եղեալ Աստու-
ծատուր հրամանացն 'ի հանդա-
մանս, և ամենայն պատրաստաւ,
թեամբ զանձն յարդարեալ, և
ըստ աւետարանական չափոցն 'ի
ծառայութիւն Աստուծոյ մար-
դասիրին դարձեալ: Մերկացեալ
այնուհետեւ զհեթանոսակիր ցած-
կութիւնսն, առեալ զնշան պար-
ծանաց խաչին Քրիստոսի յանձն
իւր, և պաշտել զկնի ամենապե-

Իսկ մեծ Արքեպիսկոպոսն Գրիգորիոս՝ սուրբ որդւոյն իւրով Ոչստակիտաւն, և ամենայն երեւելի օգնականօքն զամենայն աշակերտելովքն շրջէր՝ և հաստատէր զնոսա կալ ՚ի պատուիրանին ճշմարտութեան:

ՃԻԵ. Ընդ ժամանակսն ընդ այնոսիկ Թագաւորեաց Կոստանդիանոս որդի Կոստանդեայ արքայի յերկրին Սպանիացւոց և Իտալիացւոցն, և հաւատաց նա յԱստուած արարիչ երկնի և երկրի, և ՚ի ծնունդ և ՚ի Բանն նորա յՈրդին միածին և ՚ի Հոգին սուրբ Աստուածութեան նորա:

Եւ կուտեաց առ ինքն դռմաբեաց զբազմութիւն զօրացառ ամին Ովկիանոս ահագին ծովուն, և ուխտէր զայս բան ընդ ամենեւին, զի առ հասարակ ամենայն զք ճշմարտութեանն հաւատաոցէ միով Աստուածաբարբառ պատգամօք մի աղգ կատարեալ փառաւորիչ միոյ Աստուծոյ լինել:

Եւ յ Աստուած իրախուսեալ՝

վերայ ամենեցուն. հաստատէր ըզ-
թագաւորութիւնն հաւատովք, և
յամենայն եկեղեցիսն հաստատէր
զհաւատս ճշմարտութեանն :

ԺԻԶ. 'Ի ՅԱՅՆՄ Ժամանակի
լու եղև այս յերկիրն Հայոց մե-
ծաց՝ 'ի դուռն թագաւորութեանն
Արշակունւոյ առ Տրդատ արքայ
Հայոց մեծաց. որ իբրև լուա-
ղայս, բազում փառաւորութիւն
ամենատեառնն մատուցանէր .
ինդութեամբ և մեծաւ ուրա-
խութեամբ գոհանայր զայնմանէ,
որ ընդ ամենայն երկիր զիւր զսուրբ
անունն փառաւոր առնէր :

Ապա իբրև լուաւ զայս ամենայն
մեծ արքայն Հայոց, խորհուրդ
առնոյր վասն ճանապարհացն այ-
նոցիկ. հանդերձեալ կազմէր, առ-
նոյր ընդ իւր զմեծ Արքեպիսկո-
պոսն Գրիգոր և զնորուն որդին
զՄիլոտակէս, և զեպիսկոպոսն
Աղբիանոս :

Եւ 'ի զննուորական կողմանէն՝
զտրեւին դահերեցան իւրոյ տա-
ճարին, որ Բդեաշիքն կոչին, զա-

ապական կողմանէն . և երկրորդ
սահմանակալն՝ յԱսորիստանեաց
կողմանէն . և երրորդն՝ յԱրևու
տական կողմանէն . չորրորդն՝ ի
Մապքթաց կողմանէն : Զմեծ իշ
խանն Անդեղ տան . և զԹագա
դիրն Ասպետն . և զՍպարապետն
մեծ . և զԻշխանն Մոկաց . և զԻշ
խանն Սիւնեաց . և զԻշխանն Ռըշ
տունեաց . և զԻշխանն Մաղխա
ղութեան տանն . և զՇահապն
Շահապիվանի . և զԻշխանն Սպառ
կապետութեանն :

Եւ այլ բազում մեծամեծօք ,
և եօթանասուն հազարաւ ընտիր
զօրուն հանդերձ՝ խաղայր գնայր
յԱյրարատ գաւառէ ի Վաղար
շապատ քաղաքէ՝ անցանել ի սահ
մանս Բունաց . զանց առնէր զբա
զում օթեվանօք մեծաւ ուրա
խութեամբ :

Եւ բազում սպառիւս սպարաա
տութեան հսկառակութեան ըստ
քաղաքաց քաղաքաց դիպելոց , և
իշխանաց իշխանաց սպառահելոց :

դասնէին մեծարանս ընդունելու
 թեան . ընդ ջամաք և ընդ ծով
 փաւթացեալ աճապարէին , մինչ
 երթային հասանէին յաշխարհն Ի
 տալիացւոց և յերկիրն Դաղմատա
 ցոց 'ի թագաւորական քաղաքն
 Հռովմայեցւոց : Զորմէ իսկոյն
 պատմեալ յարքունական պաղա
 տանն :

Զոր իբրեւ լուաւ Աստուածա
 կարգ թագաւորն պատուակալ
 աթոռոցն Կոստանդիանոս , և Հայ
 րապետն մեծ Արքեպիսկոպոսն աչ
 խարհամուտ դրանն՝ որում ա
 նուն կոչէր Սեղբեստրոս , որք մե
 ծաւ սիրով պատիւ արարեալ ընդ
 առաջ ելանէին . և առեալ հան
 գիսա՝ շնորհս ունել ժամանակս
 ինչ անգէն 'ի տիեզերական քա
 ղաքին : Ապա զարմացեալ Աստուա
 ծասէր կայսրն Կոստանդիանոս՝
 հարցանելով զարքայն Տրդատ ,
 թէ զիսորդ մրպէս առ քեզ եղեն
 Աստուծոյ սբանչելիքն :

Իսկ նա եկաց պատմեաց առա
 ջի կայսերն զամենայն արարեալսն

Աստուծոյ առնա զբարերարու
 թիւնսն : Եւ զայն 'ի պատուհասին
 ըինեւ 'ի կերպարանս անասնոցն՝
 ժջ ամօթ համարեցաւ պատմել
 նմա : Եւ զհամբերութիւն նահա-
 տապեալ վկայիցն քաջութեան ,
 և յոր գործք գործեցան , և որպէս
 բնակուութիւն զօրութեան նոցա :
 Ասմ' զոր անգէն իսկ յանգիման
 ցուցանէր կայսերն զտարեալն ընդ
 իւր զԳրիգորն , եթէ այս այն այր
 է՝ ասէ՝ յորոյ 'ի ձեռն ծանեալք
 մեք զմարգասիրութիւնն Աստու-
 ծոյ , և զնորուն ժուժկալութիւն
 նշանագործ զարմանալիութեցն :

Վասն որոյ զարմացեալ կայսրն
 Եղատանգիանոս , խոնարհեցու-
 ցեալ զանձն՝ անկանէր առաջի
 Գրիգորի , զի օրհնեցի 'ի նմանէն .
 և բազում վայելուչ մեծարանգք
 պատիւ արարեալ նմա , իբրեւ խու
 տովանոցի Քրիստոսի ըստ արժա-
 նաւորութեան նորա :

Սոյնպէս և արքային Տրդա-
 տայ՝ իբրեւ եղբօր սիրելոյսէր ցու-
 ցեալ ուրախութեամբ մեծաւ :

մանքանից վասն Աստուածածա-
 նութութեան նորա առաւել դա-
 շինս կուէր ընդ նմա, միջնորդ կա-
 լեալ զհաւատսն որ 'ի տէր Քրիս-
 տոսն էր. զի անշուշտ մինչ 'ի
 բուն զհաւատարիմ սերն 'ի մէջ
 թագաւորութեանցն պահեսցեն.
 զի եւ քան զէս առաւելագոյն
 արքայն Հայոց հաստատէր 'ի յեր-
 րորդութիւն 'ի հաւատսն, պատ-
 մէր և վասն վկայիցն Աստուծոյ
 թէ որպէս, և կամ զինչ օրինա-
 վկայեցին:

Ապա և կայսրն Կոստանդիանոս
 սկսաւ պատմել նմա վասն անգու-
 գական վարուցն նոցա զոր յս-
 ռաջագոյն գիտէր՝ մինչ գեռան
 էին յիւրեանց աշխարհին. եւ թ
 որպէս հաճոյ վարութիւն էին, կա-
 ւոր կողմանէ տոհմաց իւրեան
 եւ զգործսն զորութեան յաղթ-
 թեանն Աստուծոյ նմա տուե-
 պատմէր, առ ամենայն թշնամի
 ճշմարտութեանն յաղթող և
 լեալ: Ասէ, գիտեա՛ եղբայր.

Ամսուած յամենայն երկրի երեւելացանէ զիւր զողորմութիւն զօրութեանն . զի ամենայն արաբացի նորա ծանկցեն զնա , և լինելցին նորա փառաւորիցք ճշմարտութեան . քանզի այնպիսի երկրպագուս իւր խնդրէ :

Ապա յետ այսորիկ մեծարեալ լինէին գարմանօք , մեծապատիւ շքեղութեանն կարգօք յարջութեացն , և յեկեղեցեացն , և ի պատուական իշխանաց քաղաքին . և մեծամեծ պատարագօք և երեւելի պարգեւօքն պատուեալ սիրով :

Ապա հրաժարեալ ի ծիրանափառ օգոստականացն , և ի սրբոյ Աթոռիկոսէն ընկալեալ ողջոյն յեկեղեցոյն , և յերեւելի իշխանաց քաղաքին , և ամենայն իրօք աջողելովք , ելանէին յոսկիապատ կառս արքունատուրս , և մեծաւ շքու և բազում վայելչութեամբ ունէին զճանապարհս արքունականս . և ամենայն քաղաքաց պատահելոց պայծառագոյն լինէին . և մեծամեծս ըստ արժանողու-

Թեանն արքայութեանն մեծա-
մեծ պատուեալ անդստին, մինչև
գային հասանէին յերկիրն հայոց
յԱյրայրատ դաւառ 'ի Վաղար-
շապատ քաղաք 'ի հանգստակայս
սրբոցն :

Եւ բերէին զպարգեւս բե-
րեալս անդստին, զոսկին և զար-
ծաթն, և զպատուական կարասին,
'ի նուէրս սպասու Աստուծոյ ե-
կեղեցւոյն և 'ի տունս նուիրաց
սրբոց վկայիցն դնէին : Նաև զոր-
ւեալ զոսկի սպասակայսերն 'ի նոյն
հանգիստ սրբոցն դնէին : Եւ ա-
ռաւել զնւրեանց եկեղեցիսն շի-
նեալ հաստատէին: Եւ մեծն Գրի-
գոր հառ շրջել քնդ աշակեր-
տեալսն յառաջագոյն, հաստատէր
զնոսա 'ի ճշմարիտ քարոզու-
թիւնն :

ՃԻԷ. Ազս յեա այտորիկ
հրաման ետ մեծ կայսրն օգոստոս,
կանն Կոստանդիանոս, Ժողովել
ամենայն եպիսկոպոսաց 'ի քա-
ղաքն Նիկիացւոց: Յայնժառ՝ մեծ
արքայն Տրդատ, և սուրբ Կա-

Թողնայոնս Գրիգորիոս , հանգեր-
ձեցին և արձակեցին զՌբատակէո,
որ երթեալ հասանէր 'ի Ժողովն
մեծ 'Նիկիայ ընդ եպիսկոպոսան
ամենայն . ուր ամենայն անգը-
րացն կարգեցաւ ընդունելու
Թեան ավանդութեան հաւատք ,
կարգք լուսաւորութեան , կանոնք
պայծառնաւորք , Աստուածատուր
զօրութիւն հաճոյիցն Աստուծոյ
անչափ բարձրութեանցն : Ուր և
մեծ կայսրն Կոստանդիանոս մը-
տեալ խոստովան լինէր զհաւատան,
և օրհնութեամբ պատկեալ 'ի Ժո-
ղովոյն՝ զանուն 'ի յերկրի Թողոյր,
և զարդարութիւն 'ի յերկինս
հաստատէր :

Իսկ երանելին Ռբատակէո գալս
հասանէր պայծառ ծագեալ հա-
ւատովքն , և հաստատուն Աստուա-
ծահաճոյ 'Նիկիական կանոնօքն
երեւել 'ի Հայաստան երկրին .
առաջի գնէր Թագաւորին և Կա-
թողիկոսին սրբոյ՝ զքերեալ աւան-
դութիւնսն . որով սրբոյն Գրիգորի
'ի նոյն լուսաւորական կանոնսն

յաւելեալ, առեալ զիւր վիճակն
զՀայաստան երկիրն՝ պայծառ-
ցուցեալ հանդերձ արքային Տըր-
դատաւ, զամենայն աւուրս կե-
նաց իւրոց լուսաւորէր:

Ապա յետ այսպիսի գործոյ
սկսեալ երանելոյն Գրիգորի ճա-
ռըս յաճախագոյնս, դժուարա-
պատումս, առակս խորիմացս,
գիւրալուրս, յարմարեալ 'ի զօ-
րութենէ և 'ի հիւթոյ գրոց մար-
դարէականաց, լի ամենայն ճա-
շակօք կարգեալս և յարմարեալս
աւետարանական հաւատոցն ճշ-
մարտութեան:

Յորոք բաղում նմանութիւնս
և օրինակս յանցաւորաց գտանել
աստի՝ առաւել վասն յարու-
թիւնական յուսոյն, առ 'ի հան-
դերձեալսն յերիւրէլ՝ զի հեշտըն-
կալ և գիւրահասոյցք տիմարա-
դունից և մարմնական իրօք զըս-
ղելոցն լինիցին առ 'ի սթափել,
զուարթացուցանել, և հաստա՛ի-
մնն առ խոստացեալ աւետիան
քաջալերել:

և զվերակացութիւն եկեղեցւոյ
արքայ : շնորհօք Աստուծոյ ա-
ռանց պակասութեան տանէր . և
առաւել փութայր գուն եղեալ՝
զլամնայն ոք յորդորելով առ ՚ի
բարեացն քաջալերութիւն :

Չցայգ և զցերեկ պահօք և
ազօթիւք և ուժգին խնդրուա-
ծովք , և բարձր բարբառովք զԱր-
աուածագիր պատուիրանացն ըզ-
հրամանսն յուշ առնելով , զգուշա-
ցուցանէր ամենայն մարդոյ : Չը-
տայր քուն աչաց և ոչ նինջ ար-
տեւանանց , և ոչ հանգիստ իրա-
նացն , մինչև հասանել ՚ի հանգիստ
տեւուն :

Եւ այսպէս հանգերձ թագա-
ւորաւն և ամենայն աշակերտե-
լովքն զլամնայն ժամանակսն իւր-
եանց՝ ընթերցուածոց գրոց ծա-
խէին զտիւ և զգիշեր . և նովին
ծաղկեալք և շահաւետեալք , և
օրինակ բարեաց ուսմասէր առնն
թերակայիցն ցանկ լինէին : Մա-
նաւանդ զի ունէին ևս պատուի-

բանս զգուշացուցիլս զԱրատա-
 ժակարդ պատգամաւորացն, որոց
 առաջինն հրամայէ. թէ յորէնս
 տեսան խորհեացի նա 'ի տուէ
 և 'ի գիշերի. և երկրորդն զհամ-
 գունակն պատուիրէ, թէ միտ գիր
 ընթերցուածոց միսթարութեան
 վարդապետութեան, մի անգոյթ
 առնել զչնորհացդ որ առ քեզ
 են. յայդ խորհեաց և 'ի գոյն կան.
 խեղիւր. զի քո յառաջագիմու-
 թիւնդ յայտնի լիցի ամենեցուն,
 զգոյշ լինիլիւ անձինդ և վարդա-
 պետութեդ և 'ի գմին յամենայն
 զի եթէ զայդ առնիցեա՝ զանձն
 քո ասպրեցուսցես, և զայնոսիկ
 որ քեզ լսիցեն :

Արդ այսու օրինակաւ զամե-
 նայն աւուրս կենաց առաքելա-
 բան առաքելագործ վարեալ զհեռ
 երեւեալ հրամանացն ընկալելոց,
 մինչև 'ի վախճան կատարածին
 զայս առնել լամ յամէ, թաղեալ
 'ի սէրն Քրիստոսի լուսաւորէր :

ԻՍԿ մեր որպէս ընկալաք ըլ-

Տրդատ, գրեւ զայս ամենայն որ
 պէս օրէն է զժամանակագիր մա-
 թենաց՝ ըստ այնմ՝ ձեւոյ, ոչ թէ
 գրաշմեցաք ըստ օրինակի Յունա-
 կան ճարտարութեանն արկեալ
 'ի շար զամենայն. բայց նայեցաք
 իբրեւ ի ցուցող հայերէ Սատուած-
 ագիր բարձրութեանցն տուչու-
 թեան հրամանացն՝ որ առ երա-
 նելին Մովսէս եկեալ վասն ամե-
 նայն իրաց եղելոց Սատուածեղէն
 պատգամացն տւանդելոց՝ մա-
 թենագրել 'ի պահեստն յաւի-
 տեանցն որ գալոց են. նոյնպիսիք
 և այլոց մարդարէիցն հրամայեալ-
 ան՝ ասէ՝ քարտէզ նոր մեծ և գրեալ
 'ի նմա գրչաւ գպրի ճարտարի, և
 այլուր՝ թէ գրեալ զտեսիլք 'ի
 տախտակի և 'ի գիրս հաստատեալ
 զի որ ընթեռնուցուն՝ համարձակ
 ընթեռնու : Իսկ Դաւիթ յայտ-
 նագոյնս ևս վասն ամենայն ազգաց
 զի՜շտի Սատուածատուր օրինացն
 նշանակէ տանլոյն, թէ գրեացի
 այս յազգ. այլ և թէ՛ տէր պատ-

մեացէ գրովք ժողովրդոց . զոր
եկեալ կատարեաց ամենափրկին
Քրիստոս շնորհատուր հրամա-
նօքն, թէ ելէք ընդ ամենայն ազգու-
ն եթէ՝ քարոզեսցի աւետարանս
'ի ներքոյ երկնից . փութով երեւե-
լի և արդիւնակատար ըստ աւե-
տարանին զիւր մշակութիւնն ցու-
ցանէր :

Եւ արդ քանզի ըստ օրինակի
գրելոցս առ 'ի մէնջ՝ 'ի կատա-
րումն դարձուցից , ոչ եթէ 'ի
հին համբաւուց տեղեկացեալ և
մատեանագրեալ զայս կարգեցաք,
այլ որոց մեզէն իսկ ականատես
կերպարանացն և առննթերակաց
հոգեւոր գործոցն և լսողք շնոր-
հատուում վարդապետութեան,
և նոցին արքանեակք ըստ աւետա-
րանական հրամանացն . ոչ սուտա,
սլատում՝ ճարտարախօսեալ առ
'ի մերոցն բանիցն , այլ զյաճախա-
գոյնսն թողեալ և 'ի նշանաւոր
գիտակաց քաղելով զհամառօտն
կարգեցաք . որք ոչ մեզ միայնոյ
թագաւորաց , այլ յորժամ Քր

ցումն՝ յայտնի է . քանզի չէպէ իսկ
հանդուրժող զամենայն արարեալ
արքայն գիտակաւ զեւրպեան չիւր
նշանակել, այլ 'ի գիւրագոյն և 'ի
հեշտագոյն յառաքելականդ անդ
զանձինս ապաստանեցաք . որոց
զանցեալ զազմախուռն արգա-
տեօք սրբոցն, առ 'ի մանրակրկիտ
տունելոյ զկարեւորագոյնսն և
զօգտակարագոյնսն պատմեցաք :

Ուստի և մեր առեալ հանգոյն
ասացաք, ոչ 'ի պատիւ ընտրելոց
Աստուծոյ՝ որք ամենապարծ և
կենդանատուր խաչին ծանու-
ցեալք յարդեցան, այլ յօրինակ
քաջալերիչ հոգեւոր ծննդոց իւր
եանց, որք աշակերտելոց էին յազգս
ազգացն, ըստ բանի հոգեւորական
երգչին որպէս ասէն . զի զոր ինչ
միանգամ՝ պատուիրեաց հարցն՝
ցուցանել զայս որդւոց իւրոց, զի
ծանիցէ 'ի յազգ. այլ : Արդեք որ
ծնանին՝ յարիցեն և պատմեցեն
որդւոց իւրեանց, զի գիցեն առ
Աստուած զյոյս իւրեանց, և մի

մուսային զգործս Աստուծոյ, և
 զպատուիրանս նորա խնդրելով
 խնդրեսցեն, զի մի եղիցին իբրեւզ
 հարս իւրեանց: Զի նորա առ
 Արարչութիւն անդր այսպիսի
 բարբառ արձակեալ ասացեն.
 Տէր Աստուած մեր գո՛ւ ես:

1. Զոր յառանձին յազման
 իւր առ Հայր ըստ աւետարանին՝
 զայս ասէ սուրբ Լուսաւորին,
 նոյն ինքն ապա յերախայացու-
 ցանել իւրում զՀայաստանեայս
 'ի հաւատս ամենասուրբ Երրոր-
 ցութեանն, առաջի առնէ հրա-
 պարակաւ այսպէս. «Մի Աստ-
 ուածութիւն, Հայր և Արդի և
 սուրբ Հոգի, երեք անձինք...
 Հայր 'ի յանձնէ, Արդի 'ի Հօրէ,
 և Հոգին 'ի նոցունց 'ի նոսին»,
 Եր. 266:

2. Աստանօր Ե. Օր. միայն
 յաւելլու այսպիսի ինչ, « Արում
 անուն էր Տաճատ, փեսայ Ար-
 տաւանայ սպարապետ արքայի,
 ակառ » և այլն:

3. Ի պոբլիկ խոսի. Յն. Օր.
 ունի միայն. Մօր 'ի խոսն. և վարի
 բառիւս, Φορσατον, որ չէ Յունա-
 կան:

4. Փառաւան նշման . այսպէս
Ա. Օր : Որպէս և Ե. Փառաւան
նշման : Իսկ Բ. Գ. Դ. և Զ.
Օր . Փառաւան շման : Իսկ Յն .
Փαρακλόνης εμάρων . Եթէ զա-
տուսցի , ընի Փառաւան իշման .
կամ թէ , Փառաւա նիշման :
Ուղղագոյն ընթերցուածն թուի ,
Փառաւան Եման :

5. Այսպէս Ա. Օր : Այլք .
Պաշտաման արի Դիդ : Դարձեալ ,
Պաշտաման արի Դիդ : Դարձեալ ,
Պաշտաման արի Դիդ : Իսկ Յն . Օր .
Τρίδης :

6. Մանայար . այսպէս է Ա.
Օր : Որպէս և Յն . Μανάρη :
Իսկ այլք . Մանէայ ար :

ԵՐԵՍ .

26. Յամբոխ գործոյն պատե-
րազմի :

26. Միայն մի Օր . և Վճիռաց
պահալին : Այսպէս և 'ի
Յն :

27. Լինիք և ճիղքք :

29. Չարախառովատ վատնէին :

29. Այրաքրարտ գաւառ :

31. Ամն մետասան սողսպ .

32. Զձեր տեփհական Պահլաւն :

36. Ձինախաղխաղ բազմու-
թեամբն :

42. Եւ բազում իշեանն : Յն . Եւ
բազումն 'ի շանց պահա-
պանաց :

53. Խեղատարք են թագաւորք .
որ պաշտեն :

69. 'ի վերայ բարձր գիտի ե-
լեալ :

87. Ըստ ոլորքի խոտցոյց : Դար-
ձեալ խոտցաց : Յն. ունի
միայն , Ըստ ոլորքի :

- 152 . Զի նոյնօրին խկ իբրե իջու-
ցին :
- 163 . Զգուշութեամբ ասաց զքան-
սըն թագաւորին :
- 164 . Մարմին նորա իբրե զայծուղ-
կամ , զածուղիս . կամ ,
զածուխ սեւացեալ :
- 172 . Եւ զտկերէն , պղնձաձայն
պատկերացդ :
- 174 . Եւ բարեխօս տօնողացն , որք
մաղթեմք :
- 196 . զԱստուածածանութիւնն ,
և զպետութիւնն :
- 198 . Հոգեխառն հրեշտակաց հա-
ւասարագոյն արար :
- 199 . Եւ ժողովէ զանձրեւութիւն :
- 200 . Մինն զգետինս կրկէ , գու-
նակ :
- 210 . Եմուտ մահ յաշխարհ խա-
րանութեամբն ապական-
եալ :
- 218 . Զոր յուշ պատմել գիւրին
է ձեզ :
- 225 . Գտանի Աստուած խնդրո-
ղաց իւրոց :

- 227 • Զփորձական զխոյն զ Խա-
հակ :
- 232 • Յորում և զաշխարհահամարն
խակ տայր ցՄովսէս :
- 256 • Եւ 'ի մոռացունս դարձու-
ցեալ :
- 274 • Եւ զծով աւազով փակեցի :
- 285 • Ազազունք և սինեալք :
- 309 • Եւ զօրինականսն անցու-
ցեալ :
- 313 • Օծութեանն անդու :
- 316 • Զարծաթի եղջիւր օծու-
թեան իւրոյ :
- 320 • Վասն նախնականին քննու-
թեան ասէ :
- 323 • Զորդի իւր. և ամենայն հա-
ւատացեալքն հօր որդ-
ւոյն :
- 337 • Որդիսն Աստուծոյ զցրու-
եալսն 'ի բաժանել լեզ-
ուանն՝ ժողովեացէ :
- 349 • Որոյ հմուտ և տեղեակագոյն
եղեալ :
- 350 • Մահն աշխարհակեր և
եհատ :
- 380 • Կանխութեանցն նիւթեալք

382. Յախերական կոտորել զա-
 նասունս :
 402. Զջերմագոյն արկեալ առ 'ի
 բոյսն :
 403. Մօտ առ կաճինսն ալբեցու-
 ցանէ :
 405. Զներխականն և զանհամա-
 կանն և զպղտորն :
 407. Զակն աղբեր նորա , և
 զանձրև :
 408. Եւ ողորկէք և հոգեխիճք և
 տոչորականք :
 409. Զհեղեղամաց մարգիկն ջրա-
 հեղձոյց :
 418. Եւ ամենայն օգուտք և պա-
 ճարանք կենաց :
 425. Անկղիտացեալք յիմարե-
 ցան :
 425. Իբրև պաշար հերշատանաց
 չարութեան :
 439. Զի իւրովն յանկակից , կամ
 յանգակից մարմնովն :
 440. Ժառանգն էր հօր և ժառան-

գիշն ամենայն արարա-
ծոց :

445 . Ընդ տեղի ինչ նեղածերպ
վիմաց :

449 . Զանցաւոր մարմնոյս զխառ-
թիւն անձանց :

451 . Յինքնափորձ լաւութենէ
հանդերձ :

472 . Իբրեւ շիփորք կռածոյք ա-
նուանեցան :

476 . Եւ ապա բաղսամոնն .

477 . Եւ տօսախն . . . և ապառ-
զանն . . . և կոմնակն . . .
հօրուան և մօրուան . . .
շամղիտակն և մզուրկն ,
և այլն :

478 . Ստուարապատ յորացելովքն .
Եւս , յուրացելովքն :

478 . Ամպաշողք , որոտ ընդ ո-
րոտք :

481 . Եղիճն և պատաղիճն :

487 . Զկռչածայնն զաղաղակ բար-
ձեալ :

496 . Եւ սերունդք բացմացունդք
լիութեան : Եւս , բազմաց
մանդք լիութեան :

507. Եւ յերկիր ի խոտարհ : Յաւ
 ւելու Դ . Օր . միայն .
 եթէ " Ըսա խոտարհանն՝
 Թէ տաց նշան յերկինս
 'ի վեր ե յերկիր 'ի խո-
 նարհ : Երկնաւորացն " :
508. Եւ տալ համերաց խօսել :
512. Ոմն 'ի կողմն Գաղատացւոց ,
 ոմն 'ի կողմն Սպան . . .
517. Մովսիսաբեր օրինօքն :
542. Կամ սրաժարս խօսեցաւ ,
 այլ յատկապատում աւ
 բարեալ ուսուցանէր :
545. Այսահարեալք ամենեքեան ,
 'ի տեղին :
546. Կնչեւ , կամ , կանչեալ :
 Խանչեւ , կամ , խանչեալ
 ըստ խելով :
546. Յեղեղնաբնակ երամէն գա-
 ղանացն միջոյ :
554. Եւ եղեն արեան ճապաղիք :
562. Եւ հանին ճապաղիս արեան :
585. Դիցն Բարշամինայ :
593. Վեցերորդ իշխանն Վորդուաց
 աշխարհին Գամ-
 րացւոց աշխարհին , որ

միւս անուանեալ Բդեաշ
խըն :

603 . Ոսկի հաւր ոսկիամօր :

605 . Հողմն ուռուցեալ :

608 . Ի քաղաքագէօղն Բագրաւան :

609 . Առ ստորոտով հպատակ ,
կամ հպատական լերինն :

623 . 'Ի դաստակերտան իւր յԼռո
տտակն . կամ , յԼռո
տտակն .

625 . Եւ բազում սգաւորաց
կարճմտելոցն :

626 . Երրորդին Բասու :

633 . Պարարտացուցանէր ամեթ
քարոզութեամբք : Դար
ձեալ , ամենագթու
թեամբն :

636 . Տքնութեան թարթափարա
կան վճարելով :

642 . Յերկրին Սպանիացւոց և
Գաղէացւոց : Այսպէս է
և Յն :

642 . Կոստանդիանոս որդի Կոս
տասայ : Այսպէս 'ի կար
գի Ա . Օր : Իսկ 'ի լս .
Կոստանդեայ :

647 . յԱրուստան կողմանէն :

647 . յԱշտիշատ քաղաքէ անցա-
նել :

648 . Սեղբեատրոս , ըստ Օր . Բ .
Գ . և . Զ : Եւսեբիոս . ըստ
Օր . Ա . Դ . և Յն :

659 . Անդ զանձինս ապսպարե-
ցաք , . . առ 'ի մանրակը
տիտ առնելոյ :

Աբրահամ . 49. 116. 130. 225.
226. 227. 238. 243-393. 484.

Ագաթանգեղոս Հռոմայեցի . 15.
Հրաման առնու 'ի Տրդատայ
արքայէ 'ի պատմագրեւ . 16. 23.

Ագապէս . 627 .

Ագամ . 5. 206. 207. 210. 212.
213. 216. 218. 220. 221. 224. 258.

Աղովտայ . 512.

Աթանադինէս . 604 . 620 .

Աթէնք . 516 .

Աւանք . 26. 624 .

Ահարոն . 313. 315.

Ալբիանոս . 626. 627. 646.

Աղճնիք . 593.

Աղուանք . 26. 27 .

Ամանորայ գիք . 619.

Ամբայիք . 624 .

Ամուլս . 345.

Այրարատ . 29. 34. 99. 118. 591.
597. 608. 623. 647. 652.

Անդեղ տուն . 593. 647.

674

Անակ . 32. 98.

Անահիտ տիկին . 47. 50. 57. 102.

Անահտական մեհեան . 45. 46.
580. 581. 587.

Անանիա . 371.

Անդրեաս . 327. 509.

Անի . 586.

Անտիոք . 344.

Անտիոքէս . 627.

Աշխէն . 571. 590. 597. 608. 610.
617.

Աշոցք . 637 .

Աշտիշատ . 603.

Ասիա . 512.

Ասպետութեան խիս' . 593. 649.

Աստղիկ դէք . 603.

Ասորեստան . 26. 31. 99. 155. 253.

Ասորեստանեայք . 425. 647.

Ասորիք . 100. 624.

Ատրպատական . 155. 624.

Արամազդ . 48. 57. 102. 586. 587.
590.

Արծրունիք . 594.

Արշակունիք . 30. 105. 584. 646.

Արուեստական դաւառ . 647.

Արսուկէս . 627.

Արտաշէն . 36. 99. 162. 163. 164.
580.

Արտաշէր որդի Սասանայ. 25. 28.

Արտաւադդ . 637 .

Արտաւան , արքայ Պարթևայ .
25. 27.

Արտիթէս . 627.

Աիրոգիտէս . 603.

Բաբել . 426.

Բաբելացիք . 138 . 160.

Բաբելոն . 253.

Բագայադիճ , գիւղ . 590.

Բագուան . 668.

Բաղասար . 366.

Բառնարաս . 509.

Բասեն . 626.

Բասոս . 626 .

Բարթոլոմէոս . 509.

Բարշինիա դիք . 585 .

Բարսարաս . 509.

Բեդզէհէմ . Բեթզէհէմ . Բեթ-
ղահէմ . 284. 287. 289. 293.

Բիւթանիա . 512.

Գաբրիէլ . 306. 319.

Գամիրք . 512.

Գայիանէ . 109. 112. 116. 127. 128.

676

135. 141. 145. 146. 153. 166. 159.
551. 566. 572. 573.

Գայլ գետ . 45. 587.

Գարգարացւոց իշխան . 593.

Գէդէոն . 240.

Գոմորացիք . 273 .

Գուլթք . 40. 43.

Գրիգորիոս . Գրիգոր . 39. 45. 46.
48. 92. 93. 101. 106. 108. 162. 163.
165. 166. 167. 177. 179. 536. 541.
544. 546. 549. 565. 568. 569. 576.
581. 591. 592. 596. 597. 598. 600.
601. 602. 608. 613. 617. 642. 646.
649. 652. 653. 654.

Դաղմատացիք . 512. 648.

Դանիէլ . 138. 238. 240. 292. 346.

Դատ կարապետ արքայի . 637.

Դարանաղիք . 585. 638.

Դաւիթ . 144. 145. 236. 236. 234.
276. 287. 290. 293. 329. 374.

Դեբովայ . 150.

Դերջան . 589.

Դիսկոէ տիանոս . 108. 120. 643.

Դիցաւան . Դիցնաւան . 608. 609.

Դպիրք ատենակալք՝ նշանա-
գրաց . 85.

Երրայեցիք . 229.

Եդիպաացիք . 228. 229. 233. 249.
273.

Եդիպաոու . 229. 295. 409. 512.

Եզեկիէլ . 367. 404. 411.

Եկեղեց . 45. 587.

Եղիա . 629.

Եմաւուս . 360.

Ենովս . 220.

Ենովք . 63. 220. 221.

Եսայի . 290. 326. 354. 361. 367. 482.
485.

Երազամոյն . 580.

Երասիս . 36.

Երեմիաս . 486.

Երէզ աւան . 45. 587.

Երուսաղէմ . 311. 235. 337. 344.
492. 493.

Եւայ . 66.

Եւսեբիոս . 626.

Եւտաղիոս . 626.

Եփրաթ . 287.

Եփրատ . 154. 603. 604. 609. 617.
626. 629.

Զարեանգ գաւառ Հայոց . 594.

Զաքարիա Հայր Մկրտչին . 313.

* 29

Չաքարիա մարդարէ . 241. 345.

Էմմանուէլ . 275.

Ըռոտանաակ դաստակերտ . 623.

Թադէոս . 509.

Թեազոնիկեցիք . 448.

Թէոփիլէ . 364.

Թիլն աւան . 587.

Թովմաս . 509.

Թորդան . 585.

Թորգոմ . 20. 579. 594.

Թրակայ . 512.

Խաւհակ . Սաւակ . 130. 226. 227.

301.

Խարայէլ . 114. 232. 284. 287. 301.

Խարայէլացիք . 229.

Խաւիւացիք . 642. 648.

Լակոնիա . 512.

Լիբէացիք . 512.

Լիկիանէս . 38. 41. 42. 43.

Լիւրիկիա . 516.

Լիւիներ . 27.

Խաղիսաղ քաղաք . 33.

Խաղաիք . 624.

Խոսրով հայր Տրդատայ . 26. 28.

33. 37. 98. 99.

Խոսրովիդուխտ . 161. 163. 571.

597. 608. 610. 617.

Խուժաստան . 512.

Ծաւդէից իշխան . 593.

Ծովափայ իշխան . 593.

Կաղարջք . 624. *

Կայէն . 66. 217. 219. 222.

Կայնան . 220.

Կապագո՞վկացիք . 38. 594. 637.

Կապագո՞վկիա . 512.

Կասպք . 27. 624.

Կաւկաս . 582.

Կեսարացիք . 594. 599. 600. 607.

637.

Կեսարիայ . 38. 610. 614.

Կիւրակոս . 627.

Կիւրենացիք . 512.

Կղէնպեանք . 360.

Կոստանդ . 642.

Կոստանդիանոս . 19. 642. 648.

Կորդիք . 624. 649. 650. 652. 653.

Կորդովտաց, կամ Կորդուաց իշխան . 593.

Հաբէլ . 217. 218.

Հայաստան . 37. 125. 159. 181. 536.

578. 594. 653.

Հայք . 26. 29. 33. 37. 38. 45. 57.

29 **

680
98. 99. 102. 105. 106. 118. 119.
123. 125. 133. 579. 583. 585. 586.
593. 597. 602. 608.

Հեր, գաւառ. Հայոց. 594.
Հնդիկք. 512.

Հոնք. 26. 100.

Հոխիսիմէ. 109. 110. 112. 116. 126.
127. 129. 135. 136. 139. 140. 141.
145. 150. 153. 154. 156. 159. 160.

551. 566. 571. 573. 634.

Հոռմ. 15.

Հոռմայեցիք. Հոռմք. 109.
145. 155. 648.

Հրէայ. 120.

Հրէաստանեայք. 295.

Ղէփ. 314.

Ղեւոնդիտ արքեպիսկոպոս Կե-
սարու. Ղեւոնդէս. 597. 599.

601. 610.

Ղեւոնդիք. 419.

Ղովո. 240. 259. 342. 395. 397.

Ղուկաս. 363. 509. 530. 532.

Ղուկիանոս. 643.

Ջիզսք. 27.

Մաթուսաղայ. 220.

Մաթաք. 594.

Մահաբարտան երկիր . 624.

Մաղաղիկ . 220.

Մաղխազունեան տան իշխան .
594. 647.

Մանայարդ . 638.

Մամբրէ . 226.

Մառիա . 572.

Մապրուծք . 624. 647.

Մատաթիս . 509.

Մատաղացիք . 624.

Մատթէոս . 509.

Մարգպետուծեան իշխան . 593.

Մարիամ Աստուածածին . 283.
315. 582.

Մարիամ քոյր Մովսէսի . 400.

Մարկոս . 509.

Մարտիանոս . 643.

Մարք . 512. 624.

Մաքսիմիանոս . 643.

Մաքսինիանոս . 643.

Մեծամորի կամուրջ . 36. 157.

Միջագետք . 512.

Միքէէ . 367.

Մծբին . 624.

Մոգք Արեւելեայք . 288.

Մոկաց իշխան . 593. 647.

Մովսէս Էպիսկոպոս . 626.

Մովսէս . 188. 229. 230. 232. 233.
234. 242. 243. 246. 291. 313. 316.
332. 404.

Մըհապան մեհեան . 590.

Յակոբ . 227. 239. 240. 276. 290.
301. 317. 328.

Յակոբոս առաքեալ . 327. 509.

Յայէլ . 440.

Յարէդ . 220.

Յեսու . 241. 235.

Յեսսէ . 236. 290.

Յոյիք . 37. 38. 39. 40. 48. 100.
102. 104. 119. 122. 140. 599. 604.

Յոհաննէս Էպիսկոպոս . 626.

Յովք . 245. 345.

Յովէլ . 494.

Յովհաննէս Կարապետ . 274. 300.
305. 308. 311. 313. 317. 319. 340.
483. 604. 620. 629.

Յովհաննէս աւետարանիչ . 278.
327. 509. 528. 532. 533.

Յովնան . 137.

Յովսէփ . 366.

Յուդա Նահապետ . 276. 287.
290. 328. 492.

Զուգահ Եկարովտացի . 395. 488.
 Նաբուքոդոնոսոր . 160.
 Նազարէթ . 396.
 Նոյ . 223. 342.
 Նորաքաղաք , մականունն վաղարշ
 շապատու . 118.
 Նանէական մէհեան . 587.
 Նաւասարդ . 620.
 Նիկիա . 653.
 Նիկիացիք . 652.
 Նպատ . 609.
 Շահապն Զարեւանդ և Հեր գա-
 լառի . 594.
 Շահապիվան . 647.
 Շիրական . 624. 647.
 Շուշան . 138.
 Ոյծք , անուն տեղւոյ . 38.
 Ոսկիամօր դիք . 603.
 Որմիղդ . 580.
 Ուղմալիանդք Յունաց . 153.
 Ուտի . 33.
 Ուտիացւոց Իշխան . 593.
 Պալհաւ . 32 35.
 Պանսիլիւիա . 512.
 Պարթևք , 25. 28. 32. 102. 155. 512.
 Պարսք . 25. 26. 27. 29. 31. 33. 35.

37. 45. 99. 100.

Պէտրոս . Հմաւոն . 295. 327. 339.

372. 509. 517. 520. 525. 529.

Պիղատոս . 345.

Պոնաթ . 512.

Պօղոս . 170. 320. 337. 344. 347. 349.

355. 397. 398. 448. 492. 509. 532.

Ռէբեկայ . 130.

Ռչատակէս . 636. 638. 639. 642.

646. 653.

Ռուչտունեաց Իշխան . 593. 647.

Սահմի ամիս . 607.

Սամարացիք . 296.

Սառայ . 130.

Սաւուղ . 374.

Սաիիրա . 371.

Սերաստացիք . 601.

Սեղբեւորոս . 643.

Սէթ . 219. 220.

Սէնէար . 421.

Սիմոն . 509.

Սինէ . 230. 314.

Սիովն . 311. 312. 313.

Սիւնեաց Իշխան . 593. 647.

Սողոմ . 393. 397.

Սողոմայի . 226. 283. 409.

Սովորական . 257.

Սպանիացիք . 512. 642.

Սպասկապետութեան իշխան .

647.

Սպարապետութեան իշխան . 593.

647.

Ստահր գուլառ Պարսկաց . 25. .

Ստեփանոս . 397. 398.

Վահագն . 102. 603.

Վահէվանեան մեհեան . 602. 603.

Վաղարշ արքայ Պարթևաց . 25. .

Վաղարշապատ . 29. 34. 36. 99.

118. 119. 123. 164. 580. 591. 599.

608. 623. 647. 652.

Վանատրի դիք . 620. .

Վիրապն Արտաշատու . 99. 101.

106. 108. 163.

Վիրք . 26.

Վրթանէս . 636. 637. .

Տաբթա . 371.

Տաճատ . 637.

Տաճիկք . 31. 154.

Տաճկաստան . 155.

Տարոն . 602.

Տիբերական ծով . 360.

Տիրիկէս . 627.

Տարոն . 26.

Տրդատ , Տրդատիոս , Տրդատէս ,
 դովաթիւն նորա մեծ յԱգա-
 թանդէղոսէ , 15. 38. 39. 41. 42.
 43. 44. 45. 86. 97. 99. 101. 102.
 106. 119. 120. 125. 133. 139. 569.
 574. 597. 608. 610. 622. 646. 648.
 649. 652. 654. 657.

Տօրոս . 603.

Փայտակարան . 624.

Փառական դաշտ . 160.

Փարաւոն . 366.

Փիլիպպոս . 509.

Փղշտացիք . 130.

Փռիւզիա . 512.

Քանանացիք . 130. 234.

Քարբէ լէառն . 603.

Քորեք . 229.

Քուշանք . 28.

Օտա . 163. 164.

